

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI
DOKTORA TEZİ**

**ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER: KOLAYLAŞTIRICI
VE ENGELLEYİCİ FAKTÖRLER İLE BAŞARI
UNSURLARININ BELİRLENMESİNE YÖNELİK
ÜNİVERSİTE PAYDAŞLARI ÜZERİNDE BİR
ARAŞTIRMA**

Ferhat AĞÇAY

**Danışman
Doç. Dr. Olca SÜRGEVİL DALKILIÇ**

İZMİR - 2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Üçüncü Nesil Üniversiteler: Kolaylaştırıcı ve Engelleyici Faktörler İle Başarı Unsurlarının Belirlenmesine Yönelik Üniversite Paydaşları Üzerinde Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.././2019

Ferhat AĞÇAY

ÖZET

Doktora Tezi

Üçüncü Nesil Üniversiteler: Kolaylaştırıcı ve Engelleyici Faktörler İle Başarı Unsurlarının Belirlenmesine Yönelik Üniversite Paydaşları Üzerinde Bir Araştırma

Ferhat AĞÇAY

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

Kabul ettiğimiz anlamıyla üniversitelerin ortaya çıkışı ve daha sonra geçirdiği gelişim uzun bir tarihsel süreç içerisinde yoğun olarak dini, politik, ekonomik ve sosyal baskılardan etkilenmiştir. Günümüzde ise üniversiteler bilgi toplumu, bilgi ekonomisi, girişimcilik, rekabet, küreselleşme ve uluslararasılaşma gibi iç ve dış yönlendirmelerle çok daha fazla karmaşa ve belirsizliklerle karşı karşıya kalmakta, devlet yönetimleri tarafından finanse edilen geleneksel eğitim kurumlarından uluslararası bilgi tekerleğinin merkezinde yer alan, teknoloji tabanlı ticari faaliyetlerin görüldüğü ve işbirliklerinin arttığı Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüşmektedir.

Üniversitelerin bu ortamda ulusal ve uluslararası alanda yetkinliklerini ve rekabet güçlerini arttırması, sanayi ile işbirlikleri yürütmesi, finansal konularını güçlendirecek şekilde gelir elde etmeleri, stratejik yönetim bakış açısı ile yönetilmesi, disiplinlerarası çalışmalar yapması, kitle eğitimini ve önemli buluşlara imza atacak araştırmaları aynı anda yürütmesi önemli gereksinimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde ana hatları Wissema (2009) tarafından çizilen Üçüncü Nesil Üniversite teorisinin kavramsal çerçevesi ortaya konulmuştur. İkinci bölümde; üniversitelerin değişen değerleri PESTEL analizi ile değerlendirilmiş, Üçüncü Nesil Üniversite modelinin boyutları tanımlanmış, Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefinde karşılaşılabilecekleri engelleyici faktörler,

kolaylaştırıcı faktörler ve başarı ölçme unsurları analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde; üniversite-sanayi işbirliklerine ve üniversitelerin toplumda aldıkları rollere profesyonel açıdan bakan bir kuruluştaki yapılan araştırmanın metodolojisi ve sonuçlarından elde edilen veriler temelinde değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu çalışma ile bilgi toplumu ve bilgi ekonomisi yapılanmasındaki gereksinimler ve beklentiler doğrultusunda geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşüm çabalarını engelleyen ve kolaylaştıran faktörler ile bu hedefe ulaşmadaki başarı ölçme unsurlarının üniversite paydaşları bakış açısından belirlenmesi ve aralarındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Sonuç olarak, alanyazın doğrultusunda belirlenen başarı ölçme unsurlarının kolaylaştırıcı faktörlerle pozitif yönde ve engelleyici faktörlerle negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Katılımcılar tarafından engelleyici faktörler içerisinde en önemli boyutun finansal boyut, kolaylaştırıcı faktörler içerisindeki en önemli boyutun yönetim boyutu ve başarı ölçme unsurları içerisinde en çok önem verilen ifadenin rekabet gücü olduğu görülmüştür. Engelleyici faktörlerin ortadan kaldırılması ve kolaylaştırıcı faktörlerin yer etmesine yönelik çabaların Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşüm hedeflerini olumlu yönde etkilediği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü Nesil Üniversiteler, Yükseköğretim, Girişimcilik, Bilgi Toplumu

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy(PhD)

**Third Generation Universities: A Study On University Shareholders To Identify
Facilitators, Barriers and Success Criterias**

Ferhat AĞÇAY

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Business Administration

Business Administration Program

The emergence and subsequent development of universities in the sense that we acknowledge is heavily influenced by religious, political, economic and social pressures in a long historical process. Nowadays, higher education systems are faced with more confusion and uncertainties due to internal and external orientations such as information society, knowledge economy, entrepreneurship, competition, globalization and internationalization. Traditional universities are transformed from state-funded educational institutions into Third Generation Universities which are at the center of international know-how hub, where technology-based commercial activities are taking place and collaboration is growing.

In this environment, it is an important requirement for universities to increase their competencies and competitiveness in national and international arena, to cooperate with industry, to earn income in a way to strengthen their financial status, to be managed with strategic management perspective, to conduct interdisciplinary studies and to carry out trainings that will sign mass and important inventions at the same time.

In this context, the conceptual framework of the Third Generation University theory which is outlined by Wissema (2009) has been put forward in the first part of the study. In the second part; changing values of universities assessed with PESTEL analysis, dimensions of the Third Generation University

model are defined and Facilitators, Barriers and Success Criterias that they will face in the aim of transforming Third Generation Universities are analyzed. In the third part; evaluations are made about a methodology and results of research which was conducted in an instituiton that looks the university-industry relationship and roles of universities in a society in a professional way. The aim of this study is to determine the factors that prevent and facilitate the transformation efforts from the traditional university structure to the Third Generation University in line with the needs and expectations in the structure of information society and information economy, and to determine the relationship between them and the factors that measure success in achieving this goal.

Consequently, it is seen that facilitators are positively and barriers are negatively associated with success criterias. It was seen that the most important dimension among the barriers was the financial dimension, the most important dimension among the facilitators was the management dimension and the most important expression among the success criterias was competitiveness. It is also observed that efforts to eradicate barriers and consolidate facilitators are positively effect transformation efforts to Third Generation Universities.

Keywords: Third Generation Universities, Higher Education, Entrepreneurship, Knowledge Society

**ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER: KOLAYLAŞTIRICI VE
ENGELLEYİCİ FAKTÖRLER İLE BAŞARI UNSURLARININ
BELİRLENMESİNE YÖNELİK ÜNİVERSİTE PAYDAŞLARI ÜZERİNDE
BİR ARAŞTIRMA**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
TABLOLAR LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
EKLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE KAVRAMI VE ÜNİVERSİTELERİN GELİŞİMİ

1.1. ÜNİVERSİTE KAVRAMI	7
1.2. ÜNİVERSİTELERİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE GELİŞİMİ	9
1.2.1. Birinci Nesil Üniversiteler	13
1.2.2. Birinci Geçiş Dönemi	17
1.2.3. İkinci Nesil Üniversiteler	18
1.2.4. İkinci Geçiş Dönemi	21
1.2.5. Üçüncü Nesil Üniversiteler	23
1.3. DÜNYA ÜNİVERSİTELERİNDE GÖRÜLEN DEĞİŞİMLER VE GELİŞMELER	33
1.3.1. AB Üniversite Sisteminde Görülen Değişimler ve Gelişmeler	38

1.3.2. ABD Üniversite Sisteminde Görülen Değişimler ve Gelişmeler	44
1.4. TÜRK ÜNİVERSİTE SİSTEMİNDE GÖRÜLEN DEĞİŞİMLER VE GELİŞMELER	48
1.5. ÜNİVERSİTELERDE BİLGİ VE DEĞER OLUŞTURULMASI SÜRECİ	54

İKİNCİ BÖLÜM

ÜNİVERSİTELERİN GELİŞİMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER

2.1. BİLGİ TOPLUMU VE ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER	60
2.2. BİLGİ EKONOMİSİ VE ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER	63
2.3. GİRİŞİMCİ ÜNİVERSİTE	65
2.3.1. Üçlü Sarmal Model (Triple Helix)	71
2.3.2. Ulusal Yenilik Sistemi	74
2.3.3. Teknoloji Transfer Ofisi	75
2.4. GİRİŞİMCİ ÜNİVERSİTELERİN ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTE İLE KARŞILAŞTIRILMASI	76
2.5. DEĞİŞEN ÜNİVERSİTE PARADİGMASI VE ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER	79
2.5.1. Politik Faktörler	83
2.5.1.1. Siyasal Reformlar	85
2.5.1.2. Üniversite – Sanayi İşbirliği Düzenlemeleri	85
2.5.1.3. Küreselleşme	87
2.5.1.4. Yükseköğretimin Uluslararasılaşması	89
2.5.2. Ekonomik Faktörler	93
2.5.2.1. Finansal Yapıdaki Değişimler	94
2.5.2.2. Bilimsel Araştırmaların Gereksinimlerinden Kaynaklanan Finansal Zorluklar	96
2.5.2.3. Öğrenci ve Akademisyen Hareketliliği	98
2.5.2.4. Rekabetin Artması	99
2.5.3. Sosyo-Kültürel Faktörler	103
2.5.3.1. Nüfus Artışı	104

2.5.3.2. Eğitim Dili	105
2.5.3.3. Girişimciliğin Yükselmesi	106
2.5.3.4. Talep Artışı	107
2.5.4. Teknolojik Faktörler	108
2.5.4.1. Teknolojik İlerlemeler ve Bilgi Toplumunun Beklentileri	109
2.5.4.2. Eğitimde Nitelik Artışı Beklentileri	110
2.5.5. Çevresel Faktörler	110
2.5.6. Yasal Faktörler	111
2.5.6.1. Düzenleme ve Denetleme Kuruluşları	112
2.5.6.2. Yükseköğretimde Kalite Yönetimi ve Akreditasyon	113
2.5.6.3. Fikri Mülkiyet Hakları	115
2.6. ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTE MODELİ	115
2.6.1. Yönetim Boyutu	120
2.6.2. Finans Boyutu	126
2.6.3. Kültürel Boyutu	129
2.6.4. İş Birliği Boyutu	134
2.6.5. Amaç Boyutu	136
2.7. ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTE PAYDAŞ ANALİZİ	139
2.7.1. Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler	144
2.7.2. Üçüncü Nesil Üniversite Kolaylaştırıcı Faktörler	147
2.7.3. Üçüncü Nesil Üniversite Başarı Ölçme Unsurları	149

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL MODELİ VE METODOLOJİSİ	151
3.1.1. Araştırmanın Kavramsal Modeli	151
3.1.2. Araştırmanın Kısıtları	152
3.1.3. Araştırmanın Önemi	153
3.1.4. Araştırmanın Amaçları ve Hipotezleri	154
3.1.4.1. Araştırmanın Amaçları	154
3.1.4.2. Araştırmanın Hipotezleri	154

3.1.5. Araştırmanın Metodolojisi	155
3.1.5.1. Veri Toplama Metodunun Belirlenmesi	156
3.1.5.2. Veri Toplama Aracının Hazırlanması	156
3.1.5.3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi	157
3.1.5.4. Veri Toplama Aracının Ön Testi	159
3.1.5.5. Anket Formunun Tasarımı	159
3.1.5.6. Araştırma Örneklemine Belirlenmesi	160
3.1.5.7. Anket Formunun Katılımcılara Gönderilmesi	163
3.2. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ VE BULGULAR	163
3.2.1. Katılımcıların Genel Profili	163
3.2.2. Veri Toplama Aracının Güvenirlik ve Geçerliği	166
3.2.2.1. Veri Toplama Aracının İçerik Geçerliği	167
3.2.2.2. Veri Toplama Aracının Yapısal Geçerliği	168
3.2.3. Faktör Analizi	169
3.2.4. Anket Sorularına Verilen Cevaplara İlişkin Bilgiler	172
3.2.4.1. Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörlere İlişkin Veriler	173
3.2.4.2. Üçüncü Nesil Üniversite Kolaylaştırıcı Faktörlere İlişkin Veriler	174
3.2.4.3. Üçüncü Nesil Üniversite Başarı Ölçme Unsurlarına İlişkin Veriler	175
3.2.5. Normallik Testi	176
3.2.6. Fark Testleri	177
3.2.6.1. Cinsiyete Göre Üçüncü Nesil Üniversite Faktörlerine İlişkin Fark Testleri	178
3.2.6.2. Yaşa Göre Üçüncü Nesil Üniversite Faktörlerine İlişkin Fark Testleri	179
3.2.6.3. Bilimsel Alana Göre Üçüncü Nesil Üniversite Faktörlerine İlişkin Fark Testleri	180
3.2.6.4. Hizmet Yılına Göre Üçüncü Nesil Üniversite Faktörlerine İlişkin Fark Testleri	181
3.2.7. Korelasyon Analizi	182
3.2.8. Regresyon Analizi	183

SONUÇ

186

KAYNAKÇA

195

EKLER

KISALTMALAR

AAA	Avrupa Araştırma Alanı
AB	Avrupa Birliği
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
AYA	Avrupa Yükseköğretim Alanı
BM	Birleşmiş Milletler
CO-OP	Cooperative Education
ENQA	The European Association For Quality Assurance in Higher Education
GATS	General Agreement on Trade in Services
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GZFT	Güçlü ve Zayıf Ynler ile Fırsatlar ve Tehditler
KSİP	Kamu niversite Sanayi İşbirliği Platformu
MOOC	Massive Open Online Course
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
PESTEL	Politik, Ekonomik, Sosyal, Teknolojik, Ekonomik, Yasal
TAG	Türk Araştırma niversiteleri Güç Birliği
TRIPS	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
TTO	Teknoloji Transfer Ofisi
URAP	University Ranking by Academic Performance
USİMP	niversite Sanayi İşbirliği Merkezleri Platformu
UYS	Ulusal Yenilik Sistemi
WTO	World Trade Organization

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Üniversite Nesillerinin Nitelikleri	s.31
Tablo 2: Girişimci Üniversite Tanımlamaları	s.69
Tablo 3: Üçlü Sarmal Model İşbirliği Türleri ve İlişki Dereceleri	s.73
Tablo 4: Girişimci Üniversite ve Üçüncü Nesil Üniversite Farklılıkları	s.78
Tablo 5: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri PESTEL Analizi Başlıkları	s.83
Tablo 6: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri Politik Faktörler Analizi	s.84
Tablo 7: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri Ekonomik Faktörler Analizi	s.94
Tablo 8: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri Sosyo-Kültürel Faktörler Analizi	s.103
Tablo 9: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri Teknolojik Faktörler Analizi	s.108
Tablo 10: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri Yasal Faktörler Analizi	s.112
Tablo 11: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri ve Boyutları	s.120
Tablo 12: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli Yönetim Boyutu	s.121
Tablo 13: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli Finans Boyutu	s.126
Tablo 14: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli Kültürel Boyutu	s.130
Tablo 15: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli İşbirliği Boyutu	s.134
Tablo 16: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli Amaç Boyutu	s.137
Tablo 17: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	s.164
Tablo 18: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı	s.164
Tablo 19: Katılımcıların Unvana Göre Dağılımı	s.164
Tablo 20: Katılımcıların Alanlara Göre Dağılımı	s.165
Tablo 21: Katılımcıların Dâhil Oldukları Faaliyetlere Göre Dağılımı	s.165
Tablo 22: Katılımcıların Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı	s.166
Tablo 23: Ölçeklerin Güvenirlilik Katsayıları	s.167
Tablo 24: Ölçeklerin Kaiser Meyer Olkin (KMO) Değerleri	s.168
Tablo 25: Faktör Analizi	s.171
Tablo 26: Engelleyici Faktörlere İlişkin Katılımcı Değerlendirmesi	s.173
Tablo 27: Kolaylaştırıcı Faktörlere İlişkin Katılımcı Değerlendirmesi	s.174
Tablo 28: Başarı Ölçme Unsurlarına İlişkin Katılımcı Değerlendirmesi	s.175
Tablo 29: Normallik Testi	s.177

Tablo 30: Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Cinsiyete Göre Farklılaşan Değişken	s.178
Tablo 31: Varyansların Eşitliği Testi (Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Yaşa Göre)	s. 179
Tablo 32: Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Yaşa Göre Farklılaşan Değişken	s. 179
Tablo 33: Varyansların Eşitliği Testi (Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Bilimsel Alana Göre)	s. 180
Tablo 34: Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Bilimsel Alana Göre Farklılaşan Değişken	s.180
Tablo 35: Varyansların Eşitliği Testi (Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Hizmet Yılına Göre)	s.181
Tablo 36: Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Hizmet Yılına Göre Farklılaşan Değişken	s.182
Tablo 37: Korelasyon Analizi	s.183
Tablo 38: Anova Testi	s.184
Tablo 39: Regresyon Analizi	s.185

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Bilgi Tekerleği	s.28
Şekil 2: Üçüncü Nesil Üniversite Sekizgeni	s.29
Şekil 3: Üniversite ve Girişimciliğin Tarihi	s.32
Şekil 4: Hizmet Ticareti Anlaşması Uygulama Yöntemleri	s.35
Şekil 5: Devlet - Üniversite - Sanayi İlişkiler Ağı	s.71
Şekil 6: Türk Yükseköğretim Sistemindeki Talep Artışı (2009-2018)	s.101
Şekil 7: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli	s.117
Şekil 8: Yükseköğretim Kurumları Örgütsel Teşhis Modeli	s.118
Şekil 9: Üçüncü Nesil Üniversite Yönetim Boyutu	s.123
Şekil 10: Üçüncü Nesil Üniversite Finans Boyutu	s.128
Şekil 11: Üçüncü Nesil Üniversite Kültürel Boyutu	s.132
Şekil 12: Üçüncü Nesil Üniversite İşbirliği Boyutu	s.136
Şekil 13: Üçüncü Nesil Üniversite Amaç Boyutu	s.138
Şekil 14: Araştırmanın Kavramsal Modeli	s.152
Şekil 15: Araştırmanın Kavramsal Modeli ve Hipotezler	s.155

EKLER LİSTESİ

EK 1: Araştırmada Kullanılan Anket Formu

ek s.1

GİRİŞ

Üniversiteler; küreselleşme, dış ve iç yönlendirmelerin etkisi, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hayatın her alanında kullanım yeri bulması, finansal yapıdaki değişimler, ülkelerin ve bireylerin daha fazla refah arayışı nedeniyle bir dönüşüm ve arayış süreci içerisinde. Bu dönüşüm sürecinin bir sonucu olarak dünyada ve ülkemizde paydaşların üniversite süreçlerine ve çıktılarına olan ilgisi her geçen gün artmaya devam etmektedir. Dünya genelinde meydana gelen küresel dinamikler, teknolojik yenilikler, ulusal beklentiler üniversitelerde nitelik ve nicelik artışlarını gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede, dünya genelinde üniversitelerin işleyişlerine ve görev alanlarına yönelik yönetsel, finansal, kültürel ve yasal düzenlemeler devam etmektedir.

Günümüz koşullarında üniversiteler belirli sınırlar içerisinde kontrol edilebilecek kurumlar olmaktan çıkmıştır. En iyi eğitimi, en iyi koşulları, en iyi araştırma desteklerini sağlayan üniversiteler ulusal ve uluslararası alanda ön plana çıkmaktadır. Ülke yönetimlerinin teşvikleri, uluslararası projeler ve bireysel istekler doğrultusunda uluslararası hareketlilik içeren üniversite eğitimi küresel bir sisteme dönüşmüştür. Bu koşullarda en iyiyi sunan her zaman en önce tercih edilen olmaktadır.

İlk örnekleri 11.yy'da kurulan, bin yıllık geleneğe sahip olan ve üç nesil olarak tanımlanan üniversitelerin geçirdiği dönüşüm süreçleri dinamik olmaları sebebiyle yoğun riskler içermektedir (Yamaç, 2009: 165). Üniversiteler açısından bu dinamik sürecin içerisinde yer almak ve bu süreci yönetebilmek kolay değildir. 21 yy.'ın hızla değişen küresel yapısı, yeni güç alanlarının ortaya çıkışı, beklentiler arasındaki denge talepleri, etkilenecek kurum ve kişi sayısının fazlalığı geleneksel üniversitelerin Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüşümünü tasarlanandan çok daha kapsamlı hale getirmektedir (Altbach ve diğerleri, 2010: 3; Erdoğan, 2019: 1).

Ayrıca demografik yapıların artan göçler ile küresel ve bölgesel olarak kontrol edilebilecek sınırların ötesinde değişmesi, Z kuşağı ile beraber talep edilen eğitim-öğretim anlayışı ve iş dünyasının beklentilerinin değişmesi, dünya genelinde baş gösteren ekonomik ve ticari sorunların etkileri, yoğun gelecek endişeleri, gelir eşitsizlikleri Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşümü daha da karmaşık ve yönetilmesi zor bir süreç haline dönüştürmektedir. İnternet kullanımındaki yaygınlık, siber

güvenlik kaygılarının artması, tüketim alışkanlıklarının değişmesi, işgücü çeşitliliği, politik atmosfer, bilgilerin güncelliğini çabuk kaybetmeleri, gelişmiş ülkelere doğru olan beyin göçü artışı, ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılıkların artması, orta gelir sınıfının büyümesi, iletişim hızı ve ulaşım seçeneklerindeki ivmelenme geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüşüm sürecini zorlaştıran diğer etmenlerdir (Çetinsaya, 2014: 29; Duderstadt, 2000'den aktaran Küçükcan ve Gür, 2009: 33; Enders, 2007; Perkin, 2007).

Bu süreç içerisinde geleneksel üniversite yapılarının bireysel ve toplumsal beklentiler karşısında yetersiz kaldığı ve iş dünyasının taleplerine gereken hızda cevap veremediği düşünceleri tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yoğun bir şekilde gündeme getirilmektedir (Erdoğmuş, 2019: XVII). Üniversiteler ise bu eleştiriler karşısında yönetim, işbirliği, finans, amaç ve kültür başlıkları altında sorun alanları tanımlayarak bunlara çözümler getirilmesini ve üniversitelerin bilim, ekonomi, sosyal gelişim ve özgür düşünce merkezlerine dönüştürülmesini talep etmektedir (Clark, 1998: 5).

Üniversitelerdeki değişim dizisinin ulusal ve küresel ekonomik yapı ile refah seviyesine yapacağı doğrudan katkılardan dolayı uluslararası alandaki en saygın ve etkin kurumlar olan BM, AB, OECD, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) beklentileri karşılamada yetersiz kalan geleneksel üniversite yapısından dönüşümün nasıl olması gerektiği konusunda öncelikli gündem maddesi olarak çalışmalar yürütmekte, kronikleşmiş sorunlara kalıcı çözümler önermekte ve gelecek dönemler içerisinde üniversitelerin alacağı konuma ilişkin senaryo çalışmaları yapmaktadır. Ayrıca ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları bu dönüşüm süreci içerisinde neler yapılması gerektiği konusunda çalışmalar yaparak gelişmeleri, istatistik bilgileri ve öngörülerini periyodik raporlarla üniversite paydaşlarına duyurmaktadırlar. Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüşüm süreci ve bilgi toplumunun gereksinimleri farklı bilim dalları tarafından sürekli olarak takip edilmekte, kendi alanlarına yönelik kalite ve mesleki gereksinimleri uyumlandırma çalışmaları yürütülmektedir.

Yukarıda sıralanan tüm bu nedenlerden dolayı, üniversiteler artık geleneksel eğitim anlayışının ve örgütlenmesinin egemen olduğu, önceden belirlenmiş değer yargılarının hâkim kılındığı ve faaliyetlerin tahsisli kaynaklarla yürütüldüğü basit yapıya sahip bir akademisyen ve öğrenci topluluğu değil, bilgi ekonomisinin temel itici

unsuru olarak ulusların rekabet gücünü belirleyen ve pazar koşullarının geçerli olduğu oldukça karmaşık yapıya sahip kurumlar olarak görülmektedir (Gürüz, 2003: i; Kwiek, 2002: 137; Şahin ve Alkan, 2016: 298).

Bu görüşler doğrultusunda bilgi üretimi ve ekonomik katma değer sağlayan üniversiteler faaliyetlerini Taylor modeline göre yürütmemelidir. Peter Senge (1990) ve Jack Mezirow (1991)'a göre Taylor modeli doğrultusunda faaliyetlerini yürüten örgütler iç ve dış değişimlere açık ve uyumlu olamazlar, karşılıklı işbirliklerinde bulunamazlar ve hiyerarşik bir sisteme sahiptirler. Günümüz koşulları doğrultusunda dinamik ve rekabetçi bir çevrede faaliyet gösteren üniversiteler geleneksel işleyiş ve yönetim sistemlerinde değişiklik yapmadıkları takdirde bilgi toplumunun beklentilerini karşılamakta yetersiz kalacaklardır (Greenwood ve Levin, 2001: 438).

Dünya genelinde devlet yöneticileri, üniversitelerin sadece kültürel gurur kaynağı ve gençlerin iyi bir gelecek için bitirmesi gereken okullar olmasından öte gelecek refahının itici gücü, ulusların kritik varlıkları, yetişmiş insan ve yeniliklerin kaynağı olduğunu daha iyi anlamaya başlamışlardır. Bu amaçla ülkeler yükseköğretimde öne çıkan, dünya genelinde bilimsel açıdan saygınlık kazanmış, bilgi toplumunun ihtiyacına uygun olarak eğitim veren ve marka değeri oluşturmuş yıldız üniversitelere sahip olmak istemektedir. Bu amaçta yeterince başarı sağlanmadığı takdirde ülkeler yetişmiş insan kaynaklarını elde tutmakta zorlanacak, küresel alanda gerçekleşen ekonomik, teknolojik ve yenilikçi yarışta geri kalacaklardır (Ucini, 2018). Bu düşünceler doğrultusunda üniversitelerin değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan başarı sıralamaları ve bu amaçla ortaya konulmuş değerlendirme ölçütlerinin uyandırdığı ilgi tüm paydaşların düşüncelerinde geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüşüme yönelik fikirlerin pekişmesini sağlamak ve büyük bir ilgi uyandırmaktadır (Shin ve diğerleri, 2011: 10).

Yukarıda bahsedilen tüm bu gelişmeler iki yüzyıl boyunca sürdürülen geleneksel üniversite anlayışını dönüştürmektedir (Kwiek, 2002: 141). Dönüşüm sonucunda oluşacak yeni üniversite yapısı alanyazında yazar, bilim insanları ve akademisyenler tarafından farklı gerekçeler, tanımlamalar ve isimlerle adlandırılmıştır. Bunlardan bazıları; Multiversite (Clark, 1960; Casey, 1990), Üçüncü Nesil Üniversite (Wissema, 2009) Girişimci Üniversite (Etzkowitz, 1983; Chrisman ve diğerleri, 1995; Dill, 1995; Clark, 1998; Subotzky, 1999; Kirby, 2002; Etzkowitz,

2003; Jacob ve diğeri, 2003; Williams, 2003), Yaratıcı Üniversite (Clark, 2004; Peters ve Besley, 2013), Öğrenen Üniversite (Kristensen, 1999), Dinamik Üniversite (Greenwood ve Levin, 2001), Hibrit Üniversite (Mouven, 2000), Şirket Üniversitesi (Nowotny ve diğeri, 2001; Scott, 2002), Sanal Üniversite (Scott, 2002; Roy, 2001), İnovasyon Tabanlı Üniversite (Lundqvist ve Williams, 2006), Global Üniversite (Knight, 2015), Neoliberal Üniversite (Giroux, 2009), McUniversity (Rinne, 1999; Ritzer, 2002), Yeni Nesil Üniversite, Paydaş Üniversitesi ve Üniversite 4.0'dır. Tüm bu üniversite türlerinin özellikleri, fonksiyonları, görev ve ileriye dönük hedefleri, oluşum nedenleri, öncelikleri yazarların bakış açısına göre farklılıklar gösterse de hepsinin ortak iddiası değişime olan ihtiyaç ve üniversitelerin geleceğin şekillenmesinde önemli bir rol üstleneceğidir.

Yukarıda belirtilen değerlendirmeler doğrultusunda bu çalışma ile geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşüm sürecinin incelenmesi, Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşümü engelleyen ve kolaylaştıran faktörler ile başarı ölçme unsurlarının neler olduğunun paydaşların bakış açısından tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın epistemolojik kurgusu ve akışı aşağıda belirtilen üç bölüm halinde oluşturulmuştur.

Birinci bölümde, üniversite kavramının düşünce ve kurum olarak nasıl ortaya çıktığı, tarih boyunca nasıl şekillendiği, üniversite nesillerinin özellikleri ve Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşüm nedenleri tartışılmaktadır. Dünya ve ülkemizdeki gelişmeler üzerinde durularak, yaşanan dönemin önemli toplumsal, siyasal, politik ve ekonomik olaylarının üniversitelere etkileri incelenmektedir. Üniversitelerde uygulanan bilgi ve değer oluşturma süreçleri ve günümüz beklentileri doğrultusunda bu süreçlerde yapılması gerekenler tartışılmaktadır.

İkinci bölümde, bilgi toplumunun şekillenmesi, Üçüncü Nesil Üniversitelerden beklentiler ve üniversite sisteminin dünya genelinde yaşadığı değişimlerin nedenleri tartışılmaktadır. Girişimci Üniversite ve Üçüncü Nesil Üniversite kavramları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ifade edilerek bunlara ilişkin yorumlar geliştirilmektedir. Geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşüm nedenleri ve sonuçları PESTEL (Politik (Political), Ekonomik (Economic), Sosyal (Social), Teknolojik (Technological), Ekonomik (Economic), Yasal (Legal)) analizi doğrultusunda sınıflandırılarak Üçüncü Nesil Üniversite modeline dönüşüm

için yapılması gerekenler alanyazın ve ikincil kaynaklar esas alınarak incelenmiştir. Ayrıca, bu bölümde Çiftçi (2010), Kyrö ve Mattila (2012), Skribans ve diğerleri (2013), Çetinsaya (2014), Harty (2014), Lukovics ve Zuti (2015), Özdemir (2016), Wissema (2009, 2014), TÜBİTAK Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi Gösterge Seti, Üniversiteler İçin Stratejik Planlama Rehberi (2018) tarafından tanımlanan Üçüncü Nesil Üniversite özellikleri ve Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşüm nedenleri, Kirby ve diğerleri (2011) tarafından yapılan “Making Universities More Entrepreneurial: Development of A Model” çalışması ve ikinci bölümde yapılan kavramsal incelemeler esas alınarak Üçüncü Nesil Üniversite paydaş analizi ve Üçüncü Nesil Üniversite olma yolunda karşılaşılabilecekleri engelleyici faktörler, dönüşümü hızlandıran kolaylaştırıcı faktörler ile başarı ölçme unsurları belirlenmiştir.

Üçüncü bölümde; diğer bölümlerde belirtilen kıstaslar doğrultusunda oluşturulan ifadeler anket uygulamasına aktarılmıştır. Oluşturulan anket yükseköğretimde kalitenin artırılması, girişimcilik, yenilik yönetimi, Teknoloji Transfer Ofisi (TTO) yönetimi, üniversite sanayi işbirliği, teknoloji transfer uzmanlığı ve stratejik yönetim konularında çalışma yapan kişilere yöneltilecek sonuçlar üzerinde analizler yapılmıştır. Ayrıca bu kişilerden Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi doğrultusunda yapılması gerekenlere ilişkin kişisel görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Elde edilen veriler SPSS v.25 programı kullanılarak analiz edilmiş ve analizlere ilişkin yorumlar geliştirilmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde üniversiteler üç nesil olarak ilk defa Wissema (2009) tarafından sınıflandırılmıştır. Bu çalışmanın esas konusu olan Üçüncü Nesil Üniversitelerin tanımı, özellikleri, genel çerçevesi de yine ilk defa Wissema (2009) tarafından oluşturulmuş, aralarında Türkiye'nin de olduğu birçok ülkedeki üniversiteler ortaya konulan bu kriterleri ve yöntemleri benimseyerek kendi sistemlerini uyumlandırmaya başlamışlardır. Alanyazında yeterince yer almayan ve oldukça yeni bir konu olan Üçüncü Nesil Üniversitelere en yakın çalışmalar ise çoğunlukla Girişimci Üniversiteler başlıkları altında yapılmıştır. Bu çalışma ile Üçüncü Nesil Üniversite değerler dizisinin kavramsal çerçevesi ortaya konularak engelleyici faktörler, kolaylaştırıcı faktörler ve başarı ölçme unsurlarının belirlendiği bir modelin uygulanabilirliğini tartışmak ve alanyazına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Son olarak, özellikle yakın geçmişte üniversitelerin geliştirilmesine yönelik her seviyede çalışmalar yapılması ve stratejilerin geliştirilmesi, ülkemizin uluslararası alanda başarı sağlayan birkaç üniversiteye sahip olma isteği, bilgi toplumu ekonomisinin ön plana çıkması, yetişmiş kaliteli insan gücüne duyulan ihtiyaç, yüksek teknoloji gerektiren ürünlerin üretilerek refah seviyesinin artırılması düşüncesi, AR-GE atılımları, yenilik sistemi ve teknolojik ilerlemenin yüksek ulusal öncelik olarak görülmesi ve tüm bu amaçların nitelikli Üçüncü Nesil Üniversitelerle gerçekleştirilebileceği gerçeği ve düşüncesi bu çalışmanın yapılmasına sebep olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE KAVRAMI VE ÜNİVERSİTELERİN GELİŞİMİ

Bu bölümde, üniversitelerin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşüm süreçleri, üniversite nesil tanımlamaları ve Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşüm nedenleri tartışılmaktadır. Ayrıca dünyada ve ülkemizde yaşanan toplumsal, siyasal, politik ve ekonomik gelişmelerin üniversitelere etkileri incelenmektedir.

1.1. ÜNİVERSİTE KAVRAMI

Üniversitelere bakış açısı bulunulan dönemin önemli tarihi olayları, sosyal gereksinimleri ve toplumun beklentileri doğrultusunda tarih boyunca değişiklik göstermiştir. Yükseköğretime bakış açısındaki değişimler; üniversite kimliklerinin şekillenmesine, ileriye dönük amaçlarının oluşmasına, bilimsel ve kültürel değerlerin yer etmesine neden olmuştur (Erdem, 2013: 26). Dolayısıyla üniversiteler dış çevrelerinde oluşan gelişmelerden tarihin her döneminde etkilenmiştir.

Üniversite kelimesi Ortaçağ boyunca dernek veya kurum anlamında kullanılmış olup etimolojik köken olarak birlik, beraberlik ve lonca anlamına gelen Latince “Universitas”tan türemiştir (Dood, 1962: 3’ten aktaran Dalyan, 2001: 23; Günay, 2007: 82; Gürüz, 2003: 1-4; Kerr, 1982’den aktaran Küçükcan ve Gür, 2009: 44; Nordin, 2017: 7; Rukancı ve Anameriç, 2004: 172; Wissema, 2009: 3). Üniversitenin ilk temsilcileri; eski Yunanda akademiler, Endülüs, Babür, Selçuklular ve Osmanlılarda medreseler, Avrupa’da ise dini kurumlar olmasına rağmen hiçbiri günümüzde kabul edilen anlamı ile üniversite olamamışlardır (Bolay, 2011: 105; Erdoğan, 2019: 2; Günay, 2007: 82; Kasap, 2014: 210). Günümüz üniversite anlayışının temelini oluşturan ilk oluşumlar Batı’da başlamış olup yaklaşık bin yıl öncesine dayanmaktadır. Üniversiteler bu süreç içerisinde insanlığın gelişimi, evrensel değerlerin nesillere aktarılması, ulusal kültürün tanıtımı, geliştirilmesi ve korunması (Amaral ve Magalhaes, 2003: 241), bilgi üretim kaynağı olması, yetişmiş insan gücü sağlanması, bölgesel gelişmişlik ve yenilikçilik oluşturmada önemli rolleri edinmişlerdir (Lazzeroni ve Piccaluga, 2003: 40). Bu süreç içerisinde üniversite kavramına getirilen birçok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlamalar doğrultusunda;

üniversiteler ekonomik ve sosyal duruma olumlu katkılar sağlayan, insanlığın bilgi birikimini arttıran, mesleki beceriler kazandıran, demokratik ilkelerin toplumlarda benimsenmesini temin eden (Çetinsaya, 2014: 13), ekonomik büyümenin itici gücü olan (Antalyalı, 2007: 25), bilgiyi yaratmada toplumda temel ve ikame edilemez rolleri olan (Timurcanday ve diğerleri, 2010: 221) bilgi, kültür ve toplumun biraraya geldiği kurumlardır (Delanty, 2011: 151).

Denman (2005) üniversiteleri birden fazla bilimsel ve akademik alanda öneriler geliştiren ve tartışan resmi olarak yetkilendirilmiş kurumlar olarak tanımlamıştır (Denman, 2005: 10). İspanyol filozof Gasset, üniversiteleri bilim ve araştırmanın yanında kültürün geliştirilmesini sağlayan evrensel bilgi, fikir ve kültür sistemi olarak nitelendirmiş, öncelikli eğitim konuları arasında fizik, biyoloji, tarih, sosyoloji ve felsefenin olması gerektiğini ifade etmiştir (Özkuş, 2006: 81). Teichler (2007); Kıta Avrupası, ABD, Asya ve Ortadoğu'da üniversiteye bakışın, kapsadığı alanın ve görevleri üzerinde tartışmalar olduğunu ifade etmekle beraber üniversiteleri toplum yararı doğrultusunda sistematik bir şekilde bilgi üretiminin yapıldığı, bilginin saklandığı ve yayıldığı yer olarak tanımlamıştır. OECD (2007); üniversiteleri toplumun refahı, modernleşmesi ve gelişmesine katkı sağlayan, bireylerin algılarını genişleten ve yaşadığı dönemin zorluklarıyla mücadele etmesini sağlayan itici bir güç olduğunu belirtmektedir. De Coster ve diğerlerine (2008) göre üniversiteler farklı bilim alanlarında uzmanlar barındıran, yönetim şekilleri olan, gerçeğin bulunmasına yönelik araştırmalar yapan, insanlığın bilgi seviyesini yükselten kurumlardır. Rajasingham (2011) üniversitelerin temel fonksiyonlarının bilginin depolanması, işlenmesi ve kullanılması olduğunu vurgulamaktadır. Adeyinka (2015) üniversitelerin eğitim öğretim sonucunda akademik derecelerin verildiği kurumlar olduğunu ifade etmektedir. Bulut ve Aslan (2014) üniversitelerin temel kuruluş amaçlarının bilimsel eğitim ve araştırma yapmak ve yükseköğretim talebinin karşılanması olarak tanımlarken, Monteson ve diğerleri (2008) üniversiteleri bilgiyi üreten ve yayan, bulunduğu bölgedeki gelişmelerden etkilenen, çift yönlü bilgi değişimi sürecine sahip sosyal kurumlar olarak nitelendirmektedir (aktaran Yıldız, 2019: 25).

Tarihsel dönem içerisinde üniversitelere bakış açısı farklılıklar göstermesine rağmen temelde üniversiteleri diğer kurumlardan farklılaştıran ve sürekliliklerini

sağlayan beş ayırt edici özellik bulunmaktadır. Bu özellikler (Tekeli ve İlkin'den aktaran Erdoğmuş, 2019: 44);

- Eğitim ve öğretimlerin önceden belirlenmiş programlar çerçevesinde gerçekleştirilmesi,
- Belirli mesleklerin yapılmasında üniversite eğitiminin ön koşul olması,
- İhtiyaç duyulan insan kaynağının yetiştirilmesi, bilimsel bilgi üretiminin ve aktarımının kişisel bir çabadan öte kurumsal süreçler doğrultusunda gerçekleştirilmesi,
- Bilginin üretilmesi ve aktarılmasını bir meslek olarak yapan kişileri bünyesinde bulundurması,
- Bilgi üretimi ve aktarılmasını soyut ve kavramsallaştırılmış olarak yapmasıdır.

Yukarıda yapılan tanımlamalar; üniversitelerin, ulusların ve yazarların bakış açılarına göre farklı anlam, sistem, altyapı ve karakteristikler ile dönemin tarihsel özelliklerini çağrıştırmaktadır. Bu eğitim kurumlarını kimi ülkeler üçüncü seviye eğitim (Tertiary Education) kurumu olarak sınıflandırırken kimileri ise tamamını kapsayacak şekilde yükseköğretim kurumu tanımlamasını getirmektedir (Güner, 2018: 99). Aşağıda üniversite nesil tanımlamaları doğrultusunda üniversitelerin tarihi süreç içerisinde geçirdiği değişimler ele alınmaktadır.

1.2. ÜNİVERSİTELERİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE GELİŞİMİ

Üniversitelerin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi Alvin Toffler'in "Üçüncü Dalga" kitabında belirttiği insanlığın gelişiminin üç kuşağıyla benzerlik göstermektedir (Wissema, 2009: XVI). Buna göre insan varoluşundan itibaren uzun bir süre boyunca tarım toplumu halinde yaşamış ve ihtiyaçlarını tarımdan elde ettikleri ile karşılaşmıştır. Tarım toplumunu takiben sanayi toplumuna geçiş yaşanmıştır. Sanayi toplumunun etkileri tarım toplumuna göre çok daha derin, kapsayıcı ve dönüştürücü olmasına rağmen göreceli olarak kısa olan yaklaşık 400 yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Son dalga ise tüm alışkanlıkları ve yaşam biçimini kökten değiştiren bilim ve teknoloji dalgasıdır (Toffler, 2008: 11-14).

Üniversiteler tarihsel süreç içerisinde bin yıllık geçmişe dayanan ve toplumların en güçlü kurumlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Uzun bir geçmiş

sonunda toplumlar üzerinde oluşturdıkları etki ve güç tarihsel dönemlere göre farklılık gösterse de hâlâ devam etmektedir. Üniversitelerin tarihsel süreç içerisindeki dönüşümlerini, bu dönüşüm esnasında karşılaştıkları güçlükler ve zorlukları, son olarak bilgi toplumunda almaya başladıkları yeni rolleri birer değişim ve uyum süreci olarak inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Üniversitelerin dönüşüm çabaları uygarlığın gelişimini yansıtmakla birlikte, insanlık tarihinde dinsel kurumlar ve devletler dışında bu denli süreklilik gösteren evrensel başka bir kurum bulmak da pek mümkün değildir (Bolay, 2011: 105; Rothblatt ve Wittrock, 2002: 1; Yamaç, 2009: 165; Yaşar, 2007: 581; Züngün, 2016: 5843; Zaharia ve Gibert, 2005: 31).

Bilgi toplumu sisteminin önemli parçalarından biri olan üniversitelerin (Olearnik ve Olerarnik, 2015: 112) üzerinde paydaşlar ve piyasa tarafından yürütülen geleceğe dönük ciddi bir baskı vardır (Özer, 2011: 85). Üniversitelerin yürüttüğü işlevlerin ve beklentilerin giderek artması ve çeşitlenmesi nedeniyle üniversiteler geleneksel ve ulusal yapılarını korumakta zorlanmaktadır (Yamaç, 2009: 179). Üniversitelerin kendilerine ait dünyası ve yer aldıkları dünya bu değişimler sonucunda farklılaşmaktadır. İleri iletişim ve teknolojik gelişmeler, artan uluslararası işgücü, pazar ekonomisine yapılan vurgu, ticaretin serbestleşmesi, eğitime yapılan özel yatırımların artması, devlet desteğinin azalması, yaşamboyu öğrenme istekleri bu baskıların başlıca sebepleridir. Bu sebeplerden dolayı üniversite eğitimi gittikçe daha çok önem kazanmakta ve karmaşıklaşmaktadır (Knight, 2004: 7). Bu gelişmeler üniversitelerin evrensel değerleri olarak kabul edilen bilimin üstünlüğü, milli kültüre bağlılık ve akademik özgürlük ile ekonomik başlığı altında yer alan sürdürülebilir bir finans yapısına sahip olmak ve girişimcilik faaliyetleri ile çatışma içerisinde olmasına sebep olmaktadır (Etzkowitz, 2003: 116).

Günümüzde kabul ettiğimiz anlamıyla modern üniversitelerin oluşumu bilim insanları tarafından farklı açılardan ve tarihsel süreçlerden geçirilerek incelenmektedir. “University In Ruins” çalışmasıyla Readings (1996) üniversitelerin dönüşümünü iki asırlık süre içerisinde incelemiş ve bu dönüşümü üç temel düşünce ile açıklamıştır. Buna göre, üniversiteler öncelikle Aydınlanmacılık fikirleriyle akıl kavramı doğrultusunda örgütlenmiştir. Daha sonra, Schiller’den Humboldt’a kadar Alman bilim insanlarının milli kültür ve bilim yapmanın üstünlüğü etrafında şekillendirdikleri üniversite fikri ortaya çıkmıştır. Son aşamada ise, küreselleşme

olgusuyla üniversitelerin ve üretilen bilginin yoğun ekonomik faaliyetler içerisinde kaldığı dönem başlamıştır (Çetinsaya, 2014: 24).

Scott (2006) yaptığı çalışma ile batı dünyasındaki akademik tarihi beş dönemde incelemiştir. Bu dönemlerin kesin tarihlerle birbirinden ayrılmasının mümkün olmadığını ifade etmesine rağmen sınırları kısmen de olsa belirlemek amacıyla tarih aralıkları belirlemiştir. Buna göre; üniversitelerin 1150-1500 yıllarını kapsayan dönemdeki temel görevi öğretim, 1500-1800 yılları arası millî bilinci geliştirme, 1800'lü yıllarda demokratikleşme ve araştırma, 1800'lü yılların sonlarından bugüne kamu hizmeti ve son olarak 21. yüzyılda uluslararasılaşma olarak değerlendirilmektedir (Selvitopu, 2016: 20). Sam ve Sijde (2014), yükseköğretimde uygulanan modelleri Avrupa kökenli Humboldt, Napolyon ve Anglo-Sakson olmak üzere üçe ayırmış ve bunların 19 yy. ve 20.yy'daki kolonileşme döneminde dünyaya yayıldığını ifade etmiştir. Denman (2005) tarafından yapılan sınıflamayla üniversitelerin dönüşümsel anlamda tanımlamaları yapılmıştır. Buna göre 1900'ler öncesi tarihsel dönem olarak adlandırılmıştır. 1900 – 1970 arası modern, 1970'ten günümüze kadar olan dönem ise post-modern dönem olarak ifade edilmiştir. Wissema (2009) ise; üniversiteleri dini eğitimin ağırlıklı olduğu lonca türü örgütlenme ve mesleki özerkliğin şekillendiği ortaçağ döneminden ele alarak 19. yy'da aydınlanma çabalarının ve ulus devlet anlayışının büyük oranda etkilediği İkinci Nesil Üniversiteye (Humboldt tipi üniversite) dönüştüğünü ve daha sonra bu oluşumun Üçüncü Nesil Üniversite tarafından takip edildiğini ifade etmektedir. Wissema'ya (2009) göre her üniversite nesli bir geçiş döneminden sonra ortaya çıkmıştır.

Üniversite düşüncesinin neden ve nasıl dönüştüğünün kurumlar, işverenler, politika belirleyicileri, uygulayıcıları ve kanun koyucular tarafından anlaşılması daha iyi bir gelecek planlamasının anahtarıdır (Scott J., 2006: 1). Üniversitelerdeki değişim süreci çok uzun bir süreden beri devam etmektedir Ancak, üniversiteler son dönemlerdeki değişen çevreye uyum göstermek ve başarılarını arttırmak için özellikle küreselleşme, sosyal hareketlilik, çevrimiçi teknolojik gelişmeler, rekabet eden uluslar, demografik ve ekonomik baskılardan dolayı artan şekilde değişime zorlanmaktadır (Hannon, 2013: 11). Bilgi tabanlı toplum yapısı, bilgi ekonomisi ve rekabetçi iş gücü piyasaları hem yerel hem de küresel bağlamda bireylerin ve toplumların hayatta kalabilmesi için üniversiteleri önemli bir hale dönüştürmekte ve

üniversite eğitimi bu koşullar altında artık lüks olmaktan çok bir gereklilik halini almaktadır. Üniversiteler bireylerin ve toplumların refah seviyesini ve yaşam kalitesini doğrudan etkilediği için tarihsel süreç içerisinde her zamankinden daha önemli hale gelmiştir (Sam ve Sijde, 2014: 894).

Üniversitelerdeki bu değişim sosyal bilimler alanında yoğun olarak incelenmekte ve tartışılmaktadır. Bu konu ile ilgili öncelikli fikir geliştiren Parsons ve Platt (1973) ve Bourdieu (1988, 1996) üniversitelerdeki değişim sürecini sosyal modern teoriye göre incelemiştir. Lyotard (1984) ve Reading (1996) ise üniversitelerdeki değişimi postmodern ve küresel dönemdeki gelişmeler doğrultusunda bir modernizasyon projesi olarak görmektedir. Gibbons ve diğerleri (1984) üniversitelerdeki değişim sürecine dönüşümsel tezler bağlamında yaklaşarak bilgiyi üreten ve kullananlar arasında yeni bilgi türlerinin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Slaughter ve Leslie (1997), Etzkowitz ve Leydesdorff (1997), Curie ve Newson (1998) ise üniversitelerin pazar değeri içermesiyle araçsallaştırıldığını, akademik özgürlüklerin azaldığını üniversitelerin küresel pazar ve bilgi tabanlı kapitalizmde önemli bir oyuncu haline dönüştüğünü ifade etmektedir (Delanty, 2001: 149). Üniversite kavramının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümü, örgüt türleri kapsamında inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Buna göre; üniversiteler Pedler ve diğerleri (1991), Burgoyne (1994) ve Easterby-Smith (1999) tarafından öğrenen örgütler, Gjerding (1996, 2003) ve Volberda (1998) tarafından esnek örgütler, Nonaka ve Takeuchi (1995) tarafından ise bilgi üreten örgütler olarak tanımlanmıştır (Gjerding ve diğerleri, 2006: 8).

Yukarıda ifade edilen tüm bu gelişmelerin tarihsel süreç doğrultusunda üniversite nesilleri üzerinde derin etkileri olmuştur. İlk dönemlerde bir ayrıcalık olarak görülen üniversite eğitimi daha sonra sosyal bir hak ve son dönemlerde ise herkesin talep edebildiği, mali olarak satın alınabilen sosyal bir hizmet olarak görülmeye başlanmıştır (Amaral ve Magalhaes, 2003: 246).

Aşağıdaki bölümlerde Wissema (2009) tarafından yapılan sınıflama esas alınarak üniversitelerde yaşanan dönüşüm süreçleri tartışılmış, üniversite nesil tanımlamalarının kavramsal çerçevesi açıklanmış ve özellikleriyle ilgili bilgiler sunulmuştur.

1.2.1. Birinci Nesil Üniversiteler

Birinci nesil üniversiteler öncesinde Avrupa'da; kilise, katedral, manastır ve özel eğitimcilerin belirli gruplara ders verdikleri merkezler bulunmaktaydı. Ortaçağ toplumunda kilise ve kentlerin bağımsız olarak örgütlenmeye başlamasıyla eğitimlerin sürdürülmesi için lonca yapısına göre oluşturulmuş üniversite benzeri yapılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu örgütlenmeler sonucunda ortaya çıkan Birinci Nesil Üniversiteler, öğretmen ve öğrenci seçimleri ve kabulleri, müfredatları, bilimsel çalışmaları ve diğer ayrıcalıkları ile kendinden önce eğitim veren dini ağırlıklı örgütlenmelerden ayrılmaya başlamıştır (Gürüz, 2003: 7; Özkul, 2006: 91; Rukancı ve Anameriç, 2004: 175; Wissema, 2009: 10-12; Yamaç, 2009: 180). Arap-İslam Dünyası'ndaki ilk üniversiteler ise ünlü ve otoriter bilginler tarafından medrese tanımlaması altında oluşturulmuştur. Medreseler mali konularda etraflarında kurulan vakıflar veya kişisel bağışlarla desteklenmiştir. Çoğunlukla amaçları yaratıcının anlaşılması ve ona hizmet olsa da ekonomik, sosyal, kültürel, toplumsal gelişim ve güvenlik konularında da eğitim vermişlerdir (Nordin, 2017: 2). Bu dönemde kurulan ilk üniversiteler uygarlığın gelişimine sınırlı ve bölgesel olarak katkı sunmuşlardır (Denman, 2005: 14).

Birinci Nesil Üniversiteler, devlet yönetimleri ve kiliseden gördükleri koruma ve kendi özellikleri nedeniyle zaman içerisinde güçlü yapılara dönüşmüş, dini kurumlara benzer şekilde, kendi kanun ve yargılama hakları da dâhil olmak üzere çok sayıda ayrıcalık edinmişlerdir. Üniversiteler, ortak dil olan latince sayesinde kendi aralarında resmi olmayan bir birlik oluşturmuşlardır. Meslektaşlık ruhu, akademik özgürlük düşüncesi, bilim ve hümanizme doğru yeni yollar arama düşünceleri güçlenerek bu dönemde ki üniversite benzeri yapıları ayakta tutmuştur. Bununla birlikte, Birinci Nesil Üniversitelerin başlıca hedefi, yeni bilgi peşinde koşmak değil, geçmişin bilgeliğini korumak ve dini kurumların öğretilerine itaati pekiştirmektir (Wissema, 2009: 12; Yamaç, 2009: 180).

Günümüzde kabul ettiğimiz anlamıyla ilk üniversiteler Avrupa'da kurulmuş olan Bologna (1088), Paris (1160) ve Oxford (1167) üniversiteleridir (Gürüz, 2003: 4; Küçükcan ve Gür, 2009: 41; Makdisi, 1989'dan aktaran Çetinsaya, 2014: 21). Ortaçağ dönemindeki yoğun dini ve idari baskılarla bu kuruluşların eğitim-öğretim programları

ve yöntemleri oldukça yavaş gelişmiş (Rukancı ve Anameriç, 2004: 178), bu üniversitelerde öğrenci olmak için gerekli mali kaynaklara sahip olma, Latince bilme ve Hristiyan erkek olma şartı getirilmiştir (Gürüz, 2003: 10; Roy, 2001: 51). Birinci Nesil Üniversitelerdeki öğrenciler üniversite eğitimini, bilim öğrenmekten öte, kendilerine koruma sağlayacak ayrıcalıklar elde etmek ve statü kazanmak için tercih etmiştir (Denman, 2005: 14; Wissema, 2009: 8). Bu dönemde kurulan Avrupa üniversiteleri, 7 özgür sanat (artes liberates) veya edebi-beşeri bilim olarak bilinen Gramer, Mantık, Hitabet, Aritmetik, Geometri, Müzik ve Astronomi bilimlerinin merkezi haline gelerek modern ruhun temelini oluşturmuşlardır (Donnelly 2002'den aktaran Antalyalı, 2007: 28; Günay, 2007: 79; Scott J., 2006: 10; Wissema, 2009: 9).

Batı dünyasında ilk resmi üniversite eğitim müfredatı kilise ve kilisenin amaçları doğrultusunda oluşturulmuş ve din adamları eğitim üzerinde kontrol yetkisine sahip olmuşlardır. Bu kurumlarda dini eğitim verilmesi öncelikli hale getirilmiş ve dini konular dışında eğitim yapmada sınırlı özgürlükler tanınmıştır. Basılı kaynaklar çok sınırlı olduğu için tüm öğretmenler eğitim yöntemi olarak konferansları tercih etmiştir. İlk üniversitelerin kendilerine ait binaları, arazileri ve eğitim malzemeleri olmamıştır. Müfredatlar ise oldukça dar ve gerçeği ifade etme yöntemleri önceden sıkı bir şekilde biçimlendirilmiştir (Roy, 2001: 51-53).

Ortaçağda üniversiteler çoğunlukla kilise ve krallar tarafından finanse edilmekle birlikte kendi mülklerinden ve öğrenci harçlarından da gelir elde etmişlerdir. Ayrıca öğrenciler akademisyenlerin maaşlarını ödemek için kendi aralarında para toplayarak üniversitelere bağışlarda bulunmuşlardır (Yaşar, 2007: 581). Birinci Nesil Üniversitelerin mali kaynakları iç ve dış olmak üzere ele alınabilir. İç gelirler; kayıt ve mezuniyet paraları, ayrıcalıklar, öğrencilerden toplanan paralar ve disiplin cezalarıdır. Dış gelirler ise; dini yardımlar, kilise, kral veya yerel yönetimlerden gelen mali yardımlar, hediyeler, miraslar ve bağışlardır. İlk kuruluş dönemlerinde küçük miktarlarla ifade edilebilecek harcamalar gelişmelerle birlikte hızla artmıştır. Akademisyenlerin maaşları, yönetim giderleri, memur maaşları, davalar, akademik ve dini törenler bu harcamaların başlıcalarını oluşturmuştur (Geuna, 1996'dan aktaran Antalyalı, 2007: 32). 19.yy'a kadar üniversitelerdeki finansal destek yukarıdaki yöntemlerle sürdürülmüş ve daha sonra ulusal devletler üniversitelerin finansmanını karşılamaya başlamışlardır (Wissema, 2003: 55).

Birinci Nesil Üniversitelerin kuruluşu ve işleyişi açısından kilise veya krallıkların onayına bağlanmasıyla yarı otonom bir yönetim sergilemişlerdir. Üniversite üyeleri askeri hizmetten ve varlık vergisinden muaf tutulmuştur. Ortaçağ dönemindeki üniversitelerin kendi müfredatlarını oluşturma, üniversite içindeki yanlış davranışları yargılama, grev ilan etme yetkisi ve gücü olmuştur. Matbaa henüz Avrupa'da kullanılmadığı için üniversitelerde yazılı kaynaklar çok az olup elle kopyalanmıştır. Genellikle kullanılan kaynaklar İslam dünyasından alınmış eserlerdir (Scott J., 2006: 8-9).

Bu dönemde İslam dünyasında verilen eserlerin Batı'daki üniversitelerde tanınması ve okutulmaya başlanması uluslararasılaşmanın ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. Ortaçağ'da dini seyyahlar, filozoflar, akademisyenler, öğrenciler, gezginler Doğu ve Batı'da varış noktası olarak üniversitelerin olduğu şehirleri tercih ederek uluslararasılaşmaya katkı sağlamışlardır. Doğu ve İslam coğrafyasının bilgi birikimi bu sayede batıya taşınmıştır. Ayrıca Reform ve Rönesans hareketleri ve 1789 Fransız İhtilali esnasındaki düşünceler uluslararası gezginler sayesinde üniversitelere yayılmıştır (Ridder-Symoens, 1992'den aktaran Seggi ve Ergin, 2018: 18-21).

Avrupa'da ilk defa Ortaçağ (1150-1500) döneminde akademisyen ve öğrenci topluluğu olarak ortaya çıkan üniversiteler 12 yy. entelektüel rönesansıyla beraber ticaretin canlanması, şehirlerin ve orta sınıfın büyümesi, bürokrasinin doğması gibi güçlü toplumsal yönelimlere yol açmıştır. Avrupa topluluğu büyüdükçe ve geliştikçe kilise, devlet ve şehir yönetimlerinin eğitilmiş din adamlarına, tıp tahsiline, yöneticilere, hâkimlere, bilim adamlarına ve zanaat ustlarına olan ihtiyacı artmıştır. Bu sosyal ihtiyaçların karşılanması öğretmeye ve meslek kazandırmaya odaklanmış üniversiteler için dönüşümün ilk işaretleri olmuştur (Scott J., 2006: 6).

15-18 yy. arasında Avrupa'da üniversitelerin sayıları ve çeşitliliği artmış, üniversite diplomaları sosyal seviye göstergesi olarak görülmeye başlanmış ve belirli meslekler üniversite diploması olmadan yapılmamaya başlanmıştır (Gürüz, 2003: 54). 1500-1800 yılları arasında ulusçuluğun doğmasıyla bölgesel sınırlar içerisinde ve ortak milliyetçilik duygusuyla hareket eden bağımsız ulus sayısında artışlar olmaya başlamıştır. Küresel keşifler, hümanist yaklaşımlar, ulusal dillerin önem kazanması ve basılı yayının gelişmesiyle Papalık ve feodal rejim etkisini kaybetmeye başlamıştır (Scott J., 2006: 11). Bu dönemde kurulan üniversite sayısı hızla artarak Avrupa'da

190'a ve Amerika'da 50'ye ulaşmıştır. Özellikle 16.yy reform hareketleriyle Katoliklerin yönetimindeki topraklarda Protestanlara karşı verilen dini ve politik mücadeleler nedeniyle birçok üniversite kurulmuştur (Antalyalı, 2007: 29; Gürüz, 2003: 68; Perkin, 2007: 165; Scott J., 2006: 12). 1500'lü yıllardan sonra açılan üniversitelerin önemli bir kısmı, Katolikler ile Protestanlar arasındaki rekabetin sonucu olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde üniversiteler mezhep yaygınlaştırma faaliyetlerinde önemli bir araç olarak görülmüştür (Öztunalı, 2001'den aktaran Antalyalı, 2007: 30).

Aydınlanma dönemi ile beraber kilisenin toplum üzerindeki yoğun etkisinin dışlanmasıyla reform hareketleri başlamıştır. Bilimde deneysel yöntem ve aklın egemen olmaya başlamasıyla üniversiteler doğayı araştıran ve gerçeği arayan kurumlar haline dönüşmeye başlamıştır. Ortaçağ üniversitelerinde doğa yaratıcının kavranması için bir araç olarak görülmüş ve Aydınlanma dönemi sonrasında doğa insanlığa hizmet etmesi için incelenmeye başlanmıştır (Yamaç, 2009: 180). Skolastik düşüncenin yerini Hümanist ve Akılcı düşüncenin alması sonucunda müfredatlarda değişiklikler yapılmış, kilisenin güç ve etkisi azalmış, bilimsel araştırma faaliyetleri başlamıştır. Üniversitelerin Avrupa dışına yayılmaya başlaması ortaçağ boyunca üniversite anlayışı ve yapılanmasının gelişmesini sağlamıştır. Devlet ve yerel yönetim bürokrasilerinin güçlenmesi ve üniversite eğitiminin değerinin artmasıyla 17.yy'dan itibaren üniversitelere olan talep artırmıştır (Gürüz, 2003: 74). 18. yy kadar eski eserlere bağlı kalarak eğitim veren üniversiteler dış çevredeki yeniliklere çoğunlukla ilgi duymamışlardır. 19 yy'dan itibaren ise araştırma ağırlıklı ve dış çevreyi takip eden üniversiteler günümüzde ki üniversite anlayışının ilk örneklerini ortaya çıkarmıştır (Charle ve Verger, 2005'den aktaran Küçükcan ve Gür, 2009: 46).

Birinci Nesil Üniversiteler kendi sahip oldukları haklar ve devlet yönetimi ile kiliseden sağladıkları desteklerden dolayı güçlü organizasyonlar olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Birinci Nesil Üniversitelerin Humboldt üniversitelerine dönüşümü ise temelde Hümanizmin entellektüel bir olgu olarak görüldüğü Rönesans ve Aydınlanma dönemindeki sosyal değişimler (Kyrö ve Mattila, 2012: 5) ile Reform ve Coğrafi Keşiflerin içlerine kapanık yapılarını dönüştürmesiyle ortaya çıkmıştır (Kerr, 2001'den aktaran Çetinsaya, 2014: 22).

Sonuç olarak; her ne kadar Birinci Nesil Üniversiteler günümüz üniversitelerinin temellerini atmış olsa da bilgi toplumu üniversite mantığını ve beklentilerini yansıtmamaktadır. Birinci Nesil Üniversitelerde eğitim yöntemi olarak skolastik model takip edilmiş, Yunan ve İslam bilgi mirası toparlanmaya çalışılarak eğitim müfredatları oluşturulmuş, geçmiş bilgiler üzerine yorumlar getirilerek tartışmalar yapılmıştır. Birinci Nesil Üniversitelerde yeni denebilecek bilgi üretimi çok sınırlı olarak gerçekleşmiş, insan yaşamını büyük ölçüde değiştiren sanayi devrimi ve üretim yöntemleri gibi önemli gelişmelerin oluşmasına katkısı olmamış ve toplum faydasına icatlar yapılmamıştır (Lay, 2004: 22'den aktaran Kuzu, 2013: 22; Rukancı ve Anameriç, 2004: 178).

1.2.2. Birinci Geçiş Dönemi

Birinci Nesil Üniversitelerden İkinci Nesil Üniversitelere geçiş birinci geçiş dönemi olarak ifade edilmektedir. Hristiyan dünyasındaki mezhep savaşları, Reform ve Rönesans Hareketleri, Coğrafi Keşifler, Aydınlanma Dönemi ve Hümanizmin etkisiyle üniversiteler üzerindeki baskılar azalmış ve üniversitelerde yeni yönetim yapıları oluşmaya başlamıştır. Matbaanın keşfiyle birlikte yazılı kaynakların çoğalması ve yayılması yeni oluşan düşüncelerin Avrupa genelinde hızla kabul görmesini sağlamıştır. Bu durum üniversitelerde okutulan kaynakların çoğalmasına ve çeşitlenmesine yol açmıştır. Ayrıca birçok alanda ünlü bilim adamlarının ortaya çıkması ve yaptıkları çalışmaların etkisi üniversitelerdeki büyük uyanışı başlatmıştır (Wissema, 2009: 12-16).

Coğrafi keşifler neticesinde Avrupa'nın refah seviyesinin yükselmesi, Rönesans ve Reform hareketleri sonucunda oluşan düşünce ve sanat etkinlikleri uzun süredir mevcut dışa kapalı yapısını koruyan üniversiteler üzerinde baskıların ve beklentilerin oluşmasına neden olmuştur. Aydınlanma Çağı ile birlikte bilimsel araştırmaların önündeki engellerin kaldırılarak insan aklı ve bilim en büyük erdem olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Lay, 2004: 22'den aktaran Kuzu, 2013: 22). Bu gelişmeler Birinci Nesil Üniversitelerin dış etkilere kapalı yapısından çıkarak İkinci Nesil Üniversite düşüncesinin yer etmesine neden olan birinci geçiş dönemini başlatmıştır. Birinci geçiş dönemi üniversitelerin geleneksel eğitim görevlerinin

yanına araştırma görevinin eklenmesini sağlamış ve 19. yy sonlarına kadar devam etmiştir (Etzkowitz, 2003: 112).

1.2.3. İkinci Nesil Üniversiteler

1800’li yılların başında Avrupa genelinde elde ettiği askeri zaferlerle kıtanın büyük kısmında hâkimiyet kuran Napolyon, Kıta Avrupa’sında bulunan üniversitelerin çoğunun faaliyetlerine 18. yy sonları ve 19. yy başlarında son vermiş, faaliyetlerine müsaade ettiklerini ise kendi amaçlarının resmi savunucusu haline dönüştürmüştür. Napolyon tarafından başlatılan bu dönüşüm sonucunda Prusya’da ortaya çıkan tepkiler üniversitelerde yeni gelişmeler yaşanmasına neden olmuştur. Prusya’da başlatılan eğitimde reform hareketlerinin planlanması ve yönetilmesi maksadıyla Von Humboldt görevlendirilerek akademik özerklik ilkelerine dayanan araştırma ve eğitimin birlikte olduğu bir üniversite sistemi oluşturulması amaçlanmıştır (Gürüz, 2003: 79-81; Yamaç, 2009: 181). Bu çabalar sonrasında modern üniversite düşüncesi Kant, Schleiermacher, Scheller, Humboldt ve Newman tarafından ulusallık temelinde geniş açılardan ele alınmaya ve yeni model önerileri oluşturulmaya başlanmıştır (Peters, 2010: 12). Bilimsel ilerleme, akılcılık, deneyci yaklaşım, bilginin doğruluğunun kanıtlanması ve elde edilen sonuçların başkası tarafından doğrulanarak yaygınlaştırılması bu yeni üniversite modelinin temel hedefi olarak ortaya çıkmıştır. Wissema (2009) Humboldt modeli doğrultusunda oluşturulan bu yeni yapıları İkinci Nesil Üniversite olarak tanımlamaktadır. İkinci Nesil Üniversitelerde üretilen bilimsel sonuçlar herkesin ulaşabilmesi amacıyla basılı olarak yayımlanmaya başlanmıştır. Uzmanlaşma, İkinci Nesil Üniversitelerin ayırt edici niteliği olarak belirginleşmiş ve üniversiteler tek bilim dallı fakülteler olarak örgütlenerek; “Nationes”¹ ların yok olmasını ya da çok az rastlanan bir olguya dönüşmesini sağlamıştır (Wissema, 2003: 18).

Humboldt üniversiteleri, 19.yy milliyetçilik akımının güçlendiği bir dönemde öğretimin ulusal dilde yapıldığı kurumlara dönüşerek milletlerin gurur kaynakları

---

¹ Birinci Nesil Üniversitelerin ilk oluşum yıllarında görülen ve üniversite içerisinde ayrıcalık talep eden öğrenciler tarafından bölge veya köken esas alınarak oluşturulmuş grupları tanımlamak için kullanılmıştır. Her “nationes” bir vekil tarafından temsil edilmekte ve üniversite yönetimine tavsiyelerde bulunmaktaydı. Nationes’ların Birinci Nesil Üniversite politikalarının uygulanmasında önemli etkileri vardı (Knoll, 2012: 95-96).

olmuşlardır (Çiftçi, 2010: 2; Wissema, 2009: 17). Humboldt modelinin üniversiteler üzerindeki en önemli etkisi üniversite ile araştırma arasında güçlü bir ilişkinin oluşturulması ve araştırma sonuçlarının eğitimin sürdürülmesine uyarlanması olmuştur (Oosterlinck ve Lueven 2006'den aktaran Antalyalı, 2007: 33). Humboldt tipi üniversite yapılanmasının ve kurumsallaşmasının ilk örneği olarak 1810 yılında kurulan Berlin Üniversitesi Japonya'dan ABD'ye kadar birçok ülkedeki üniversiteye model teşkil etmiştir (Küçükcan ve Gür, 2009: 47).

19. yy ve 20.yy'ın ilk dönemlerinde Humboldt modeline göre oluşturulan üniversiteler bilimsel araştırmaları şekillendirmede önemli görevler üstlenmiştir. Öncelikle Aydınlanma dönemindeki Prusya'lı entellektüeller ve aristokratlar Alman üniversitelerindeki akademik durgunluğu canlandırmak için yenilik yapılması gerektiği fikrini ortaya sürmüşlerdir. Bu fikirler 1900'lü yılların ilk dönemlerinde Alman üniversite modelinin dünya genelindeki yükseköğretim sistemini belli bir dereceye kadar etkilemesine yol açmıştır. Humboldt üniversitelerinden çıkan fikirler 19.yy boyunca yabancı öğrenciler, ziyaretçiler ve profesörler tarafından kendi ülkelerine ve üniversitelerine taşınmıştır. Alman araştırmacılar bu sayede özellikle tarih, filoloji ve kimya alanında uluslararası tanınırlığa ve üne sahip olmuşlardır (Jones, 1992'den aktaran Scott J., 2006: 20-21). Humboldt üniversiteleri bu model sonrasında eğitim ve araştırma görevlerinin birleştirilmesi, araştırma alanlarında görev alan akademisyen ve öğrencilere özgürlük sağlanması konularında önemli etkiler bırakmışlardır. Ayrıca seminer yöntemi, laboratuvar araştırması, genişletilmiş müfredat ve çalışma alanları oluşturulması, yönetici ve teknik personel ihtiyacının karşılanması konularında da önemli gelişmeler kaydedilmiştir (Scott J., 2006: 25; Wittrock, 1993'ten aktaran Küçükcan ve Gür, 2009: 44).

Tüm bu gelişmelere rağmen, İkinci Nesil Üniversiteler işlevsel olmayan yönetim yapılanması, kamu finansal fonlarına aşırı bağımlılık, bürokratik yönetim fonksiyonları, bütçe oluşturma ve yönetme eksiklikleri, çağın beklentilerden uzak eğitim anlayışı ve araştırma süreçlerinden etkin sonuçlar elde edilememesi nedenleriyle yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Bu nedenlerle birlikte ilk kez bu dönemde araştırma projelerinin yüksek maliyetlerinin karşılanması ve Ar-Ge faaliyetlerinin sürdürülmesi için üniversiteler akademik dünyanın dışına açılmaya başlamışlardır. Bu durum, araştırma temeline dayanan üniversite uygulamasından

üretileen bilgilerin günlük hayatta kullanım alanlarının oluşturulduğu ve ticari gelir elde edilmesini sağlayan Üçüncü Nesil Üniversitelere geçiş sürecini başlatmıştır (Baş, 2015: 2).

İkinci Nesil Üniversite anlayışı ile birlikte, yükseköğretim ilk defa devletler tarafından kapsamlı olarak ele alınması gereken toplumsal bir değer olarak görülmeye başlanmıştır. Modern bilimsel yöntemin uygulanmaya başlanmasıyla eğitim ve öğretim objektif, sistematik, tekrar edilebilir, şeffaf tartışmaya dayandırılmış (Kyrö ve Mattila, 2012: 5) ve üniversitelerin kurumsal bir yönetime sahip olması amaçlanmıştır (Çiftçi, 2010: 342). Tüm bunlara rağmen Birinci Nesil Üniversitelerde görülen dış çevredeki gelişmelere kapalı, kendi varlığına çalışan ve toplum yararını gözetmeyen anlayışın İkinci Nesil Üniversitelerde de değiştiği söylenemez. Bu dönemde üniversite ve sanayi arasındaki işbirlikleri sağlanamadığı gibi birbirleri üzerinde etkileşimi ve iletişimi kesin şekilde sınırlayacak katı düşünceler oluşturulmuştur (Alabay ve diğerleri, 2013: 982). Bu yapısıyla İkinci Nesil Üniversiteler günümüzün çözümler bekleyen sorunlarına cevap üretmekten ve gelişmelerini takip etmekten uzaktır (Yamaç, 2009: 183).

Humboldt modeline göre kurulan İkinci Nesil Üniversitelerin öncelikle yerel bir işlevi olmuştur. Çoğunlukla yakın çevrelerinden öğrenci çekmişlerdir. Üniversiteler arası öğrenci değişim programları ve diplomalar aynı ülkedeki diğer üniversiteler tarafından kabul görmemiştir. Akademisyenler çoğu kez kendi üniversitelerinde hayat boyu kariyer yapmakla beraber sınırlı kısa ziyaretler yapmıştır. Akademisyenler arasında rekabetten çok kurum içi dayanışma ön plana çıkmıştır (Wissema, 2009: 19). Humboldt modeli günümüz sorunlarına çözümler üretmekte yetersiz kalsa da, modern yaşamdaki refahımızı ve aydınlanmış düşünce tarzımızın temelini oluşturarak eğitim-öğretim birliğinin üniversitelere yerleşmesine öncülük etmiştir. Bu model bazı açılardan başarılı olmasına rağmen hayatın her alanında yaşanan dönüşümler nedeniyle baskı altına girmiş, ihtiyaç ve beklentileri karşılamaktan uzaklaşmıştır. Bu baskılar ve nedenleri aşağıda belirtilmiştir (Wissema, 2009: 21-29; Çiftçi, 2010: 2):

- Üniversite eğitiminde yaşanan talep artışı nedeniyle devlet yönetimlerinin üniversite faaliyetlerine ilgileri artmış, eğitim, öğretim ve araştırmaların yüksek

maliyetleri nedeniyle verimlilik ve tasarruf tedbirlerinin alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

- Ortaya çıkan sorunların tek bir bilim dalı tarafından çözülemeyecek kadar karmaşık olması disiplinlerarası araştırma ve üniversite örgütlenmelerinin buna uygun olarak oluşturulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

- Çığır açan araştırmaların yüksek maliyetleri ve araştırmada görev alan kişilerin nitelikli uzmanlardan oluşmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

- Uygulama amaçlı araştırma birimlerinin oluşturulmasının gerekliliği anlaşılmıştır.

- Üniversiteler ekonomik etkinliğin beşiği olarak görülmeye başlanmıştır.

- Sanayi ile işbirliği ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

- Üniversite faaliyetlerinde girişimcilik değerleri yükselişe geçmiştir.

İkinci Nesil Üniversite modeli gelişimini sürdürürken aynı zamanda beklentileri karşılamakta yetersiz kaldığı düşünceleri Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasına yol açmış ve İkinci Geçiş Dönemini başlatmıştır.

1.2.4. İkinci Geçiş Dönemi

İkinci Nesil Üniversitelerin oluşan ihtiyaçları ve beklentileri karşılamada yetersiz kalmasıyla İkinci Geçiş Dönemi olarak adlandırılan yeni bir süreç başlamıştır. Bu geçiş Wissema (2009)'nın tanımlamasına göre devam etmekte olup üniversitelerden geleceğe ilişkin beklentilerin şekillenmesine yol açmaktadır. Bu dönem Etzkowitz ve Weber (1998) tarafından ikinci akademik devrim olarak tanımlanmaktadır.

İkinci Geçiş dönemi Humboldt modeline göre faaliyet yürüten İkinci Nesil Üniversitelerin eğitim ve araştırma süreçlerinden ekonomik gelişme sağlayan girişimlere dönüşmesini sağlamıştır. Bu dönüşüm ilk önce 1862 yılında imzalanan "Land Grant" anlaşmasıyla Amerika'da gerçekleşmiştir. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda girişimcilik uygulamaları daha açık hale gelerek dünya genelindeki üniversitelerde görülmeye başlanmıştır (Etzkowitz, 2003: 112). Bu geçiş döneminde üniversitelerin eğitim ve araştırma görevlerinin yanı sıra ekonomik gelişmeye katkı sağlama görevlerini nasıl sürdürmeleri gerektiği konusunda

tartışmalar yapılmaya başlanmıştır. Artan görev çeşitliliği doğrultusunda üniversitelerin misyon ve vizyon tanımlamalarını yeniden yapmaları gerekliliği ortaya çıkmıştır (Etzkowitz ve Leydesdorff, 2000: 121).

Üçlü Sarmal Model, Girişimci Üniversite yapılanması, akademik araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesi, üniversite laboratuvarlarında üretilen bilgilerin patent hakkının alınması, akademik yenilikçilik ve yaratıcı endüstri arasındaki ilişki, ürün, hizmet ve pazarlarda oluşturulan yenilikler, bilgi ve değer oluşturma süreçleri gibi uygulamalar ve gelişmeler bu dönemin sonuçları olarak gösterilebilir (Mould ve diğerleri, 2009: 139). Yine bu geçiş dönemi ile birlikte sanayi ilk defa akademik araştırma projelerinin ve öğrenci eğitimlerinin tanımlanmasına müdahil olmaya başlamıştır. Bu sürecin çıktıları araştırma sonuçlarının fikri mülkiyete dönüştürülmesi, bilginin satılabilen hizmet olarak görülmesi ve bilgi ekonomisi olarak tanımlanabilir (Crespo ve Dridi, 2007: 65).

İkinci geçiş dönemi üniversiteler ve araştırma süreçleri açısından tahmin edilemeyen birçok olumsuz sonucu da beraberinde getirmiştir (Yüksel, 2003: 2). Bunlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

- Finansal kaynaklar devlet yönetimleri tarafından ağırlıklı olarak belirli üniversitelere yönlendirilmeye başlanmıştır.

- Üniversite ve özel sektörün, kısa dönem içerisinde ticari başarı getirecek araştırma programlarına odaklanmaya başlaması ve paydaşlar arasında sürdürülen bu programlardan ekonomik gelir elde etme tartışmalarında artışlar görülmeye başlanmıştır.

- Teorik bilgi üreten bilimsel araştırmaların finansal açıdan desteklenmesinde isteksizlikler görülmeye başlanmıştır.

- Araştırma konularının seçiminde ticari başarı getirme oranının öncelikli olarak değerlendirilmesi ağırlık kazanmıştır.

- Üretilen bilginin ticari gelir getirmesi nedeniyle yayımı ve dolaşımına kısıtlamalar getirilmiştir.

İkinci geçiş dönemi, üniversiteleri fildişi kulelerden² çıkartarak ekonomik gelişmeye yaptıkları katkıların ve gelecek bilgisinin şekillenmesinde ki önemlerinin

---

² Fildişi kule; bilim insanları ve kurumlarının kendini toplumdaki faaliyetleri doğrultusunda oluşturdukları değer yargılarını tanımlamak için kullanılan bir metafordur.

anlaşılmasını sağlamıştır (Gibbons, 2000: 354). Bleikle ve Kogan (2007) bu durumun üniversitelerin örgütlenmesi ve yönetiminde son yıllarda önemli değişiklikler meydana getirdiğini, üniversitelerin, meslektaş liderliği ve yönetimini içeren akademisyenler cumhuriyetinden “Republic of Scholars”, stratejik karar alma süreçlerinde katılımlı yönetim uygulamalarını tercih eden ve toplum çıkarlarını gözeten paydaş üniversite “Stakeholder University” modeline dönüşüme yol açtığını söylemektedir.

1.2.5. Üçüncü Nesil Üniversiteler

Sürekli bir değişme ve gelişme içinde bulunan dünyamız II. Dünya Savaşı’ndan sonraki yıllarda, özellikle de 20. yy ikinci yarısından itibaren her alanda olduğu gibi yükseköğretim alanında da benzeri görülmemiş hızda ve boyutta değişiklikler yaşamaya başlamış, teknolojinin gelişmesi ve savaş sonrası toplumların yeniden yapılanmalarının etkileri özellikle 1960’lı yıllardan itibaren üniversitelerde hissedilmeye başlanmıştır. Artık İkinci Nesil Üniversite olarak tanımlanan Humboldt modelinin ihtiyaçları karşılamaktan uzaklaştığı iyice belirginleşmiştir (Arap, 2010: 7; Çitçi, 2010: 343; Scott P., 2002: 193; Skribans ve diğerleri, 2013: 2; Wissema, 2009: 8). II. Dünya Savaşı sonrasında üniversitelerin devlet ve sanayi ile ilişkileri artmış, devlet yönetimleri üniversitelere sağladıkları maddi desteklerin miktarlarını arttırmıştır. Bu dönemde üniversiteler savunma, sağlık, enerji üretimi, uzay programları, ekonomik büyüme gibi konularda çalışmalar yürütmeye başlamışlardır (Geiger, 1993’ten aktaran Antalya, 2007: 36). Küreselleşme ve uluslararası rekabetin etkisiyle tüm bildiklerimiz ve hissettiklerimiz rakamlarla ifade edilmeye başlanmış, sorunlara bütünselci ve yenilikçi bir yaklaşımla bakmak önem kazanmıştır. Üniversiteler ile ilgili sorunların çözümünde de bu yöntemler tercih edilmeye başlanmıştır (Wissema, 2009: 58).

Üçüncü Nesil Üniversite yapılanması bu gereksinimlerden dolayı öncelikle Amerika’da gelişmeye başlamıştır. Bilginin üretime dönüştürüldüğü, dünya genelinde yaşanan gelişmelerin takip edildiği, anlayan ve yorumlayabilen liderliklerin ön plana çıktığı, düşünsel ve yenilikçi dönüşümlerin yaşandığı yapılanmalar üniversitelerde görülmeye başlanmıştır. Bunların yanında, ticarileşme ve finansal bağımsızlık, iletişim

ağı ve işbirliklerinin oluşturulması, girişimciliğin yükseliş, hükümetlerin ağırlıklı olarak düzenleyici ve kontrol edici rolleri ve pazar odaklı rekabetçilik üniversitelerde kabul görmeye başlamıştır (Arap, 2010: 7; Züngün, 2016: 5842).

İlk defa Üçüncü Nesil Üniversite kavramını tanımlayan ve ortaya çıkış sebeplerini yükseköğretim sistemlerinde yaşanan sorunları gözlemleyerek açıklamaya çalışan Wissema (2009) ve OECD/IMHE (2007) aşağıdaki maddelerin bu dönüşüm sürecinde önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir.

- Finansman ihtiyacı; küresel alanda akademik araştırma maliyetlerinin devletlerin ayırdığı bütçenin üzerine çıkmasıyla üniversiteler başka finansman kaynaklarına yönelmeye başlamış, öğrenci başına düşen birim maliyetler önemli oranda artmıştır.

- Sanayi ile işbirliği; teknoloji temelli işletmelerin önemli araştırmalarını lider üniversitelerle işbirliği yaparak onlar tarafından oluşturulan fiziksel alanlarda yapmak istemeleri sonucu üniversite ve endüstri temsilcileri bir araya gelmeye başlamıştır.

- Küreselleşme; yurtdışında eğitim olanaklarının ve öğrencilerin artan hareketliliği nedeniyle üniversiteler en iyi öğrencileri ve akademisyenleri almak için dünya ölçeğinde rekabet etmeye başlamıştır. Nitelikli akademik kadrolar ve öğrenciler ile endüstriyel kuruluşları bir araya getirerek uluslararası “know-how” (teknik bilgi, nasıl yapıldığını bilme) merkezi olmayı başaran üniversiteler bu rekabet yarışında öne geçmeye başlamışlardır.

- Ulusal Hükümetlerin Değişen Bakış Açıları; Devlet yönetimleri bilimsel araştırma yapan, eğitim veren üniversitelerin aynı zamanda firmalar için bilimsel ve teknolojik ticari etkinliklerin kuluçkaları olmalarını istemeye başlamıştır. Devlet yönetimleri ayrıca, üniversite özerkliği ilkesinin kamuya hesap verme sorumluluğu eksenine yönelmesini talep etmeye başlamış ve buna yönelik düzenlemeler oluşturmuştur.

- Disiplinler Arası ve Çok Disiplinli Araştırmalar; İkinci Nesil Üniversitede araştırma esas olarak tek disiplinlidir ve örgütlenme fakülte biçimindedir. Bu örgütlenme şekli disiplinlerarası takımlar oluşturulması ve “Know-How”ın ticarileştirilmesi için yeterince uygun koşullar sağlamamaktadır. Üniversitenin gittikçe karmaşıklaşan yapısının etkinliğini sağlayacak ve beklentilere cevap verebilecek yeni yönetim biçimleri oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

- Öğrenci Sayısındaki Artışa Gösterilen Tepki; Öğrenci sayısındaki hızlı artış üniversiteleri bürokratikleştirilmiş, kitle eğitiminin öncelik haline dönüşmesini gerektirmiş ve mali açıdan etkin yönetim usulleri aramaya itmiştir.

- Devlet Yönetimlerinin Kendi Araştırma Kuruluşlarını Oluşturması; Devletler oluşturdukları stratejik programlar ve uzun vadeli yol haritaları doğrultusunda, doğrudan kendileri tarafından kontrol edilebilen, belirli amaçlara yönelmiş ve mali olarak desteklenen akademik, endüstriyel ve bilimsel çalışmalar yürüten kurumlar oluşturmaya başlamıştır.

Lazzeroni ve Piccaluga (2003) ise, üniversitelerin baskı altına girme nedenlerini aşağıdaki maddelerde belirtmiştir. Bu maddeler birçok açıdan Wissema (2009)'nın tanımlamalarıyla ortak noktalar içermektedir. Bunlar;

- Özel sektörün Ar-Ge projelerine tahsis ettiği bütçelerin azalması nedeniyle uzun dönemli ve yüksek risk içeren projelerin üniversitelere verilmeye başlanması,

- Bütçe kısıtlamaları öne sürülerek merkezi hükümetlerin kamuoyu tarafından üniversite faaliyetleri, bilimsel araştırma konuları ve sonuçları konusunda sürekli baskı altında tutulması,

- Yükseköğretimde kitleselleşme eğilimlerinin artması, bilimsel araştırmaların artan masrafları, merkezi hükümetin tahsis ettiği bütçelerin azalması ve diğer alanlarda yaşanan değişimlerdir.

Lazzeroni ve Piccaluga (2003) ve OECD/IMHE (2007), üniversitelerde yaşanan değişimlerin ağırlıklı olarak finansal yapıdaki değişim ve bu konudaki kaygılardan ortaya çıktığını söylemektedir. Üniversiteler ise bu kaygıların giderilmesine yönelik olarak ürettikleri bilgileri patentler, lisanslar, start-up³ ve spin-off/spin-out⁴ şirketleri ile ticari değere dönüştürmeyi tercih etmeye başlamışlardır. Üniversitelerde yaşanan bu gelişmeler özel sektörün üniversitelere yönelik ilgisini arttırmış ve özelleştirme eğilimleri hız kazanmıştır.

Hannon (2013) ise üniversitelerin karşı karşıya kaldıkları sorunları geniş bir açıdan bakarak tanımlamaktadır. Ona göre, devlet yönetimleri her geçen gün

---

³ Akademisyen veya öğrenciler tarafından gelir elde etme amacına yönelik oluşturulan ticari firmalardır.

⁴ Üniversite bünyesinde yapılan bilimsel çalışmaların sonuçlarını ticari ürün veya hizmetlere dönüştürülmesi amacıyla üniversite kurumsal kimliği kullanılarak öğrenci ve akademisyenler tarafından oluşturulan, üniversitelerin finansman desteği sağladığı ve hisse ortağı olabileceği şirketlerdir. Bu şirketler bilgi ve teknoloji tabanlı, küçük ölçekli ve girişimci yapıya göre oluşturulmuş yapılanmalardır.

üniversitelere ayırdıkları kaynakları azaltmalarına rağmen onlardan ekonomik krizlere çözümler bulmalarını, verecekleri eğitimlerle kamu ve özel sektör için yeni istihdam alanları oluşturmalarını, yenilikçilik ve teknolojik ilerleme sağlayarak ekonomik büyümenin ana itici unsuru olmalarını talep etmektedir. Aynı şekilde aileler ve öğrenciler de belirsiz bir gelecek doğrultusunda kendilerine en iyi fırsatları sağlayacak bir eğitim, mezuniyet sonrası iyi bir meslek ve bol kazanç sağlayacak iş talep etmektedirler. Bu isteklerle beraber bilgi üretiminin artık sadece üniversitelerde yapılmadığı gerçeği, yükseköğretim sektöründe görülmeye başlanan özel sektör ve firmaların oluşturduğu dış ve iç çevredeki rekabetçi tehditler ve fırsatlar üniversite yönetimlerini ve yapılarını baskılamaktadır (Hannon, 2013: 12). Jonasson (2008)'a göre çevreyle etkileşimin artması, devletlerin ihtiyaçlarının ve sorunlarının üniversitelerle çözülebileceğine ilişkin eğilimlerin oluşması, yetenek ve beceri taleplerinin şekillenmesi bu baskıyı oluşturan etmenlerdir (aktaran Kuzu, 2013: 22). Çetinsaya (2014) üniversitelerdeki dönüşümü etkileyen faktörleri; kitleselleşme ve uluslararasılaşma talepleri, finansman sorunları, bilgi toplumu ve bilgi ekonomisinin ortaya çıkışı, profesyonel yönetime olan ihtiyaç, yükseköğretimde kalite arayışları olarak ifade etmektedir (Çetinsaya, 2014: 27). Neubauer (2011) Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüşümün temel nedeninin bilgi toplumu ve bilgi ekonomisi yapılanması olduğunu ileri sürmektedir.

Maximova ve diğerleri (2016), genç nüfusun bireysel amaçlar için tasarlanmış yükseköğretim talepleri, eğitim teknolojilerindeki durmak bilmeyen içerik ve teknolojik gelişmeler, yaratıcı araştırmalara öğrencilerin dâhil edilmesi ihtiyacı, mali ihtiyaçların artması, yükseköğretimin her alanda büyüme kaydetmesini bu dönüşümün gerekçeleri olarak açıklamışlardır (Maximova ve diğerleri, 2016: 9102). Forest ve Altbach (2007) yükseköğretime olan talebin artması, yükseköğretim kurumlarının farklılaşması ve özelleşmesi, artan küresel ilişkiler ve teknoloji kullanımının yaygınlık göstermesinin üniversiteleri değişime iten nedenler olduğunu ifade etmektedir (Forest ve Altbach, 2007: 12).

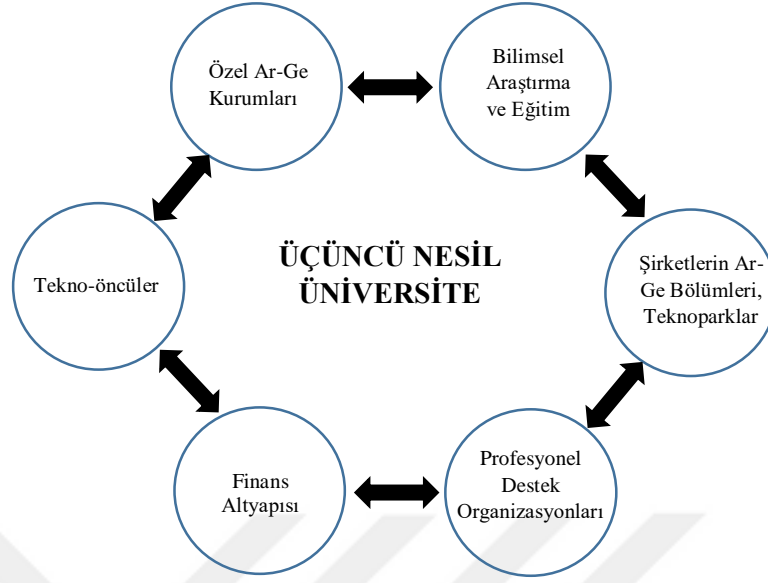
Cambridge üniversitesi vakası⁵, yukarıda yapılan tanımlamalar ve önde gelen diğer üniversitelerin verdikleri örneklerden Üçüncü Nesil Üniversiteler aşağıdaki özelliklerle nitelendirilebilir (Wissema, 2009: 40).

- Bilgi tekerlekleri aracılığıyla, endüstri, özel Ar-Ge firmaları, yatırımcılar, profesyonel hizmet sağlayıcıları ve diğer üniversitelerle işbirliği yapan ağ üniversiteleridir. Başarılı bir Üçüncü Nesil Üniversite yapılanması bilgi tekerleği “Know-How Carousel” ya da bilgi tekerliği göbeği “Know-How Hub” adı verilen bilgi kuruluşları grubunun merkezi olarak gelişmelidir. Bu merkez üniversite fiziksel sınırları içinde ya da etrafında oluşturularak akademisyenler ve araştırma ekiplerinin işbirliği yapma oranları arttırılmalıdır. Bilgi tekerleği; üniversitenin araştırma ve eğitim birimleri haricinde şirketlerin Ar-Ge bölümlerini, bağımsız Ar-Ge kuruluşlarını, tekno-öncüleri, yatırımcıları, iş yönetimi ve hukuk danışmanlarını ve fikri mülkiyet uzmanları gibi kişileri barındıran profesyonel servisleri kapsar. Bilgi tekerleği içerisinde yer alan unsurların sayısı oluşturulacak işbirliklerinin gücü ve etkinliği ile doğru orantılıdır. Üçüncü Nesil Üniversitenin rekabetteki avantajı kendini bilgi göbeğinin merkezine konumlandırma yeteneğinin derecesine bağlıdır (Altbach ve diğerleri; 2010: 76; Guerrero ve Urbano; 2010: 2; Wissema, 2009: 38-46; Züngün, 2016: 5843). Üçüncü Nesil Üniversitenin merkezde yer aldığı bilgi tekerleği Şekil 1’de gösterilmiştir. Bilgi tekerliği Üçüncü Nesil Üniversiteyi Humboldt modelinden ayırtıran ve günümüz gereksinimlerini karşılayabilecek bir sitemdir.

---

⁵ Cambridge Üniversitesi Vakası: Wissema (2009, 2014) Üçüncü Nesil Üniversitelerin oluşması ve sonrasına ilişkin yaptığı incelemelerde Cambridge Üniversitesi’nin bu model için ideal bir örnek oluşturduğunu ifade etmiştir. Üçüncü Nesil Üniversite özelliklerini de bu örnek üzerinden tanımlamıştır. İngiltere’nin en fakir bölgesi olan Cambridgeshire, oluşturulan yüksek teknoloji sanayisi sayesinde ülkenin en zengin ikinci bölgesine dönüşmüştür. Bu sonuç paydaşların Cambridge Üniversitesi ile kurduğu olumlu ilişkiler, karşılıklı işbirlikleri ve Cambridge Üniversitesi’nin kendini dünyanın en iyisi olmak amacıyla tanımladığı modernizasyon projesi ile elde edilmiştir.

Şekil 1: Bilgi Tekerleği

Kaynak: Wissema, 2009:44.

- Bilgi üretme ve kullanma rolü Üçüncü Nesil Üniversitelerin esas görevleridir. Tasarım fakülteleri⁶ bu konuda merkezi bir rol oynar.

- Üçüncü Nesil Üniversiteler uluslararası ortamda etkinlik göstererek en iyi öğrenci ya da akademisyen için diğer üniversitelerle rekabet ederler. Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki tüm derslerin ve seminerlerin dilleri İngilizce olmalıdır.

- Girişimcilik etkinliklerinin beşiği olarak geleneksel hedefleri olan araştırma ve eğitimin yanı sıra bilginin toplum yararına kullanılması Üçüncü Nesil Üniversitelerin üçüncü temel hedefidir.

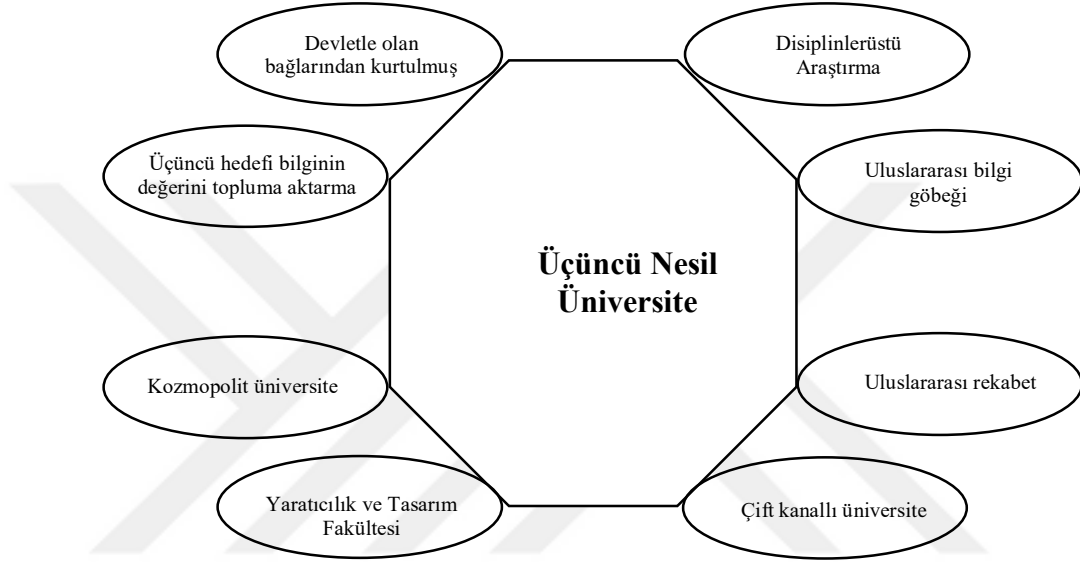
- Üçüncü Nesil Üniversite devlet kontrolü altında büyüyüp gelişemez. Bu nedenle, eğitim fonları ve araştırma projelerinin seçimi bağımsız araçlara devredilerek Üçüncü Nesil Üniversitelerin doğrudan devlet tarafından finanse edilmesi uygulaması değiştirilmelidir. Bu, devletin akademik araştırma ve eğitimin finansmanını durduracağı anlamına gelmez; bunun anlamı, doğrudan finansmanın yerine araçlarla finansmanın gerçekleştirilmesidir.

⁶ Tasarım fakülteleri Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasında birleşik mühendislik uygulamalarını ve stratejik sorun çözme süreçlerini içerir. Tasarım fakülteleri, araştırma sonuçlarının ticari değere dönüştürülmesinde ve rekabet üstünlüğü elde edilmesinde, disiplinlerarası çalışmaların yapılmasında ve yenilik üretiminde önemli rol oynar. Tasarım fakülteleri daha iyi ürünler, sistemler, hizmetler ve iş olanakları ortaya koyarak toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel gelişimine katkıda bulunur.

- Üçüncü Nesil Üniversiteler çift yönlü üniversitelerdir. Bu üniversitelerde temel üniversite eğitimi yapılırken aynı zamanda önemli bilimsel sonuçlar doğuracak çalışmaların da yürütülmesi gerekir.

- Üçüncü Nesil Üniversiteler çeşitli uluslardan akademisyen ve öğrencilerin birarada bulunduğu çok kültürlü üniversitelerdir.

Şekil 2: Üçüncü Nesil Üniversite Sekizgeni

Kaynak: Wissema, 2009: 58

Yukarıda tanımlanan baskılar sonucunda şekillenen Üçüncü Nesil Üniversite kavramının genel özellikleri Şekil 2’de gösterilmiştir. Üçüncü Nesil Üniversite özellikleri ikinci bölümde PESTEL analizi başlığı altında incelemekte ve aynı bölümde tanımlanan Üçüncü Nesil Üniversite boyutları ile ilişkileri açıklanmaktadır.

Günümüz koşullarında ve yukarıda tanımlanan özellikler neticesinde Üçüncü Nesil Üniversite olarak adlandırılan modelin özelliklerine sahip üniversite sayısı oldukça azdır ancak her alanda gelişmeler devam ettikçe ve bu yönde çabalar yoğunlaştırıldıkça üniversiteler bu özellikleri kısa zamanda kazanabilir (Kyrö ve Mattila, 2012: 3; Wissema, 2009: 58). Ancak günümüzün hızla değişen iç ve dış çevre şartları karşısında üniversitelerin yönetim, tesis, müfredat ve finansal durum üzerinde değişiklikler yapmadan rekabet edebilmeleri, ulusal ve uluslararası başarı oranlarını koruyabilmeleri ve Üçüncü Nesil Üniversite hedefine yönelebilmeleri mümkün

gözükmemektedir. Bu durumda Üçüncü Nesil Üniversite hedefine yönelen kurumların her aşamada, günümüz şartlarının gerekliliklerini kavrayan ve bunlarla ilgili yorumlarda bulunabilen, kararlı, ileri görüşlü, stratejik ve kültürel liderliği benimseyen, yenilikçiliği ön planda tutan ve finansal destek oluşturabilen profesyonel liderler tarafından yönetilmesi gerekliliği belirginleşmektedir. Üniversitelerde oluşturulacak yeni yapının başarısının artırılması ve risklerinin azaltılması ise; değişim kültürünün inşa edilmesine, paydaşların buna inandırılmasına, gerekli ekonomik, idari, hukuki, yasal ve finansal altyapıların sağlanmasına, katkısı yüksek akademik araştırmaların yapılmasına ve etkin iletişim kanallarının kurulmasına bağlıdır. Bu kapsamda, üniversitelerin dönüşümlerinin günümüz şartlarına ayak uydurabilmesi için öncelikle ülke yönetimleri tarafından desteklenmesi ve motive eden bir anlayışın geliştirilmesi önemlidir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda üniversite nesillerinin temel nitelikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Üniversite Nesillerinin Nitelikleri

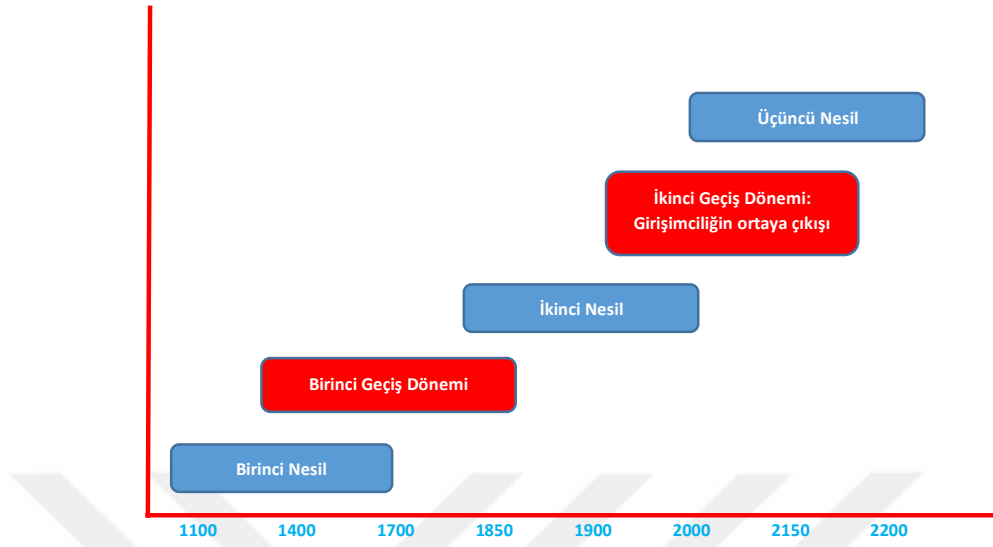
	Birinci Nesil Üniversite	İkinci Nesil Üniversite	Üçüncü Nesil Üniversite
Amaç	Eğitim	Eğitim ve Araştırma	Eğitim ve Bilginin Kullanılması
Görev	Gerçeği Savunmak	Doğayı keşfetmek amacıyla fen ve sosyal bilimlerde araştırmalar yürütmek	Değer Yaratmak
Yöntem	Skolastik	Tek Bilim Dalı	Disiplinlerarası
Yönelim	Evrensel	Ulusal	Küresel
Dil	Latince	Ulusal diller	İngilizce
Örgütlenme	Nationes	Fakülteler	Üniversite enstitüleri
Yönetim Modeli	Yerel ve dini yönetimler, Meslektaşlararası yönetim	Akademisyenler, Rektör	Profesyonel Yönetim, Toplam Kalite Anlayışı, Girişimci Yönetim Uygulamaları
Finansman	Krallık, Dini Otorite ve Öğrencilerden Elde Edilen Gelirler	Kamu fonları	Öğrenci, Devlet ve Piyasa Koşulları İçinde Finansman
Öğrenci Kitleleri	Az sayıda statü arayışı ve ayrıcalık talep eden öğrenciler ve din adamlarının eğitimi	Bilim için bilim ilkesi ön plandadır.	Kitle eğitimi ve rekabet avantajı sağlayacak öğrenciler için mücadele edilir.
Geçerlilik (Diploma)	Tüm Hristiyanlık Dünyasında Geçerli	Ulus Devlet İçinde Geçerli	Uluslararası Geçerlilik, Diplomanın Önemini Yitirmesi, Ömür Boyu Öğrenim
Denetim	Papalık	Harcama Denetiminden Başka Üniversite Dışı Denetim Yok	Üniversitelerin Dıştan Akreditasyonu, Çok Yönlü Performans Değerlendirmesi
Müfredat	Üzerinde uzlaşma olan her yerde geçerli bir öğretim müfredatı yoktur.	Sadece üniversiteler tarafından düzenlenen müfredat uygulanır.	Toplum ve üretim ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulmuş müfredat uygulanır.

Kaynak: Tekeli, 2003: 128; Wissema, 2003: 29.

Üniversite nesil tanımlamaları ve girişimciliğin tarihi incelendiğinde birinci geçiş dönemi modern dönem olarak tanımlanan zamanda gerçekleşmiştir. Modern dönemden post-modern döneme geçiş olan ikinci dönem ise 20.yy sonlarında üniversite kurumları için önemli bir mücadele alanı oluşturmuştur. İkinci geçiş dönemi üniversite yapısında ortaya çıkan girişimcilik anlayışını teşvik etmiştir (Kyrö ve Mattila; 2012: 4). Şekil 3'te üniversite nesil tanımlamaları ve geçiş dönemlerinin yayıldığı zaman aralıkları gösterilmektedir.

Şekil 3: Üniversite ve Girişimciliğin Tarihi

Kaynak: Kyrö ve Mattila, 2012: 6

Bilgiye dayalı ekonomi anlayışının egemen olduğu ve yenilik sisteminin kapsamlı olarak ele alındığı birçok ülkede Üçüncü Nesil Üniversiteler gelişmenin ve ekonomik büyümenin itici gücü olmalarının yanı sıra yaratıcı düşünceye sahip geniş ufuklu kişileri yetiştiren, bölgesel ve küresel meselelere çözümler getiren, iş alanı oluşturan ve rekabetçiliğin sürdürülmesini sağlayan kurumlar olarak görülmektedir (Altbach ve diğerleri, 2010: 76; Bolay, 2011: 106; Guerrero ve Urbano, 2010: 1). Tauceana ve diğerleri (2018), bu amaca dönük üniversitelerin günümüz ekonomisinde büyüme ve yenilikçiliği destekleyen en büyük yetenek ve bilgi kaynağı olduğunu ifade etmektedir.

Ayrıca, Üçüncü Nesil Üniversiteye olan dönüşümün gerçekleştirilmesi için girişimcilik düşüncesinin üniversitelerde kabul görmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Üçüncü Nesil Üniversite kavramıyla yeniden şekillenmeye başlayan üniversitelerin üçüncü görevleri Freeman (1982) tarafından teknolojik altyapı oluşturma ve uluslararası işbirliği, Etzkowitz ve Leydesdorff (1995) tarafından küresel bilgi ekonomisi, Lundwall (1988) tarafından yenilikçilik, Slaughter ve Leslie (1997) tarafından akademik kapitalizm, Chesbrough (2003) tarafından açık inovasyon, Giuliani ve Arza (2008) tarafından sanayi ile daha fazla etkileşim ve işbirliği,

Chatterton ve Goddard (2000) tarafından eğitim ve araştırmayla ilişkilendirilmiş bölgesel katılım olarak açıklanmıştır (Davey, 2017: 7).

Tarihsel süreç içerisinde üç nesil ve iki geçiş dönemi olarak sınıflandırılan üniversitelerin gelişim evreleri dünya genelinde yaşanan olaylar ve beklentiler doğrultusunda ülkelere göre farklı hızda ve süreçlerde seyretmiştir. Aşağıdaki bölümde dünya genelinde özellikle yakın tarihte üniversitelerde yaşanan gelişmeler açıklanarak Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşüm gerekçeleri güncel gelişmeler ışığında değerlendirilmektedir.

1.3. DÜNYA ÜNİVERSİTELERİNDE GÖRÜLEN DEĞİŞİMLER VE GELİŞMELER

Dünya genelinde yükseköğretimde görülen değişim ve gelişmeler daha önce eşi benzeri görülmemiş bir şekilde ve hızda olması (Scott P., 2002: 192) bu süreci sadece belli bir bölgeye veya ülkeye ait bir konu olmaktan çıkararak küresel bir hale dönüştürmüştür. Bu nedenledir ki; OECD, BM, AB, WTO gibi başlıca küresel örgütler ortaya çıkan bu sorunlara çözümler aramakta (Kwiek, 2002: 148), bunun için kendi bünyelerinde örgütler kurarak gelişmeleri hem takip etmekte hem de yönetmeye çalışmaktadırlar.

Yükseköğretim sisteminin son dönemdeki ekonomik getirilerinin iyi olması ve alınan satılan bir hizmet haline dönüşmesi özellikle Dünya Ticaret Örgütü'nün ileriye dönük düzenleyici, yönlendirici ve evrensel kararlar almasına sebep olmuştur (Erdem, 2006: 312; Yamaç, 2009: 168). 15 Nisan 1994 tarihinde 106 ülke tarafından imzalanan ve 1 Ocak 1995 yılında uygulanmaya başlanan "Hizmet Ticareti Genel Antlaşması" (GATS - General Agreement on Trade in Services) ile Dünya Ticaret Örgütü, eğitim alanında dâhil olmak üzere uluslararası pazarların düzenlenmesi ve ticari koşulların belirlenmesini amaçlamış, 1947 yılından itibaren yürürlükte olan GATT'ın (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) yerine GATS ve TRIPS'i (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) geçerli kılmıştır. Daha önceleri üniversitelerle ilişkili görünmeyen liberalleşme, deregülasyon ve özelleştirme kavramları GATS ile birlikte sık anılır hale gelmiş, üniversitelerde görülmeye başlanan şirket ve pazar benzeri yapılanmalar ve uygulamalar, eğitim programlarının tektipleşmesi birçok

tartışmanın konusunu oluşturmuştur. Akademik değerlerle pazar odaklı yaklaşım arasında denge sağlanmaya çalışılırken üniversitelerde görülen ticarileşme eğilimlerinin ulusal yönetimleri zayıflatacağı iddiaları öne sürülmüştür. GATS sadece üniversite eğitimi üzerindeki kişisel ve kurumsal algılara değil aynı zamanda devlet yönetimleri ile yükseköğretim kurumları arasındaki ilişkilere de önemli değişiklikler getirmiştir (Vlk, 2006: 22). Üniversite eğitimindeki uluslararasılaşma eğilimlerinin artmasında GATS'ın içeriği ve taraf ülkelerin verdiği sözler çok önemli bir yer tutmaktadır. GATS ile başlayan üniversitelerin uluslararasılaşmasının yenilikçi sistemlerin oluşmasına ortam hazırlayacağı, yükseköğretime erişimde yeni fırsatlar oluşturacağı ve ülke ekonomilerine katkı sağlayacağı düşünülmüştür (Yamaç, 2009: 169; <https://ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/uluslararası-iliskiler/hizmet-ticareti-genel-anlasmasi-gats>).

GATS hizmetlerin gerçekleşme biçimlerini dört yöntem (modes of supply) altında belirlemiştir. GATS içerisinde genel başlık olarak her ne kadar eğitim ifadesi geçse de yapılan faaliyetler ve kapsama alanı büyük oranda yükseköğretim ve dolayısıyla üniversitelerle ilgilidir. Bu yöntemlerin eğitime uygulanması ve genel açıklamaları aşağıda verilmiştir (Bashir, 2007: 55; Knight, 2006: 34; Vinay ve Bhatnagar, 2009: 391; Varghese, 2013: 12).

- Mod 1 Sınır Ötesi Arz (Cross Border Supply): Taraf ülkelerden birinin diğerine sağladığı hizmet akışını ifade eder. Bu yöntemde, hizmet sunan ve hizmetten yararlanan kişiler kendi ülkelerinden ayrılmazlar. Sınırı geçen hizmetin kendisidir. Uzaktan eğitim, hukuki ve mali danışmanlık hizmetleri, yazılım satışı, e-öğrenme, sanal üniversite, çevrimiçi üniversiteler, tele-eğitim ve kitlesel açık çevrimiçi kurslar (MOOC – Massive Open Online Courses) Mod 1'in uygulanmasına örnek olarak verilebilir. Bu yöntem mevcut durumda diğer yöntemlere nazaran daha küçük bir pazar hacmine sahiptir. Bilgi sistem teknolojilerindeki yenilikler ve özellikle internetin kullanım yaygınlığı ve yetenek artışı göstermesiyle Mod 1'in uygulama alanının daha da artacağı öngörülmektedir. Mod 1'in en önemli avantajı eğitim masraflarını önemli oranda düşürmesidir.

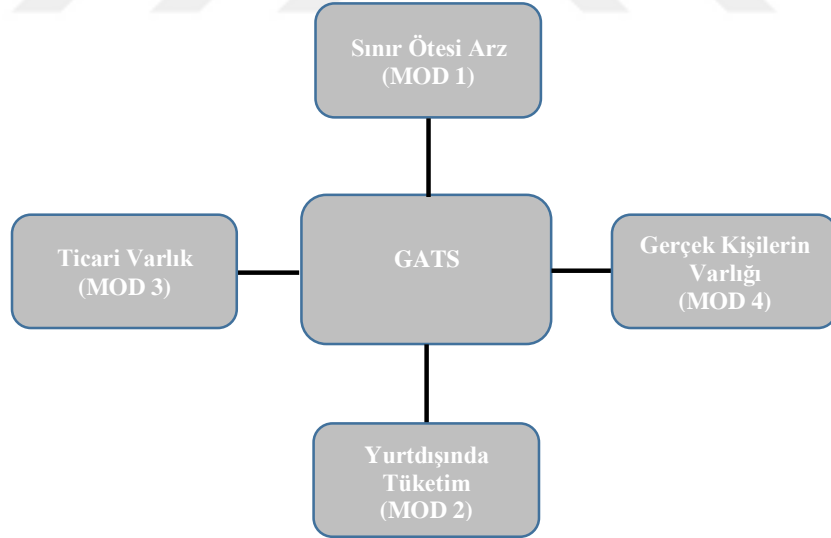
- Mod 2 Yurtdışında Tüketim (Consumption Abroad): Hizmeti tüketenlerin başka ülkenin toprağına hizmet almaya gitmesi durumudur. Üniversite eğitimi almak için başka ülkeye gitme örnek olarak verilebilir. Yurtdışında bulunan üniversitelere

tam zamanlı öğrenci olarak kayıt olmak, öğrenci ve akademisyen değişim programları, ortak derece programları Mod 2'nin uygulanmasına örnek olarak verilebilir. Bu yöntem, eğitim hizmetleri için küresel alanda en büyük orana sahiptir.

- Mod 3 Ticari Varlık (Commercial Presence): Bir ülkenin hizmet sağlayıcısının diğer ülkede ticari varlık kurmasıdır. Eğitim amacıyla üniversite kurulması, yerel birimler ve uydu kampüsler kurulması, eş ortaklıklar oluşturulması, yerel eğitim kurumlarına franchising verilmesi, şube kampüsler ve eşleştirme “twinning” uygulamaları örnek olarak verilebilir. Bu yönteme son yıllarda artan oranda ilgi duyulmakta ve yöntemin gelecek için çok büyük potansiyeli olacağı düşünülmektedir.

- Mod 4 Gerçek Kişilerin Varlığı (Presence of Natural Persons): Gerçek kişilerin belirli bir hizmeti sunmak için diğer ülkeye gitmesi durumudur. Yabancı öğretim kadrolarının çalıştırılması, akademik ortaklıklar kurulması örnek olarak verilebilir. Bu yöntem akademisyenler için uluslararası hareketliliği teşvik etmekte ve oldukça kolaylaştırmaktadır.

Şekil 4: Hizmet Ticareti Anlaşması Uygulama Yöntemleri

Kaynak: <https://ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/uluslararası-iliskiler/hizmet-ticareti-genel-anlasmasi-gats>.

GATS ile beraber eğitim kâr amaçlı bir pazar olarak görülmeye başlanmış, İngilizcenin yoğun olarak konuşulduğu ülkeler ile ABD ve AB bu rekabette öne çıkmıştır (Vlk, 2006: 128).

Dünya genelinde yükseköğretim sisteminin değerlendirilmesi ve şekillenmesinde etkinlik gösteren bir diğer kurum olan OECD (2007), 2030 yılı gelecek öngörülerinde yükseköğretim sistemleri için oluşacak dört farklı modelden bahsetmektedir. Bu modeller içerik, uygulama şekli, yönetim, işbirliği, finans, kültür ve amaç boyutları altında değerlendirildiğinde Üçüncü Nesil Üniversite tanımlaması ve özellikleri ile uyumluluk göstermektedir. Bu modeller:

- Açık Ağ (Open Networking) Modeli: Akademisyen, öğrenci, yükseköğretim kurumları ve özel sektör temsilcilerinin isteğe dayalı olarak oluşturacakları işbirliklerinin paydaşlar arasında güven ve anlayışın oluşmasına yol açarak başarı oranının yükseleceğinin belirtildiği modeldir.

- Hizmet Eden Yerel Topluluklar (Serving Local Communities) Modeli: Yükseköğretim kurumlarının buldukları bölgedeki yerel, ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasına odaklanmasını içeren bir modeldir. Yerel ve bölgesel işbirlikleri bu modelde üniversiteleri destekleme konusunda daha isteklidir. Üniversiteler işbirlikleri ihtiyaçları doğrultusunda faaliyet yürütürken yaşam boyu öğrenme taleplerini de karşılamaktadır. Üniversitelerde görülen küreselleşme eğilimlerine karşı geliştirilen ve devlet yönetimlerinin üniversitelerin ulusal görevlerine özel önem verdikleri modeldir.

- Kamu Sorumluluğu (New Public Responsibility) Modeli: Devlet yönetimleri tarafından yönlendirilen piyasa güçleri ve teşviklerini içeren modeldir. Üniversitelerin devlet yönetimleri tarafından desteklenmesine devam edilmesine rağmen üniversitelere piyasa etkenleri doğrultusunda finansal teşviklerin sağlanmasını içerir. Bu model ile üniversitelerin hesapverebilirliği ve etkinliklerinin artırılması hedeflenmektedir. Bu modelde üniversiteler çoğunlukla kamu fonlarından desteklenmektedir. Üniversitelerin kamuya karşı sorumluluğunun yüksek olduğu, şeffaflık, etkinlik ve ileri görüşlülük kavramlarının önem kazandığı modeldir.

- Yükseköğretim Şirketi (Higher Education Inc.) Modeli: Yükseköğretim kurumlarında yapılan araştırma ve eğitim hizmetlerinin belirli hedeflere yönelmiş olduğu modeldir. Bu model ile üniversitelerin çoğunluğunun eğitim üzerine

yoğunlaşması hedeflenirken, araştırma üniversiteleri ile ülkelerin küresel rekabetçi avantajlarının ticari temelde geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu modelde örgütlenmeler ile misyon ve vizyonlar; pazar ihtiyaçlarına cevap verme, ticarileşme ve etkili yönetim uygulamalarına göre yönetilir. Bu modelde en iyi öğrenciler ve en iyi akademisyenler için ciddi anlamda uluslararası rekabet yaşanmaktadır. Üniversiteler farklı kurumlar, şube kampüsler ve eğitim programları altında franchising faaliyetleri yürütür. Uluslararası üniversite sıralamaları ve bağımsız kuruluşların yaptıkları değerlendirmeler önemlidir. Üniversiteler arası işbirliklerinden ziyade rekabete odaklanan bir modeldir. Artan sayıda ülke üniversite sistemini liberal ticari koşullar altında bu modele uyumlandırmaktadır.

Readings (1996) dünya genelindeki üniversitelerin değişim sürecini ve nedenlerini ele alarak küreselleşmenin ilerlediğini ve Humboldt üniversitelerinin dayandığı ulus devlet anlayışının zayıfladığını söylemektedir. Ekonomik ve kültürel yapıdaki gelişmelerin ise bunların temel sebepleri olduğunu belirtmektedir. 1997 yılında İngiltere’de yükseköğretim sisteminin genel durumu ile ilgili yayınlanan Dearing Raporu ise küreselleşmenin ülke ekonomisi ve iş gücü üzerinde oluşturduğu etkilerin üniversitelere kuvvetli yansımaları olduğunu ifade etmektedir (Peters, 2010: 26).

OECD (2008) dünya genelinde değişen üniversite paradigması ve yaşanan dönüşüm süreçlerine ilişkin bilimsel çalışmalar yürüten akademisyen, bilim insanları, politika yürütücüleri ve düzenleyicileri, kamu görevlileri, özel sektör ve uluslararası kurum temsilcilerinin 2030 yılında üniversitelerin alacağı konum, karşılaşılabileceği zorluklar, misyon tanımlamaları ve bunlara ilişkin muhtemel sorunlarla baş etme yöntemlerini topladığı çalışma ile Üçüncü Nesil Üniversite paydaşlarına gelecek öngörülerini hakkında önemli ipuçları vermektedir. Buna göre; Üçüncü Nesil Üniversitelerin gelecekte karşılaşılabilecek en önemli sorun sahası sürdürülebilir fonların ve finans sisteminin yetersiz kalacak olmasıdır. Üçüncü Nesil Üniversitelerin en önemli görevi ise, toplumun yeteneklerini arttırması, sorun çözme ve işbirliklerinde başarıya önemli katkı sağlayan yumuşak güç kullanımını öğretmesi ve değişen çevreye uyum sağlamasıdır. Üçüncü Nesil Üniversitelerin gelecekte karşılaşılabilecek zorluklar arasında ise; çok boyutlu istekler karşısında denge kurmaları, vizyon ve misyon tanımlamaları doğrultusunda farklı stratejiler uygulaması, finansal desteğin azalması,

yükseköğretim sisteminde yaşanan kutuplaşmalar, kalite alanındaki eksiklikler, artan maliyetler, yükseköğretim sistemindeki tekelleşmenin ortadan kalkmasıyla oluşacak küresel rekabet, ticarileşme eğilimleri, pazar koşullarının yükseköğretime egemen olması ve değişen yaş gruplarının yükseköğretime katılma talepleri yer almaktadır. Üçüncü Nesil Üniversiteler bu durumlarla baş edebilmek için etkin işbirlikleri oluşturmalı, açıklık ve hesapverebilirlik ilkeleri doğrultusunda faaliyetlerini yürütmeli, öğrenen örgütlere dönüşmeli, dış çevreyle olan bağlantılarını güçlendirmeli ve paydaşların beklentileri arasında denge kurmalıdır.

Takip eden bölümlerde dünya genelinde yükseköğretim sistemi ve üniversitelerde yaşanan gelişmeler, yönetim uygulamaları, yükseköğretime katılım, finansal koşullar, öğrenci ve akademisyen hareketliliği, fikri mülkiyet hakları ve kalite güvencesi konuları tartışılacaktır. Bu konuların ayrıntılı olarak incelenerek Üçüncü Nesil Üniversite yapılanması ve süreçlerine ilişkin çıkarımlarda bulunmak amacıyla yükseköğretimde temsil gücü yüksek, uluslararası üniversite sıralamalarında büyük ağırlığa sahip olan, uluslararası yükseköğretim pazarından en yüksek payları alan AB ve ABD'deki gelişmeler üzerinde durulacaktır. Ayrıca ülkemizde yükseköğretim sisteminin gelişimi üzerinde durularak yaşanan siyasi, politik ve ekonomik olayların üniversite yapılanmalarına etkileri tartışılacaktır.

1.3.1. AB Üniversite Sisteminde Görülen Değişimler ve Gelişmeler

Üniversiteler ilk kuruluşlarından itibaren Avrupa'da hızla yayılmıştır. 1088'de kurulan Bologna Üniversitesi bugün batıda kurulmuş dünyanın en eski üniversitesi olarak kabul edilmektedir. 1160 yılında Paris Üniversitesi'nin kuruluşunu Oxford, Cambridge, Arrezzo, Palencia, Padua, Napoli ve diğer üniversitelerin kuruluşu takip etmiştir. 13.yy sonunda Avrupa'da yaklaşık 20 üniversite faaliyet göstermeye başlamıştır. 14.yy'da kıta geneline yayılmış olarak 25 tane daha üniversite kurulmuştur. 16.yy'da görülen reform ve karşı reform hareketlerinin teşviğiyle Avrupa'daki üniversite sayılarında ciddi artışlar olmuştur (Wissema, 2009: 11). Üniversitelerin 13.yy da ortaya çıkmaları dönem Avrupa'sında yaşanan sosyal ve ekonomik durumla ilişkilidir. 16.yy ve 17.yy boyunca Avrupa'da yükseköğretimdeki reformların büyük çoğunluğu krallıkların gözetimi altında yapılarak devlet

kontrolünün sağlanması, dağıtım ve düzenlemede kurallar getirilmesi ve yeni çalışma alanlarının oluşturulması amaçlanmıştır. 18.yy'da üniversitelerde yapılan reform hareketleri aydınlanma çağının ruhu olan modernizasyon ve uzmanlaşmaya daha iyi uyum sağlanmasına yönelik olarak yapılmıştır (Zaharia ve Gibert, 2005: 31).

Yükseköğretimin Avrupa'daki dönüşümü üniversitelerin kurum olarak sürdürdüğü tarihsel devamlılık ve ekonomik süreçlere yaptıkları olumlu katkılarla açıklanabilir. Bu dönüşüm süreci günümüz ihtiyaçları doğrultusunda kapsamlı bir şekilde hâlen devam etmektedir. Günümüz Avrupa üniversiteleri artan oranda düzensiz çevre, hızlı büyüme, yükseköğretim için isteklerin çeşitlenmesi, öğretim ve araştırmanın uluslararasılaşması, yeni sosyal ihtiyaçların ortaya çıkması, bilgi üretimi ve dağıtımının çeşitlenmesi, sanayi ve işbirliğinin geliştirilmesi sonucunda önceki dönemlerde yaşanan değişimlerden daha kapsamlı bir süreç içerisinde (Zaharia ve Gibert, 2005: 31). Yükseköğretimde dünya genelinde görülen bu değişim ve gelişmeler sadece Avrupa üniversitelerine özgü bir süreç değildir (Kwiek, 2002: 148) fakat Avrupa'da üniversitelerde yaşanan sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm arayışları ve işbirlikleri dünyanın herhangi bir yerinde olmadığı kadar yoğundur. Çünkü AB ülkeleri yaşanan refah seviyesinin devam etmesini, yeni güç alanları ile rekabet edebilmesini, büyüme ve istihdam oranlarının artırılmasını ve bilgi toplumunun gereksinimlerine uyum sağlanabilmesini büyük ölçüde üniversitelerde yeni bir model oluşturulmasına bağlamaktadır. Bunun içinde, teknoloji ve bilimsel araştırmalara daha fazla kaynak ayrılması ve yükseköğretim alanında reformlar yapılması gerekliliği her seviyede öncelikli olarak vurgulanmaktadır (https://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/Egitim%20ve-%20Kultur/web_egitim_ve_ogretim_2020__3_.pdf; Soriano ve Mulatero, 2010: 298).

Avrupa Yükseköğrenimi II. Dünya Savaşı sonrasında ulusal ve kurumsal alanlarda sabit ilerleyen bir gelişme yaşarken son yıllarda bilgi ekonomisi ve küreselleşme doğrultusunda devrim niteliğinde değişiklikler geçirmektedir (Amaral ve diğerleri, 2009: 5). Nitekim bu değişim Avrupa'nın önde gelen ülkeleri olan Fransa'da Attali, İngiltere'de Dearing ve Jarrot (Erdoğan, 2019: 47) raporlarıyla incelenmiş, maliyet ve verimlilik ilkelerinin ön planda tutulması gerektiği ifade edilmiştir (Önder, 2011: 50).

Dearing (1996) raporu İngiltere ve Avustralya yükseköğretim sisteminin karşılaştığı sorunlara yönelik muhtemel çözüm önerileri getirmesi amacıyla hazırlanmasına rağmen kıta genelindeki diğer ülkelerin yükseköğretim sistemlerini de içine alacak ve karşılaştırmalar oluşturacak şekilde hazırlanmıştır. Bu nedenle rapor, yayınlanmasını müteakip kıta genelinde yükseköğretim sistemine yaklaşımı etkilemiş ve büyük ilgi uyandırmıştır. Dearing Raporu (1996) yükseköğretim sisteminin son gelişmeler doğrultusunda oldukça karmaşık ve kendi içinde çözülmemiş unsurlar barındırdığını ifade etmektedir. Rapor kiteselleşmenin, bilgi teknolojilerinin, uzaktan eğitimin yükseköğretim kalite arayışları üzerinde büyük etkiler oluşturacağını ileri sürmektedir (Trow, 1998: 23). Dearing Raporu; yükseköğretimin finansmanı, genişlemesi ve akademik standartların sürdürülmesi konularında öneriler sunmaktadır. Yükseköğretim alanında uluslararası rekabet içerisinde bulunan özellikle ABD ve Japonya'dan geri kalınmamasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Raporu yayınlayan komite karşılaştırmalı analizler yapmak için Avusturya, Fransa, Almanya, Japonya, Hollanda, Yeni Zeland ve ABD'de incelemelerde bulunmuşlardır. Ziyaret edilen tüm ülkeler üniversiteleri ve bilimsel araştırmaları ekonomik kalkınmalarının temelini koymayı düşündüklerini açıklamıştır. Rapor aynı zamanda Avrupa'nın Asya'daki ucuz iş gücüyle baş edemeyeceği için yüksek teknoloji üretimine odaklanması gerektiğini ifade etmektedir (Bennett, 1997: 28). Dearing Raporu ile yükseköğretimin istenilen seviyelere gelmesinde karşılaşılabilecek en büyük sorunlardan birinin finansman olduğu ifade edilmiştir. İngiltere'nin diğer ülkelerde olduğu gibi yükseköğretim harcamalarında kısıtlamaya gittiğini, geçtiğimiz 20 yıl içerisinde yaklaşık % 40 bütçe kesintisi yaşandığı belirtilmiştir (Remuzzi ve Schieppati, 1997: 308).

Son günlerde AB üniversiteleri yukarıda tanımlananlar haricinde başa çıkması gereken başka sorunlarla da yüzleşmektedir. Akademisyen ve öğrenci hareketliliği açısından Avrupa'da ilk sıralarda yer alan İngiltere'nin Brexit ile AB'nden çıkma kararı almasının ekonomik, kültürel ve jeopolitik etkilerinin yanı sıra üniversiteler üzerinde de ciddi sonuçları olacaktır. Avrupa Üniversiteler Birliği Brexit'den etkilenecek üniversiteleri, öğrencileri, üniversite gelirlerini, üniversitelerin AB araştırma fonlarına katılımı, değişim programları, hareketlilik, araştırma politikaları ve işbirliklerine etkilerini yakından takip etmekte ve sıkı işbirliğinin devam ettirilmesi yönünde çaba sarf etmektedir. Diğer önemli konulardan biri ise Avrupa'nın maruz

kaldığı göçmen krizinin üniversitelere yansması ve artan öğrenci sayısı ile baş etmenin doğuracağı sonuçlardır (Scott P., 2018: 7).

Günümüzde kabul ettiğimiz anlamıyla üniversitelerin ortaya çıkması ve kurumsallaşmasını sağlayan, 1970'lere kadar yükseköğretim alanında rekabet üstünlüğünü elinde bulunduran AB üniversiteleri son dönemlerde duraklama dönemine girmiş ve bu alanda ABD'nin gerisinde kalmaya başlamıştır. Günümüzde bu fark giderek açılmakta ve tedbir alınmaması durumunda önemli sonuçlar doğuracağı değerlendirilmektedir (YÖK, 2007: 22). Bu durumu en iyi yansıtan örnek dünya genelinde yapılan ve büyük ilgi gören üniversite sıralamalarıdır. Times Higher Education (THE) tarafından yapılan 2019 yılı üniversiteler sıralamasında en iyi 25 üniversitenin 17'si ABD'den olmasına rağmen AB'den bu listeye girebilen üniversite sayısı sadece 5'tir. Diğer başarılı üniversiteler ise Kanada, Çin ve Singapur'dadır (<http://www.ufuk2020.com/haberler/dunyanin-en-iyi-universiteleri-siralaması-the-2019.html>).

AB, üye ülkelerin teknolojik yenilikçilik ve ekonomik refah seviyesinin yükseltilmesi, uluslararası rekabet güçlerinin artırılması, gelişmişlik düzeylerinin hedeflenen seviyelere çekilmesi ve küresel yarışta geri kalmamaları için çeşitli politika setleri uygulamaktadır. AB tarafından bu hedeflerin başarılması, çoğunlukla Üçüncü Nesil Üniversiteler ile ilişkilendirilmekte, üniversite sisteminde yaşanacak dönüşümün ekonomik ve toplumsal başarıyı da doğrudan arttıracığına inanılmaktadır. Çünkü Üçüncü Nesil Üniversiteler beşeri sermayenin güçlendirilmesi ve bilginin üretime dönüştürülmesinde gerekli olan nitelikli ve girişimci insan kaynağını yetiştirmektedir. Bu maksatla AB içerisinde üniversitelere yönelik çeşitli politika setleri uygulanmakta ve üniversitelerin artan önemine farklı açılardan bakılmaya çalışılmaktadır. Aşağıda AB içerisinde Üçüncü Nesil Üniversite uygulamalarının geliştirilmesine yönelik uygulanan başlıca politika setleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

- Bologna Süreci; AB yükseköğretimindeki yenilikçilik ve girişimcilik süreçlerinin güncellenmesi ve büyütülmesi için geliştirilmiş bir stratejidir (Guerrero ve Urbano, 2010: 10; Oosterlinck, 2013: 44). Bu süreç AB üniversitelerinin modern anlamda uluslararasılaşma çabalarının en önemli ayağını oluşturmaktadır. Bologna Süreci ile; AB yükseköğretiminin yeniden yapılandırılması, müfredatın uyumlaştırılması, üniversite reformlarının gerçekleştirilmesi, disiplinlerarası

çalışmaların yürütülmesi, öğrenci ve akademisyen hareketliliğinin teşvik edilmesi, üniversite eğitiminde kalite güvencesinin sağlanması, AB üniversiteleri arasında bilgi ağının kurulması, AB üniversitelerinin görünürlüğünün artırılması ve ABD üniversitelerinin etkinliğinin kırılması amaçlanmaktadır (Altbach ve diğerleri, 2010: 28; Amaral ve diğerleri, 2009: 5; Curaj ve diğerleri, 2011; Raluca, 2011: 1112).

- Öğrenci ve Akademisyen Değişim Programları; AB içerisinde uygulanan çok yönlü öğrenci ve akademisyen değişim programlarının başında 2014-2020 dönemi için uygulamaya konulmuş olan Erasmus + projesi gelmektedir. Bunun haricinde Avrupa genelinde eğitim öğretim kalitesinin artırılmasına yönelik olarak uygulamaya konulan ve farklı gruplara hitap eden Eurostudent, Transversal, Gençlik Programları, Hayatboyu Öğrenme Programları gibi politika setleri mevcuttur (<http://ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%C4%B1>). Öğrenci ve akademisyen değişim programları yüksek nitelikli iş gücünün artırılması, bilgi ekonomisindeki AB konumunun güçlendirilmesi, küresel yetenekler için mücadele edilmesi, üniversitelerin kurumsal gelişmelerinin desteklenmesi, akademisyenlerin dış çevreyi anlama ve işbirlikleri oluşturma yeteneklerinin geliştirilmesi açısından AB içerisindeki üniversitelerin gelişmesine ve dönüşümüne büyük katkılar sağlamaktadır (Barrioluengo ve Flisi, 2017: 51).

- Yükseköğretimde Kalite Güvencesi; Avrupa Yükseköğretim Alanı içerisinde kalite güvencesinin oluşturulmasıyla Avrupa yükseköğreniminin modernizasyonu ve üye ülkelerin üniversite sistemlerinin birbirine uyumlandırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca yükseköğretimde kalite standartlarının belirlenmesinin ekonomik ve toplumsal ilerlemeye olumlu katkılar yapacağı değerlendirilmektedir (Curaj ve diğerleri, 2011: 12; West, 2008: 52).

- Ufuk 2020 Çerçeve Programı; AB içerisinde yenilikçilik ve girişimciliğin teşvik edilerek bilimsel araştırma yeteğinin geliştirilmesi ve sosyal sorunların çözümüne katkıda bulunması hedeflenen araştırma programıdır (Veugelers ve diğerleri, 2015: 5-6). Bu program ile kıtanın teknoloji geliştirme kapasitesinin artırılması, üniversite sanayi işbirliklerinin desteklenmesi, üniversiteler bünyesinde yer alan TTO'ların faaliyetlerinin geliştirilmesi, AB içindeki üniversite işbirliklerinin çoğaltılması, yenilik üretme yeteneğinin geliştirilmesi, bilgi ve değer oluşturulması sürecinde üniversite paydaşları arasındaki rekabetin sürdürülmesi hedeflenmektedir

(Cunningham ve Link, 2015: 856; https://www.ab.gov.tr/-ufuk-2020_49614.html, <http://www.ufuk2020.com/>).

- Avrupa Araştırma Alanı; Bologna Süreci ile uluslararasılaşmanın iki boyutu olan işbirliği ve rekabet koşullarının AB içerisinde gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Diğer taraftan bu süreçte; AB'nin bilgi ekonomisine dönüştürülmesi için araştırma alanında daha fazla işbirliği yapılması gerektiği her fırsatta vurgulanmış (De Wit, 2013: 16), bilgi toplumu alt yapısının tamamlanması (Amaral ve diğerleri, 2009: 5), bilgi ve teknolojinin AB ülkeleri arasında serbestçe dolaşması (Scherngell ve Lata, 2013: 558), üniversiteler arasındaki işbirliklerinin artırılarak bilim ve teknolojiadaki rekabet gücünün geliştirilmesi (YÖK, 2007: 30) için Avrupa Araştırma Alanı (AAA) oluşturulmuştur. AB'nin araştırma sonuçlarında hedeflenen amaçlara ulaşamaması, yenilik üretimde rakiplerinin gerisinde kalması, nitelikli insan kaynağını elde tutma sorunları yaşaması ve diğer unsurlar kıta genelinde bir araştırma alanı oluşturulması düşüncelerinin ne kadar gerekli olduğunu açıkça göstermektedir. Bu unsurlardan bazıları (<http://www.fp6.org.tr/web/era.html>'den aktaran Sümer, 2007: 53-54); Avrupa'nın yapısal olarak zayıflaması ve yüksek teknoloji içeren ürünlerin üretiminde ABD ve Japonya'nın gerisinde kalması, AB'deki araştırmacı sayısının gelişmiş diğer ülkelere oranla geride kalması, ABD ve Japonya'nın Ar-Ge harcamalarına ayırdığı payın sırasıyla % 2.8 ve % 2.9 iken AB genelinde bu oranın % 1.8 olması, Avrupa'dan ABD'ye üniversite eğitimi için giden öğrencilerin sayısının artması, doktora eğitimlerini tamamlayanların % 50'sinin ABD'de kalmayı tercih etmesi ve yüksek teknoloji alanlarındaki istihdam oranlarının düşük olmasıdır.

- Avrupa 2020 Stratejisi; AB genelinde görülen yapısal ve ekonomik sorunların çözülmesi, üretim ve rekabetin geliştirilmesi için geleceğe ilişkin yeni bir kalkınma modeli ortaya koymayı amaçlamaktadır. Avrupa 2020 stratejisi; akıllı büyüme, bilgi ve yeniliğe dayalı bir ekonomi hedefiyle birlikte 2008 ve sonrasında yaşanan finansal krizin olumsuz etkilerinin giderilmesinin üniversitelere yatırım yapılması ve kaliteli sonuçlar alınmasıyla mümkün olacağını ifade etmektedir (Armstrong, 2012: 294; <https://www.ab.gov.tr/45169.html>).

Yukarıda tanımlanan politika setlerinin uygulanma nedenleri, temel nitelikleri ve süreç sonunda beklenen çıktılar Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamalarıyla her

açından benzerlik göstermektedir. AB genelinde Üçüncü Nesil Üniversitelerin bilginin kullanımını ve ekonomik değere yönelik olarak yürüteceği çalışmalar bu projelerin geri dönüş oranlarını ciddi şekilde arttıracaktır. AB; bilgi toplumu oluşturma sürecinde Üçüncü Nesil Üniversiteler ve onlar bünyesinde oluşturulacak teknoloji transfer ve araştırma merkezlerinde yürütülecek disiplinlerarası çalışmaları öncelik olarak görmektedir. AB yükseköğretim sistemi, yukarıda belirtilen eğilimler ve gereklilikler doğrultusunda oluşturulan politika setleri ile yaşanan değişimleri takip etmeye ve onlara uyumlandırılmaya çalışılmaktadır.

1.3.2. ABD Üniversitelerinde Görülen Değişimler ve Gelişmeler

ABD toplumunun sosyal ve sınıfsal yapısı, ideolojik ve ekonomik ilişkileri, yenilikçilik ve ekonomik refahı sayesinde ABD üniversiteleri 19.yy'dan itibaren Avrupa geleneğinden kopmaya başlamıştır. 17. yy ve 18.yy'larda İngiliz eğitim sistemine duyulan ilgi bağımsızlık mücadelesindeki olaylardan sonra değişmeye başlamıştır. 19.yy'ın ilk dönemlerinde Alman Humboldt sisteminden etkilenen ABD üniversiteleri kısa sürede katılımlı ve akademik rekabet içeren eğitim-öğretim anlayışı ile kendi araştırma sistemini oluşturmuş ve kısa sürede oldukça önemli başarılar elde etmişlerdir (Nordin, 2017: 8). Amerikan üniversitelerinde oluşan bu sistem 20.yy'da etkilerini göstermeye başlamış ve olumlu yönleri dünyadaki tüm üniversiteler tarafından uyarlanmaya başlanmıştır. Avrupa geleneğine göre üniversitelere yakıştırılamayan işletme ağırlıklı dersler ABD üniversitelerinde müfredatlara girmiş (Gürüz, 2003: 95; Sam ve Sijde, 2014: 895; Yamaç, 2009: 176) ders katalogları oluşturulmuş, tanımlamalar getirilmiş, açık erişim, eşit eğitim fırsatları ve çeşitlilik sağlanmıştır (Scott J., 2006: 2). Bu çeşitlilik karşısında, Carlsson ve diğerleri (2009) dünya genelinde etkiler oluşturan ABD araştırma üniversitelerinin 19.yy Alman Humboldt Modelinden etkilenerek oluşturulduğunu ifade etmesine karşılık, Turner (2001) ABD üniversitelerinin tek bir modelden esinlenerek oluşturulamayacak kadar farklılıklar içerdiğini İngiliz, Alman ve Avrupa üniversitelerinin sistemlerini yerel özelliklerle birleştirdiklerini ileri sürmektedir (Sam ve Sijde, 2014: 895).

19.yy sonu ve 20.yy ilk dönemlerinde ABD'de yükseköğretime kaydolan öğrenci sayıları Avrupa'ya kıyasla hızla artmaya başlamıştır. 20.yy boyunca ABD

yükseköğretimindeki demokratikleşme seviyesi artmış, düşük gelirli veya yeterince temsil gücü olmayan kesimlerden gelen öğrenciler yükseköğretime kayıt olmaya başlamıştır (Scott J., 2006: 28). ABD'nin yükseköğretime karşı erken ve sürekli olan ilgisi dünya genelindeki en ideal, en büyük ve en iyi finanse edilen sistemi oluşturmuştur. ABD'de 19.yy da başlayan kitle eğitimi Avrupa ile Doğu Asya'ya yayılmıştır (Enders, 2007: 8; Ucini, 2018). Avrupa'da yaşanan sanayi devriminin etkilerinin ABD'de yoğun olarak hissedilmesiyle üniversiteler toplumun sorunlarına karşı daha ilgili hale gelmişlerdir. Aynı dönemde ABD'de devlet ve özel yükseköğretim kurumları arasındaki ayırım ile birlikte dünya genelinde en yetkin yükseköğretim sistemi oluşmaya başlamıştır (Gürüz, 2001: 149; Jones, 1992'den aktaran Antalyalı, 2007: 33).

Peters (2007)'e göre 20. yy sonlarında ABD'deki ve onun etkisindeki yükseköğretim sistemleri küreselleşme, piyasalaşma ve işletmecilik fikirleri etrafında örgütlenmeye başlamışlardır. Üniversite öğrencileri bu etkiler doğrultusunda müşteri, akademisyenler ise hizmet sağlayıcı gibi görülmeye başlanmış ve bilgi üretimi piyasanın istekleri doğrultusunda yapılmaya başlanmıştır (Küçükcan ve Gür, 2009: 47). ABD'deki üniversitelerin araştırma üniversitelerine dönüşümü akademik alanda demokratik ilkelerin ve girişimciliğin yer etmesini sağlamıştır. ABD'de üniversitelerin girişimci yapıya dönüşümü aşağıdan yukarıya doğru olan yönlendirmeler ve girişimlerle oluşturulmuştur (Etzkowitz, 2003: 112).

ABD üniversitelerinin başarıları ve eğitim sistemine kattığı yeni nitelikler dünya genelinde pek çok ülke tarafından üniversitelerin dönüştürülmesinde örnek olarak anlatılmıştır. ABD yükseköğretimini şekillenmesi ve günümüzdeki haline dönüşmesinde tarihsel süreç içerisinde birçok olay etkili olmuştur. Fakat bunlar arasında üniversitelere toprak bağışlanması anlamına gelen Land Grant Anlaşması ve üniversitelerin patent kazanımlarından gelir elde etmesini amaçlayan Bayh Dole yasası özel bir önem içermektedir. Bu gelişmeler aynı zamanda Üçüncü Nesil Üniversite özelliklerinin ABD'de ilk defa ortaya çıkmasını sağlamıştır.

1862 yılında kabul edilen Morrill Land Grant Anlaşmasıyla ABD üniversitelerinin görevleri öğretim ve araştırma olmak üzere iki aşamalı hale gelmiş ve girişimcilik faaliyetleri başlatılmıştır. Toprak bağışlama yasası olarak da bilinen bu yasa Amerikan üniversiteleri üzerinde derin etkiler oluşturmuştur. Bu yasa ile sadece

kamu hizmeti yürütmek üzere personel yetiştiren üniversiteler, toplumun ekonomik ihtiyaçları doğrultusunda tarım ve üretime dayalı bölümler açmaya, verimliliği arttırmaya başlamıştır. Bu amaçla yasa kapsamında çeşitli teşvik ve destek programları açılmıştır. Tarımsal kalkınmaya sağlanan katkı ve ABD hükümetinin 1970’li yıllarda tarım ürünlerine telif hakkı tanınmasıyla devlet tarafından kurulan üniversiteler özel şirketlerle işbirliklerinde bulunarak gelir elde etmeye başlamışlardır (Etzkowitz ve Stevens, 1995: 14). Üniversiteler bu yasa ile belirli bir kesime hitap etmekten çıkarak toplumun her kesimine hitap eder hale gelmiştir. Üniversitelerin topluma hizmet amacı ön plana çıkmış ve bu amaç doğrultusunda yaşanan dönüşüm dünya geneline yayılmıştır (Bonwell, 2014: 44). Land Grant Anlaşması ABD’nin Birleşik Krallık ve Avrupa ülkelerine ekonomik üstünlük sağlamasına, nitelikli insan kaynağı oluşturmaya, teknolojik yenilik edinimine, bölgesel refahın artışına, öğrenciler için imkânların genişlemesine, toplum ve federal yönetim arasındaki ilişkilerin kurulmasına katkılar sağlamıştır. Bu katkılar sadece anlaşmanın yapıldığı tarihe sınırlı kalmayıp günümüze kadar uzanan etkiler barındırmaktadır. Land Grant Anlaşması, üniversite eğitiminin toplumun sosyal ve ekonomik işleyişiyle bağlantılı olduğunu gösteren güzel bir örnektir. Önceleri bölgesel olarak planlanan kalkınma hamleleri anlaşmanın başarılı olmasıyla ülke geneline yayılmıştır. Günümüzde Land Grant üniversiteleri ABD’nin önde gelen araştırma üniversitelerinin büyük kısmını oluşturmaktadır. Land Grant Anlaşmasıyla toplum yararına faaliyet yürütme anlayışı daha sonraki dönemlerde ortaya çıkacak üniversite-sanayi-devlet işbirliklerinin önünü açmıştır (Lee ve Graff, 2017: 65).

1970’li yılların başında ABD ekonomisinin bir durağanlık dönemine girmesi ve uluslararası alandaki rekabet gücünü canlı tutma isteği Bayh-Dole Yasasının çıkarılmasına neden olmuştur. 1980’li yıllardan itibaren ABD yükseköğretiminde yaşanan değişimin ilk dalgası böylece başlamıştır (Altbach ve diğerleri, 2010: 153). Bu yasa ile üniversiteler kamu fonlarından sağlanan desteklerle yaptıkları araştırmaların neticesinde elde ettikleri ürün ve hizmetlerin patent haklarını kendi adlarına tescil ettirebilme iznine sahip olmuş ve üniversiteden sanayiye teknoloji transferinde olumlu etkiler oluşturulmuştur (Merhacı, 2015: 412). Bayh-Dole yasası üniversitelerin kamu fonlarından yürüttüğü araştırma sonuçlarından pay almasını, elde edilen gelirlerin araştırmada görev alanlar arasında paylaşılmasını, ürünlerin ülke

içerisinde satılmak amacıyla üretilmesini, lisans almadaki kısıtlamaların kaldırılmasını (Etzkowitz ve Stevens, 1995: 20), patent merkezli teknoloji transferi ile sanayi işbirliğinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu yasanın etkileriyle 2000’li yılların başında ABD üniversitelerinin aldıkları patent sayıları yasadan önceki dönemlere göre 10 katına çıkmış ve elde ettikleri gelir 1 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır (Küçükcan ve Gür, 2009: 66). ABD, bilginin üretilmesi ve yayılmasını destekleyen akademik girişimciliğin yaygınlaşmaya başlamasıyla üniversite- sanayi işbirlikleri ve üretilen bilginin ticarileşme oranlarının yükseldiği bir ülkeye dönüşmüştür (Seki, 2011: 10-11). Akademik bilgiye dayanarak akademik girişimcilik oluşturulmuş ve üçüncü tür gelir kaynakları teknoloji transferiyle elde edilmiş (Davey, 2017: 5) ve üniversiteler tarafından üretilen bilginin patentlenmesine yönelik girişimler artmıştır (Etzkowitz, 2003: 116). Bu yasa aynı zamanda Girişimci Üniversite kavramının ortaya çıkmasını sağlamış ve girişimci üniversitelere ivme kazandırmıştır (Etzkowitz ve diğerleri, 2000: 319). Üniversiteler araştırma sonuçlarından gelir elde ettikçe bilginin değerini arttırmak için pazar ihtiyaçları doğrultusunda ürün ve hizmetleri uyarlamaya başlamışlardır. Böylelikle ticari ve akademik kanallar aracılığıyla bilginin ekonomik değere dönüştüğü start-up firmaları ve kuluçka merkezleri üniversiteler bünyesinde kurulmaya başlanmıştır (Etzkowitz, 2003: 118). Bayh-Dole yasası ile bilimsel lisans ve patent teşvikleri için hükümet fonlarının kullanılması öngörülmüş ve bu uygulamayla patent ve lisans alma sayılarında önemli bir artış yakalanmış (Rothaermel ve diğerleri, 2007: 739), Amerikan üniversitelerinin sadece araştırma değil aynı zamanda araştırmanın ticarileştirildiği bir merkez olması sağlanmıştır (Etzkowitz ve diğerleri, 2000: 319). Bayh-Dole Yasası’nın getirdiği teşvik, fikri mülkiyet ve finansal destek imkanları ile büyüyen bir üniversite-endüstri birlikteliği sağlanmış, patent ve lisans alma, teknoloji parkları, start-up ve spin-off/spin-out faaliyetleri gibi oluşumların başlamasının önü açılmıştır (Rothaermel ve diğerleri, 2007: 691).

Yukarıda belirtilen anlaşma ve yasayla şekillenen ABD yükseköğretiminin diğer ülkeler üzerinde baskın bir konumu vardır. ABD dünyanın en iyi üniversiteleri sıralamalarında hep en iyi yerleri elde etmektedir ve bu yönüyle öğrenciler, akademisyenler ve araştırmacılar için cazibe merkezi konumundadır

(<http://www.urapcenter.org/2018/world.php?q=MS0yNTAw>; Marginson ve Wende, 2007: 22).

Bu olumlu tabloya ve geçmişte yaşanan gelişmelere rağmen ABD yükseköğretim sistemi hesapverebilirlik, mali sorunlar, fırsat eşitliği sağlanması, akademisyen istihdamı, altyapı eksikliği gibi sorunlarla yüzleşmektedir (Küçükcan ve Gür, 2009: 92). Bu sorunlar doğrultusunda ABD yükseköğretim sisteminin gelecekte karşılaşacağı bazı önemli riskler ve üniversitelere etki boyutları aşağıda belirtilmiştir (<https://www2.deloitte.com/us/en/pages/public-sector/articles/higher-education-industry-outlook.html>).

- İş Modeli Riskleri: Öğrenci harçlarına bağımlı kalınması, eğitimin sağlanmasındaki yeterli çeşitliliğin oluşturulamaması, bağışların kullanım şekillerinin takibinde yaşanan sorunlar ve kayıt oranlarının artmasıdır.

- Saygınlık Riskleri: Marka yönetimi, yerleşke güvenliği ve öğrencilerin aktivite süreçlerinin iyi yönetilememesidir.

- İşletme Modeli Riskleri: İşletme etkinliği, akreditasyon, tesisler ve varlık yönetimi, iş sürekliliği ve kriz yönetimi, yetenek yönetimi, karar desteği, siber savunma konularında çıkacak sorun sahalarını kapsamaktadır.

- Kayıt Destek Riskleri: Göçmenlik ve federal politika uygulamaları, yükseköğretim ekonomik pazarının büyümesi, beklentilerin artması ve öğrenci borçlarının büyümesi ile ilgili sorun sahalarını kapsamaktadır.

- Uyumluluk Riskleri: Devlet ve yerel yönetim kurallarının uyumsuzluğu, araştırma harcamalarında görülen artışlar, gerçek dışı eğitim kurumu açılması ve diploma verilmesidir.

1.4. TÜRK ÜNİVERSİTE SİSTEMİNDE GÖRÜLEN DEĞİŞİMLER VE GELİŞMELER

Ülkemizde üniversitelerin gelişimi ve dönüşümü Türk toplumunun demokrasi mücadelesini yansıtmakta ve üniversitelerin siyasal, politik, ekonomik, kültürel açıdan önemini ortaya koymaktadır. Türkiye’de üniversitelerin tarihsel gelişimine bakıldığında sırasıyla Fransa, Almanya, Avusturya ve ABD’nin etkili olduğu görülmekte ve üniversite kavramı Cumhuriyet öncesi ve sonrası yaşanan gelişmeler

olarak iki dönemde incelenmektedir. Cumhuriyet dönemi öncesinde üniversite benzeri eğitim yapan kurumlar, batıdaki benzerlerine göre oldukça geç sayılabilecek 18.yy sonlarında kurulmaya başlanmıştır. Bu eğitim kurumlarının oluşturulmasıyla medrese tipi eğitimden uzaklaşarak bilimsel ölçülerin dikkate alındığı askeri, tıp ve idari konularda eğitim verilmeye başlanmıştır (Arap, 2010: 7). Avrupa'nın üniversite eğitiminde ve toplumsal yaşamda bilimin ve aklın üstünlüğü ilkelerini temele alarak yapılandığı düzen ülkemiz yükseköğretim sistemi için yaratıcı yıkım etkisi oluşturmuştur. Bu amaçla Avrupa'daki örnekler esas alınarak yükseköğretim sisteminin modernleştirilmesi ve çağın gereksinimlerine uyumlandırılması arayışları başlamıştır.

Üniversite kelimesi ülkemizde ilk defa 1933 reformu ile kullanılmaya başlanmıştır (Arap, 2010: 8). Cumhuriyetin ilanından sonra, Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki yükseköğretim kurumları olduğu şekliyle devralınarak 1930'lu yılların ilk dönemlerine kadar işlerliği korunmuştur. Ancak bu eğitim-öğretim kurumlarının dış çevredeki değişimlere duyarsız kalması, kendi içine kapalı yapısını devam ettirmesi, dönemin gerekliliklerini karşılamamaları ve mevcut işleyişi ile bunu başaramayacakları anlaşılınca yükseköğretim alanında köklü bir reform yapılması ihtiyacı belirlemiştir (Şimşek ve Adıgüzel, 2012: 259). Türk Hükümeti'nin talebi doğrultusunda 1932 yılında İsviçre'den gelen eğitim bilimci Prof. Albert Malche Darülfünunun eğitim sistemiyle ilgili hazırladığı rapor doğrultusunda üniversite reformu çalışmaları başlatılmıştır (Erdem, 2013: 381; Gür ve Çelik, 2011: 11; Namal ve Karekök, 2011: 34). Atatürk bilim yuvası olarak gördüğü üniversitelerin işleyişi ile birlikte öğrenci ve akademisyenlerin gelişimine bu dönemde büyük önem vermiş ve nitelikli kadroların oluşturulması için yoğun çaba harcamıştır (Erdem, 2013: 376).

1933 yükseköğretim reformu; ülkemizdeki modernleşme çabalarının üniversite bölümünü temsil etmiş (Yamaç, 2009: 349), yükseköğretimin örgütlenmesi ve yönetimi, öğretim ve araştırma, akademik programların yapısı konularında değişiklikler getirmiştir. Üniversite Reformu ile birlikte 1933 sonrası yıllarda yükseköğretimde hızlı bir okullaşma yaşanmış dil, tarih, coğrafya, sanat, tıp, hukuk ve mühendislik alanlarında hızla yeni üniversiteler kurulmuştur (Arap, 2010: 8; Gür ve Çelik, 2011: 1; Namal ve Karekök, 2011: 35; Şimşek ve Adıgüzel, 2012: 259; Yamaç, 2009: 351). Dış yönlendirmelerin etkisi ve ülke refahının arttırılması amacıyla

oluşturulan 1933 reformu gelişmekte olan genç cumhuriyetin ihtiyaçlarının karşılanmasına dönük olarak yurtdışındaki örnekler esas alınarak oluşturulmuştur. II. Dünya Savaşı ncesi Nazi Rejiminin baskılarından kaçarak ülkemize gelen bilim adamlarının sağladığı destekle bilimsel esaslara dayanan ağdaş ve demokratik bir yükseköğretim sistemi oluşturulmuştur. Gene aynı dönem içerisinde Türk ğrencileri yetişmiş insan ihtiyacının karşılanması amacıyla yurtdışına gönderilmiştir. Bu faaliyetler ülkemizde görülen uluslararasılaşmanın ilk örneklerini oluşturmuştur (Erdem, 2013: 376; sdiken ve diğerlerinden aktaran nder, 2011: 80).

1946'da gerçekleşen ikinci Türk yükseköğretim reformu ile 4936 sayılı niversiteler Kanunu çıkarılmış, yükseköğretim kurumlarına özerklik tanınmış, dekan ve rektörlerin seçimle göreve gelmesi uygulaması başlamıştır. Milli Eğitim Bakanı niversitelerin ve niversiteler Arası Kurulun başkanı olarak tanınlanmış, Milli Eğitim Bakanına niversiteleri denetleme görev ve yetkisi verilmiştir (Oğuzman, 1973 ve Tekeli, 2010'dan aktaran Gr ve elik, 2011: 11). 1950'lerin sonlarına kadar Türk yükseköğretime klasik kıta Avrupası modeli doğrultusunda ynetilmış, 1950'lerin sonlarından itibaren yükseköğretim sistemimiz Amerikan Anglo-Sakson modeliyle tanışmaya başlamıştır (şimşek ve Adığzel, 2012: 259). 1946 Reformuyla niversitelerimiz yasal düzenleme altına alınmış, yönetim, işleyiş ve eğitim-ğretim usulleri anlamında önemli değişiklikler hayata geçirilmiştir. Ancak bu dönemde üniversitelerimiz de planlama ve denetim eksiklikleri ile niversiteler arası iletişim, eşgüdüm ve işbirliği yeterince sağlanamamıştır.

1982 yılında gerçekleştirilen üçüncü reform hareketi, Türk yükseköğretim sistemini bütün boyutlarıyla düzenleyen önemli bir girişimdir. Yükseköğretimde niceliksel gelişmenin hızlı bir şekilde sağlandığı bu dönemde, aynı zamanda üniversitelerin ülke genelinde yaygınlaştırılması yönünde önemli ilerlemeler sağlanmıştır (Arslan, 2005: 45). Günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan yükseköğretim sisteminin genel erevesi 2457 sayılı yasayla oluşturulmuştur (Günay ve Günay, 2011: 113). Bu yasa ile yükseköğretime yönetimi Kıta Avrupası Modelinden, Anglo-Sakson Modelinin temel ilkelerine dayandırılmıştır (Gürüz ve diğerleri; 1994: 156).

Sonuç olarak; Osmanlı'dan günümüze siyasal ve yönetsel sistem ciddi bir değişim geçirmiş, bu değişikliklerden eğitim ve temel bilim kurumu olan niversiteler

de etkilenmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren planlanan yükseköğretim politikalarıyla üniversitelerin ülke geneline yayılması, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve yerel kalkınmanın güçlendirilmesi hedeflenmiştir (Arap, 2010). Dünya genelinde üniversitelerde ve yükseköğretim sistemlerinde yaşanan dönüşüme ülkemiz kayıtsız kalmamış, rekabet gücünü arttırmak ve gelişmeleri yakından takip etmek için her seviyede çalışmalar icra edilmiş; bu alanda öncü olan devletler ve uluslararası kuruluşlarla ilişkiler tesis edilerek iyi uygulamaları örnek alınmıştır.

Türkiye'deki yükseköğretim sistemi 1930'lı yıllardan itibaren Humboldt modeline göre gelişmeye başlamış ve 1960'lardan itibaren Anglo-Sakson model ile devam etmiştir. Batı dünyasıyla her açıdan yürütülen bütünleşme çalışmaları yükseköğretim sistemi içinde belirleyici olmuştur. AB üyeliği ve yükseköğretimin modernleştirilmesi, güncel gelişmelere uyarlanması çabalarını içeren Bologna süreci ihtiyaç duyulan Türk üniversiteleri için değişimleri işaret ederken aynı zamanda yeni zorluklara da sahne olmuştur (Yağcı, 2010: 588).

Son dönemlerde ülkemiz yükseköğretim sistemi ve üniversiteleri açısından en önemli gelişmeler Bologna Süreci'ne katılımdan sonra başlamıştır. Ülkemiz Bologna Süreci'ne 2001 yılında Prag'da yapılan toplantı sonrasında katılmıştır. Bologna süreci doğrultusunda Türkiye'deki yükseköğretim sistemiyle ilgili bir dizi reformlar gerçekleştirilmiş, üniversiteler konusundaki farkındalık artmış, bilimsel çalışmalara ilişkin kıyaslamalar başlamıştır. Bu reformlar derecelerin yapılandırılması, hareketlilik ve tanınma, kalite güvencesi, hayatboyu öğrenme ve sosyal boyutları içermektedir. Son 15 yılda Türkiye sahip olduğu üniversite sayısını iki katına çıkarmıştır. Kontenjan ve yükseköğretime talebin artmasıyla kitleselleşme başlamıştır. Ancak insan ve finans kaynağı ile fiziksel yapıda arzu edilen ilerlemeler sağlanamamıştır (Baş, 2015: 14; Yağcı, 2010: 588).

Bologna süreci ile birlikte yükseköğretimde kalite üzerine kalıcı ve etkin çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar neticesinde kurulan YÖDEK (Yükseköğretim Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonu) 2007 yılında Avrupa Yükseköğretimde Kalite Güvence Ağı'na (ENQA) üye olmuştur (<http://www.yodek.org.tr/>). Bunun haricinde yükseköğretim sistemimizde yenilikçi girişimler, kalite güvence ve akreditasyon süreçlerinin kurumsallaştırılması, üniversite eğitiminde kalite hedeflerinin oluşturulması, üniversite-sanayi işbirliğine yönelik

düzenlemeler, burslar, dijital sistemler ve veri paylaşımı konularında çalışmalar yürütülmüştür (<https://www.yok.gov.tr/>).

Üniversitelerin ülke kalkınması ve refah seviyesindeki önemi ülkemizdeki her kademe tarafından anlaşılmış ve buna ilişkin politika setleri üretilmeye başlanmıştır. Bu amaçla yükseköğretimin ülkemizde alacağı gelecek senaryolarına ilişkin oluşturulan Türkiye'nin Yükseköğretim Vizyonu aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır (Erdoğan, 2019: 5):

- Yükseköğretimde değişimi stratejik bir yaklaşımla yönetmek.
- Çeşitlilik temelinde yapılanmış yükseköğretim kurumları oluşturabilmek.
- Düzenleme ve denetleme görevleri olan yükseköğretim üst kuruluşlarını yapılandırmak.
- Öğrencilere değer katan bir eğitim ve öğrenme anlayışı oluşturmak.
- Nitelik ve adanmışlığı yüksek akademisyen kadroları yetiştirmek.
- Araştırma ve bilgi üretme kapasitesini geliştirmek.
- Yükseköğretim kurumlarını sosyal ve ekonomik katkı sağlayabilen yapılara dönüştürmek.
- Uluslararası hareketlilik ve iş birliklerini geçerli kılmak.
- Yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilir finansman kaynaklarına sahip olmasını sağlamak.

Üniversite sayıları ve kontenjan artışı sonucunda yaşanan kitleselleşmeyle kısa sürede ülkemizdeki öğrenci sayısında büyük bir artış meydana gelmiş ve Avrupa içerisinde Rusya'dan sonra en fazla öğrenciye sahip olan yükseköğretim sistemine dönüşmüştür (YÖK, 2017: 9). Türk yükseköğretim sisteminde devlet ve vakıf olmak üzere toplam 206 üniversite bulunmakta (<https://istatistik.yok.gov.tr/>) olup Dünya Ekonomik Forumu'nun 2017-2018 raporuna göre yükseköğretime erişim oranında 137 ülke arasında ikinci sırada yer almaktadır (Erdoğan, 2019: 5).

Son dönemlerde ülkemiz yükseköğretim sisteminin dünya genelindeki güncel gelişmelere uyumlandırılması, rekabet gücünün ve görünürlüğünün artırılması, marka değeri oluşturması ve Üçüncü Nesil Üniversite anlayışının teşvik edilmesi için farklı projeler planlanmakta ve uygulamaya konulmaktadır. Bu projeler arasında öne çıkanlar aşağıda belirtilmiştir

(https://www.yok.gov.tr/Dergi/YOK_Dergi_09/HTML/index.html#52):

- Küreselleşme, rekabet, uluslararasılaşma, dijital teknolojilerdeki gelişmeler, bilgi toplumu, ağ toplumu, endüstri 4.0, yükseköğretime artan talep, öğrenci ve akademisyen hareketliliği ve değişen öğrenci profili sebebiyle Türk yükseköğretim sisteminde dijital dönüşüm süreci başlatılmıştır. Dijital dönüşüm programı ile gelecekte karşılaşılabilecek zorluklara ve fırsatlara hazırlıklı olabilmek için dijital kapasitenin artırılması amaçlanmaktadır.

- Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyona Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi'yle eğitim-öğretimde kalite, çeşitlilik ve bölgesel kalkınmanın oluşturulması ve üniversitelerin etkinliklerinin artırılması amaçlanmaktadır. Proje, bölgesel kalkınma öncelikli üniversiteler ve araştırma üniversiteleri olmak üzere iki başlık altında yürütülmektedir.

- 100/2000 Projesi ve Doktora Derecesine Sahip İnsan Kaynaklarının Nicelik ve Nitelik Olarak Artırılması projesi ile ülkemizin bilgi üretme kapasitesinin yükseltilmesi, disiplinlerarası çalışmaların ön plana çıkarılması ve kişi başına düşen doktora dereceli araştırmacı ortalamasının AB seviyesine çıkartılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda, ülkemiz öncelikleri göz önüne alınarak 100 alanda 2000 öğrenciye doktora bursu verilmesi planlanmıştır.

- Hedef Odaklı Uluslararasılaşma projesi ile Türk yükseköğretiminin küresel rekabet gücünün artırılması, gelişmelerin takip edilmesi ve uluslararası öğrenci pazarından daha fazla pay alınması planlanmıştır. Bu amaçla öncelikli olarak "Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi" hazırlanmıştır. Proje kapsamında ülkemizde öğrenim gören yabancı öğrencilere burs programları uygulanmış, proje tabanlı değişim programları planlanmış ve Türk Yükseköğretim sisteminde AYA reformlarının uygulanması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için TURQUAS (Turkish Quality Assurance) projesi uygulanmaya başlanmıştır.

Yukarıda belirtilenler haricinde Türk yükseköğretim sisteminin gelişmelere uyumlandırılması için Eğitim-Öğretimde Kalite Hedefli Kararlar, Yenilikçi Girişimler ve Projeler, Mezun-İstihdam İlişkinde Yönelik Düzenlemeler, Üniversite-Sanayi İşbirliğinin geliştirilmesi, veri paylaşım uygulamaları ve güncel gelişmelerin paydaşlara aktarılması için çalıştaylar düzenlenmektedir.

1.5. ÜNİVERSİTELERDE BİLGİ VE DEĞER OLUŞTURULMASI SÜRECİ

Bilgi toplumunun hızlı değişim ve gelişimine bağlı olarak sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmek, süreci takip etmekten öte, süreci kontrol edebilmekten ve yönlendirebilmekten geçmektedir. Bu durumda ayakta kalmak ve varlığını sürdürebilmek için örgütler bu hızlı değişimin aktif üyeleri olmalıdır. Bunu sağlamanın yolu da sürekli olarak yenilik yapabilme, bilgi ve değer oluşturarak bunları ürün, hizmet ve yönetim uygulamalarına dönüştürebilmektir (Timurcanday ve diğerleri, 2010: 32).

Bilgi ve değer oluşturma süreçlerinde tarih boyunca farklı yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntem değişiklikleriyle sanayi devriminin başladığı 1750'li yıllardan 1900'lerin başına kadar insanlığın sahip olduğu tüm bilginin iki katı kadar bilgi üretilmiştir. 20.yy'ın ilk yarısında üretilen tüm bilgi tekrar ikiye katlanmıştır. 21.yy'ın ilk beş yılında ise insanlık tarihi boyunca üretilen tüm bilginin iki katı kadar bilgi üretilmiştir. Bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmelerle bu hızın ve üretkenliğin giderek artacağı tahmin edilmektedir (Daniels, 2009: 21). Gene aynı süreç içerisinde üretilen ve uygulamaya dönüştürülen bilginin ekonomik seviyedeki artışın en önemli faktörü olduğu anlaşılmaya başlanmış ve üniversiteler özellikle bilim ve teknoloji alanındaki bilgi üretiminde en önemli kurum haline dönüşmüştür (Agrawal, 2001: 285).

Bilginin üretilerek ekonomik, toplumsal ve kültürel değer oluşturacak aşamaya dönüştürülmesi ise oldukça kapsamlı bir süreçtir. Bu süreç örgütün dış çevresindeki gelişmelerle birlikte iç bilgi ve deneyimlerinin değerlendirilmesini kapsar (Tokcan, 2015: 241). Schumpeter'e (1934) göre teknolojik yenilikler sağlayacak bilgi ve değerler zaman içerisinde ortaya çıkmakta, kullanımı artmakta ve yaratıcı yıkım kavramıyla bir öncekini ortadan kaldırmaktadır. Etzkowitz (2003) yaratıcı yıkım kavramını bir mutasyon süreci olarak tanımlayarak bunu yenilikle ilişkilendirmekte, bu kavramın eskiyi yok ederek yeni formların ortaya çıkmasını sağladığını ileri sürmektedir. Etzkowitz (2003) tarafından üniversitelerde gerçekleşen dönüşüm bu kavram üzerinden tanımlanarak girişimci üniversite düşüncesi ortaya konulmuştur.

Ekonomi biliminde ise bu kavram Rus ekonomist tarafından kendi adıyla anılan "Kondratieff Döngüsü" (Kondratieff Cycles) olarak bilinmektedir. Ekonomiyi

besleyen kanalların tıkanması ve tekrar normale dönmesinin alacağı süre üzerine yapılan bu çalışma ile her devrin bir sonraki tarafından ortadan kaldırılıncaya kadar 50 - 60 yıl sürdüğünü, belirli bir zamanda ve yerde olan gelişmeleri ve yayılımı kapsadığı öne sürülmektedir. Bu teori aynı zamanda başlangıç zamanı belli olmayan bilgi toplumu kavramının kapsayacağı sürenin belirlenmesi açısından önemlidir (<https://www.open.edu/openlearn/money-management/management/technology-innovation-and-management/content-section-5.1>).

“Kondratieff Döngüsü” kavramıyla tanımlanan teknolojik değişimler ekonomik, toplumsal, kurumsal ve bilgi faktörlerinin etkileşim halinde olduğu bir süreç sonunda ortaya çıkmaktadır. Ekonomik büyümeyi teknolojik yeniliklere bağlayan Kontradieff bu tespitini “Uzun Ekonomik Dalga Modeli” ile tanımlamıştır. Bu model ile günümüze kadar olan süreç beş dalga halinde ifade edilmektedir. Birinci ve ikinci dalgalar 1770 – 1890’lar arasında gerçekleşen birinci sanayi devrimi (Erken Mekanizasyon ve Buhar Gücü), üçüncü ve dördüncü dalgalar 1890-1990 (Elektrik Enerjisi Kullanımı ve Ağır Sanayi Üretimi) yılları arasında gerçekleşen ikinci sanayi devrimi döneminde gerçekleşmiştir. 1990’lı yıllardan itibaren bugün yaşanan süreç ise beşinci Kondratieff dalgası ile ilişkilendirilmektedir. Son dalga olan beşinci dalga bilgi ve iletişim dalgasıdır. Üniversitelerin, teknolojiye dayalı sektörlerin ve imalat sistemlerinin ön plana çıktığı bu dalga da küreselleşme ve uluslararasılaşmaya yönelik eğilimler öne çıkmaktadır (Betz, 2010’dan aktaran Güner, 2018: 33; Freeman ve Perez, 1998: 50-56).

Üniversiteler toplum yararına bilgi ve değer üreterek yayan, bünyesinde kütüphaneler, gereçler ve araştırma birimleri barındıran bilgi toplumundaki çok az kurumdan biridir. Üniversiteler bilgi ve değer oluşturma sürecindeki koşulların birçoğunu doğal olarak bünyesinde barındırmaktadır (Greenwood ve Levin, 2001: 433). Üniversiteler bilgi ve değer oluşumunu; öğrenci ve akademisyenlerin eğitimi, araştırma sonuçlarının geliştirilmesi ve toplum yararına yayılması, üretilen bilginin sosyal ve ekonomik gelişmeye aktif katkı sağlamasıyla üretir (Hermans ve Castiaux, 2007: 43). Günümüzde bilginin üretilmesi, yayılması ve katma değer üretecek şekilde kullanılması kişi ve kurumlara güç ile birlikte geleceği şekillendirme üstünlüğü sağlamaktadır (Goh, 2002: 24).

Bilgi ve değer oluşturulması sürecinde elde edilen sonuçların toplumsal hayatta karşılıklarının olmaması ve beklenen faydayı sağlamaması başarılı ve kalıcı olma durumlarını olumsuz olarak etkilemektedir. Bilgi ve değerlerin ortaya çıkışı ve geçerlilik süreleri yapılan çalışmalar ve teknolojidaki gelişmeler doğrultusunda oldukça kısalmaktadır. Bu gelişmeler bazen sıradışı olabileceği gibi bazen de var olan teknolojilerin birleştirilmesi veya kısmi olarak değiştirilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bilgi ve değer oluşturma süreci kişisel merak ve tutkuların kaynaklanabileceği gibi i ve dış evre koşullarının yönlendirmesiyle de oluşmaktadır. Aşağıda bilgi ve değer oluşturma süreçlerinde en çok yer alan yöntemler ve bu yöntemlerin nc Nesil niversite kavramıyla ilişkilerine yer verilmektedir.

- Deneme ve Yanılma Yöntemi; Bu yöntemde başarı çoğunlukla bir kişinin çabasına, denemelerin sayısına ve çeşidinin fazlalığına bağlıdır. Araştırma konusu ile toplumsal beklentiler arasında başlangıçta çoğunlukla bir ilişki mevcut değildir (Sosna ve diğerleri, 2010: 386). Bilgi üretiminin ve yayılımının yeterli olmadığı dönemlerde sıklıkla kullanılan bu yöntem günümüz koşullarındaki rekabet, hız ve üretkenlik göz önüne alındığında yetersiz kalmaktadır. ğrenme ve üretim her aşamasında karşılaşılan problemlerin disiplinlerarası bir çalışma olmadan tek tek çözülmesiyle ilerleme çok yavaş seyredecektir. Bu yöntemi içeren çalışmalarla yenilik üretilme ihtimali az olmakla birlikte çok fazla zaman, emek ve maddi kaynak ayrılması gerekmektedir (http://www.spac.com.tr/_en/_publications/triz.html).

Bilgi ve değer üretmede deneme ve yanılma süreçleri çoğunlukla gereklidir ve başarı ile başarısızlıkları aynı anda içerir (Kodama, 2006: 50). Fakat özellikle bilgi üretmeye yönelik stratejilerin işbirliği, ortak çalışma programları ve “Know-Why”ın (nedenini bilme) bilinmesine dayalı olması başarısızlıkların sayısını azaltacaktır (Moodysson ve diğerleri, 2008: 1049). Üniversiteler veya sanayi tarafından bilgi üretimi, yönetimi ve kullanımında işbirliklerinin ön plana çıkması deneme ve yanılma yönteminin olumsuz yönlerini gidermede büyük rol oynamaktadır. Bunlar içerisinde en göze çarpan, nc Nesil niversiteler bünyesinde varlıklarını sürdüren Teknoloji Transfer Ofisleridir. Bilimsel araştırmalarda ve katma değeri yüksek ürün üretiminde deneme, yanılma veya tesadüfler olarak adlandırdığımız sonuçlardan öte analiz, tasarım ve bilimsel ölçümlerin hâkim olması bilgi ve değer üretim sürecini hızlandıracaktır.

- Teknoloji İtici (Technology-Pushed) Yöntem; Teknoloji iticili yöntem, pazar çekimli yöntem ile birlikte basit doğrusal modeller olarak bilinir (Timurcanday ve diğerleri, 2010: 132). Teknoloji iticili yöntem özellikle II. Dünya Savaşını takip eden yıllar içerisinde teknoloji ve bilimsel çalışma süreçlerinin faydalarının yaygın olarak hissedilmesi ile önemli hale gelmiştir. Bu gelişmeler bilgiye olan inancın zirveye ulaşmasını, teknolojik değişimlerin kaçınılmaz olduğu ve olumlu sonuçlar doğurduğu inancının kuvvetlenmesini, bilgi ve değer üretimiyle dünya sorunlarının büyük kısmının çözüleceğine olan inancın oluşmasını sağlamıştır. Bu durum devlet yönetimlerinin teknolojik ve bilimsel araştırmaları Ar-Ge programları ve üniversiteler yoluyla teşvik etmelerine yol açmıştır (<https://www.open.edu/openlearn/money-management/management/technology-innovation-and-management/content-section-5.3>).

Yukarıda ifade edilen olumlu gelişmelere rağmen zaman içerisinde doğrusal modellerin teknoloji ve bilgi transferini başlatmada yetersiz olduğu görülmüştür. Çünkü üretilen bilginin toplum yararına kullanılması ve bu bilgi sonunda patent elde edilmesi (Etzkowitz ve Leydesdorff, 2000: 113) pazar, ürün, yönetim ve örgüt yapılarına ilişkin farklı süreç ve uygulamaları gerektirmektedir (Lammi, 2017: 28). Üçüncü Nesil Üniversitelerde üretilen bilgilerin değere dönüştürülmesi ve patentlenmesinde start-up ve girişimci spin-off'ların oluşturulması bu olumsuzlukları giderme stratejilerinin en önemli unsurlarındandır (Momcilovic ve diğerleri, 2013: 6). Teknoloji iticili yöntemin olumsuz taraflarının ortadan kaldırılması için Üçüncü Nesil Üniversite müfredatları; teknoloji ve işletmelerin ihtiyacı doğrultusunda oluşturulmalıdır. Ar-Ge faaliyetlerinin diğer birim hizmetlerinden ayrılmaması için ise Üçüncü Nesil Üniversiteler kendilerini bilgi tekerleğinin merkezine yerleştirerek faaliyetlerini yürütmeli ve işbirliklerine önem vermelidir.

- Pazar Çekimli (Market-Pulled) Yöntem; Pazar çekimli yöntem teknoloji itimli yönetime göre ters düşüncelerle ortaya çıkmıştır. Bu modelde pazar ihtiyacı; Ar-Ge çalışmalarını, üniversite-sanayi işbirliklerini, ortak araştırma programlarını, üretim faktörlerini ve yenilik süreçlerini yönlendiren ana düşünce konumundadır (<https://www.open.edu/openlearn/money-management/management/technology-innovation-and-management/content-section-5.4>). Üniversite ve sanayi temsilcilerinin biraraya gelerek ortak ihtiyaçları belirlemeksizin yenilik ve değer oluşturma

başarısının düşük olacağı anlaşılınca çok disiplinli ve çok işlevli ekiplerin ihtiyaçları önceden tanımlanmış araştırma projelerini yürütmeleri gerektiği belirmiştir. Pazar çekimli yöntem, üniversite ve sanayide üretilen daha fazla sayıda Ar-Ge projesinin gelir getiren yatırıma dönüşmesine neden olmuştur (Wissema, 2009: 90).

- Strateji Dümenli Yöntem (Strategy-Steered); pazardaki değişime yanıt olarak stratejik plan ve stratejik yönetim kavramlarının bilgi ve değer oluşturma sürecine dâhil edilerek maliyet, rekabet ve kalite unsurlarının göz önüne alındığı stratejik Ar-Ge yapılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu durum bilgi ve değer üretimi projelerinde yer alan ekiplerin dış kaynaklardan gelen araştırmacıları bünyelerine dâhil ederek çoğul işlevli ve disiplinlerarası çalışmalar yapılmasını gerektirmiştir (Wissema, 2009: 92).

- Teknoiş (Tech-Business) Yöntemi; Ar-Ge faaliyetlerinin “bilim için bilim” ilkesinden uzaklaşarak iş hayatının kanunlarına ve toplumsal gereksinimlere tabii olmasıyla araştırma sözleşmeleri ve projelerinin en iyi sonucu sağlayacak kurum dışı örgütlere devredilmesine sebep olmuştur. Bu yöntemin temel özelliği yenilik yönetimi ve en iyi değer elde edilmesidir (Wissema, 2009: 104). Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamaları doğrultusunda araştırma odağına toplum faydasına katkı sağlayacak değer üretilmesi, araştırma sonuçlarının mali katkı sağlayacak şekle dönüştürülmesi ve araştırma yöntemleri olarak inovasyon yönetimini merkeze alan Teknoiş yöntemi en uygun model olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte diğer yöntemlerin sağladığı belirgin faydalar da Üçüncü Nesil Üniversite eğitim ve araştırma yöntemlerinde dikkate alınmalıdır.

- Mode 1 ve Mode 2; Gibbons ve diğerleri (1994), Mode 1 ve Mode 2 kavramını ortaya atarak bilgi ve değer oluşturma sürecini tanımlamışlardır. Buna göre (Barnett, 2000: 414; Etzkowitz ve Leydesdorff, 2000: 116; Gibb ve diğerleri, 2009: 16; Gibbons, 2000: 159-163; Sam ve Sijde, 2014: 898):

Mode 1; Tek bir disiplin içerisinde gerçekleşen açıklayıcı bilgiyi tanımlar. Üretilen bilgi yine bu disipline özgü kavramlar, ölçümler ve tutarlılık kontrolleriyle test edilir. Mode 1’de; üniversite bilgi üretiminde bağımsız, devlet veya fon sağlayıcılarının kontrolünden uzak yapıdadır. Üretilen bilgi uygulamaya ve hizmete dönüştürülmekten uzaktır. Mode 1’de ortaya konulan problemler çoğunlukla akademik kişiler tarafından tanımlanan ve onların istekleri doğrultusunda çözüme

ulaştırılanlardır. Kalite kontrol süreçleri yoktur. Üretilen bilgi aynı bilim dalındaki başka biri tarafından değerlendirmeye tutulur. Mode 1'in araştırma uygulaması ve üretilen bilginin niteliği göz önüne alındığında Humboldt modeli üniversiteyi çağrıştırmaktadır.

- Mode 2; Özel bir uygulama alanına dönük olarak oluşturulmuş sorun çözücü, yetenek sağlayıcı disiplinlerarası bilgiyi içerir. Oluşturulan bilginin karakteristiği örgütsel çeşitlilik, kalite kontrol süreçlerine tabii olan, toplumsal hesapverebilirlik ve heterojenlik olarak tanımlanır. Disiplinlerarası yaklaşımdan dolayı grup üyeleri geçici olarak bir araya gelir veya sorunun çözümü aşamasında ihtiyaç duyulan uzmanlık bilgisine başvurulur. Bilgi uygulama ve değerlendirme süreçlerinde farklı kalite kontrol aşamalarına tabii tutulur. Mode 2 içerisinde; üniversite, özel sektör ve devlet etkileşim içerisinde kalarak amaca yönelik bilgi oluşturur. Paydaşlar fayda-maliyet analizi doğrultusunda karşılıklı olarak birbirini destekler ve denetler. Mode 2, bilgi ve değerlerin kurumların birbirini yalnızlaştırmasıyla oluşturulamayacağı görüşünü savunmaktadır. Bu türde ihtiyaç duyulan mali destekler çeşitlendirilmiş finansal kaynaklardan sağlanır. Üniversite "niche"⁷ yapıdan toplumsal değer oluşturan açık ve kapsayıcı bir yapıya dönüşür. Mode 2 bu yönleriyle girişimcilik ve ticari faaliyet yürüten kendini bilgi tekerleğinin merkezine yerleştirmiş Üçüncü Nesil Üniversite oluşumuna çağrışım yapar.

---

⁷ Belirli bir konuda dar bir alana yoğunlaşan, işbirlikleri oluşturmaktan uzak olan, rekabet unsurlarının geçerli olmadığı, toplumun tüm kesiminden ziyade belirli gruplara hizmet eden yapıları tanımlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÜNİVERSİTELERİN GELİŞİMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR ve ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER

Bu bölümde, öncelikle Üçüncü Nesil Üniversiteler bilgi toplumu ve bilgi ekonomisinin ihtiyaç ve beklentileri kapsamında ele alınmaktadır. Daha sonra değişen üniversite değerler dizisi doğrultusunda alanyazında tanımlanan Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüşüm nedenleri ve özellikleri PESTEL analiziyle değerlendirilmekte, Üçüncü Nesil Üniversite boyutları ve altboyutlarını içeren bir model tanımlanmaktadır. Son olarak, Üçüncü Nesil Üniversite paydaş analizi yapılarak engelleyici faktörler, kolaylaştırıcı faktörler ve başarı ölçme unsurları incelenmektedir.

2.1. BİLGİ TOPLUMU VE ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER

İnsanlık, bilgi toplumu kavramı ile tanışmaya kadar sırasıyla ilkel, tarım ve sanayi toplumu süreçlerini yaşamış ve bu dönemlerde yaşadıkları, ürettikleri ve düşünceleri ile uygarlığı şekillendirmiştir. Özellikle II. Dünya savaşını takip eden 20 yıllık süre içerisinde iletişim ve teknolojideki hızlı değişimlerin sonucu ortaya çıkan ve bilginin her türlü faaliyette en temel unsur olacağı ifade edilen toplum yapısı Peter Drucker tarafından bilgi toplumu olarak ifade edilmiştir. Bu yeni toplum yapısı bilim insanları tarafından dünya genelindeki değişim ihtiyacı ve eğitim kavramının dönüşmesinden dolayı farklı isimlerle tanımlanmıştır. Bu toplum yapısı; Sanayi Sonrası Toplum (Bell, 1973), Bilgi Ekonomisi (Machlup, 1962), Üçüncü Dalga (Tofler, 2008), Enformasyon Toplumu (Masuda, 1980; Porat, 1978), Risk Toplumu (Luhmann, 1991; Beck, 1992), Öğrenen Toplum (Hutchins, 1968; Husen, 1974), İkilem Yüzyılı (Laszlo, 1991), Post-Modern Toplum (Kumar, 1995), Ağ Toplumu (Castells, 2000; Barney, 2004), Hizmet Tabanlı Toplum (Dahrendorf, 1959), Siber Toplum (Jones, 1998), Dijital Uluslar Çağı (Wilhelm, 2004) ve diğer yazarlar tarafından Post-Kapitalist Toplum, Post-Endüstriyel Toplum, Sıbernetik Toplum olarak adlandırmıştır (<http://www.edugineer.com/buharli-makinelerden-4-endustri->

devrimine-tarihsel-bir-bakis-acisiyla-4-endustri-donemini-anlamak/; Özcan, 2007: 36).

Bilgi toplumu gelişmesini kendinden önceki toplum yapılarına göre çok hızlı olarak sürdürmüş, değer üretmedeki ana faktör olarak algılanan kömür, petrol, demir, çelik gibi yenilenmeyen ve tükenbilir kaynakların aksine tükenmeyen (Koşaroğlu, 2012: 3-7; Küçükcan ve Gür, 2009: 57), kullanıldıkça artan ve kendini yenileyen bilgi ve bilgi üretim süreci üzerine inşa edilmiştir (Zaharia ve Gibert, 2005: 31-41; OECD, 1996: 2). Bilgi toplumu içerisinde üretim; ağırlıklı olarak ikonik, maddi olmayan ve dijital ürünlere doğru kaymıştır. Bilgi toplumu sonucunda oluşan ekonomi ise sembolik, ağırlıksız ve yaratıcı olarak tanımlanmaktadır (Peters ve Besley, 2013: 1-4). Sanayi toplumu ile kıyaslandığında bilgi toplumu nitelikli insan kaynağına ve gelişmiş iletişim ağlarına yoğun olarak ihtiyaç duymaktadır (Aktan ve Vural, 2005: 25; Güner, 2018: 20; Tonta ve Küçük, 2005: 3-4; Uz Kurt, 2008: 45).

Ülkelerin hammadde ve yer altı zenginlikleri gibi tükenbilir nesnelere sahip olmasıyla ele alınan rekabet üstünlüğü; bilgi toplumu yapısında bilim, teknoloji, Ar-Ge, girişimcilik ve yenilik üretmede sağladığı üstünlük ile ölçülür hale gelmiştir. Bu yeni toplum yapısında bilgi artık ekonomik bir varlık olarak kabul edilmektedir (Choi ve Lee, 2002: 176). Bilgi toplumunda; bilgi ve onun fonksiyonu olan teknolojiler sanayi devrimine göre çok hızlı üretilmiş (Akgemci, 2007: 165), bilginin üretilmesi çeşitlenmiş, endüstri ve süreç hizmetlerindeki kullanım alanları çoğalmış, bilginin öneminin artması nedeniyle her alanda büyük ve yeni bir değişim yaşanmış (Zaharia ve Gibert, 2005: 31), ülkelerin elde ettikleri gelişmişlik ve refah seviyesi bilgi toplumu ve bilgi ekonomisi kapsamında küresel ekonomik sistemdeki beşeri ve sosyal kazanımlarla değerlendirilmeye başlanmıştır (Şahin ve Alkan, 201: 139). Bilgi toplumu ekonomik yapıları dönüştürmüş, teknik ve profesyonel kişilerin oluşturduğu yeni sınıflar ortaya çıkarmış ve liderlik algılarını değiştirmiştir (Uçkun ve diğerleri, 2005: 60). Bilgi toplumu Ar-Ge, yenilikçilik üzerinde yükselen ve temel kaynağı bilgi olan ve katma değer üreten bir kavrama dönüşmüştür (Livingstone ve Guile, 2012: 165). Artık bilgi taşıyıcısı olmaktan çıkan toplumlar bütün sorunlarını bilgiyle çözmeye başlamıştır (Akgemci, 2007: 166).

Bilgi toplumunda ortaya çıkan sorunlara çözüm aranması temelde bilgi üreten ve yayan üniversitelerin yeniden yapılanmasını ve sorunların çözümüne katkı sunacak

yollar geliştirmesini gerektirmiştir (Uçkun ve diğerleri, 2005: 60). Bilim ve teknoloji alanındaki köklü değişimlerin yanısıra; küreselleşme ile ivme kazanan uluslararasılaşma, yükseköğretime olan talebin artması, hayat boyu öğrenme istekleri, öğrenci hareketlilikleri, yükseköğretim sağlayıcılarının sayısının artması ve gittikçe artan pazar odaklı rekabet gibi pek çok etken bilgiyi üretme, muhafaza etme, paylaşma ve toplum faydası için kullanma işlevleri doğrultusunda temel görevi araştırma ve eğitim olan üniversitelerden beklentileri arttırmış ve çeşitlendirmiştir (Alkan ve şahin, 2016: 298). Bilgi toplumu içerisinde üniversitelere bireylerin buldukları topluma katkı sağlayacak şekilde donanım kazanmalarına yardımcı olmak, toplum yararına bilgi üretmek ve kullanılmasını temin etmek, kuruldukları bölgelerin ekonomisine katkı sağlamak, teknolojik gelişmelere yön vermek ve toplumun demokratikleşmesine katkı sağlamak gibi yeni görevler tanımlanmıştır (Taylor ve Miroiu 2002'den aktaran Kuzu, 2013: 42). Tüm bu beklentiler doğrultusunda bilgi toplumundaki üniversite algısı; eğitim ve temel araştırma merkezi olan geleneksel yapının ötesinde topluma, ekonomiye, toplumun refah düzeyi ve yaşam kalitesine, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan katkıda bulunan bir algıya dönuşmüştür (Alkan ve şahin, 2016: 298).

Bilgi toplumunda üniversitelerin yenilikler üretmek fikirleri ticari değere dönuştürmesi ve ölkelerinin ekonomik büyüme ve kalkınmasına destek sunması beklenmektedir. Üniversiteler yürüttükleri Ar-Ge faaliyetleri, sahip oldukları patent ve telif hakları, bünyelerinde oluşturdukları teknoloji transfer ofisleri, yenilikçiliği destekleyen spin-off/spin-out şirketleri ile ekonomik büyüme sürecine katkılar sunmalı, farklı disiplinlerde uzmanlaşmış kişileri biraraya getirerek ortak ve disiplinlerarası çalışmalar yapılmasına ortam sağlamalıdır. Bu bağlamda çok boyutlu hale dönuşen üniversitelerin çok boyutlu hedefleri oluşmuştur (Holsworth, 2010'dan aktaran Güner, 2018:151).

Bilgi toplumunda kurumların diğerleri ile etkileşim içine girmedikçe rekabet seviyesini koruyamayacağı, ekonomik ve sosyal çevrenin değişen koşullarıyla yeterince baş edemeyeceği anlaşılmıştır. Bu nedenle, her üniversitenin faaliyet gösterdiği çevrenin ekonomik ve politik gelişmeleri doğrultusunda yapılanma ihtiyacı ön plana çıkmıştır (Zaharia ve Gibert, 2015: 40). Bu durum üniversitelerin ekonomik katma değer üretecek bir yaklaşım doğrultusunda planlanması ve yönetilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır (Livingstone ve Guile, 2012: 165). Bilgi toplumu

yükseköğretim modelinde uluslararası işbirlikleri kaçınılmazdır. Tecrübelerin paylaşılması, bölgesel ve küresel anlamda sinerjinin yaratılması, maliyetli hatalardan kaçınılması ve sarf edilen eforun farklı coğrafyalarda mükerrer olmaması için, bilgi toplumunun sunduğu en önemli fırsat olan iletişim teknolojilerinden istifade ederek uluslararası işbirliklerinin yapılması önemli bir husustur (Guttman, 2003: 70; Valimaa ve Hoffman, 2008: 268).

Bilgi toplumu yapısındaki üniversitelerin uygulayacağı müfredatların oluşturulması ve uygulanması çok boyutlu ve katılımlı bir konudur. Hedeflenen başarının yakalanması için mezuniyet sonrası iş olanakları konusunda paydaşların görüşleri alınmalıdır. Bilgi toplumunun ihtiyaçlarını karşılayacak bir müfredatın iş dünyası, akademisyenler, öğrenciler ve eğitim uzmanlarının katılımıyla hazırlanması gereklidir. Rekabetin yüksek olduğu ve sürekli olarak boyut değiştirdiği bilgi toplumunda oluşturulan müfredatlar ilerleme ve gelişme sağladığı kadar ileriye de dönük olmalıdır (Davis ve Sumara, 2000: 175). Bilgi toplumu yapısında üniversiteler bilginin üretildiği ve yayıldığı tek kurum olma özelliklerini kaybetmişlerdir. Bu durum üniversiteleri bir rekabet ortamı içerisine sürüklemektedir. Üniversiteler tarafından üretilen bilgi artık alınıp satılabilen, aktarılabilen, dönüştürülen ve yeniden yorumlanabilen bir kavram olarak görülmeye başlanmıştır (Barnett, 2000: 410).

2.2. BİLGİ EKONOMİSİ VE ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER

Bilgi ekonomisinin gelişimi 19. yy sanayi toplumunun ortaya çıkmasına ve 20.yy'da oluşmaya başlayan üretim, verimlilik, üretkenlik ve kazanç kavramları etrafında şekillenen Fordist yaklaşıma dayanmaktadır. Daniel Bell (1973) Fordist üretimin zamanı geldiğinde geçerliliğini yitireceğini ve sanayi sonrası toplum yapısının oluşacağını ileri sürmüştür. Bu yeni toplum yapısı Mahclup (1962) ve Porat (1977) tarafından öngörülen bilginin ekonomik değer kazanarak ticari ürün haline dönüştüğü bilgi toplumudur. Mahclup (1962) bilginin ekonomik faaliyetlerdeki yeri ve önemi ile ürünler ve hizmetler üzerine yapılan harcamaları analiz ederek bu harcamaların bilgi ile ilişkisini kapsamlı olarak analiz etmiştir. Bu çalışmalarını neticesinde, hammaddeye dayalı üretimin ötesinde bilgi üretimine dönük araştırma ve geliştirme çalışmalarının ekonomik faaliyetlerin temelinde yer aldığını ifade etmiştir

(Güner, 2018: 22-24). Machlup (1962)'un çalışmalarından yola çıkan Porat (1977) bilginin gelişmiş ekonomilerdeki üretimi ve yayımı üzerine çalışmalar yapmıştır. 1970'li yılların sonunda yaptığı çalışmalar neticesinde ABD'deki iş gücünün %50'sinin bilgiye dayandığını tespit etmiş ve bilgi ekonomisi kavramıyla bu durumu tanımlamıştır (Özcan, 2007: 4).

Bilginin ekonomik anlamda değer kazanması ve gelişmesi özellikle 1980-1990'lı yıllarda yaşanan hızlı gelişmelerle olmuştur. Değerlenen bilgi; sosyal değişimleri de beraberinde getirmiş, yeni yaşam ve çalışma şartları oluşturmuştur. Bilgi ekonomisi, fiziksel ürün üretimi yerine teknik destek sağlama ve süreç yönetimini ön plana çıkarmıştır (Özcan, 2007: 4). Bilgi ekonomisi ile maddi varlıkları olmayan fikir, düşünce, imaj ve marka ismi üretimden daha kârlı kazanç sağlayacak hale dönüşmüşlerdir (Jiang, 2005: 98).

Bilgi ekonomisi kavramının oluşmasıyla ekonomik büyümeye doğrudan katkı sağlayan, endüstriyel süreç ve hizmetlerde kullanılan bilgiyi üreten, inovasyonda temel roller üstlenen araştırma, eğitim ve yeniliğin kesişim noktasında kurulmuş üniversitelere bakış açıları farklılaşmaya başlamıştır (Alkan ve Şahin, 2015: 139; Zaharia ve Gibert, 2005: 31-41). Üniversiteler, bilgi ekonomisinde ihtiyaç duyulan yetişmiş insan kaynağının bilgi ve becerilerinin temelini oluşturan en önemli kurumdur. Ekonomik katma değer sağlayan yenilik ve icatların çoğunluğunun düşünce ve uygulama olarak çıkış noktası olması üniversiteleri bu ekonomik yapılanmada vazgeçilmez bir kurum haline dönüştürmektedir (Jacobsson, 2002: 8). Ar-Ge faaliyetleri, yenilikçilik ve girişimcilik bilgi ekonomisinin büyüme ve gelişmesini sağlayan üç temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Üniversiteler bu üç temel unsuru en iyi şekilde kullanarak alışılmış araştırma yöntemlerinin dışına çıkmaya, patent ve lisanslarla bilginin ekonomik katma değere dönüştürülmesi çalışmalarının merkezinde yer almayı hedeflemeye başlamışlardır (Çetinsaya, 2014: 28). Bilgi ekonomisi, küreselleşme ve uluslararasılaşma kavramları üniversiteleri dönüştüren ana güçler olarak yapılan reformları ve yeniden yapılanma uygulamalarını düşünce açısından oldukça fazla etkilemişlerdir (Jiang, 2005: 11).

Üniversiteler bilgi ekonomisinin gelişmesine dört farklı boyutta katkı sunmaktadır. Bunlar; yeni sektörlerin oluşmasına destek sunma, gelişmiş altyapılarıyla küresel firmaların buldukları bölgeye çekilmesi, yüksek nitelikli işgücü sağlama

ve güçlü sosyo-ekonomik ağlar oluşturmalarıdır. Bu boyutların yanısıra bilgi ekonomisi içerisinde üniversiteler iş alanlarının farklılaşması ve çeşitlenmesini sağlayarak mevcut hizmetlerin kalitesini geliştirmekte ve bu süreçlerde danışmanlık hizmeti sağlamaktadırlar (Lukovics ve Zuti, 2015: 3). Lengyel (2008) üniversitelerin bilgi ekonomisi üzerindeki etkilerini değerlendirerek kısa dönemli girdi etkileri ve uzun dönemli çıktı etkileri olmak üzere iki grupta toplamıştır. Kısa dönemli girdi etkileri arasında, yerel girişimlerin iş alanı oluşturma isteklerini etkilemesi, tesislerinin bakım ve onarımı için yerelde yaptığı harcamalar, üniversite öğrencilerinin ve akademisyenlerinin yerelde yaptığı bireysel harcamalar, verdiği mezunlarla yerel dışından olan girişimlerin dikkatini çekerek bölgeye yatırım yapılması, yeni iş alanlarının oluşturulması ve yerelde icra edilen Ar-Ge faaliyetleri yer almaktadır. Uzun dönemli çıktı etkileri ise ülkenin insan kaynağında sağladığı kalite ve nitelik artışları ile yabancı sermayenin ülkeye çekilmesidir (Lukovics ve Zuti, 2015: 4).

Bilgi ekonomisi kavramıyla üniversitelere yüklenen yeni görev ve sorumluluklara farklı açılardan bakarak yapılmış sınıflamalarda bulunmaktadır. Seki (2011) bu görev ve sorumlulukları klasik ve karmaşık başlıkları altında toplamıştır. Üniversitelerin klasik rolleri arasında istihdam oluşturmaya destek olmak, ürün ve hizmet boyutunda değer üretmek, gelir kaynakları oluşturmak ve fiziksel altyapıya katkılar sunmak yer almaktadır. Üniversitenin kurulduğu yerin kalkınmasına yaptığı katkı klasik rollere örnek olarak verilebilir. Karmaşık rolleri ise; bilgi ekonomisinin özellikleri doğrultusunda bilgi stokuna, beşeri sermayeye ve bilgi yönetişimine yaptığı katkılardır.

2.3. GİRİŞİMCİ ÜNİVERSİTE

Girişimci üniversite kavramı dünyanın çeşitli yerlerinde, farklı anlayışlar doğrultusunda çalışan ancak temelde üniversiteyi yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte sosyal, yönetsel ve ekonomik aktörler ile bir araya getirmeyi amaçlayan yeni bir değerler dizisidir. Bu yeni anlayışa göre üniversitelerden hem toplum içerisinde hem de ekonomik yaşantıda daha aktif rol alması ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlaması beklenmektedir. Girişimci üniversite yenilikçilik, ticarileştirme, yeni girişim oluşturma, bilgi ekonomisi ve örgütsel liderlik gibi unsurları içerir (Hannon, 2013: 11).

Clark (1998) "Creating Entrepreneurship Universities: Organisational Pathways of Transtion" (Girişimci Üniversiteler Oluşturmak: Dönüşümün Örgütsel Yolları) ismiyle yayınladığı kitapta Avrupa genelinde örnek olarak seçtiği beş üniversite üzerinde yürüttüğü çalışmalar ile üniversitelerin geleneksel amaçları olan bilginin üretilmesi ve yayılmasından günümüz ihtiyaçları doğrultusunda girişimci kültüre geçiş sürecini beş ana temelde açıklamıştır. Clark 2004 yılında yayınladığı "Sustaining Change In Universities" (Üniversiterlerde Değişimi Sürdürmek) ve "Delineating the Character of the Entrepreneurial University" (Girişimci Üniversitenin Özelliklerini Betimleme) adlı kitaplarıyla uluslararası 14 örneği ele alarak bu dönüşüm basamaklarını bir kez daha açıklamış ve değişim dinamiklerine ilişkin görüşlerini belirtmiştir (Clark, 1998: 9-13; Clark, 2004: 357-359). Clark (1998, 2004) tarafından tanımlanan bu beş ana temel son 20 yıldır sadece girişimci üniversite yapılanmasında değil aynı zamanda geleneksel üniversite yapısından dönüşümü arzulayan tüm üniversiteler için dönüm ve referans noktası haline gelmiştir (Bronstein ve Reihlen, 2014: 246). Bu değişim basamakları aşağıda açıklanmaktadır.

- Güçlendirilmiş Yönetim Merkezi (The Strengthened Steering Core): Güçlendirilmiş yönetim merkezi hızlı karar alma, üniversite yönetim yapısının esnekliği ve günümüz değişen çevre şartlarının baskılarına karşı daha dayanıklı olmada önemli bir gerekliliktir. Clark (2004) bunun uygulanış şeklinin üniversitenin kaynakları doğrultusunda farklılıklar gösterebileceğini ama merkezi yönetim grupları ve akademik birimlerin idari standartlarda birleştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

- Genişletilmiş Gelişim Alanı (An Expanded Development Periphery): Üniversiteler oluşturacakları bilgi transferi ve işbirlikleriyle dış çevre ile uyum içerisinde olmalıdır. Bu kapsamda, girişimci üniversite yapılanmasında araştırma merkezleri, sanayi ile ortak girişimler, spin-off/spin-out şirketleri, sanayi işbirlikleri doğrultusunda düzenlenmiş eğitim programları yer almalıdır (Bronstein ve Reihlen, 2014: 246).

- Çeşitlendirilmiş Finansal Fon (The Diversified Funding Base): Üniversiteler planlamalarını etkin sürdürebilmek için çeşitlendirilmiş finansal kaynaklara ihtiyaç duyar. Girişimci üniversiteler bu nedenle üçüncü tür gelir kaynaklarının önemini anlamışlardır. Birinci tür gelir kaynakları devlet desteğidir ve ekonomik koşullar sonucunda nerdeyse her yerde azalmıştır. İkinci tür gelir kaynakları; bağışlar ve

sözleşmelerden elde edilen gelirlerdir. Üçüncü tür gelir kaynakları ise girişimci faaliyetlerden doğar. Üçüncü tür gelir kaynakları; endüstriyel firmalar, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, düşünce kuruluşları, fikri mülkiyet hakları, kampüs hizmetleri, öğrenci hizmetleri, uzaktan eğitim, sempozyumlardan elde edilen gelirler ve mezun bağışlarını içerir. Üçüncü tür gelir kaynakları üniversiteler açısından kaliteli finansal farklılaştırma sağlar (Bronstein ve Reihlen, 2014: 246).

- Uyarılmış Bir Akademik Merkez (The Stimulated Academic Heartland): Üniversitelerin geleneksel bölümleri oldukça geniş bir alana yayıldığı için girişimcilik faaliyetleri bölümler arasında eşit olarak yaygınlık göstermemektedir. Girişimcilik faaliyetleri ağırlıklı olarak bilim ve teknoloji bölümlerinde görülmektedir. Ekonomi ve işletme bölümleri hariç sosyal bilimlerin diğer alanları bu dönüşümü oldukça zor bir şekilde gerçekleştirmekte ve diğerlerinin gerisinde kalmaktadır. Girişimcilik kültürünün yaygınlığının üniversite bölümleri arasında farklılık göstermesi, girişimci üniversiteye dönüşümün kısmi olarak gerçekleşmesi ve bir tarafın hâlâ geleneksel yöntemleri devam ettirmesine sebep olmaktadır.

- Bütünleştirilmiş Bir Girişimci Kültür (The Integrated Entrepreneurial Culture): Üniversite kültürünün ve rolünün bilgi üretiminden günümüzün ihtiyaçlarına daha yakın olan girişimci eğitim ve bilimsel çalışmalara dönüşümüdür.

Clark (1998, 2004), bu unsurların her birinin bir diğerinden bağımsız gibi görülebileceğini, ancak bu beş temel unsurun birbiriyle tam etkileşiminin üniversiteyi geleneksel yapıdan girişimci yapıya dönüştüreceğini iddia eder. Beş unsur araştırmada yer alan tüm üniversiteler tarafından paylaşılan ortak değerlerin bütününden ortaya çıkmakta, ancak aynı zamanda yerel ve bölgesel farklılıkları da içinde barındırmaktadır.

Todorovic ve diğerleri (2011) tarafından yapılan çalışma ile girişimci üniversite yapılanmasının başarılı olması dört temele bağlanmıştır. Bunlardan birincisi, girişimcilik faaliyetlerinin üniversite birimleri genelinde dağılım gösterecek şekilde çalışmaların yaygınlaştırılmasını içeren araştırma seferberliğidir (Research Mobility). İkinci boyut sanayi ile işbirliğidir (Industry Collaboration). Üçüncü boyut çevrede ortaya çıkacak fırsatları tanımlama, karşılaşılan sorunlara geleneksel yöntemlerle çözüm aramama ve geleneksel üniversite çevresi dışında faaliyet yürütmek anlamına gelen kalıplara girmemedir (Unconventiality). Son boyut ise,

yeniliğin teşvik edilmesi, girişimcilik doğrultusunda ki isteklerin ve denemelerin teşvik edilmesini içeren üniversite politikalarının algılanmasıdır (Perception of University Policies).

Geleneksel üniversiteyi girişimci üniversiteye dönüştürme stratejileri Kurumsal Yapılanma, İnsan Kaynakları Yönetimi, Örgütsel Yönetim, Açıklık ve Uluslararasılaşma başlıklarında olmak üzere dört ana ekseninde gerçekleşebilir (Zaharia ve Gibert, 2005: 37). Buna göre;

- Kurumsal Yapılanma; girişimci akademik yapıların ve dinamik çevrenin oluşturulması, uzmanlaşmaların oluşması, bölümler veya eğitim şekillerinin dönüştürülmesi, birleştirilmiş karar verme merkezlerinin uygulanmasını içerir.

- İnsan Kaynakları Yönetimi; dinamik akademik çevrenin oluşturulması ve bütünleştirilmiş girişimci kültürün geliştirilmesini içerir.

- Örgütsel Yönetim; bilgi yönetimi, proje yönetimi ve finansmanın çeşitlendirilmesini içerir.

- Açıklık ve Uluslararasılaşma; çokuluslu üniversiteler, uluslararası araştırma ağları ve uluslararası projeler yapılmasını içerir.

Tablo 2’de girişimci üniversite kavramının farklı yazarlar tarafından yapılan tanımlamaları verilmektedir. Bu tanımlamalarda genel bir görüş birliği bulunmasa da ortak noktaları olarak girişimci üniversite kültürünün geliştirilmesinin gerekliliği, girişimci üniversite yapılanmasının bilgi tabanlı ekonomik yapılanmada dikkat çektiği ve toplumun sosyo-ekonomik gelişimine önemli katkılar sağlaması ifade edilebilir.

Tablo 2: Girişimci Üniversite Tanımlamaları

Yıl	Yazar	Tanım
1983	Etzkowitz	Patent, lisans ve araştırma sözleşmelerinden gelir kaynakları oluşturmak için özel girişimlerle işbirliği ve etkileşim içine girerler.
1995	Chrisman, Hynes ve Fraser	Akademisyen, araştırmacı ve öğrencilerin katılımıyla yeni iş girişimleri kurmayı teşvik eder.
1995	Dill	Teknoloji transferini oluşturmayı ve resmi araştırma sonuçlarından gelir elde etmeyi amaçlar.
1997	Slaughter ve Leslie	Akademisyen ve araştırmacıların uzmanlık bilgilerinin ticari faaliyetlerde kullanılmasına olanak tanınması anlamına gelen akademik kapitalizmi tanımlar.
1998	Clark	Yenilikçilik arayışı doğrultusunda geleneksel üniversite yapısında ve işleyişinde önemli değişiklikler oluşturur.
1998	Röpke	Üniversitenin iç ve dış çevresindeki paydaşlarıyla yoğun olarak oluşturduğu etkileşimi ifade eder.
1999	Subotzky	Üniversite-sanayi işbirlikleri oluşturan, kurumsal finans ve yönetim sistemlerine sahip olan, vizyoner liderlik özellikleri ve esnek planlamalar gerektiren bir yapıdır.
2002	Kirby	Yenilik oluşturma yeteneğine sahip, dış ve iç çevredeki fırsatları tanımlayan ve değerlendiren, takım çalışmasını destekleyen, risk alabilen kurumlardır.
2003	Etzkowitz	Yeni girişimler başlatmak için akademisyen ve öğrencilere düşünsel, ticari ve birleştirici destek yapıları sağlayan doğal kuluçkalarıdır.
2003	Williams	Bilgi toplumu ve ekonomisinde ürün ve hizmetlerin satıcısı konumundadır.
2003	Jacob, M, Lundqvist ve Hellsmark	Kurs, danışmanlık hizmetleri gibi ticarileştirme faaliyetleri ve patentleme, lisanslama, start-up kurulması uygulamalarını yürütür.
2006	Guerrero, Kirby, ve Urban	Yenilik yapabilen, fırsatları tanımlayan, takım çalışmasını destekleyen, risk alabilen, meydan okumalara karşı koyan, geleceğe ulaşmak için önemli örgütsel karakter değişimleri arayan kurumlardır.

Kaynak: Guerrero ve Urbano, 2010: 58-61; Kirby ve diğerleri, 2011: 303; Rothaermel ve diğerleri, 2007: 710 – 736.

Tüm bu tanımlamalar doğrultusunda girişimci üniversitelerin güçlü bir liderliği barındıran, üniversite-sanayi işbirliklerini arttıran, bilgiden ekonomik getiri elde eden, (Olearnik ve Olearnik, 2015: 110), yenilikçi eğitim teknikleri uygulayan, bilgi akışı ve niteliği doğrultusunda disiplinlerarası çalışmalar yapılmasını destekleyen (Robertson, 2008'den aktaran Sakıncı ve Bursalıoğlu, 2012: 94) yetkinliğini kanıtlamış yapılar olduğu ifade edilebilir. Girişimci üniversite aynı zamanda üçüncü nesil üniversitedir (Olearnik ve Olearnik, 2015: 110). Üniversiteler sahip oldukları fikirler ve deneyimlerin ticarileştirilmesinden çekinmediklerinde, toplumda değer oluşturduklarında ve bunu akademik değerler için bir tehdit olarak görmediklerinde girişimci olabilirler (Gibb ve Hannon, 2006: 88). Bir üniversitenin uygun ve üretken bir şekilde girişimci olması kurumun sürekli değişim içinde olmasına, toplumsal değişimleri etkin bir şekilde uyumlamasına ve bireylerin daha etkili olmasını sağlayacak doğru yönetim çeşidini uygulamasına bağlıdır (Clark, 2004: 358).

Harty (2014) üniversiteleri girişimci yapıya dönüştürecek unsurları üç ana temelde sınıflandırmaktadır. Bunlar; üniversitenin iç çevresi, dış çevresi ve üniversite ile dış çevre arasında kurulacak ilişkidir. Üniversite ile dış çevre arasında kurulacak ilişkiyi tanımlayan ve eğitim-öğretim görevlerinin yanı sıra toplum yararına faaliyet gösterme anlamına gelen üçüncü tür görevler üniversiteleri girişimci bir yapıya dönüştürmektedir. Bu bağlamda üniversitelerin yönetim yapıları ve kültürleri bu yeni göreve uygun olacak şekilde dönüşüm geçirmektedir.

Harty (2004) girişimci üniversiteler üzerine yaptığı çalışmada girişimci üniversitelerin temel olarak beş boyutta tanımlanabileceğini belirtmiştir. Bu boyutları; yönetim, kaynak oluşturma, görev, dış çevreyle ilişkiler ve davranış olarak tanımlamıştır. Hanny ve diğerleri (2011) üniversiteleri girişimci yapıya dönüştürecek yedi anahtar stratejiyi esnek bir yapıya sahip olması, girişimci kültüre sahip olması, dış çevreyle süreklilik arz eden bir ilişki yürütmesi, ortak bir vizyon oluşturmaları, strateji oluşturmaları, insan kaynağı olarak akademisyenlere önem vermesi ve yönetim desteği sağlaması olarak tanımlamaktadır. Perkman ve diğerleri (2013) bireysel, örgütsel ve kurumsal birikimlerin girişimci üniversiteleri etkileyen ana faktörler olduğunu ifade etmektedir (Ziyae ve Tajpour, 2016: 269). Girişimci Üniversitenin ortaya çıkmasında etkili olan temel etmenlerden biri de bilgi toplumu olgusu ve bu olgunun sosyal yapıda ve üniversiteler üzerinde meydana getirdiği değişimlerdir (Etzkowitz ve diğerleri, 2000: 314).

Dünya genelinde üniversiteler artan bir hızla eğitim sağlayıcı ve bilimsel bilgi üretici rollerini içeren geleneksel yapıdan bilginin ticarileştirilmesi, yerel ve bölgesel girişimlerin gelişimine aktif katılım sağlayan oldukça karmaşık olan girişimci modele doğru evrilmektedir. Bunun sonucu olarak üniversiteler ulusal yenilik sisteminin önemli bir bileşeni haline gelerek artan bir şekilde devlet kurumları ve özel sanayi ile yakın ilişki kuran üçlü sarmal modelde faaliyet göstermeye başlamışlardır (Wong ve diğerleri, 2007: 942). Bilgi ve girişimcilik uygulamaları yenilik üretiminin önemli bir parçası haline geldiğinden bilgi üreticisi ve girişimciliğin teşvik edildiği yerler olarak üniversiteler ihtiyaç duyulan gereklilikleri karşılamada önemli rol oynamaktadırlar. Günümüz gereklilikleri doğrultusunda üniversitelerde sürdürülen eğitim, araştırma, girişimcilik ve iş faaliyetlerinin birbirinden ayrılması kabul edilebilir bir düşünce

değildir. Bu düşünceyi savunmak ve uygulamak ise ortaçağ döneminde görülen Birinci Nesil Üniversite yapılanmasına geri dönmektir (Etzkowitz ve diğerleri, 2000: 315).

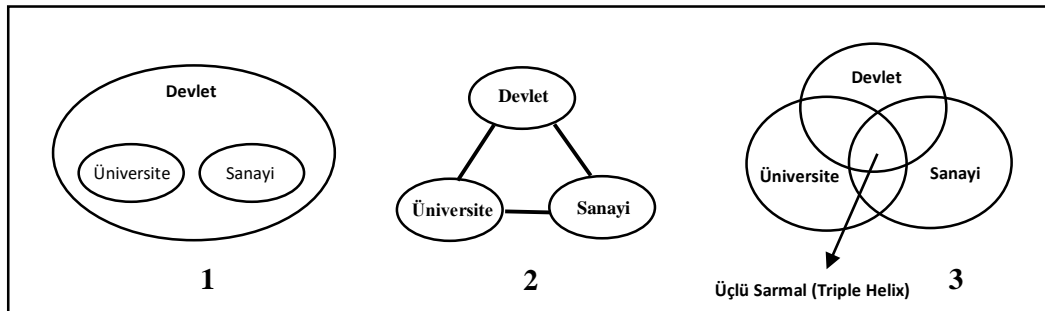
Aşağıdaki başlıklarda Girişimci Üniversite yapılanmasıyla ilişkili olan Üçlü Sarmal Model, Ulusal Yenilik Sistemi ve Teknoloji Transfer Ofisleri tartışılmaktadır.

2.3.1. Üçlü Sarmal Model (Triple Helix)

Girişimci üniversite, üniversite-sanayi-devlet işbirliğini içeren akademik araştırma ve ekonomik ilerleme amaçlarını bütünleştiren üçlü sarmal modele dayanmaktadır. Bu model aktörlerin geleneksel görevlerinin yanı sıra işbirliğine yatkın kuruluşların ortaya çıkmasına, yeni yönetim ve kontrol türlerinin oluşmasına, toplum açısından bilginin, ekonomi açısından ise üniversitenin artan rolüne yeni bir anlayış ve ölçü getirmiştir (Kyrö ve Mattila, 2012: 2; Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2014: 15; Leydesdorff, 2001: 12). Üçlü sarmal model içerisinde tanımlanan aktörlerin birbirleriyle ilişkilerini içeren 3 farklı model bulunmaktadır. Bu modeller Şekil 5’de gösterilmektedir. Buna göre;

- Birinci modelde; devlet, akademi ve sanayi kesimini kapsayarak aralarındaki ilişkiyi düzenlemektedir. “Devletçi Model” olarak da adlandırılan bu model de, üniversite ve sanayi devletin baskın kontrolünü benimsemekte, işbirliklerinin kurulması ve yönetilmesinde devlet kontrolü ön plana çıkmaktadır. Bu model çoğunlukla başarısız gelişim modeli olarak da bilinmektedir. Olumsuz özellikleri olarak alttan gelecek girişimlere yeterli yetki tanımlanmamakta ve yenilikçilik cesaretlendirilmekten çok engellenmektedir (Etzkowitz ve Leydesdorff, 2000: 111).

Şekil 5: Devlet - Üniversite - Sanayi İlişkiler Ağı

Kaynak: Fixari ve diğerleri, 2009'dan aktaran Sakınç ve Bursalıoğlu, 2012: 95

- İkinci modelde; devlet, üniversite ve sanayinin sorumluluk ve yetki alanlarının tanımlandığı ve diğerleriyle ilişkileri gösterilmektedir. “Laissez Faire Modeli” diğer bir ifadeyle “Karışmama Modeli” olarak adlandırılan bu modelde, üniversite ve özel sektör arasındaki etkileşime devlet kurumlarının müdahalesinin bulunmaması ya da en az seviyede müdahale edilmesi ön plana çıkmaktadır.

- Üçüncü modelde; günümüz hızlı değişen şartları altında gelişen üniversite, sanayi ve devlet yapılarının birbirlerini etkilediği alanlar gösterilmektedir. Birinci ve ikinci model işbirlikleri oluşturmak ve etkin bir biçimde sürdürebilmek için yeterli değildir. Bu bağlamda oluşturulması gereken model; kamu müdahalelerinin düşük seviyede tutularak teşvik mekanizmalarının ön plana çıkarıldığı, teknik ve finansal desteklerin sağlandığı, üç taraflı karşılıklı ağların oluşturulduğu, işbirliklerinde eşit fırsatların sağlandığı Üçlü Sarmal Model’dir. Üçlü Sarmal Model’in genel amacı üniversite spin-off firmaları için yenilikçi çevre, bilgi tabanlı ekonomik gelişmeler için üç taraflı inisiyatifler ve farklı yeteneklerde olan firmalar, araştırma laboratuvarları ve araştırma grupları için stratejik işbirlikleri oluşturmaktır (Etzkowitz ve Leydesdorff, 2000: 112).

Üniversiteler, Üçlü Sarmal Model’deki diğer aktörler için yetişmiş insan kaynağı sağlamakta, girişimcilik havuzu oluşturulmasında önemli rol oynamakta, yenilikçi düşüncenin gelişmesi için en iyi ortamı ve bilgi ekonomisinin itici gücünü oluşturmaktadır. Üçlü Sarmal Model tüm bu açılar göz önüne alındığında stratejik üçgen olarak da tanımlanmaktadır (Olearnik ve Olearnik, 2015: 113). Üçlü Sarmal Modelde üniversiteler; yürütülen araştırmaları yayın ve patentlere dönüştürerek bilgi kaynaklarını oluşturmakta, diğer aktörler için danışmanlık faaliyetleri yürütmekte ve çeşitli mekanizmaları barındıran kamu politikalarını desteklemektedir (Yusuf, 2008: 1170).

Üçlü Sarmal Model’de yer alan üniversite sanayi işbirliklerinin derecesi ve türü şekil, amaç, hedef ve yapılarına göre farklılıklar göstermektedir. Tablo 3’de bu model içerisinde yer alan işbirliği türleri ve ilişki dereceleri gösterilmiştir.

Tablo 3: Üçlü Sarmal Model İşbirliği Türleri ve İlişki Dereceleri

İş Birliğinin Derecesi	İş Birliğinin Türü	Açıklama
Yüksek	Araştırma Ortaklıkları Oluşturulması	Araştırma sözleşmeleri ve projeleri, Ar-Ge projeleri ve düzenlemelerini kapsar.
	Araştırma Hizmetleri Sağlanması	Danışmanlık, kalite kontrol uygulamaları, sertifikasyon ve test gibi hizmetleri kapsar.
	Ortak Altyapı Kullanımı	Üniversitelerin laboratuvar ve altyapı gibi hizmetlerinin sanayi tarafından kullanılmasını içerir.
Orta	Akademik Girişimcilik	Akademik personelin sahip olduğu uzmanlık bilgisiyle teknoloji üretimi yapan spin-off şirketleri kurmasıdır.
	İnsan Kaynağı Eğitimi ve Transferi	Sanayide çalışacak insan kaynaklarının eğitimi, staj ve özel eğitim programlarını kapsar.
Düşük	Fikri Mülkiyet Haklarının Ticarileşmesi	Üniversitelerin yürüttüğü bilimsel çalışmalar sonucunda ortaya çıkan ürün ve hizmetlerin fikri mülkiyetinin sanayiye aktarılmasıdır.
	Bilimsel Yayınlar	Üniversitelerde yapılan bilimsel çalışmaların sonuçlarının yayınlanarak bilginin sanayiye transferini kapsar.
	Gayri-resmi ilişkiler	Bireysel ilişkilerin yanı sıra konferans, toplantı gibi faaliyetlerde kurulan sosyal ilişkileri kapsar.

Kaynak: Guimon, 2008: 368

Tablo 3’de görüldüğü üzere işbirliği derecesinin artmasıyla daha sistematik ve sonuç verici işbirlikleri kurulmaktadır.

Amaç, gelecek hedefleri, yönetim yapıları ve başarı ölçüleri birbirlerinden farklılıklar gösteren Üçlü Sarmal Model aktörlerinin işbirliklerini etkin olarak sürdürmesi tüm tarafların kazanımlar elde etmesini sağlayacaktır. Buna göre, işbirlikleri sayesinde özel sektör yeni teknoloji edinimi ve pazarda rekabetçilik gibi önemli kazanımlar elde ederken, üniversite akademik bilgi ve becerilerin yardımıyla mevcut yetkinliğini arttırmak ve ürettiği bilgiyle finansman sağlamak gibi kazanımlara erişmektedir. Kamu ise ekonomik kalkınma, istihdam yaratma, bölgesel ve ulusal boyutta rekabetçilik elde etme gibi stratejik kazanımlara ulaşmaktadır. Üçüncü Nesil Üniversite yapılanması doğrultusunda üniversitelerin bilgiyi doğrudan uygulamaya dönüştürmesi ve sanayinin bilgi üretim rolleri edinmesi Üçlü Sarmal Model’deki aktörlerin görevlerini çok boyutlu hale getirmektedir. Bu çerçevede kamunun görevi ise ağırlıklı olarak üniversite ve sanayi arasındaki iletişimi kolaylaştırmak ve güçlendirmeye yönelik adımlar atmaktadır (Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2014: 14-15).

2.3.2. Ulusal Yenilik Sistemi

Ulusal Yenilik Sistemi (UYS) kişiler, kurumlar ve girişimler arasındaki bilgi akışına dayanan ve teknolojik gelişmeler ile ekonomik gelişmeler arasındaki ilişkileri ele alan bir kuramdır. List (1984)'in yeni teknoloji ve bilgi üretiminin ülke içerisindeki ekonomik büyümeyi ve sanayileşmeyi destekleyeceğine ilişkin görüşleri esas alınarak Freeman (1987) ve Lundvall (1992) tarafından oluşturulmuştur. Lundvall (1992) UYS'ni, ekonomik katkı sağlayan bilginin ülke sınırları içerisinde üretilmesi, yayılması ve kullanılması süreçleri olarak tanımlamıştır. Freeman (1995) UYS'nin; yeni teknolojilerin üretilmesi, transferi, düzenlenmesi ve yayılmasını sağlayan kamu, üniversite ve özel sektör kurumlarının oluşturduğu sistemli hareket eden bir ağ olduğunu ifade etmiştir. Nelson (1993) ise ulusal yeniliği, kamu, üniversite ve özel sektör kurumlarının oluşturduğu etkileşimin yenilik alanındaki ve ülke ekonomisi üzerindeki sonuçlarını belirleyen bir sistem olarak tanımlamaktadır. Metcalfe (1995) UYS içerisinde yer alan kurumların birbirleriyle sağlayacağı etkileşimin bilgi, yetenek ve yeni teknolojilerin oluşmasına katkı sağlayacağını söylemiştir. OECD (1997) bu sistemi, ekonominin yenilik potansiyelini etkileyen kamu, üniversite ve özel firmaların oluşturduğu ağlar olduklarını belirtmektedir. Yapılan tanımlamalar doğrultusunda devlet yönetimlerinin UYS'de yer alan kurumlara karşı destekleyici bir yaklaşım sergilemesi ve bunlar arasındaki etkileşimin olumlu olması ülkelerin yenilik performansının seviyesini belirleyecektir. UYS içerisinde bilgi akışını destekleyen aktörlerin en başında araştırma merkezleri, kamu ve özel sektör işbirlikleri ve üniversiteler gelmektedir (OECD, 1997: 9). UYS'nin en önemli amacı teknolojik ilerlemeler için bilginin yayılması ve yenilikçi aktörlerin bu bilgilere zamanında erişimini sağlamaktır. Başarılı bir büyüme gösteren ülkeler UYS içerisindeki tüm aktörler arasındaki işbirliğini en iyi şekilde sağlayarak başarılı olmuşlardır (İmamoğlu ve Açıkgöz, 2012: 69-71; Seki, 2011: 70).

UYS içerisinde bilgi üretilmesinde yadsınamaz rolleri olan üniversiteler Mowery (2005) tarafından sistemin ayrıştırmaz ve vazgeçilmez bir ögesi olarak belirtilmektedir. Van Vought (1989) yapmış olduğu çalışma ile devlet yönetimlerine UYS'de üniversitelerin rolünün belirlenmesi konusunda politika önerileri sunmuştur. Göker (2000) UYS kapsamında üniversite-sanayi işbirliği kurulmasının önemini

açıklamaktadır. Kara (2018) yaptığı çalışma ile üniversitelerde sağlanan başarının UYS başarısı üzerinde olumlu etkiler oluşturacağını tespit etmiştir (Kara, 2018: 104).

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda UYS'nin oluşturulması ve başarısının artırılması için üniversitelerde işbirlikleri ve uluslararasılaşma çalışmaları yoğunlaştırılmalı, akademisyenleri bilgi ve değer oluşumuna teşvik edecek mekanizmalar geliştirilmeli, fikri mülkiyet hakları konusunda stratejiler oluşturulmalı, araştırmaları destekleyecek finansal fonlar sağlanmalı ve üniversite altyapıları iyileştirilmelidir (Kara, 2018: 196).

2.3.3. Teknoloji Transfer Ofisi

İleri teknoloji ve ekonomik gelişmişlik sıralamalarında ön sıralarda olan ülkeler üniversitelerinde ürettikleri bilgiyi olgunlaştırarak sanayi işbirliklerine, ürün ve hizmetlere başarılı bir şekilde aktarmayı başarabilenlerdir. Üniversitelerde üretilen bilginin ticari değere dönüşmesi ve işbirliklerinin oluşturulmasında en önemli görevlerden birini de üniversiteler bünyesinde kurulan teknoloji transfer ofisleri oynamaktadır. Girişimci ve Üçüncü Nesil Üniversitelerin ürettiği bilgilerden üçüncü tür gelirlerin elde edilmesinde, işbirliklerinin oluşturulmasında, patent ve fikri mülkiyet hakları ediniminde ve kendini bilgi tekerleğinin merkezine konumlandırma becerisinde teknoloji transfer ofislerinin önemi büyüktür.

Üniversite Ar-Ge stratejilerinin gerçekleşmesine katkı sağlamak, ulusal ve uluslararası fonlardan faydalanmak amacıyla proje oluşturmak, eğitim ve seminerler düzenlemek, üniversiteye ve üniversiteden yapılacak teknoloji transfer çalışmalarını desteklemek, üniversite bünyesinde üretilen bilgi ve buluşları fikri ve sınai mülkiyet hakları doğrultusunda koruma altına almak teknoloji transfer ofislerinin temel görevleri arasındadır (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171207-5.htm>).

Teknoloji Transfer Ofislerinin yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda hareket etmesinin Girişimci ve Üçüncü Nesil Üniversite paydaşları arasında yer alan ve Üçlü Sarmal Model'de bulunan aktörler için olumlu etkileri olacaktır. Buna göre, bu aktörler arasında yer alan devletin ulusal seviyede teknoloji ve yenilik üretme kapasitesi artacak, nitelikli uzman personel ihtiyacı karşılanacak ve uluslararası

ekonomik rekabet gücü artacaktır. Sanayi ise, gelişmiş ve olgunlaştırılmış bilgiye kolay erişim sağlama ve kendi ihtiyaçları doğrultusunda yetişmiş çalışanlara sahip olacaktır. Teknoloji transfer ofisleri üniversiteler açısından; üretilen bilginin uygulama alanı kazanması, bilginin güvenilirliğinin pekiştirilmesi ve geliştirilmesi, müfredat oluşturma ve eğitim yöntemleri için geri bildirim alma, öğrencilerin ve akademisyenlerin iş hayatı ile tanışması, ekonomik değer ve finansal çeşitlilik oluşturma avantajları sağlayacaktır (Günay, 2011: 114; Kara, 2018: 106). Teknoloji transfer ofisleri danışmanlıktan teknik sorunların çözümüne (Uzkurt, 2008: 229), bilgi ve ürün geliştirme süreçlerine ilişkin farkındalık ve tanıtım programlarını uygulama, işbirliklerine yönelik proje geliştirme, spin-off/spin-out'lar oluşturma, istihdamın büyümesine katkı sağlama ve girişimcilik hizmetleri konularında bilgi sağlama (Değerli, 2017: 10) gibi oldukça geniş bir yelpazede çalışmalar yürütmektedir.

2.4. GİRİŞİMCİ ÜNİVERSİTELERİN ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Birinci bölümde sunulan ve üniversite nesilleri özelliklerini gösteren Tablo 1 incelendiğinde Üçüncü Nesil Üniversiteleri diğerlerinden ayıran en önemli unsurun bilginin kullanılması ve bilgiden yararlanılması olduğu görülecektir. Bu özellik Girişimci Üniversiteler açısından da en belirgin olanıdır. Bu doğrultuda Girişimci Üniversite olmak Üçüncü Nesil Üniversite olmanın koşullarından birisidir. Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamaları ve tarihsel özellikleri dikkate alındığında; Üçüncü Nesil Üniversitelerin hepsinin Girişimci Üniversite yapısına sahip olduğu söylenebilir. Bununla beraber, Girişimci Üniversitelerin hepsinin Üçüncü Nesil Üniversite olduğu söylenemez. Üçüncü Nesil Üniversite anlayışı Girişimci Üniversite kavramından yoğun olarak etkilenmiş olmasına rağmen farklılıklar barındırmaktadır. Her iki modelde ve tanımlamalarda temel alınan özellikler doğrultusunda her üniversitenin Girişimci ve Üçüncü Nesil Üniversite yapısına geçmesi ise mümkün gözükmemektedir (Kuzu, 2013: 33-34; Özdemir, 2016: 17). Girişimci Üniversite ile Üçüncü Nesil Üniversite arasındaki ilişkinin, benzerliklerin, farklılıkların, geçirdikleri süreçlerin ve tarihsel özelliklerinin yeterince anlaşılması ve yorumlanması geleceğe

dönük üniversite uygulamalarının geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır (Kyrö ve Mattila, 2012: 1).

Girişimci Üniversite ile kıyaslandığında Üçüncü Nesil Üniversite özelliklerini tarihsel değişimlerden almaktadır. Girişimci Üniversite kavramı girişimciliğin tarihiyle, rolleriyle, toplum ve ekonominin ihtiyaçları ile yakından ilişkili olmasına rağmen Üçüncü Nesil Üniversite kavramı ağırlıklı olarak üniversitelerin yüzleştiği problemlerden dolayı ortaya çıkmıştır. Üçüncü Nesil Üniversitede girişimcilik, teknoloji transferini sağlayarak üniversitelerin rekabetçiliğini arttırmak amacıyla kullanılırken; girişimci üniversitede ekonomi, refah ve toplumdaki eşitliği sağlamada öncü rol oynamaktadır (Kyrö ve Mattila, 2012: 3-6). Üçüncü Nesil Üniversitelerin eğitim ve öğretim uygulamaları ve müfredatları tekno-starterların amacına iyi şekilde hizmet etmelidir. Bu amaçla, Üçüncü Nesil Üniversite müfredatları ilk aşamada farkındalık programlarını kapsamalıdır. Takip eden aşamalarda ise, bilgi ve teknolojinin iş süreçlerine uygulanmasında ciddi niyetleri olanlara müfredatlarda analitik araçlar, karar verme yetenekleri ve başarılı rol modelleri içeren süreçlerin uygulanması gereklidir. Akademisyenler şirket kurmaları için öğrencilere yardımcı olmalı ve onları teşvik etmelidir. Üçüncü Nesil Üniversitelerin öğretim yöntemleri çoğunlukla konferanslar, durumsal çalışmalar ve yönetim oyunlarından oluşmalıdır. Üçüncü Nesil Üniversitelerin odak noktası yenilik, teknoloji transferi, iş ve üretimdir. Girişimciliği bu hedeflere ulaşmak için bir araç olarak görür. Girişimci Üniversiteler ise girişimciliğe daha geniş bir açıdan bakarak onun katmanlarını ve uygulamalarını üniversitede yaygın hale getirmeye çalışır (Kyrö ve Mattila, 2012: 7).

Girişimci Üniversite, girişimcilik davranışları ve uygulamalarını toplumdaki sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlerin anahtarı olarak görür. Üçüncü Nesil Üniversite, üniversite yenilikçiliğinden kaynaklanan teknoloji merkezli büyümeyi hedef alarak girişimci eğitimi bu amaç için fırsat olarak değerlendirir. Üçüncü Nesil Üniversite, sanayi ile işbirliği, bilimsel sonuçların ticarileştirilmesi ve know-how merkezli teknoloji firma oluşumlarının kullanılması üzerine kurulmuştur.

Tablo 4’de Üçüncü Nesil Üniversite ile Girişimci Üniversitelerin özellikleri ve aralarındaki farklılıklar gösterilmektedir (Kyrö ve Mattila, 2012: 9). Tablo 4 doğrultusunda; Girişimci Üniversiteler ağırlıklı olarak içsel dönüşüm kuvvetleri

tarafından yönlendirilirken, Üçüncü Nesil Üniversiteler çoğunlukla dışsal kuvvetler tarafından yönlendirilmektedir.

Tablo 4: Girişimci Üniversite ve Üçüncü Nesil Üniversite Farklılıkları

	Üçüncü Nesil Üniversite	Girişimci Üniversite
Temel Özellikleri	-Toplumdaki üniversite kurumunda meydana gelen dış değişikliklerden doğmuştur. -Yeni teknolojileri uygulayarak ekonomik büyümeyi arttırmayı hedefler. - En iyi fon kaynakları, öğrenci ve akademisyenler için rekabet vardır.	-Toplumdaki ve ekonomideki değişim ihtiyacından doğmuştur. - Proaktif olarak ekonomi, refah ve toplumdaki eşitlikleri arttırmayı hedefler. - Üniversitedeki kültürü, uygulamaları ve eğitimi değiştirme ihtiyacından doğmuştur.
Amaçları, Görevleri ve Odak Noktası	- Bilginin ticarileştirilmesi olan know-how'ın kullanımı - Teknoloji merkezli ekonomik büyüme - Akademik start-up uygulamaları	- Refah oluşturmak için ekonomik ve sosyal problemleri çözmek - Girişimci zihniyet, girişimci davranış ve uygulamaları yaygınlaştırmak
Kurumsal ve Yapısal Değişiklikler	- Üniversite süreçlerini know-how kullanımı ve girişimcilik için yönetmek - Devlet kurallarına ve fonlarına daha az bağımlılık	-Üniversite süreçlerini know-how kullanımı ve girişimcilik için yönetmek -Devlet kurallarına ve fonlarına daha az bağımlılık -Girişimcilik sürecinin sonucunda yeniliklerin yönetilmesi ve desteklenmesi -Girişimci kültürün sınırları ve evrelerini yaygınlaştırmak
Strateji	- Strateji çekimli Ar-Ge yönetimi - Yenilikçiliğin stratejik planlama ile başarılması - Yenilik beşgeni: Strateji, Organizasyon, İşbirliği, Teknoloji, Yenilikçilik	Girişimcilik genel stratejinin parçasıdır.
Müfredat, Pedagoji ve Eğitim	- Teknostarterların eğitimini amaçlar. - Girişimciliği yetenek olarak görür. - Farkındalık programları ile girişimciliğin tanıtımı yapılır. - Akademisyenler şirket kurmaları için öğrencilere yardım eder. - Öğretim yöntemleri: konferanslar, durumsal çalışmalar, yönetim oyunları, çalıştaylar	- Girişimcilik düşüncesi, davranışları ve uygulamaları oluşturmayı hedefler. - Girişimciliğin geniş kapsamda anlaşılmasını hedefler. - Öğrenme girişimcilik süreçleri sonucunda oluşturulan fırsatlar ve boşluklarda meydana gelir. - Öğrenme sosyal bir süreçtir. - Deneysel pedagoji vardır. - Gerçek hayatla ilişkili çalışmalar vardır.

Kaynak: Kyrö ve Mattila, 2012: 9

Üçüncü Nesil Üniversiteler teknoloji üretmek, yeni girişimler ve iş alanları oluşturmak için rekabet odaklı yaklaşım doğrultusunda üniversiteden girişimlere bilgi aktarılmasını destekler. Girişimci Üniversite girişimcilğe geniş açıdan bakarak sadece ekonomik yorumu değil aynı zamanda toplumda var olan sorunların çözümüne katkı sunmayı amaçlar. Üçüncü Nesil Üniversite yapılanması Girişimci Üniversiteye kıyasla

iş ve üretim odaklı bakış açısına sahiptir. Odak noktalarında ve temel faaliyetlerinde farklılıklar olsa da hem Üçüncü Nesil Üniversite hem de Girişimci Üniversite paradigma dönüşümündeki temel değişiklikleri anlama ve yönetme çabası ile bunu üniversitelerin dönüşüm gücü ve hızlandırıcısı olarak kullanma gayreti içindedir (Kyrö ve Mattila, 2012: 8-10).

2.5. DEĞİŞEN ÜNİVERSİTE PARADİGMASI VE ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTELER

İkinci Nesil Üniversite olarak tanımlanan Humboldt üniversitesi fikrinin oluşması ve araştırma faaliyetlerinin eğitim-öğretim görevleri ile ilişkilendirilmesinden bu yana iki asırdan fazla bir zaman geçmiştir. Bu süre içerisinde meydana gelen toplumsal ve ekonomik değişimler üniversitelerin dünya genelinde kapsamlı bir dönüşüm ve değişim geçirmesine neden olmuştur. Bu paradigma dönüşümleri üniversiteleri yetişmiş insan kaynağı sağlayan ve ekonomik sistemi destekleyen bir kurum haline dönüştürmüştür (Marginson ve Wende, 2007: 5; Odabaşı, 2006: 88). Üniversitelere temel fonksiyonlarının yanı sıra ilave görevler yüklenmesi ve küresel bilgi toplumunun ihtiyaçlarını karşılaması beklentisi, bu dönüşüm ve değişim nedenlerinin analiz edilmesini gerektirmektedir (Rajasingham, 2011: 5). Üniversitelerde görülmeye başlayan pazar benzeri yapılanmalar ve özelleştirme çabaları üniversiteleri ihtiyaçlara cevap verebilen ve günümüz sorunlarına çözümler üretebilen bir yapıya dönüşmeye zorlamaktadır (Amaral ve Magalhaes, 2003: 244). Bölgesel ve küresel gelişmeler karşısında devlet yönetimleri ve politikacılar ulusları tehdit eden çoğunluğu teknoloji ve kültür kaynaklı sorunlara üniversitelerin çözümler getirmesini beklemektedir (Delanty, 2001: 153). Bu durum üniversiteleri artan bir şekilde daha fazla bölgesel ve küresel görevler edinmeye yöneltmektedir (Griffith, 2016: 6).

Üniversiteler, 21. yy'da her alanda oluşan ve karşı konulamayacak dönüşüm baskılarına maruz kalmış ve bu gelişmelere uyum sağlama çabası içine girmiştir. Odabaşı (2006) tarafından bu dönüşümü zorunlu kılan etkenler küresel, ulusal ve kurumsal başlıkları altında toplanmıştır. Odabaşı (2006) küresel başlığı altında; toplumların ağ biçiminde birbirine bağlanması, zaman ve mekân sınırlamalarının

yükseköğretim alanında önemini yitirmesi ve ülkelerin refah seviyelerini arttırma çalışmalarının yer aldığını ifade etmektedir. Odabaşı (2006) ülkelerin karşılaştıkları genel sorunları ulusal başlığı altında toplamıştır. Bu sorunlar; genç nüfustaki artışın yükseköğretime olan talebi arttırması, yükseköğretimin kitleleşmesi, kamu fonlarının ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalması, devlet yönetimlerinin üniversiteler üzerindeki denetimleri, kalkınma ve gelir seviyesi artışında üniversitenin aktif rol oynaması beklentileri, dış çevreyle işbirliği, ortak çalışma kültürünü arttırma ve verimlilik artışı beklentileridir. Kurumsal faktörler başlığı altında ise; öğretim elemanlarının daha iyi koşullarda çalışma talepleri, akademik özerklik beklentileri ve yönetime katılma talepleri yer almaktadır.

Özdemir (2016) tarafından, üniversitelerdeki dönüşümü hazırlayan sebepler sosyolojik, finansal ve işlevsel değişiklikler başlıkları altında ifade edilmiştir. Gibb ve diğerleri (2009) üniversitelerin faaliyet gösterdiği çevrenin uluslararasılaşma eğilimleri ve genişletilmiş ortaklıklar içermesi, disiplinlerarası olması ve rekabetçi anlayışın egemen hale gelmesi nedeniyle karmaşık ve belirsiz olarak tanımlamıştır. Rest ve Choudaha (2018) tarafından yükseköğretim kurumlarını etkileyen faktörler nüfusun yaşlanması, pazar ekonomisindeki değişimler, yeteneklerin uyumsuzluğu, hızlı kentleşme, katı göçmen politikaları, ekonomik değişimler, kapasite uyumsuzlukları ve bütçe baskıları olarak sınıflanmıştır. Denman (2005) tarihsel olayların üniversitelerin şekillenmesinde önemli rol oynadığını fakat ticarileşme eğilimlerinin tarihsel amaçları ortadan kaldırdığını ileri sürmektedir. Hareketliliğin kurumlar, öğrenciler ve akademisyenler arasındaki rekabeti arttırdığını ve bununda güç mücadelesi ve standartlarda uyumsuzlukların olmasına yol açtığını belirtmektedir.

Abbasi ve diğerleri (2016) gelişmiş ülkelerin ekonomilerinin her zamankinden daha fazla bilgi üretimine, yayımına ve kullanımına bağlı olduğunu; bu görevlerde yer alacak Üçüncü Nesil Üniversitelerin karakteristik özelliklerinin yönetim ortaklıkları, altyapıdaki gelişmişlik düzeyi, çıktıların ticarileştirilmesi, iş süreçlerinin desteklenmesi, işbirlikleri ve finansal çeşitlilik olması gerektiğini söylemektedir.

Erdoğmuş (2019) “Geleceğin Türkiye’inde Yükseköğretim: Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri” çalışmasında çevresel gelişmelerin üniversiteler üzerinde etkiler oluşturacağını belirtmektedir. Dijital öğrenme ortamlarının yaygınlaşması, mesleklerin nitelik ve özelliklerinin değişmesi, uluslararasılaşma,

kalite güvence sistemleri, finans sisteminin baskı altına girmesi ve yeni yönetim uygulamaları ihtiyaçları bu çevresel gelişmeler arasında sayılabilir. Kalkınma Bakanlığı (2018) tarafından yayınlanan “Üniversiteler İçin Stratejik Planlama Rehberi” çalışmasında ticarileşme faaliyetlerinin ön plana çıktığı Üçüncü Nesil Üniversite oluşumlarının üniversitelerde farklılaşma eğilimlerini arttıracak temel nedenlerden biri olarak tanımlanmıştır. Üçüncü Nesil Üniversitelerin faaliyet gösterdiği yükseköğretim sektörü çevre analizinin yapılmasını ve alınacak kararlarda fırsat ve tehditlerin göz önünde bulundurulmasını sağlayacaktır. Aynı çalışmada, üniversitelerin sektör analizinin eğilim ve yapı olmak üzere iki bölümden oluştuğu ve eğilim analizinin PESTEL kullanılarak yapılabileceği belirtilmektedir. Buna göre yükseköğretim sektöründeki;

- Politik Etkenler: Hükümet politikaları, yükseköğretim sektörü politikası, yükseköğretim alanında reformlar, paydaşların ve baskı gruplarının faaliyetleri,

- Ekonomik Etkenler: Uluslararası ve yerel ekonomik eğilimler, bütçe politikası, enflasyon ve faiz oranları, yükseköğretim sektöründeki büyüme, eğitim teşvikleri,

- Sosyokültürel Etkenler: Demografik eğilimler, norm ve değerler, vatandaşların üniversiteyle ilgili algıları ve görüşleri,

- Teknolojik Etkenler: Yeni teknolojiler, mevcut teknolojilerin olgunlaşması ya da güncelliğini yitirmesi, Ar-Ge, bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler,

- Yasal Etkenler: Ulusal ve uluslararası yasal mevzuat, yasal değişiklikleri ve yükseköğretim sektörünü düzenlemeye yönelik çalışmalar, yükseköğretim sektörünün doğrudan ilişki içerisinde olduğu sağlık, iş, güvenlik ve eğitim alanlarında yapılan düzenlemeler,

- Çevresel Etkenler: Çevresel ve ekolojik düzenlemeler, uluslararası anlaşmalar ve protokoller, çevresel sürdürülebilirlik gibi başlıklardan oluşmaktadır.

Yapı analizinde ise üniversite sektörünü oluşturan dört güç ve bunlara ilişkin analizler yer almaktadır. Buna göre;

- Rakipler: Diğer kamu üniversiteleri ve özel üniversiteler,

- Paydaşlar: Öğrenciler, kamu idareleri, iş dünyası, sivil toplum kuruluşları,

- Tedarikçiler: Üniversitelerin ürün ve hizmet aldığı, işbirlikleri yaptığı diğer kuruluşları,

- Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluşlar: Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, Ulusal ve Uluslararası Kalite ve Akreditasyon kuruluşları olarak açıklanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 2).

Üniversite paradigmasının değişmesine örgüt kuramları açısından getirilen yaklaşımlar da mevcuttur. Meyer ve Rowan (1977) tarafından geliştirilen kurumsalçı kurama göre, örgütlerin davranışlarını etkileyen çevre değiştiğinde veya baskılara maruz kaldığında, varlıklarını yitirmemek için yeni kural ve çevre şartlarına uyum sağlamaları gerekmektedir. Üniversitelerin faaliyet gösterdiği dış ve iç çevre koşulları gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda köklü bir değişiklik geçirmektedir. Bu şartlar doğrultusunda üniversiteler varlığını korumak ve sürdürmek için yapısını değişen şartlara uydurmak zorundadır (Önder, 2011: 6). Etzkowitz (2003) üniversitelerin entropi durumuna geçerek dış çevredeki gelişmelere kayıtsız kalmaları veya ürettikleri bilgiyi gerekli kullanım yerlerine aktaramamaları durumunda rekabetçi ve ikame kurumların çok olduğu yükseköğretimde varlıklarını koruyamayacaklarını söylemektedir.

Üniversiteleri değişime iten nedenler alanyazın incelendiğinde yazarlar tarafından farklı başlıklar altında çevre taraması, senaryo planları, yaşam döngüsü, Delphi Yöntemi, mülakat, kıyaslama, Boston Matrisi, SWOT ve PESTEL analizi teknikleriyle incelenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 49; OECD/IMHE, 2007: 29). Bu çalışmada konunun iyi bir şekilde özümsemesi, dünya geneli ve ülkemiz özelinde örnekler ve verilerle desteklenmesi, bunlara ilişkin tespit ve analizlerin geliştirilmesi için PESTEL analizi kullanılmıştır. Tablo 5’de, Üçüncü Nesil Üniversite kriterleri ve bu kriterlerin PESTEL analizinde hangi başlıklar altında inceleneceği gösterilmektedir. Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamaları içeriği gereği birden fazla başlığı doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.

Tablo 5: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri PESTEL Analizi Başlıkları

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	PESTEL Başlık Analizi
K1	Bilgi tekerlekleri (know-how carousel) veya bilgi göbeği (knowledge hub) aracılığıyla işbirlikleri oluşturan ağ üniversiteleridir.	POLİTİK, YASAL, SOSYO-KÜLTÜREL
K2	Tasarım fakültelerine sahip olarak bilgi üretme ve kullanma rolü Üçüncü Nesil Üniversitelerin esas görevleridir.	TEKNOLOJİK, SOSYO-KÜLTÜREL
K3	Üçüncü Nesil Üniversiteler uluslararası ortamda etkinlik göstererek rekabet ederler.	YASAL, EKONOMİK
K4	Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki tüm dersler ve seminerlerin dilleri İngilizce olmalıdır.	POLİTİK, SOSYO-KÜLTÜREL,
K5	Üçüncü Nesil Üniversiteler girişimcilik etkinliklerinin teşvik edilmesi ve artırılması için araştırma ve eğitim süreçleri sonucunda üretilen bilgiyi kullanırlar.	SOSYO-KÜLTÜREL, TEKNOLOJİK
K6	Üçüncü Nesil Üniversiteler devlet kontrolü altında büyüyüp gelişemezler. Bu nedenle doğrudan kamu finansmanı yerine araçlarla finansman gerçekleştirilmelidir.	POLİTİK, EKONOMİK, YASAL
K7	Üçüncü Nesil Üniversiteler disiplinlerarası uzlaşma ve yaratıcılığı itici bir güç olarak görür.	TEKNOLOJİK, SOSYO-KÜLTÜREL
K8	Üçüncü Nesil Üniversiteler eğitim ve araştırma faaliyetlerinin yanı sıra çığır açıcı bilimsel çalışmaların yapıldığı çift kanallı üniversitelerdir.	SOSYO-KÜLTÜREL, EKONOMİK
K9	Üçüncü Nesil Üniversiteler uzlaştırma ve yaratıcılık kavramlarını bilimsel metodun itici gücü olarak kabul eder.	TEKNOLOJİK, SOSYO-KÜLTÜREL
K10	Üçüncü Nesil Üniversiteler çeşitli personel ve öğrencinin bulunduğu uluslararası bir ortamda faaliyet gösteren çok kültürlü üniversitelerdir.	SOSYO-KÜLTÜREL, EKONOMİK, POLİTİK
K11	Üçüncü Nesil Üniversiteler bilginin değerini topluma aktarmayı geleneksel amaçlarının yanı sıra üçüncü amaç olarak benimserler.	POLİTİK, SOSYO-KÜLTÜREL

Aşağıda Tablo 5 doğrultusunda üniversiteleri değişime iten ve dönüştüren nedenler PESTEL analizi tekniğiyle incelenmektedir. Bu inceleme esnasında Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasında kapsadıkları alan ve oluşturdukları etki bakımından diğerlerine göre ön plana çıktığı değerlendirilen politik ve ekonomik faktörlere daha fazla dikkat çekilmektedir.

2.5.1. Politik Faktörler

Knight (2006) yükseköğretimi etkileyen politik faktörler altında ticarileşme eğilimleri ve buna uygun olacak şekilde yapılan düzenlemeler, uluslararası anlaşmalar, devlet yönetimlerinin müdahalesi, özelleştirme yasaları, hizmetlerin ticarileştirilmesi ve liberalleşme yönelimleri olduğunu belirtmektedir (Knight, 2006: 38). Özel sektör ve devlet arasındaki üniversite açma ilişkisi, finans kaynaklarının sağlanma usulleri,

akademisyenlere ödenen ücretler ve diğer özlük hakları, hesapverebilirlik, eğitimin politik amaçları, müfredatların uyumlaştırılması konuları da gene politik faktörler içerisinde değerlendirilmektedir (<https://www.quora.com/What-are-the-political-issues-that-affect-education>).

Yükseköğretime yönelik talep artışları 1980’li yıllara kadar ağırlıklı olarak kamu tarafından yürütülen yükseköğretim hizmetlerinde özelleşme eğilimlerini ortaya çıkarmış, talep artışını karşılamak maksadıyla amaç ve öncelikleri farklılaşan yeni üniversiteler açılmaya başlanmıştır. Bu durum yükseköğretimde görülen talep artışına çözümler üretirken kalite, mezuniyet sonrası istihdam, eğitimin niteliği, müfredat içerikleri ve akademik tanınırlık gibi birçok sorunun da oluşmasına sebep olmuştur (YÖK, 2007: 20). Üniversitelerdeki bu durum değişikliği ve yeni sorun alanlarının ortaya çıkması; akademik girişimcilik, üniversite açma ve üniversite özerkliği ile ilgili politikaların oluşturulmasını ve işleyişinin yakından takip edilmesi gerektiğini belirginleştirmiştir (Lazzeroni ve Piccaluga, 2003: 38). Tablo 6’da Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinden politik faktörleri ilgilendirenler gösterilmektedir.

Tablo 6: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri Politik Faktörler Analizi

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	PESTEL Başlık Analizi
K 1	Bilgi tekerlekleri (know-how carousel) veya bilgi göbeği (knowledge hub) aracılığıyla işbirlikleri oluşturan ağ üniversiteleridir.	POLİTİK
K 4	Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki tüm dersler ve seminerlerin dilleri İngilizce olmalıdır.	POLİTİK
K 6	Üçüncü Nesil Üniversiteler devlet kontrolü altında büyüyüp gelişemezler. Bu nedenle doğrudan kamu finansmanı yerine araçlarla finansman gerçekleştirilmelidir.	POLİTİK
K 10	Üçüncü Nesil Üniversiteler çeşitli personel ve öğrencinin bulunduğu uluslararası bir ortamda faaliyet gösteren çok kültürlü üniversitelerdir.	POLİTİK

Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinde yer alan politik faktörler Siyasal Reformlar, Üniversite-Sanayi İşbirliği Düzenlemeleri, Küreselleşme ve Yükseköğretimin Uluslararasılaşması başlıkları altında tartışılmaktadır.

2.5.1.1. Siyasal Reformlar

Devletlerin uzun yıllar boyunca bizzat kendileri tarafından sürdürülen hizmetlere ayıracağı mali kaynakların yetersiz gelmesi ve özel girişimlerin bu hizmetlerin sürdürülmesine yönelik talepleri, yatırımların arttırılarak bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi düşünceleri 20. yy'nın son dönemlerinden itibaren dünya genelinde yoğun olarak kabul görmeye başlamıştır (Aktan, 2009). Bu durum uzun yıllar boyunca devlet yönetimleri aracılığıyla sürdürülen hizmetlerin monopol olarak görülmesinden vazgeçilerek mali düzenleme ve kurumsal özerklik imkânları tanıyacak şekilde serbestleştirilmesi, piyasalaştırılması, tekrar düzenlenmesi ve özelleştirilmesi uygulamalarını geliştirmiştir. Bu düzenlemeler devlet yükseköğretim sistemi içerisindeki devlet sorumluluklarını azaltarak rekabet kurallarının geçerli olmasına imkân sağlamaktadır (Aktan, 2009; Karaboğa, 2018). Üniversite eğitimi de bu hizmetler arasına dâhil edilerek özel girişimlerin faaliyet gösterdiği bir alana dönüşmüştür. Ulusal ve uluslararası alanda yükseköğretim hizmetlerinin özel sektör tarafından yürütülmesine yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır (Aktan, 2009: 48).

Türkiye yükseköğretim hizmetlerine özel sektörün dâhil olmasını sağlayan GATS anlaşmasını WTO kurucu üyesi olarak 25 Şubat 1995 tarihinde kabul etmiştir (<https://ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/uluslararası-iliskiler/hizmet-ticareti-genel-anlasmasi-gats>). Özel sektör ve vakıf üniversitelerinin kuruluşları yükseköğretimde paradigma dönüşümünü hızlandırmış, konuya farklı açılardan bakılmasını sağlamış (Balyer ve Gündüz, 2011: 73-80) ve Üçüncü Nesil Üniversite kavramının nitelik ve tanımlamalarının oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

2.5.1.2. Üniversite – Sanayi İşbirliği Düzenlemeleri

Üniversitenin akademik değerleri ve gelenekleri ile sanayinin beklentileri arasında yaşanan çatışma Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasının yaygınlık kazanması ve faydalarının hissedilmeye başlanmasıyla bir denge noktasına gelme eğilimi içine girmiştir. Bu denge noktasının kurulmasında ve paydaşların işbirliğine inandırılmasında devlet kurumları aracılığıyla oluşturulan kurumların, yapılan düzenlemelerin, kamu desteklerinin, sanayi yatırım bölgelerinin ve politik faktörlerin

etkisi bulunmaktadır. Ülkemizde üniversite-sanayi arasındaki yenilikçilik, Ar-Ge çalışmaları ve girişimcilik faaliyetlerine verilen destekle Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü ve teknolojik bilgi altyapısını yükseltmesi amaçlanmaktadır (<https://www.sanayi.gov.tr/?lang=tr>). Bu amaçla son yıllarda aşağıda belirtilen düzenlemeler ve uygulamalar oluşturularak ülkemizde Üçüncü Nesil Üniversitenin önemli kriterlerinden biri olan sanayi ile işbirliği alanında önemli adımlar atılmıştır.

Üniversiteler, araştırma kurumları ve sanayi arasındaki işbirlikleriyle teknolojik bilgi üretmek, yenilik geliştirmek, nitelikli çalışanların istihdamını sağlamak, yüksek teknolojik yatırımlar yapmak, ülke ekonomisinin geliştirilmesi, uluslararası rekabet gücüne sahip olmak ve yabancı sermayenin ülkeye girişini teşvik etmek amacıyla ülkemizde “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu” ve “Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir (<https://www.tuseb.gov.tr/enstitu/tacese/-niversitesanayi-birli-i>). Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı “Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2015-2018” ile üniversite-sanayi işbirliklerine önem vererek yerli sanayinin geliştirilmesi, üniversitelerin sanayiye danışmanlık hizmeti vermesi ve desteklenmesi, ulusal ekonomik verimliliğin artırılması, üniversitelerde Ar-Ge, yenilik yönetimi ve fikri sınai mülkiyet hakları konularındaki ders ve uygulamaların geliştirilmesini hedeflemiştir (<https://www.sanayi.gov.tr/?lang=tr>). Bilimsel gelişmenin temel kaynağı olan üniversiteler ile yeni teknolojilerin ve ekonomik gelişmelerin temel aktörleri olan sanayiciler arasında köprü oluşturacak ve bilgiyi teknolojiye, teknolojiyi ise gelir kaynağına dönüştürmeyi hedefleyen “Kamu Üniversite Sanayi İşbirliği Platformu- KÜSİP” ile paydaşların gelişmelerden haberdar olması sağlanmıştır. Böylelikle girişimciler projeleri için en uygun yatırımcıya, akademisyenler araştırmalarını ticarileştirme imkânlarına, sanayi ise ihtiyaç duyduğu tüm teşvik, yatırım fırsatları ve yasal mevzuat bilgilerine kolaylıkla ulaşmaktadır. KÜSİP ile paydaşlar arasında iletişim kanalları geliştirilmekte ve işbirliği kültürü yaygınlaştırılmaktadır (<https://kusip.gov.tr/kusip/views/kayitGenel?syslng=tr>).

Wissem (2009) Üçüncü Nesil Üniversitelerin sanayi ile işbirlikleri geliştirmesi gerektiğini ileri sürmekte ve bundaki başarılarının kendilerini bilgi tekerleğinin merkezine konumlandırmalarıyla mümkün olacağını ifade etmektedir. Türkiye’de Üçüncü Nesil Üniversite dönüşüm çabaları göz önüne alındığında sanayi

ile işbirliği yapan üniversitelerin sanayileşmenin arttığı şehirlerde olduğu ve daha iyi sonuçlar aldığı görülmektedir.

2.5.1.3. Küreselleşme

Küreselleşme, bilgi teknolojileri, ekonomik yapılar ve iletişim ağlarında ki gelişmeler sonucunda (Balay, 2004: 63) geleneksel sınırların dışında siyasi, kültürel ve coğrafi olarak tanımlanması zor olan yeni toplumsal ağların ortaya çıkmasını sağlamış, ülkelerin ve işletmelerin karşılıklı bağımlılık içine girmesine, mesafe ve zaman kavramının belirli oranda anlamını yitirmesine, (Yang ve Vidovich, 2002: 210), bilginin, hizmetlerin ve fikirlerin sınırlar arasında yer değiştirmesine sebep olmuştur. Küreselleşme devlet kontrolünden öte piyasa koşullarının ön plana çıktığı bir süreci başlatmıştır (Varghese, 2013: 8). Küreselleşme ile birlikte internet kullanımı yaygınlaşmış, uluslararası ticaret ağı genişlemiş, yabancı yatırım miktarları artmış, İngilizce dünya genelinde yaygın eğitim, öğretim ve iletişim dili olarak kabul edilmiş (Çalık ve Sezgin, 2005: 62), mal ve hizmet ticaretine ilişkin yeni yöntem ve uygulamalar geliştirilmiş, teknolojik gelişmelerin insan hayatına etkisi artmış ve kültürel değişimler oluşmaya başlamıştır (Yılmaz ve Horzum, 2005: 104).

21. yüzyılda tüm alanlardaki değerleri ve iş yapma yöntemlerini etkileyen küreselleşme üniversiteler üzerinde de kaçınılmaz bir şekilde 1980'lerin sonlarından itibaren hissedilmeye başlanmış ve bilgi toplumu içerisindeki rollerinin ciddi şekilde tartışılmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin etkileriyle üniversite eğitiminin nitelikleri, istihdam oluşturma oranlarına katkıları, fayda-maliyet analizleri, finansal fonların dağılımı ve kullanımındaki etkinlik seviyesi, kalite çalışmaları, müfredatlarının içeriği, devlet yönetimlerinin üniversiteler üzerindeki kontrol ve denetim görevleri, ulusal ve uluslararası işbirlikleri bilimsel anlamda sorgulanmaya başlanmıştır (Çetin, 2007: 181; Odabaşı ve diğerleri, 2010: 128; Yang ve Vidovich, 2002: 211).

Altbach (2005)'a göre küreselleşmenin neden olduğu etkiler üniversitelerin yapılanması ve planlamalarında önemli değişikliklere neden olmuştur. Önde gelen ülkelerin üniversiteler üzerinden kültürel yayılmacılık hedefleri gütmeleri, uluslararası şirketlerin değişen iş modelleri, Ar-Ge fonlarının dünya genelinde hareket edebilmesi

küreselleşmenin üniversiteler üzerindeki etkileri arasındadır (aktaran Selvitopu, 2016: 17). Küreselleşme üniversitelerin önemli ölçüde dayandığı ulus-devlet mantığını geçersiz kılarak farklı bir anlayışa doğru dönüştürmektedir. Bu dönüşüm sonucunda sadece kamudan gelen yönlendirmelerle planlama yapılamayacağı ve dünya genelindeki ekonomik gerçekliklerin göz ardı edilemeyeceği ortaya çıkmıştır (Kwiek, 2002: 132; Yang ve Vidovich, 2002: 211). Küreselleşme ile birlikte üniversitelerin uluslararası bağlantıları oluşmuş ve bilgi birikimleri artmıştır (Hunter, 2013: 68).

GATS üniversiteler açısından küreselleşmeyi ve küresel rekabeti arttıran önemli unsurlardan birisidir (Marginson ve Wende, 2007: 10). GATS kapsamında, yükseköğretim ticari bir varlık olarak kârlı bir girişim haline dönüşmüştür. Bu süreç sonunda; kültürel ve eğitim aktiviteleri ticari ürünlere, öğrenciler müşteriye ve hizmeti satın alanlara, üniversiteler ise tedarikçiye dönüşmüştür. ABD küreselleşme etkileriyle oluşan sınırlar arası üniversite eğitim faaliyetlerinden yıllık 15.5 milyar dolar, Avustralya 15 milyar dolar, İngiltere 14.1 milyar dolar, Kanada 6 milyar dolar, Yeni Zellanda 1.5 milyar dolar kazanmaktadır. Yükseköğretim küreselleşmenin etkileri ile dünya genelinde milyar dolarlarla ifade edilebilecek büyük bir sektör haline dönüşmüştür. Genişleyen bilgi ekonomisinin artan ihtiyaçlarının tek bir ülkenin kaynaklarıyla karşılanamayacağı gerçeği, gelişmiş ülkelerin yetenekli öğrenci ve akademisyenleri kendi ülkelerine çekmek için çeşitli teşvik faaliyetlerine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Birçok ülke ilk etapta bilgi işçilerinin dikkatini kendi ülkelerine çekmek için vize kurallarını değiştirmiştir. Bu amaç için ABD tarafından H1B vizesi, İngiltere tarafından Tier 2 ve AB tarafından Blue Card Vizesi uygulamaya konulmuştur. Aynı zamanda Yeni Zellanda, Kanada ve İngiltere tarafından hedef odaklı göç politikaları uygulanarak nitelikli akademisyenler ve araştırmacılar için cazibe ortamları oluşturulması planlanmıştır (Varghese, 2013: 9-11).

Yükseköğretimin küreselleşmesi öğrenci, kurum, akademisyen ve program hareketliliklerini başlatmıştır. Pazar odaklı bir hale dönüşen yükseköğretim hizmetini uluslararası fiyatlar üzerinden satın almak isteyen ve iyi bir gelecek hedefleyen binlerce öğrenci bu gelişmelerden yoğun olarak etkilenmeye başlamıştır (Varghese, 2013: 17). Küreselleşme üniversitelerin uluslararası ortamlarda faaliyet göstermesini sağlayan ve teşvik eden çevrenin önemli bir parçası olarak ön plana çıkmaktadır (Knight, 2004: 7). Tüm bu gelişmeler karşısında üniversitelerin küreselleşme etkileri

doğrultusunda uygulayabileceği tek bir strateji tanımlamak mümkün değildir (Yang ve Vidovich, 2002: 210).

2.5.1.4. Yükseköğretimin Uluslararasılaşması

Uluslararasılaşma, üniversite amaçlarına kültürler arası ve küresel bir boyut kazandırma süreci olarak sürekli devam eden ve gelişen bir yapı içermektedir. Bu süreç içerisindeki paydaşlar olan uluslararası örgütler, ulusal devletler, yükseköğretim kurumları ve öğrenciler kendi konumlarını tanımlamaları ve gelişmelere tepki gösterebilmeleri için süreci yakından takip etmek zorundadır. Günümüz koşullarının dinamik bir yapıda olması nedeniyle uluslararasılaşmada tüm paydaşların durumuna uyan tek bir model yoktur. Bu süreç önceleri bir işbirliği modeli olarak planlansa da üniversitelerin geleneksel yapılarında yaşanan dönüşüm süreci nedeniyle yoğun rekabet içeren bir duruma dönüşmüştür. Eğitim-öğretim yöntemleri ve müfredatlar da bu değişimden payını almıştır (De Wit, 2013: 14-16).

Uluslararasılaşma etkileri ve çabaları Birinci Nesil Üniversiteler ve İkinci Nesil Üniversitelerde de görülmesine rağmen hiçbir zaman günümüzdeki kadar yoğun, sistemli ve ileriye dönük olmamıştır. Uluslararasılaşma çabaları sınırları belli olmayan ve üniversiteleri etkileyen merkezi bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararasılaşmanın geleceğine yönelik tahminler oldukça güçlü olmasına rağmen bazı etkilerin uluslararasılaşma çabalarının hızını azaltacağı düşünülmektedir. Bunlar; politik gerçekler ve ulusal güvenlik kaygıları, hükümet politikaları ve eğitim masraflarının artması, ülkelerin üniversite kapasitelerini artırma çalışmaları, müfredatların standartlaştırılması, çevrimiçi eğitim yöntemlerinin yaygınlık kazanması, özel sektör tarafından kurulan üniversitelerin uluslararasılaşmayı yeterince kârlı görüp görmemesi, kalite güvencesi uygulamalarının yaygınlaşması ve AB genelinde yürütülen politikalar (Altbach ve Knight, 2007: 298).

Teichler (2004) küreselleşme, rekabet ve bilginin ticarileşmesine cevap olarak üniversitelerin uluslararasılaşma eğilimleri gösterdiklerini söylemektedir. Uluslararasılaşma yükseköğretim açısından ekonomik rekabet stratejilerinin bir parçası olmaya başlayarak ülke yükseköğretim ve üniversite stratejik planlarında ayrı bir konu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu açıdan üniversitelerin uluslararasılaşma

çabaları bilgi ve yabancı dil edinimi, müfredatın uluslararası içeriğe oturtulması, sınırlararası işbirliği düzenlemeleri, uluslararası öğrenciler için programlar (Altbach ve Knight, 2007: 290; Selvitopu, 2016: 37-41), kampüs şubeler oluşturulması, franchising uygulamaları, çevrimiçi eğitim planları, öğrenci ve akademisyen hareketlilikleri ile yükseköğretimin ihraç ve ithal edilmesini içermektedir (Hristova ve diğerleri, 2013: 91).

Yükseköğretimin uluslararasılaşması politik, ekonomik, sosyo-kültürel ve akademik olmak üzere dört boyuta ayrılabilir. Bu boyutlar ülkelere göre farklı önem seviyeleri arz edebilir. Sosyo-kültürel gerekçeler arasında millî kültürel kimliğin inşası, dünya vatandaşlığı bilincinin gelişimi ve kültürlerarası ortak anlayış geliştirme gibi konular yer almaktadır. Dış politika, millî güvenlik, uluslararası barış ve huzur ortamına destek olmak politik gerekçeler arasında sıralanabilir. Ekonomik gerekçeler boyutunda ise ekonomik gelişim ve rekabet edebilirlik, iş gücü ve mali kazançlar önemli konulardır. Son olarak akademik gerekçelerin maddeleri arasında kurumsal gelişim, kalite, Ar-Ge politikaları ve uluslararası akademik standartların benimsenmesi yer almaktadır. Knight (2008) bu boyutlara ek olarak ulusal seviyede insan kaynakları geliştirme, stratejik işbirlikleri, gelirin artırılması ve karşılıklı anlaşma boyutları, kurumsal seviyede markalaşma, kalite arttırımı, öğrenci ve akademisyen gelişimi, stratejik işbirlikleri ve bilgi üretimi olduğunu ifade etmektedir (De Wit, 2013: 18).

Knight (2011) uluslararasılaşmanın bazı açılardan yanlış yorumlandığını ve bu kavramla ilgili geliştirdiği beş yanlış anlaşılan durumu şu şekilde açıklamaktadır (Knight, 2011: 14-15).

- Daha fazla yabancı öğrenci daha iyi uluslararası kurum kültürü ve müfredatın oluşmasına her zaman katkı sağlamayabilir.

- Uluslararası tanınırlık kalitenin göstergesi olarak kabul edilemez ve daha fazla uluslararası üniversiteye sahip olmak bu konuda üne sahip olmak anlamına gelmez.

- Uluslararası kurumsal anlaşmalar veya işbirliği ağları her zaman daha fazla çekicilik ve cazibe oluşturmaz.

- Uluslararası akreditasyon sayısının fazlalığı uluslararasılaşma derecesini yansıtmaz.

- Uluslararası pazar planlaması uluslararasılaşma planıyla uyumluluk göstermeyebilir.

De Wit (2011) yükseköğretimin uluslararasılaşması hakkındaki yanlış anlaşılmalara ve zorluklarla ilgili dokuz madde belirlemiştir. Bu maddelerin iki tanesi Knight (2011) tarafından ifade edilen unsurlarla uyumaktadır. Bunlar;

- Dünya genelinde yükseköğretimin uluslararasılaşmasında geçerli dil olarak kabul edilen İngilizce tek başına yeterli değildir.

- Uluslararasılaşma sadece yurtdışında eğitim alma veya ikâmet etmek değildir.

- Eğitim, program ve üniversite isimlerinin başına uluslararası ifadesinin eklenmesi uluslararasılaşmada hedeflenen amaçlar için yeterli değildir.

- Uluslararasılaşma birçok yabancı öğrenciye sahip olmak demek değildir.

- Sınıflarda yabancı öğrenci olması uluslararasılaşma planlarının başarılı olmasında tek başına başarı göstergesi olarak kabul edilemez.

- Yurtdışında eğitim amaçlı olarak bulunma tek başına uluslararasılaşma kistası olarak değerlendirilmemelidir. Bunun için kültürler arası ve uluslararası yeteneklerin ölçülmesi gerekir.

- Daha fazla ortaklık ve üniversiteler arası işbirliği protokollerinin sayısının fazlalığından önce bunların başarı ve nitelik değerlendirmeleri uluslararasılaşmada esas alınmalıdır.

- Yükseköğretim yapısı gereği uluslararasıdır ve onu daha fazla geliştirmeye gerek yoktur düşüncesi geçerli değildir.

- Yükseköğretimin uluslararasılaşması bir sonuçtan ziyade üniversitelerin görevlerinin daha etkin yapılmasını sağlayan bir araçtır.

Uluslararasılaşma üniversiteleri şekillendiren ve meydan okuyan anahtar faktördür. 1990'lardan itibaren bu boyuttaki değişim ürkütücü bir güç haline dönüşmüştür. Bu değişim gelecekte (Knight, 2008: 16);

- Uluslararası ağlar ve konsorsiyumların gelişmesine,

- Artan sayıda öğrenci, akademisyen ve araştırmacının akademik hareketliliğe katılmasına,

- Ders, program ve kalitedeki artışların uluslararası örneklerle kıyaslanmasına,

- Uluslararası, kültürler arası ve küresel rekabetlere daha fazla önem verilmesine,

- Uluslararası işbirliği içeren araştırma projelerine ilginin artmasına,
- Yabancı uyruklu öğrencilerin kaydına ağırlık verilmesine,
- Ortak ve çift programların sayısında artış olmasına,
- Ortaklık, şube ve uydu kampüs sayılarında artış olmasına,
- Ulusal, bölgesel ve uluslararası örgütlerin kurulmasına,
- Akademik hareketliliği ve uluslararası diğer inisiyatifleri destekleyen politika ve programların oluşturulması gibi etkilere neden olacağı öngörülmektedir.

Knight (2006, 2007), Hayes ve Wynyard (2002), Healey (2007), Marginson ve Ven der Wende (2007), Mooney (2006) uluslararasılaşmaya yönelik temel gerekçelerin üniversitelere sağladığı avantajlar ve ülkelere sağladığı finansal getiriler olduğunu söylemektedir. Ancak üniversitelerin uluslararasılaşmasının bazı olumsuz özellikleri ve riskleri de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; yükseköğretimin metalaşması, sıradanlaşması ve ticarileşmesi ile beyin göçü, uyum sorunları ve kültürel erozyondur (Selvitopu, 2016: 19).

ABD, Avusturya ve İngiltere yükseköğretimin uluslararasılaşmasında yabancı öğrenci sayıları ve oluşturdukları kampüs şubelerle lider konumundadır. Bu durum uluslararasılaşmanın gitgide rekabet içeren bir ekonomik boyut aldığını göstermektedir (De Wit, 2013: 22). Larsen ve diğerleri (2012) uluslararasılaşmada ki en büyük pay sahipleri olan ABD, Avustralya, İngiltere ve Kanada'nın yıllık olarak 16 milyar dolarlık gelir elde ettiğini söylemektedir (aktaran Curaj ve diğerleri, 2011: 122).

YÖK (2007) tarafından yayınlanan “Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2018-2022” ile 2021-2022 akademik yılı sonuna kadar Türk üniversitelerinin uluslararasılaşmada ki tanınırlığının ve kalitesinin artırılması, öğrencilerin küresel işgücüne katılıma hazırlanması, finansal kaynak oluşturulması, küresel bilgi üretimine üniversitelerimizin daha fazla katkı sağlaması, uluslararası anlayışı kuvvetlendirmesi, öğrencilerin özgüven ve kişisel gelişimine katkı sağlaması için (YÖK, 2007: 10);

- Üniversitelerde yer alan uluslararası akademisyen ve öğrenci sayısı ile birlikte değişim programlarından yararlananların sayısının artırılmasını,

- Uluslararası sıralamalardaki ilk 500'deki Türk üniversite sayısının artırılmasını,

- Yabancı dilde eğitim verilen program sayılarının artırılmasını,

- Belirlenen ülkelerle eğitim ve işbirliklerinin artırılmasını,
- Türk üniversitelerinde istihdam edilmek üzere yabancı üniversitelerde akademisyen yetiştirilmesini,
- Uluslararası öğrenciler için barınma imkânlarının iyileştirilmesini,
- Uluslararası öğrenciler için burs imkânlarının çeşitlendirilmesini hedeflemektedir.

Türkiye’de yükseköğretimin uluslararasılaşmasında en büyük etki AYA içerisinde yer alan Bologna sürecidir (Erdoğmuş, 2019: 139). 2017 yılından itibaren AB fonlarıyla desteklenen “TURQUAS” projesi ve 2011 yılından itibaren uygulanan, ülke odaklı, alan odaklı ve proje odaklı olmak (Erdoğmuş, 2017: 140) üzere üç kategoride yürütülen Mevlana Değişim Programının uluslararasılaşma projelerini kolaylaştıracağı beklenmektedir (YÖK, 2017).

2.5.2. Ekonomik Faktörler

Yükseköğretimin kitleselleşmesi, kalite artışı talepleri, bilgi toplumu ve bilgi ekonomisinin nitelikli araştırma sonuçları üretilmesi istekleri üniversiteleri fon kaynaklarını arttırmaya ve çeşitlendirmeye yönlendirmiştir (Erdoğmuş, 2019: 148). Bu durum Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasının ortaya çıkmasına neden olmuş ve üniversitelerin geleneksel yapısındaki dönüşümleri çoğunlukla ekonomik faktörler ile ilişkilendirilmiştir. Bu dönüşüme neden olan ekonomik sorunlar aynı zamanda eğitim-öğretim hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve araştırma işbirliklerinin ortaya çıkmasını gerektirmiştir (Leja ve Nagucka, 2013: 5).

Artan maliyetler ve talep nedeniyle yükseköğretim hizmeti altından kalkılması zor bir hale dönüşmüştür. Bilim ve teknolojiye yoğun ve hızlı ilerlemeler ve bunların gerekli kıldığı laboratuvarlar, araç ve gereçler, eğitmen ücretleri, öğrencilerin sosyal gereksinimleri, uluslararasılaşma çabaları gibi harcamalar üniversiteleri çok büyük ölçüde para gerektiren kurumlar haline getirmiştir (Yamaç, 2009: 188).

Tablo 7’de Üçüncü Nesil Üniversite kriterleri arasından ekonomik faktörleri ilgilendirenler gösterilmektedir.

Tablo 7: Üçüncü Nesil Üniversite Özellikleri Doğrultusunda Ekonomik Faktörler Analizi

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	PESTEL Başlık Analizi
K 3	Üçüncü Nesil Üniversiteler uluslararası ortamda etkinlik göstererek rekabet ederler.	EKONOMİK
K 6	Üçüncü Nesil Üniversiteler devlet kontrolü altında büyüyüp gelişemezler. Bu nedenle doğrudan kamu finansmanı yerine araçlarla finansman gerçekleştirilmelidir.	EKONOMİK
K 8	Üçüncü Nesil Üniversiteler eğitim ve araştırma faaliyetlerinin yanısıra çığır açıcı bilimsel çalışmaların yapıldığı çift kanallı üniversitelerdir.	EKONOMİK
K 10	Üçüncü Nesil Üniversiteler çeşitli personel ve öğrencinin bulunduğu uluslararası bir ortamda faaliyet gösteren çok kültürlü üniversitelerdir.	EKONOMİK

Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinde yer alan ekonomik faktörler Finansal Yapıdaki Değişimler, Bilimsel Araştırmaların Gereksinimlerinden Kaynaklanan Finansal Zorluklar, Öğrenci ve Akademisyen Hareketliliği, Rekabetin Artması başlıkları altında tartışılmaktadır.

2.5.2.1. Finansal Yapıdaki Değişimler

Devlet yönetimlerinin üniversitelere ayırdığı kamu fonlarını yıllara göre arttırmamasına rağmen ihtiyacı karşılamadığı ve finansman sorununun her geçen gün büyüdüğü gerçeği kamu otoritelerinin üniversite sistemini sorgulamasına ve çeşitli müdahalelerde bulunmasına yol açmıştır. Bu durumun ilk sonuçları da üniversite yönetim süreçleri ve bütçe uygulamaları üzerindeki denetimlerin arttırılması olarak ortaya çıkmıştır. Üniversiteler ise talep artışını karşılayabilmek, elde ettikleri eğitim kalitesini sürdürebilmek, rekabet üstünlüğü sağlayabilmek, bilimsel çalışmalarını yürütebilmek, fiziksel altyapısını kuvvetlendirmek adına (Altbach ve diğerleri, 2009: 10) kamunun sağladığı fonlar dışında sürdürülebilir kaynak arayışına başlamıştır. Üniversitelerin sanayi ve diğer kuruluşlarla yapacağı ortak araştırmalar, danışmanlık hizmetleri ve işbirlikleri sürdürülebilir finans sisteminin oluşturulmasının unsurları arasındadır (Kurt ve Gümüş, 2015: 25).

Oyo ve diğerleri (2008) üniversitelerin finans yapısındaki değişimler ve kalite politikasının analizine yönelik yaptığı sistem dinamiği çalışmasında artan maliyetlerin karşılanması için kısa süreli kurslar, danışmanlık hizmetleri, araştırma tesislerinin işbirliklerinin kullanımı için kiralanması, akademisyen ve öğrencilerin araştırma grupları kurarak gelir elde etmesi gibi iç faaliyetlerin yürütülmesi gerektiğini

söylemektedir. Ayrıca finansal yapıdaki değişim ve sıkıntıların üniversitelerde görülen birçok sorunun kaynağı olduğunu, üniversitelerin stratejilerini ve çıktılarını etkilediğini ifade etmektedir. Vahdatzad ve Mojtahedzadeh (2000) üniversitelerin finans sisteminin artan mali ihtiyaçlar karşısında değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Devlet yönetimleri üniversitelere tahsis ettikleri yıllık bütçe miktarını üniversitelerin gelecek planları ve gerçek ihtiyaçlarını göz önüne almaksızın belirli bir oranda arttırarak takip eden yıllarda tahsis etmektedir. Bu durum geleneksel üniversite anlayışından dönüşüm için ihtiyaç duyulan fonların yeterince alınamamasına sebep olmaktadır. Vahdatzad ve Mojtahedzadeh (2000) yukarıda bahsedilen bütçe dağıtım yöntemi yerine üniversitelere sağlanacak fonların devlet dışı bağımsız kuruluşlar ve politikacılar tarafından belirlenmesini çözüm olarak ileri sürmektedirler. Barlas ve Diker (2000) üniversitelerin stratejik yönetimine ilişkin yaptıkları karar destek çalışmasında üniversitelerin yaşadığı problemlerin çözümünün finansal sistemi de içine alacak bir yöntem ile mümkün olabileceğini söylemektedir.

Kennedy (2000) “Yükseköğretimdeki Sistem Dinamiği Modelleri Sınıflandırması” çalışmasında üniversitelerin çevresini dinamik, karmaşık ve doğrusal olmayan bir sistem olarak tanımlamış, üniversitelerin yeni yönetim gereksinimleri ve paydaşların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak sürekli değişim geçirmesinin sorunlar doğurduğunu ifade etmiştir. Kennedy (2000) üniversitelerin yaşadığı bu sorunların çoğunlukla finansal yapıdaki bozukluklardan kaynaklandığını, bunun sonucunda oluşan devlet müdahalesinin de akademik değerlerle finansal amaçlar arasında çatışmalar oluşturduğunu ifade etmektedir. Üniversiteler için paydaşların üzerinde uzlaştığı gelecek planlamalarının finansal kısıtlamalar dikkate alınmadan yapılamayacağından bahsetmektedir. Belirtilen bu tespitler Wissema (2009) tarafından belirtilen Üçüncü Nesil Üniversitelerin araçlarla finansmanının sağlanması ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi konularındaki görüşleriyle benzerlik göstermektedir.

Yükseköğretimin finansmanı Türkiye’de ağırlıklı olarak devlet fonlarından sağlanmaktadır. Erdoğan (2019) üniversitelere tahsis edilen bütçe miktarının yıllara göre artış göstermesine rağmen ihtiyaçları karşılama konusunda yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Yine, Türkiye’nin yükseköğretime ayırdığı bütçe; OECD ortalamasının üstüneyken öğrenci başına düşen harcamalarda OECD ortalamasının

altında ve son sıralardadır (OECD, 2018: 284). Türkiye’de üniversitelere sağlanan kamu finansmanının tahsisi ve kullanım süreçleri konusunda hassasiyetler artmaktadır (Erdoğan, 2019: 147). Bu yüzden Üçüncü Nesil Üniversite hedefine yönelmiş üniversitelerin gelir çeşitliliği üretmesi ve girişimcilik faaliyetlerini teşvik etmesi gerekmektedir.

2.5.2.2. Bilimsel Araştırmaların Gereksinimlerinden Kaynaklanan Finansal Zorluklar

Üçüncü Nesil Üniversiteler çığır açıcı buluşlar yapmak ve bilimsel çalışmalarda en iyi sonuçları elde etmek için disiplinlerarası bir eğitim uygulamalı ve çalışmalar yapmalıdır. Bu süreç farklı bilim alanlarında uzman kişilerin bir araya gelmesini, ortak çalışmaların yürütülmesini ve konuların farklı boyutlardan ele alınmasını gerektirmektedir. Günümüzün toplumsal ihtiyaçları, bilginin sürekli değişen ve gelişen dinamik yapısı, teknolojik gelişmeler bu süreci kaçınılmaz hale getirmektedir. Disiplinlerarası çalışmalar yürütülmesi Üçüncü Nesil Üniversitelerin bünyelerinde oluşturulacak tasarım fakültelerinin, buna dönük olarak oluşturulacak tasarım ekiplerinin ve laboratuvarların önemini ortaya çıkarmaktadır. Tüm bu ihtiyaçlar yürütülen çalışmalar için tahsis edilecek fon miktarlarının artırılmasını gerektirmektedir (Özdemir, 2016: 21; Wissema, 2009: 25).

Disiplinlerarası araştırmada bir sorunun çözümü için farklı teorilerin, yeteneklerin, verilerin ve fikirlerin bir araya getirilmesi gereklidir. Disiplinlerarası araştırmanın yönlendirilmesi ve kararların alınmasını sağlayacak ve iletişim kanallarını tesis edecek bir danışmanın bulunması ise süreci finansal açıdan zorlaştıran etmenlerden biridir (Golde ve Gallagher, 1999: 281). Üniversitelerde sürdürülen disiplinlerarası araştırmaların yüksek maliyetlerinin yanı sıra başarı oranlarının düşük olması, bilgi paylaşımı ve yorumlanmasında işbirlikleri gerektirmesi ve uzun bir yatırım süresi ihtiyacından dolayı finansal olarak desteklenmesinde de çekinceler bulunmaktadır (Bromham ve diğerleri, 2016: 686).

Disiplinlerarası bilimsel çalışmalar yürütmenin önündeki zorlukları ortadan kaldırmak, ulusal Ar-Ge destek stratejileri oluşturmak, mükemmelliyet merkezleri tesis etmek, farklı disiplinlerden uzmanları barındırmak ve daha iyi sonuçlar elde

etmek için dünya genelinde ve bölgesel olarak üniversiteler biraraya gelerek güç birlikleri oluşturmaktadır. Dünya genelinde 9 farklı ülkeden 11 üniversitenin biraraya gelerek oluşturduğu Uluslararası Araştırma Üniversiteleri Birliği, ABD’de lider araştırma üniversitelerinin oluşturduğu Amerikan Üniversiteler Birliği, İngiltere’de oluşturulan Russel Group, Avustralya’da oluşturulan G8, Çin’de oluşturulan C9, Almanya’da oluşturulan U15, Japonya’da oluşturulan RU 11, AB içerisinde oluşturulan Avrupa Araştırma Üniversiteleri Ligi, Çin-Japonya-Kore-Hong Kong-Tayvan tarafından oluşturulan Doğu Asya Üniversiteleri Birliği bu işbirliklerine örnek olarak verilebilir. Uluslararası Araştırma Üniversiteleri Birliği günümüzün sorunları karşısında beraber çalışarak teknoloji, bilişim, sağlık, çevrenin korunması alanlarında disiplinlerarası sonuçlar üretmeyi ve sürdürülebilirliğini sağlamayı ve öğrencilere, akademisyenlere ve araştırmacılara yeni değerler katmayı hedeflemektedir. Birleşik Krallıkta oluşturulan Russel Group ülke genelinde araştırmaya ayrılan tüm fonların % 65’ne sahiptir ve bilginin ticari ürünlere dönüştürülerek Birleşik Krallık üniversitelerinin ABD üniversiteleri ile rekabet gücünü sürdürebilmeyi amaçlamaktadır. Avrupa Araştırma Birliği Üniversiteleri’nin 2014 yılında yapılan bir çalışma ile kendisine tahsis edilen finansal fonların 6 katı kadar ekonomik değer ürettiğinin ortaya konulması işbirliklerinin öneminin daha anlaşılır olmasını sağlamaktadır (TAÜG, 2016: 5).

Türkiye’de disiplinlerarası araştırma süreçlerinde yaşanan sıkıntıların ortadan kaldırılması, işbirliklerinin oluşturulması, üst düzey bilimsel sonuçların elde edilmesi, ortak gelişim ve Ar-Ge projelerinin başlatılması, deneyimlerin paylaşılması, etkinlik ve verimliliğin sağlanması için AAA kapsamında en fazla proje desteği alan altı üniversitenin katılımıyla Türk Araştırma Üniversiteleri Güçbirliği (TAÜG)⁸ oluşturulmuştur. Böylelikle yüksek maliyetleri olan, uzun araştırma sürelerine ihtiyaç duyulan ve nitelikli kadroların beraber çalışmasını gerektiren yapay zekâ, büyük veri kullanımı, bulut bilişim sistemleri, nanoteknoloji, savunma ve uzay araştırmalarındaki başarıların arttırılması hedeflenmektedir (Ertüzün, 2017: 19; TAÜG, 2016: 17).

---

⁸ Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Koç Üniversitesi ve Sabancı Üniversitesi Türk Araştırma Üniversiteleri Güçbirliği’nde (TAÜG) yer alan üniversitelerdir.

2.5.2.3. Öğrenci ve Akademisyen Hareketliliği

Üçüncü Nesil Üniversiteler; en iyi öğrenci, akademisyen ve araştırma projeleri için uluslararası alanda rekabet eden çok kültürlü üniversitelerdir. Bu nedenle uluslararası öğrenci, akademisyen ve araştırmacı hareketliliği Üçüncü Nesil Üniversitelerin başarısında ve performans göstergelerinde önemli yer tutmaktadır. Uluslararası hareketlilik devlet yöneticileri ve üniversite yönetimleri tarafından kültürel, bilimsel ve politik gerekçelerle teşvik edilmesine ve akademik hayatın önemli bir parçası olarak görülmesine rağmen (Rostan ve Höhle, 2014: 102'den aktaran Seggi ve Ergin, 2018: 7) Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasındaki ekonomik yanı daha ağır basmaktadır (Wissema, 2009). Yükseköğretimdeki öğrenci, akademisyen ve araştırmacıların uluslararası hareketliliği, ülkelerin yükseköğretim sistemlerinin gelişimi üzerinde çok boyutlu olumlu etkiler oluşturmaktadır. Yükseköğretimdeki uluslararası hareketlilik akademik ve bilimsel etkileşim aracı olarak ülkelere dış politika, kamu diplomasisi ve kalkınmada iş birlikleri oluşturma, kültürler arası etkileşimin sağlanması ve ekonomik kaynak oluşturma gibi faydalar sağlamaktadır (YÖK, 2017: 8).

Öğrenci ve akademisyen hareketliliği geçtiğimiz 20 yıl süresince dünya genelinde büyük artış göstermiştir. Kendi ülkesi dışında eğitim gören öğrenci sayısı 1999'da 2 milyon iken 2016'da 5 milyona çıkmıştır. Bu artış OECD ülkeleri genelinde yıllık % 5.1 olarak gerçekleşirken OECD üyesi olmayan ülkelerde % 6.4 olarak gerçekleşmiştir. Dünya genelinde hareketlilik gösteren öğrencilerin 3.5 milyonu OECD ülkeleri kaynaklıdır. Artışın bu şekilde devam etmesi durumunda rakamın 2022 yılında 8 milyonu geçeceği öngörülmektedir (OECD, 2018: 224).

Uluslararası öğrenci sayısındaki bu artış birçok iç ve dış faktörün etkisi altındadır. Bu faktörler ülke dışı ve ülke içi öğrenci hareketliliğini teşvik etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki refah seviyesi artışı öğrencilerin de eğitim fırsatları aramalarına neden olmuştur. Aynı zamanda ekonomik faktörler (ulaşımın ucuzlaması), teknolojik faktörler (internetin yaygınlaşması, sosyal medya aracılığıyla sınırlar arası iletişimin sağlanması), kültürel faktörler (ingilizcenin çalışma ve eğitim dili olarak yaygınlık kazanması) öğrenci hareketliliğine katkı sunan ve geri döndürülmez biçimde destekleyen unsurlardır (OECD, 2018: 35). OECD ülkelerinde

eğitim gören öğrencilerin kaynakları ve üniversite eğitimi için tercih ettikleri ülkeler göz önüne alındığında dil, tarihsel bağlar, coğrafi yakınlık, karşılıklı ilişkiler ve politik çerçeve gibi yakınlık faktörlerinin önemli olduğu görölmektedir (OECD, 2018: 221). Ayrıca ulusal, bölgesel, yerel ve ulusüstü kurumlar sınırlar arası öğrenci hareketliliğine katkı sağlayacak çalışmalar yürütmektedir. AB'deki Erasmus programı, Baltık ülkelerindeki Nordplus Higher Education Programı uluslararası öğrenci hareketliliğini arttırmak üzere oluşturulmuş programlardır. OECD'ye göre 2013 yılında dünyadaki tüm uluslararası öğrencilerin % 19'u Amerika Birleşik Devletleri'ni, % 10'u İngiltere'yi, % 6'sı Avustralya'yı, % 6'sı Fransa'yı, % 5'i Almanya'yı tercih etmektedir. Türkiye'nin tercih edilme oranı ise % 1'dir (YÖK, 2017: 17).

Türk yükseköğretim sisteminin uluslararası hareketlilik içermesi ve iş birlikleri geliştirmesinde AYA kapsamında yürütölen Bologna Süreci oldukça etkili olmuştur. Diploma ve AKTS düzenlemeleri, yeterlilikler çerçevesi, kalite standartlarının oluşturulması Türk üniversitelerinin uluslararasılaşmasına katkı sağlamışlardır (YÖK, 2017). Türk yükseköğretim sistemi bu gelişmeler doğrultusunda uluslararasılaşma alanında büyük gelişme göstermektedir. Bologna Süreci, TURQUAS Projesi, Erasmus ve Erasmus+ programları, Türkiye Bursları, Mevlana Değişim Programı, Ortak Diploma programları, Proje Tabanlı Uluslararası Değişim Programı, YABSİS Projesi, Okul Tanıma ve Denklik Yönetmeliği, doktora öğrencilerinin mezuniyetleri sonrası Türkiye'de kalış sürelerinin uzatılması, YÖK'ün uluslararası öğrencilere yönelik burs vermeye başlaması, 2013 yılından itibaren sürdürölen "Study in Turkey" programı bu süreci güçlendiren önemli girişimlerden bazılarını oluşturmaktadır ((Büyökgöze, 2016: 46-48; YÖK, 2017: 23).

2.5.2.4. Rekabetin Artması

Çok uzun yıllardan beri yükseköğretim kurumları arasında öğrenci, akademisyen, sosyal destek ve finansal kaynaklardan daha fazla pay almak için bir rekabet olsa da 1990'lardan itibaren uluslararası yükseköğretim sektörünün büyümesiyle bu rekabet dünya sıralamasında ön sıralarda bulunan üniversitelere sahip olma arzusu güden birçok ülkenin girişimleriyle hiç olmadığı kadar artmıştır.

Kamuoyu üniversitelerin sıralamalardan elde ettikleri başarıları yakından takip ederek onları birbirleriyle kıyaslamaya başlamıştır (Curaj ve diğerleri, 2011: 347). Öğrenciler ve aileleri ise gelecek kariyer planlamaları doğrultusunda ellerindeki sermaye olarak gördükleri para ve zamanı en iyi sonucu alacakları üniversitelere yönlendirmek istemektedirler. Bunların haricinde üniversite yönetimleri gelecek planlarını, büyüme ve gelişme stratejilerini dünya genelinde yapılan üniversite sıralamalarına göre planlamakta, basın ve yayın organları bu sıralamaları yükseköğretim durumu raporlarıyla okuyucularına duyurmaktadır (Alaşehir ve diğerleri, 2014: 162).

Üniversite sıralamalarının ilk ortaya çıkışı, üniversitelerin verilen görevleri ne derece yerine getirdiğinin tespit edilmesi ve buna ilişkin tedbirlerin alınmasına yöneliktir. Bu kapsamda üniversitelerin başarı kıstasları değerlendirilerek karşılaştırılmaları, geliştirilecek yönlerinin tespit edilmesi ve tüm paydaşlara mevcut durumları ile ilgili bilgi aktarılması amacıyla oluşturulmuştur. Zamanla bu sıralamalar tüm dünyada kabul görmüş ve politikalar bunlara ilişkin oluşturulmaya başlanmıştır. Devlet yönetimleri ve medya kuruluşları sağlanan desteklere rağmen arzu edilen çıktılarını oluşturamayan üniversiteleri bu sıralamalar üzerinden eleştirerek düzeltici tedbirler almalarını talep etmeye başlamışlardır (Asunakutlu, 2017: 18).

Çin’de bulunan Jiao Tong Üniversitesi 2003 yılında ARWU (Academic Ranking of Worldwide Universities) olarak bilinen ilk dünya üniversiteler sıralamasını gerçekleştirmiştir. Sonuçlar dünya çapında yükseköğretimde büyük ilgi ve heyecan ile karşılanmıştır. O tarihe kadar sadece ulusal sınırlar içerisinde yapılan sıralamalar ilk olarak ARWU ile uluslararası alana taşınmıştır. ARWU’dan sonra dünya üniversitelerini sıralama girişimleri hız kazanmıştır. 2003 yılından beri “Academic Ranking of World Universities by Shanghai Jiao Tong University (SJTU)”, İngiliz Times Higher Education (THE) kurumu ve Thomson Reuters işbirliğinde “THE World University Ranking”, İngiltere merkezli “QS (Quacquarelli Symonds) Ranking”, Leiden Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Çalışmaları Merkezi’nin yayın kalitesine dayalı sıralaması, İspanya’da araştırma performansı, inovasyon çıktısı ve toplumsal etkiyi temel kriter olarak kabul eden “SCImago Institutions Rankings-(SIR)”, AB tarafından desteklenen “U-Multirank 2011” dünyada ilk % 10’luk dilimi belirlemeyi hedef alan ODTÜ Enformatik Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen URAP (University

Ranking by Academic Performance) üniversiteler için yapılan dünya sıralamasında öne çıkanlardandır (Asunakutlu, 2017: 18).

Bu sıralamaların oluşturduğu etki sonucunda artan sayıda ticari ve araştırma kuruluşları dünya genelinde ve ulusal alanda sıralama listeleri yayınlamaya başlamışlardır. Usher ve Medow (2009) dünya genelinde 26 sıralama listesi olduğunu ve birçok ülkede yeni sıralama sistemleri ortaya çıkmaya başladığını söylemektedir. Yükseköğrenim kurumlarının sıralamalarının artması üniversitelere olan sosyal ve siyasal ilginin artmasıyla açıklanabilir. Shin and Harman (2009) ve Dill (2009) tarafından yükseköğrenim kurumları sıralamalarına olan ilginin artması kitleselleşme, piyasalaşma, uluslararasılaşma ve küreselleşmeyle ilişkilendirilmektedir. Bu sıralamaların piyasalaşma, sosyo-politik şartlar ve neo-liberalleşme doğrultusunda müşteri olarak görülmeye başlanan öğrencilerin ve ailelerin yatırımlarının değerini görmesini sağladığı iddia edilmektedir. Ayrıca bu sıralamalar öğrencilere farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarının durumları hakkında bir farkındalık oluşturarak kıyaslama yapmalarını sağlamaktadır. Sıralamaların üniversiteler üzerindeki etkilerinden dolayı birçok üniversite daha fazla yayın yapmaya yönelmektedir. Araştırma üniversiteleri politikalarını yeni çevreye uyum sağlayacak şekilde dönüştürmektedir (Shin ve diğerleri, 2011: 10).

Üniversite sıralamaları ve değerlendirmeleri açıklandıkça öğrenciler üniversiteler arasındaki kalite farkını artan bir şekilde gözlemlemeye başlamış ve tercihlerini bu sıralamalara göre oluşturma eğilimi edinmişlerdir. Üniversiteler açısından uluslararası öğrencileri kendisine çekmek ve uluslararası hareketlilikte bir cazibe merkezi oluşturmak bu sıralamalarda performansı ve başarı değerlendirilmesinde bir kriter olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bunun haricinde üniversitelerin eğitim dilleri ve ülkelerin konuştuğu diller öğrenci tercihlerini belirleyen önemli bir faktör olmaktadır. İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça ve İspanyolca gibi dillerin konuşulduğu üniversiteler öğrenciler için görece daha cazip olmaktadır (OECD, 2018: 223). İngiltere, ABD ve Avusturalya üniversitelerinin en fazla uluslararası öğrenciye sahip olması onların sıralamada önde olan üniversitelere sahip olmasıyla açıklanabilir (Shin ve diğerleri, 2011: 11).

Dünya geneli üniversite sıralamaları tüm paydaşların ilgisini çekmesi ve geleceğe dönük stratejik planların oluşturulmasına etki etmesine rağmen eleştirilere de

maruz kalmaktadır. Bu eleştiriler göz önüne alındığında geleceğe yönelik daha etkin, çeşitlilik temelinde oluşturulmuş ve adil sıralama listelerinin yapılması düşünceleri ortaya çıkmaktadır. Üniversitelerin odaklandığı alanların, büyüklüğünün, tecrübesinin, akademik sisteminin, kaynaklarının ve uyguladığı akademik programların farklılık göstermesi sıralamaların oluşturulmasını karmaşıklştırmaktadır. Üniversiteler sıralamadaki yerlerine paydaşlarını ikna etmek ve onları kendilerine çekebilmek için tanıtım programları ve reklamlar düzenlemekte, kurumsal isimlerinin önüne uluslararası ifadesini eklemektedir (Shin ve diğerleri, 2011: 14).

Salmi ve Saroyan (2007) ve Hazelkorn (2009) sıralamaların ulusların üniversitelere yönelik politikaların bir aracı haline geldiğini ifade etmektedir. Örneğin Japonya’da sıralamada ön sıralarda olan üniversiteler merkezi hükümetten daha fazla ilgi görmektedir. Bastedo ve Bowman (2011) ABD üniversitelerinden ön sıralarda olanlara devlet yönetiminin tahsis ettiği Ar-Ge fonlarından daha fazla kaynak aktarıldığını belirtmektedir. Usher ve Savino (2006) son yıllarda üniversite sıralama listelerinin yoğun ilgi görmesi nedeniyle sayı ve çeşitlilik temelinde oldukça arttığını söylemektedir. Günümüzde 50’den fazla ülkede üniversitelere ilişkin ulusal sıralamalar yapılmaktadır. (aktaran Curaç ve diğerleri, 2011: 53).

Söz konusu sıralamalar yalnızca üniversitelerin mevcut kadrolarının ne kadar iyi araştırma yaptıklarını göstermemekte, aynı zamanda bu üniversitelerin daha iyi araştırmacılar istihdam etmelerine de imkân vermektedir. Sıralamalarda üst sıralarda yer alan üniversiteler ayrıca öğrenci temininde daha az sıkıntı yaşamaktadırlar (Önder, 2011: 48). Rekabet sonucunda listelerde ön sıralarda yer alan ABD üniversiteleri uluslararası yabancı öğrencilerin % 30’unu, İngiltere üniversiteleri % 14’ünü, Alman üniversiteleri % 13’ünü, Fransa üniversiteleri % 9’unu ve Avustralya üniversiteleri % 7’sini çekmektedir (YÖK, 2007: 18).

Sıralama sistemleri; getirilen eleştirilere rağmen Üçüncü Nesil Üniversite stratejilerine yön verilebilmesi, güçlü ve iyileştirmeye açık yanlarının tespit edilebilmesi için devlet yönetimleri ve tüm paydaşlar tarafından dikkatle izlenmektedir. Üçüncü Nesil Üniversiteler konusundaki marka değerimizi ve rekabet gücümüzü korumak, uluslararası öğrencileri ülkemize çekebilmek, mezunlara küresel anlamda istihdam yetenekleri kazandırmak, kurumsal kalitenin geliştirilmesi ve

stratejilerin belirlenmesi için bu sıralama listelerinin fayda sağlayacak şekilde dikkate alınması gereklidir (Asunakutlu, 2017: 18).

2.5.3. Sosyo-Kültürel Faktörler

Tablo 8’de Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinden sosyo-kültürel faktörleri ilgilendirenler maddeler halinde gösterilmiştir. Üçüncü Nesil Üniversite kriterleri sosyo-kültürel faktörleri açısından; üniversitelerde işbirliği ve ortak çalışma kültürü oluşturulmalı, yabancı dil yeterlilikleri sağlanmalı, üniversiteler yabancı öğrenciler ve akademisyenler için bir cazibe merkezine dönüştürülmeli, girişimcilik bir değer olarak görülerek teşvik edilmeli, genç nüfusun kaliteli ve günümüz gerçeklerine uygun olarak eğitim alması sağlanmalı ve üniversitelerde üretilen bilginin topluma aktarılması hedeflenmelidir.

Tablo 8: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri Sosyo-Kültürel Faktörler Analizi

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	PESTEL Başlık Analizi
K 1	Bilgi tekerlekleri (know-how carousel) veya bilgi göbeği (knowledge hub) aracılığıyla işbirlikleri oluşturan ağ üniversiteleridir.	SOSYO-KÜLTÜREL
K 2	Tasarım fakültelerine sahip olarak bilgi üretme ve kullanma rolü Üçüncü Nesil Üniversitelerin esas görevleridir.	SOSYO-KÜLTÜREL
K 4	Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki tüm dersler ve seminerlerin dilleri İngilizce olmalıdır.	SOSYO-KÜLTÜREL
K 5	Üçüncü Nesil Üniversiteler girişimcilik etkinliklerinin teşvik edilmesi ve artırılması için araştırma ve eğitim süreçleri sonucunda üretilen bilgiyi kullanırlar.	SOSYO-KÜLTÜREL
K 7	Üçüncü Nesil Üniversiteler disiplinlerarası uzlaşma ve yaratıcılığı itici bir güç olarak görür.	SOSYO-KÜLTÜREL
K 8	Üçüncü Nesil Üniversiteler eğitim ve araştırma faaliyetlerinin yanısıra çığır açıcı bilimsel çalışmaların yapıldığı çift kanallı üniversitelerdir.	SOSYO-KÜLTÜREL
K 9	Üçüncü Nesil Üniversiteler uzlaştırma ve yaratıcılık kavramlarını bilimsel yöntemin itici gücü olarak kabul eder.	SOSYO-KÜLTÜREL
K 10	Üçüncü Nesil Üniversiteler çeşitli personel ve öğrencinin bulunduğu uluslararası bir ortamda faaliyet gösteren çok kültürlü üniversitelerdir.	SOSYO-KÜLTÜREL
K 11	Üçüncü Nesil Üniversiteler bilginin değerini topluma aktarmayı geleneksel amaçlarının yanı sıra üçüncü amaç olarak benimserler.	SOSYO-KÜLTÜREL

Tablo 8’deki kriterler Nüfus Artışı, Eğitim Dili, Girişimciliğin Yükselmesi ve Talep Artışı başlıkları altında tartışılmaktadır. Başlıklardan nüfus artışı Üçüncü Nesil Üniversite dönüşümünü sağlayan nedenlerden biriyken diğerleri Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamasını açıklamaktadır.

2.5.3.1. Nüfus Artışı

Üniversiteleri değişime iterek Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasına neden olan etmenlerden bir tanesi nüfusta yaşanan artıştır. Nüfus artışına bağlı olarak öğrenci sayısının ve çeşitliliğinin artması yükseköğretimde kitle eğitime yönelimi ortaya çıkarmıştır. Kitleleşme eğitimi ise yükseköğretim sistemlerinin çeşitlenmesine, akademik standartların düşürülmesine, altyapı ihtiyaçlarında eksikliklerin doğmasına, finansal sorunların artmasına (Altbach ve diğerleri, 2009: 3) yeni üniversitelerin kurulmasına ve sayılarının artmasına neden olmuştur (Günay ve Günay, 2011: 21). Ayrıca nüfus artışının yükseköğretime diğer yansımaları arasında üniversite eğitimi sonrası istihdam sorunlarının artması, kalite arayışlarının önem kazanması, kontenjan artış taleplerinin oluşması, akademisyen ve öğrencilere yönelik talep ve arz hareketliliği, akademik rekabetin artması, barınma sorunları ve uzaktan eğitim seçenekleri yer almaktadır.

Dünya nüfusunun 2030 yılında şu anki nüfusa oranla % 16 artış göstererek 8.5 milyara ulaşması beklenmektedir. Yine bu artışlar doğrultusunda yükseköğretime kayıt olan öğrenci sayısının % 56 oranında yükselerek 332 milyona ulaşması tahmin edilmektedir (Erdoğan, 2019: 131; Rest ve Choudaha, 2018: 2). 2017 yılında 80.8 milyon olan Türkiye nüfusunun 2023’te 86.9 milyona ve 2040 yılı itibariyle 100.3 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu nüfus artışının 2069 yılına kadar devam etmesi ve 107.6 milyona ulaşması beklenmektedir (<http://www.invest.gov.tr>). Nüfustaki artış doğrultusunda Türkiye’de yükseköğretim talebi 1999 yılında 15 bin iken 2008 yılında 1 milyon 781 bine ulaşmıştır. 2019 yılı itibariyle yükseköğretime kayıtlı olan öğrenci sayısı 7 milyon 740 bindir. Nüfus artışıyla doğru orantılı olarak ülkemizde de yükseköğretime olan talebin artacağı düşünülmektedir (<https://istatistik.yok.gov.tr/>). Bu sorunlarla baş edebilmek için yükseköğretim harcamalarının GSYH içindeki payının % 1’in üstüne çıkarılması, öğrenci başına

yapılan harcama miktarının ve kamu bütçesinin arttırılması gereklidir (Kavak, 2011: 101).

Nüfus artışı bir ülkedeki sosyal eğilimleri, kaynakların kullanımını, fiziksel altyapıyı, demografik değişiklikleri, ekonomik, kültürel ve toplumsal gelişmeleri etkileyen başlıca faktörlerden biridir. Bu durum bir yandan her alanda önemli sorunlara neden olabilirken diğer taraftan iyi yönetilmesi durumunda birçok konuda ülkelere önemli üstünlükler sağlamaktadır. Ülkemizin bilgi toplumu gereksinimleri doğrultusunda rekabet gücünün artması, bilgi ve değer oluşturma süreçlerinde daha aktif rol alması iyi eğitim almış genç nüfusuyla sağlanacaktır.

2.5.3.2. Eğitim Dili

Wissem (2009), Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki tüm ders ve seminerlerin dillerinin İngilizce olması gerektiğini söylemektedir. OECD (2008) tarafından İngilizcenin sadece yükseköğretimin değil çalışma hayatında geçerli dili olduğu ve küreselleşme sayesinde önemini iyice arttırdığı, Varhgese (2013) tarafından ise İngilizcenin yükseköğretim sisteminde kazandığı yaygınlık ve geçerlilikle 21.yy'ın Latincesi olduğu ifade edilmektedir.

Günümüzde, İngilizce akademik işbirlikleri ve araştırma aktivitelerinde anahtar konuma gelmiştir. Uluslararası hareketlilikte öğrenciler ve akademisyenler büyük oranda İngilizce eğitim veren ve İngilizcenin günlük hayatta kullanıldığı ülkeleri tercih etmektedir. Bilgi toplumu yeteneklerinin öğretim dili olarak İngilizcenin üniversitelerdeki yeri ve önemi sürekli olarak artmaktadır. Üçüncü Nesil Üniversitelerde yabancı dilde eğitim denildiğinde akla İngilizce eğitimi gelmektedir (<https://www.theguardian.com/higher-education-network/2013/feb/13/english-language-international-higher-education>).

Yabancı dil becerilerinin iyi olmasının sağlayacağı ekonomik getiriler ve yetersizliğinin oluşturacağı olumsuz sonuçlar karşısında yükseköğretim kurumları ve yöneticileri İngilizcenin Türk Üniversitelerinde geliştirilmesini uzun yıllar boyunca önemli gündem maddesi olarak ele almışlardır. AB ve G20 ülkelerine kıyasla üniversite sayıları Türk yükseköğretim sisteminde büyük oranda artmasına rağmen üniversite sıralama listelerine göre dünya genelinde ön sıralarda yer alan üniversitemiz

yoktur. Üniversitelerimizin sıralamalarda arzu edilen yerlerde olmamasının nedenlerinden biri de yabancı dil bilgisi yetersizliğidir. Bu eksiklik bilimsel kaynakların derinlemesine incelenmesini ve yorumlanmasını, öğrenci değişim programlarından arzu edilen sonuçların alınmasını, ortak proje ve araştırmaların yürütülmesini, uluslararası alanda yayın yapılmasını ve uluslararası hareketliliği olumsuz olarak etkilemektedir. 2014 yılında yapılan İngilizce yeterlilik endeksinde Türkiye dünya genelinde 47'nci ve Avrupa'da değerlendirmeye alınan 24 ülkeden sonuncu olmuştur. Bu sonuçlar, Türkiye'nin dünya çapında saygın ve marka değeri oluşturmuş üniversitelere sahip olma amaçları doğrultusunda yabancı dil eğitimine daha fazla önem vermesi gerektiğini ortaya koymaktadır (TEPAV, 2015: 20-28).

2.5.3.3. Girişimciliğin Yükselmesi

Girişimcilik şu anda elde olan kaynakları dikkate almadan yeni fırsatlar oluşturma ve bunları takip etme sürecidir. Girişimcilik faaliyeti ise yeni fırsatların ve yöntemlerin keşfedilmesi, değişimi ve dönüşümü başlatacak stratejik düşüncenin oluşturulması, dinamizm sağlanması, yeni örgütler oluşturarak ekonomik aktivitelerin ortaya konulmasıdır. Dünya genelinde etkileri hissedilen ekonomik sorunlara karşı girişimciliğin yükselmesi en büyük çare olarak görülmektedir (Tauceana ve diğerleri, 2018: 582).

Girişimcilik etkinlikleri Üçüncü Nesil Üniversitelerin temel hedefidir. Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki girişimcilik faaliyetlerinin yürütülmesinde, yönlendirilmesinde ve teşvik edilmesinde akademisyenlerin, rehberlerin ve teknoloji transfer uzmanlarının büyük önemi bulunmaktadır. Birçok akademisyen ve araştırmacı son yıllara kadar uzmanlık alanlarıyla ilgili ortaya koydukları bilgilerin ticari faaliyetlerde kullanılmasında çekimser davranmaktaydı. Ancak üniversiteler üzerindeki ekonomik baskıların artması, bilgilerin toplum faydası açısından kullanılma düşüncelerinin ağır basması ve kişisel refah seviyesindeki artış beklentileri karşısında bu tutum değişmeye başlamıştır. Üniversitelerde üretilen bilginin ticari faaliyetlere dönüştürülme düşüncesi girişimciliğin Üçüncü Nesil Üniversitelerde bir değer olarak görülmesiyle öncelik kazanmıştır (Etzkowitz, 2003: 116).

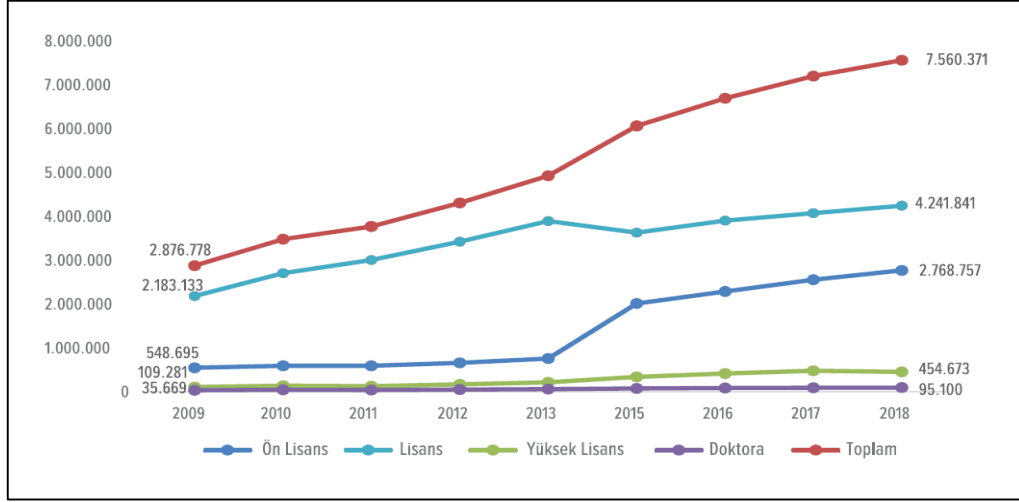
Türkiye’de TÜBİTAK tarafından yayınlanan üniversitelerin girişimcilik ve yenilikçilik performanslarına göre sıralandığı Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi ile üniversitelerdeki girişimci odaklı rekabetin arttırılması ve motive edici bir anlayışın geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu endeks ile üniversitelerde yürütülen girişimcilik faaliyetlerinin ortaya koyduğu sonuç ve oluşturduğu etki bakımından incelenmesi ön plandadır (<http://www.tubitak.gov.tr>). Ülkemizde birçok üniversite bu endekste edindiği başarı sıralamasını basın yayın yoluyla duyurarak bir önceki elde ettiği sıralamayla kıyaslamakta, elde ettiği başarıyla gurur duymakta, geliştirilmesi yönünde yapılması gerekenleri stratejik planlarına dâhil etmekte ve teşvik çalışmaları yürütmektedir.

Üçüncü Nesil Üniversiteler bünyesinde kurulacak teknoloji transfer ofisleri, teknoloji merkezleri, bilim parkları ve start-up fimaları girişimciliğin bir değer olarak yükselmesine katkı sağlayacak unsurlardır. Girişimcilik ekosisteminin ülkemizde yükselmesi doğal olarak ülkenin bilgi, refah ve gelişmişlik seviyesini de yükseltecektir. İşsizlik, orta gelir tuzağı, dijital dönüşüm ve yeni teknolojilere uyum sağlama gibi sorunların çözümüne de büyük katkı sağlayacaktır.

2.5.3.4. Talep Artışı

Wissem (2009) geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüşüm nedenlerinden birisinin öğrenci sayısındaki artış olduğunu belirtmektedir. Dünya Bankası, UNESCO ve OECD gibi uluslararası kuruluşların raporlarına göre, dünyada yükseköğrenim gören öğrenci sayısı 1985 yılında yaklaşık 20 milyon iken, 1990’da 26 milyona, 1995’de 38 milyona yükselmiş ve 1995 yılından itibaren hızla artarak 2001 yılında 85 milyonu aşmıştır. Bu sayının, günümüzde 100 milyonu aştığı tahmin edilmekte, 2020’de ise, 200 milyon düzeyine ulaşacağı öngörülmektedir (YÖK, 2007: 18). Türkiye’nin yükseköğretim sisteminin son 30 yıllık gelişimine bakıldığında ise benzer bir büyüme ve değişim yaşandığı açık olarak görülmektedir. Türkiye’de 1982 yılında 27 olan üniversite sayısı, 2014 yılı başında 176’ya, yaklaşık 282.000 olan öğrenci sayısı 5,5 milyona, yaklaşık 22.000 olan öğretim elemanı sayısı ise 140.000’e ulaşmıştır (Çetinsaya, 2014: 13).

Şekil 6: Türk Yükseköğretim Sistemindeki Talep Artışı (2009-2018)

Kaynak: Erdoğan, 2019: 70

Şekil 6'da ülkemiz yükseköğretim sisteminde 2009-2018 yılları arasındaki talep artışı görülmektedir. Ülkemiz yükseköğretim sistemindeki talep artışı tüm öğrenim düzeylerinde yıllara göre artış göstermiş, 2009 yılında 3 milyona yakın olan öğrenci sayısı 2018 yılı itibariyle 7,5 milyonu aşmıştır.

2.5.4. Teknolojik Faktörler

Teknolojik altyapı ve araçlarının gelişmesi, buna bağlı olarak teknoloji kullanımının üniversitelerde yaygınlaşması dünyanın herhangi bir yerinde üretilmiş veriye ulaşmayı, başka verilerle birleştirerek yeni yorum ve analizler getirmeyi mümkün kılmaktadır.

Tablo 9: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri Teknolojik Faktörler Analizi

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	PESTEL Başlık Analizi
K 2	Tasarım fakültelerine sahip olarak bilgi üretme ve kullanma rolü Üçüncü Nesil Üniversitelerin esas görevleridir.	TEKNOLOJİK
K 5	Üçüncü Nesil Üniversiteler girişimcilik etkinliklerinin teşvik edilmesi ve artırılması için araştırma ve eğitim süreçleri sonucunda üretilen bilgiyi kullanırlar.	TEKNOLOJİK
K 7	Üçüncü Nesil Üniversiteler disiplinlerarası uzlaşma ve yaratıcılığı itici bir güç olarak görür.	TEKNOLOJİK
K 9	Üçüncü Nesil Üniversiteler uzlaştırma ve yaratıcılık kavramlarını bilimsel yöntemin itici gücü olarak kabul eder.	TEKNOLOJİK

Üçüncü Nesil Üniversitelerle geleneksel üniversite modelleri arasındaki fark bilgi toplumu ve teknolojinin arzu ettiği niteliklere sahip olup olmamaya bağlı olarak giderek açılmaktadır (İçli, 2001: 66). Tablo 9'da Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinden teknolojik faktörleri ilgilendirenler gösterilmiştir. Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinde teknolojik faktörleri ilgilendirenler Teknolojik İlerlemeler ve Bilgi Toplumunun Beklentileri, Eğitimde Nitelik Artışı Beklentileri başlıkları altında tartışılacaktır.

2.5.4.1. Teknolojik İlerlemeler ve Bilgi Toplumunun Beklentileri

Teknolojide yaşanan baş döndürücü ilerlemeler üniversite eğitim-öğretim yöntemlerini ve müfredatlarını etkilemiş, araştırma süreçlerini hızlandırmıştır (Günay, 2007: 80; Yılmaz ve Horzum, 2005: 117). Bilgi, özellikle iletişim teknolojisindeki gelişmelerle tüm kesimler için kolaylıkla erişilebilen ve düşük maliyetli bir hal almıştır (Yılmaz ve Horzum, 2005: 109). Bilgi toplumu içerisinde paydaşların kendilerine meslek garantisi ve iyi bir gelecek sağlayacak üniversite eğitimi talepleri artmıştır. İş dünyası birçok alanda istenilen niteliklere yönelik özel eğitimden geçmiş üniversite mezunları talep etmeye başlamıştır. Üretilen bilgiler tek bir üniversite veya devlet tarafından kontrol edilebilecek ve yönetilebilecek sınırları aşmış, birkaç yıl sonrasında bile üretilecek bilginin boyutları ve nitelikleri tahmin edilemez boyutlara ulaşmıştır. Teknolojik ilerlemeler ve bilgi toplumu yapısı ulusal sınırların aşılarak daha fazla üniversitenin bir araya gelmesini ve yükseköğretimin uluslararasılaşmasını sağlamıştır (Clark, 1998: 5). Üniversiteler bilgi toplumunun gelişimine önemli katkılar sağlamış ve teknolojik ilerlemeyi bilgi, zekâ ve yenilikçilik alanında elde edilen başarılarla dayandırmıştır (Daniels, 2009: 65). Bilgi toplumu ve teknolojik gelişmelerle modüler eğitim yöntemleri, internet üzerinden eğitim ağları yaygınlaşmaya başlamış, eğitim-öğretim araçları dijitalleşmiş ve teknik anlamda erişim kolaylaşmıştır (Yamaç, 2009: 186).

Tüm bu gelişmelerin yanısıra teknolojik ilerlemeler aynı zamanda üniversiteler için yeni sorun alanları ortaya çıkarmıştır. Bunlardan birisi, üniversitelerin teknolojik ve iletişim altyapıları ve kullanım bedellerinin oluşturduğu finansal harcama yükleridir. Diğer sorun ise; bilgi teknolojilerindeki gelişmeler doğrultusunda tercih

edilmeye başlanan uzaktan eğitim, e-öğrenme gibi kavramların eğitim-öğretim anlayışındaki öncelikleri dönüştürmesidir (Altbach ve diğerleri, 2009: 15).

2.5.4.2. Eğitimde Nitelik Artışı Beklentileri

Yeni teknolojilerin ortaya çıkması, büyük veri kullanımı, nesnelerin interneti, yapay zekâda sağlanan ilerlemeler, ekonomik büyüme istekleri, disiplinlerarası çalışmaların önem kazanması, mobil cihaz kullanımının yaygınlık göstermesi, uzaktan eğitim programı uygulamalarının artması, nitelikli öğrenci ve akademisyenleri elde tutmanın zorlaşması, öğrenci beklentilerinin çeşitlenmesi üniversitelerde verilen eğitimlerin nitelik artışlarını gerekli kılmaktadır. Üniversite eğitiminde nitelik artışı sağlamak için yapılacak çalışmalarda teknik, tasarım ve kültür sistematik olarak birlikte ele alınmalı ve güncel gelişmelerin takip edildiği bir anlayış yerleştirilmelidir. Bu durum karşısında üniversiteler eğitim ve araştırma altyapısına yatırım yaparak sistemlerini geliştirmelidir. Akademisyen başına düşen öğrenci sayısı azaltılarak üniversitelerin önemli paydaşlarından biri olan öğrenci başına yapılan harcamalar artırılmalıdır. Uluslararası yayın ve araştırma kapasiteleri yükseltilmelidir. Disiplinlerarası çalışmalara ortam sağlayacak yapısal ve kültürel çalışmalar hazırlanmalıdır (Erdoğan, 2019: 102).

Teknolojik faktörlerin gelişmesi ve çeşitlenmesiyle yaşam tarzları ve eğitim-öğretimdeki araçlar büyük oranda dijitalleşmiştir. Bilgi toplumu ve ekonomisinin ihtiyaçları doğrultusunda ikiz programlar (twinning), ters çevrilmiş öğrenme (flipped learning), kitlesel çevrimiçi açık kurslar (MOOC), iş dünyası ile bütünleşmiş eğitim (CO-OP), hibrit öğrenme gibi yeni öğretim yaklaşımları üniversitelerde yaygınlık kazanmıştır (Erdoğan, 2019: 85). Üniversite eğitiminde kullanılan kaynakların sanayiden sağlanması eğilimleri artış göstermektedir (<http://panorama.khas.edu.tr/turkiyede-egitim-teknolojileri-uzerine-dusunceler-152>).

2.5.5. Çevresel Faktörler

Wissema (2009)'ın Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamaları doğrultusunda ele alınan ve üniversitelerin yaşadığı dönüşüm süreçlerinin analiz edilmesinde kullanılan

kriterlerin çevresel faktörleri doğrudan ilgilendiren maddeleri bulunmamakla birlikte bu faktör altında yapılacak çalışmalar Üçüncü Nesil Üniversitelerin küresel rekabet doğrultusundaki marka değerinin oluşmasına ve tanınırlığının artmasına yardımcı olacaktır. Bu başlık altında yapılacak çalışmalar politik, ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik ve yasal faktörler altındaki konuların başarılmasına olumlu katkılar sağlayacaktır.

Üçüncü Nesil Üniversiteler eğitim ve araştırma amaçlarının yanında toplumun geleceğinin şekillenmesine katkı sağlama görevini de üstlenmektedir. Bu bakımdan toplum genelinde artan çevre bilinci ve sorumluluğu Üçüncü Nesil Üniversitelere hem örnek olma hem de yeni sorumluluklar getirmektedir. Bu durum karşısında Üçüncü Nesil Üniversitelerin stratejik planlarında çevresel faktörlere ilişkin hedeflere yer vermeleri bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü Nesil Üniversiteler sadece ürettiği bilgi ve bunları ticari faaliyetlere dönüştürme oranları ile değil çevre konusundaki duyarlılıkları ile de toplum genelinde bir dönüşümün yaşanmasına kaynak olacak kurumlara dönüşmelidir. Bu maksatla Üçüncü Nesil Üniversite yerleşkelerinde iş sağlığı ve güvenliği koşulları dünya standartları seviyesine ulaşacak şekilde iyileştirilmeli, yeşil alan miktarı arttırılmalı, enerji verimliliğini sağlayacak tedbirler alınmalı, geri dönüşüm özendirilmeli ve buna yönelik altyapı oluşturulmalı, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı arttırılmalı, fiziksel altyapı akıllı ve özgün tasarımlarla desteklenmeli, ulaşım seçenekleri arttırılmalı, çevrenin korunmasına yönelik farkındalık programları düzenlenmeli ve fiziksel engellerin en aza indirildiği bir çevre tasarlanmalıdır.

2.5.6. Yasal Faktörler

Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinden yasal faktörleri ilgilendirenler Tablo 10'da gösterilmiştir. Bu faktörler; Düzenleme ve Denetleme Kuruluşları, Yükseköğretimde Kalite Yönetimi ve Akreditasyon ile Fikri Mülkiyet Hakları başlıkları altında tartışılmaktadır.

Tablo 10: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri Yasal Faktörler Analizi

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	PESTEL Başlık Analizi
K 1	Bilgi tekerlekleri (know-how carousel) veya bilgi göbeği (knowledge hub) aracılığıyla işbirlikleri oluşturan ağ üniversiteleridir.	YASAL
K 3	Üçüncü Nesil Üniversiteler uluslararası ortamda etkinlik göstererek rekabet ederler.	YASAL
K 6	Üçüncü Nesil Üniversiteler devlet kontrolü altında büyüyüp gelişemezler. Bu nedenle doğrudan kamu finansmanı yerine araçlarla finansman gerçekleştirilmelidir.	YASAL

Yükseköğretim sistemindeki çeşitliliğin artması, finansman ihtiyacı, yönetim anlayışı, kalite ve akreditasyon sistemlerinin gereklilikleri, üniversitelerde üretilen bilgilerin fikri mülkiyet hakları ile koruma altına alınması talepleri, uluslararasılaşma eğilimleri ve işbirlikleri oluşturulması ihtiyacı yasal konularla ilgili düzenlemeler yapılmasını, denetim ve kontrol görevlerinin yürütülmesini gerektirmektedir.

2.5.6.1. Düzenleme ve Denetleme Kuruluşları

Küreselleşmenin etkilerinin yükseköğretime yansımaları, pazar ekonomisi koşullarının yükseköğretim sisteminde egemen olmaya başlaması ve her kesimden olan ilginin artması ile ülkeler yükseköğretim alanındaki değişimleri yönetebilecek ve çağın gereksinimlerini anlayabilecek, devletlerin yönetim planlarıyla uyumluluk gösterebilecek, planlama ve eşgüdüm oluşturabilecek, bütüncül politikalar belirleyebilecek, finansal kaynak sağlayabilecek kurum ve ara kurumların oluşturulmasının gerekliliğini anlamıştır. Ayrıca devlet yönetimleri ile üniversiteler arasındaki ilişkilerin bu kurullar aracılığıyla uzun dönemli politikalar ve stratejiler temelinde oluşturulması yönetsel, finansal ve akademik konularda daha etkin kararlar alınmasına katkı sağlayacağı düşünceleri yaygınlık kazanmıştır. Oluşturulacak bu kurullar yükseköğretim sisteminde denetleme ve değerlendirme görevlerini yerine getirirken aynı zamanda karar alma süreçlerinin hızlanmasına, katılımlı yönetimin sağlanmasına, yetki devri yapılabilmesine, bölgesel ihtiyaçlara cevap verilebilmesine yardımcı olacaktır (Çelik ve Gür, 2014).

Türk yükseköğretim sisteminin temel yapısını 1982 Anayasası'nın 130 ve 131. maddeleri ile 6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu

oluşturmaktadır. Anayasa'nın 130. Maddesine göre üniversiteler devlet tarafından kanunla kurulmaktadır. Anayasa'nın 131. maddesi ile yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek ve denetlemek amacıyla Yükseköğretim Kurulu kurulmuştur. Zaman içerisinde 2547 sayılı yasa ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenmiş ve yeni kurumlar oluşturulmuş olmasına rağmen sistematik bir değişikliğe uğramadan varlığını sürdürmektedir (Erdoğan, 2019: 11). Türkiye'de yükseköğretim sisteminin büyüklüğü ve üniversitelerin sayısı dikkate alındığında, tek bir merkezi kurul ile tüm yükseköğretim kurumlarını etkili bir şekilde yönetmek ve denetlemek etkin değildir. Bu nedenle Üçüncü Nesil Üniversite yapılanması ve çağın ihtiyaçlarını karşılayacak yeni düzenleme ve denetleme kurulları oluşturulmalı, etkinliklerini arttıracak tedbirler alınmalıdır (Erdoğan, 2019:59).

2.5.6.2. Yükseköğretimde Kalite Yönetimi ve Akreditasyon

Yükseköğretimde kalite güvencesi bir yükseköğretim kurumunun, eğitim, öğretim, araştırma faaliyetleri ile idari hizmetlerinin kalitesinin kapsamlı, sistematik ve düzenli olarak değerlendirilmesi ve geliştirilmesi süreçlerini (Günay, 2012: 14) içermesi nedeniyle çok yönlü ve çok aşamalı bir kavramdır (Vlasceanu'dan aktaran Yamaç, 2009: 171). Yükseköğretime kalite kavramının yerleştirilmesi üniversite etkinliklerinin farklı açılardan bütünleşmesini, süreç ve sonuçların daha iyi bir eğitim, öğretim ve araştırma performansı ortaya koymasını ve örgütsel kültür gibi geniş açıları kapsadığından üniversitelere genel bir avantaj sağlar (Shin ve diğerleri, 2011: 23). Altbach ve Knight (2007)'a göre ülkelerin yükseköğretim kalite güvence sistemlerinin eksik olması öncelikle uluslararası ders ve program uygulayan, mezun veren, işbirlikleri yürüten üniversiteleri etkilemektedir.

Yükseköğretimde kalite geliştirme çalışmaları üniversitelerdeki dönüşüm ihtiyacının belirlediği 1980'li yıllardan itibaren önem kazanmıştır. Bu yıllardan itibaren yükseköğretimde gelişmiş sistemlere sahip olan ülkelerin çoğunda devlet kurumları, üniversiteler ve sanayi kesiminden temsilcilerin olduğu ve çoğunlukla devlet yönetimleri tarafından finanse edilen kalite ajansları oluşturulmaya başlanmıştır (Erdoğan, 2019: 89). Yükseköğretim sistemlerinin hızlı bir şekilde genişlemesi ve ortaya çıkan finansman sorunları üniversitelerdeki etkinlik ve kalitenin belirlenmesi

amacıyla uygulanan denetimleri arttırmıştır. Bu denetimlerde tespit edilen eksikliklerin en aza indirilmesi, genişleyen yükseköğretim sektörüne standartların getirilmesi, hesap verebilirlik ilkesinin sağlanması, uluslararasılaşma hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve küreselleşmenin olumsuz etkilerinin yönetilebilmesi için üniversitelerde kalite güvence ve akreditasyon sistemlerinin uygulanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ayrıca yükseköğretim sistemlerinde özel sektör tarafından kurulan üniversitelerin yer almaya başlaması, diploma ve derecelerin diğer ülkeler tarafından kabul edilmesi ve uluslararasılaşma eğilimleri (Altbach ve Knight, 2007: 295; Çetinsaya, 2014: 28) öğrenci ve akademisyen sayısındaki artış, kalite güvence ve akreditasyon sistemlerinin uygulanmasını daha önemli hale getirmiştir (Erdoğan, 2019: 109). Kaliteli üniversite eğitiminin bireylere daha iyi yetenekler kazandıracığı, yüksek gelir seviyesi getireceği ve ülkenin ekonomik seviyesine katkı yapacağı gerçekleri de kalite konusundaki ihtiyacı arttırmıştır (OECD, 2018: 11).

OECD (2008) tarafından yayınlanan ve yükseköğretim konusunda uzman kişilerin 2030 yılı öngörülerine yer verilen çalışmada, katılımcıların gelecek dönemlerde yükseköğretim sistemlerinin uğraşacağı ana sorun sahasını tanımlamaları istenmiştir. Uzman görüşleri değerlendirildiğinde en önemli sorun sahası olarak kalite güvence ve akreditasyon sistemlerinin çerçevesinin çizilmemesi, sorumluluk ve görevlerin tanımlanmaması ve standartlaşmanın olmaması gösterilmiştir. Ayrıca kalite güvence ve akreditasyon sistemlerinin gelişmemiş olmasının uluslararasılaşma, işbirlikleri oluşturma, bireysel ve kurumsal etkinlik oluşturma, finansal alanlarda da görülen sorunların şiddetlenmesine yol açacağı ileri sürülmektedir.

Üniversitelerin geleneksel yapıdan uzaklaşarak rekabet güçlerini yükseltmesi, bilgi toplumu ve bilgi ekonomisinin ihtiyaçlarına en iyi şekilde cevap verebilmesi, stratejik planlarında belirtilen hedeflere ulaşma oranlarının tespit edilmesi amacıyla kalite ve akreditasyon konularının bağımsız kuruluşlarca denetlenmeleri günümüz şartları gereğince kaçınılmazdır. Yükseköğretimde kalite ve akreditasyon konularında yürütülecek bu çalışmalar üniversite eğitim kalitelerinin artırılmasına, toplum tarafından takip edilebilecek bilgilerin açık olarak ortaya konulmasına, üniversitelerin paydaş beklentilerine cevap verebilmelerine ve yükseköğretimin ileriye dönük etkin planlanmasına katkı sağlayacaktır (Billing, 2004'den aktaran Küçükcan ve Gür, 2009: 63).

2.5.6.3. Fikri Mülkiyet Hakları

Üniversitelerde üretilen bilginin sahibinin kim olduğu ve araştırma sonuçlarından elde edilen bilgilerden kimlerin faydalanabileceği artan oranda sorun sahalari oluşturmaktadır. Üniversiteler ise ürettikleri bilgi ve değeri kullanarak gelirlerini arttırmaya, fikri mülkiyet haklarını patenle koruma altına almaya çalışmaktadır. Bu konu çoğunlukla araştırmayı yapan ve bilgiyi üretenle bilgiyi korumak ve ondan faydalanmak isteyenler arasında sorun oluşturmakta, birçok araştırma sonucunun toplum faydasına kullanılmasını olumsuz etkilemektedir (Altbach ve diğerleri, 2009: 14). Wissema (2009) Üçüncü Nesil Üniversitelerin girişimci özellikleri doğrultusunda fikri mülkiyet haklarından gelir elde etmeleri gerektiğini ve bu konuda yeni örgütsel modellere, yasal dayanaklara ihtiyaçları olduklarını belirtmektedir (Wissema, 2009: 58-59). Fikri Mülkiyet Haklarını düzenleyen ve koruma altına bu yasal dayanaklar küresel sistemle uyumlu olmalı, patent alma süreçleri basitleştirilerek maliyetler düşürülmelidir. Ortaya konulan bir yeniliğin ve bilginin her zaman diğer yeniliklere ve bilgilere zemin hazırlayacağı düşünülerek çok geniş kapsamda korunması takip edenler için engel oluşturacağı göz önünde bulundurularak gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır (Uzkurt, 2008: 231).

Türkiye’de uluslararası alanda yapılan patent ve fikri mülkiyet haklarının korunması başvuruları incelendiğinde düşük grupta yer aldığı görülmektedir. Bu durum, ülkemizin bilgi üretme ve araştırma kapasitesinin ve üniversitelerin teknolojik gelişmelere öncülük etme, toplumsal sorunlara çözüm üretme gibi konularda arzu edilen seviyelerde olmadığını göstermektedir (Ergüder ve diğerleri 2006’dan aktaran Erdoğmuş, 2019: 120)

2.6. ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTE MODELİ

Bilgiye dayalı küresel ekonomik yarış ve rekabet, bilişim ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler, yükseköğretim sektöründe pazar koşullarının hâkim olmaya başlaması, güç mesafesinin azaltılarak iletişim, hesapverebilirlik ve kalite konularının üniversite yönetimlerinde ön plana çıkarılması (Jacob ve Hellstorm, 2003: 49’dan aktaran Çetin, 2007: 188), Üçüncü Nesil Üniversite kavramının dünya

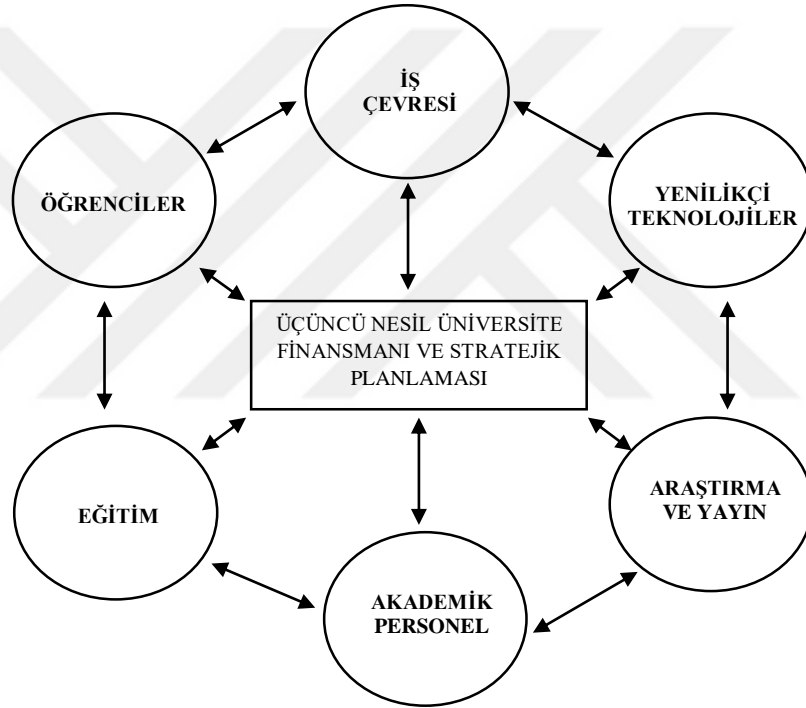
genelinde geçerlilik kazanması geleneksel üniversite modellerinin analiz edilerek yeniden yapılandırılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (www.yök.gov.tr). Geleneksel üniversite yapısında yapılacak dönüşümlerde ve yeni bir üniversite modeli oluşturulmasında stratejik planlama, toplam kalite yönetimi, benchmarking gibi yöntemler kullanılarak etkinlik ve verimlilik açılarından en iyi sonucun elde edilmesi hedeflenmelidir.

Yükseköğretim modellerinin yeniden oluşturulması yenilik süreçlerinin uygulanması ve yönetilmesini gerektirmektedir. Yenilik yönetiminde ise karşılaşılabilecek muhtemel dört sorundan bahsedilmektedir. Birincisi, insan kaynaklı problemlerdir. Bireylerin dikkatlerini ve odaklarını yönetmek açısından önem arz etmektedir. İkincisi, süreç problemidir. Fikirlerin yönetilmesini gerektirir. Üçüncüsü, yapısal problemlerdir. İlişkilerin ve işlevlerin yönetilmesiyle ilgilidir. Sonuncusu da, stratejik problemlerdir ve kurumsal liderliği içermektedir (Timurcanday ve diğerleri, 2010: 34). Karaboğa (2018) yenilik yönetiminde karşılaşılabilecek sorunları vizyon engeli (kurum hedeflerinin çalışanlar tarafından anlaşılması veya benimsenmemesi), operasyonel engeller (bütçeleme, yatırım, stratejik yaklaşımlarda eksiklikler), yönetim engeli (üst yönetimin günlük sorunların çözümüne odaklanarak stratejik planlamalara önem vermemesi) ve insan engeli (teşvik sistemlerinin etkin kurulamaması) olmak üzere dört başlık altında ifade etmektedir.

Kalkınma Bakanlığı (2018) tarafından hazırlanan “Üniversiteler İçin Stratejik Planlama Rehberi” Üçüncü Nesil Üniversite olma çabalarını teşvik eden ve neler yapılması gerektiğini içeren bir çalışmadır. Bu çalışmada Üçüncü Nesil Üniversite olma yönünde çaba sarf eden üniversitelerin sektöre odaklanarak eğitim ve yapısal süreçleri içeren çok yönlü analizler yapmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Üçüncü Nesil Üniversitelerde yapılacak eğitimin analizinde yaşanan değişimler ve bilgi toplumunun beklentileri doğrultusunda müfredat, araştırma, eğitim ve öğretim alanlarında değişiklikler yapılması gerektiği belirtilmektedir. Üçüncü Nesil Üniversitelerin yapısal analizinde ise rakipler, paydaşlar, yasal düzenleyici ve denetleyici kuruluşların odak noktası yapılarak onların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulduğu düzenlemelerin istenen başarı oranlarının yakalanmasındaki önemi vurgulanmaktadır.

Skribans ve diğeri (2013) Üçüncü Nesil Üniversite modelinin geliştirilmesine yönelik simülasyon çalışmaları oluşturularak farklı geliştirme stratejilerinin analizini yaptıkları çalışmalarında, Üçüncü Nesil Üniversiteleri geleneksel üniversite görevlerini sürdürürken yenilikçiliğin ve dönüşümün uygulama merkezi olarak tanımlamışlardır. Yenilikçi ürünlerin ve teknolojilerin 21.yy da üniversitelerin rekabetçiliğinin temelini oluşturduğunu ifade ederek Üçüncü Nesil Üniversitelerde bunların geliştirilmesinin önemli olduğunu belirtmektedirler (Skribans ve diğeri, 2013: 1).

Şekil 7: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli

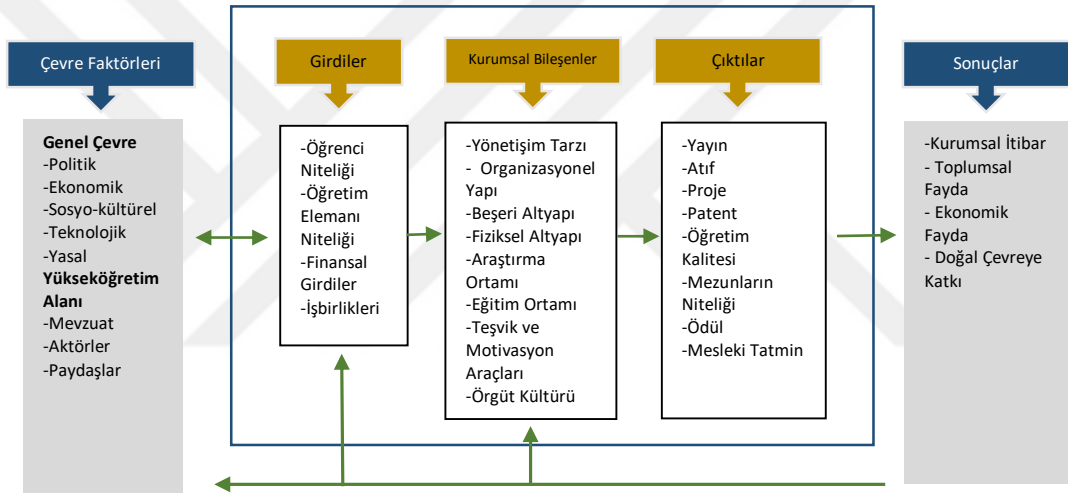
Kaynak: Skribans ve diğeri, 2013: 5

Şekil 7’de gösterildiği üzere Skribans ve diğeri (2013) bu çalışmasında Üçüncü Nesil Üniversite modelinin merkezine finans ve stratejik planlamayı koymakta, Üçüncü Nesil Üniversitenin paydaşları olan öğrencilerin ve akademik personelin eğitim ve araştırma faaliyetleri kapsamında dış çevre ve yenilikçi teknolojilerle beraber sürekli olarak birbirleriyle etkileşim halinde olmaları gerektiğini ifade etmektedir.

Zaharia ve Gibert (2015) bir üniversitenin sadece girişimci yapılar oluşturarak geleneksel yapısından kurtulamayacağını, toplumdaki üniversite algısı ve beklentileriyle çevresel değişiklikler doğrultusunda uygulama modelleri geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Uygulama modelleri geliştirmenin ilk aşaması ise üniversitenin faaliyet gösterdiği mevcut çevrenin ve elde bulundurduğu imkânların değerlendirilmesidir.

Yükseköğretim kurumlarının geleneksel yapılarının dönüştürülmesinde ve mevcut durumlarının değerlendirilmesinde aşağıdaki örgütsel teşhis modeli çerçeve olarak kullanılabilir.

Şekil 8: Yükseköğretim Kurumları Örgütsel Teşhis Modeli

Kaynak: Erdoğan, 2019: 37

Bu kapsamda üniversitelerin örgütsel teşhisi yapılırken birinci basamakta, yükseköğretim kurumlarının genel çevresi (politik, ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik, yasal) ve yükseköğretim alanı faktörlerinin (mevzuat, aktörler, paydaşlar) kuruma etkilerinin analiz edilmesi gerekir. Bu faktörler yükseköğretim kurumlarının stratejik tercihlerini ve kurumsal işleyişlerini doğrudan etkilemektedir. İkinci basamak, yükseköğretim kurumlarının öğretim üyesi, öğrenci, gelir kaynakları ve işbirliklerinin analiz edilmesini içerir. Bu girdilerin niteliği, üniversitelerin türüne göre değişiklik gösterebilir. Üniversitelerin, bu girdilere sahip olma ve bu girdileri kendisine çekebilme bakımından durumunu değerlendirmesi gerekmektedir. Girdilerin analizinden sonra üçüncü basamak, kurumsal bileşenlerin analizidir.

Kurumsal bileşenlerin analizinde etkin bir yönetim yaklaşımı, organizasyonel yapılanma, beşeri ve fiziksel altyapı, araştırma ve eğitim ortamı, teşvik ve motivasyon araçları ile örgüt kültürü ele alınır. Bu bileşenlerin niteliği yanında birbirleriyle uyumu da önem arz etmektedir. Üniversiteler bu bileşenler açısından durumlarını değerlendirerek değişim ve gelişim alanlarını belirlemelidir. Dördüncü basamak ise üniversitenin ne tür çıktılara ve sonuçlara ulaşmak istediğinin belirlenmesidir. Yayın, atıf, proje, mezun öğrenci niteliği, doktora mezunu ve öğretim elemanlarının mesleki tatmin ve motivasyonu gibi kriterler bakımından üniversitenin performans durumu değerlendirilir. Çıktıların değerlendirilmesinde sadece niceliksel büyüklükler değil, nitelik, performans ve üretkenlik de dikkate alınmalıdır. Yükseköğretim kurumunun başarısını belirlemede asıl misyona ulaştıracak uzun vadeli sonuçlar göz ardı edilmemelidir. Bu kapsamda yükseköğretim kurumunun kurumsal itibarı, ürettiği sosyal ve ekonomik fayda ile doğal çevreye katkısı ele alınmalıdır. Sonuçlar bölümünde, yükseköğretim kurumunun evrensel düzeyde insanlığa katkıları önemsenmeli ve teşvik edilmelidir.

Tablo 11: Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri ve Boyutları

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	Üçüncü Nesil Üniversite Modeli
K 1	Bilgi tekerlekleri (know-how carousel) veya bilgi göbeği (knowledge hub) aracılığıyla işbirlikleri oluşturan ağ üniversiteleridir.	YÖNETİM, İŞBİRLİĞİ
K 2	Tasarım fakültelerine sahip olarak bilgi üretme ve kullanma rolü Üçüncü Nesil Üniversitelerin esas görevleridir.	AMAÇ
K 3	Üçüncü Nesil Üniversiteler uluslararası ortamda etkinlik göstererek rekabet ederler.	YÖNETİM, FİNANS, KÜLTÜREL
K 4	Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki tüm dersler ve seminerlerin dilleri İngilizce olmalıdır.	KÜLTÜREL, AMAÇ
K 5	Üçüncü Nesil Üniversiteler girişimcilik etkinliklerinin teşvik edilmesi ve artırılması için araştırma ve eğitim süreçleri sonucunda üretilen bilgiyi kullanırlar.	İŞBİRLİĞİ, YÖNETİM, AMAÇ
K 6	Üçüncü Nesil Üniversiteler devlet kontrolü altında büyüyüp gelişemezler. Bu nedenle doğrudan kamu finansmanı yerine araçlarla finansman gerçekleştirilmelidir.	YÖNETİM, FİNANS
K 7	Üçüncü Nesil Üniversiteler disiplinlerarası uzlaşma ve yaratıcılığı itici bir güç olarak görür.	İŞBİRLİĞİ, KÜLTÜREL
K 8	Üçüncü Nesil Üniversiteler eğitim ve araştırma faaliyetlerinin yanısıra çığır açıcı bilimsel çalışmaların yapıldığı çift kanallı üniversitelerdir.	AMAÇ
K 9	Üçüncü Nesil Üniversiteler uzlaştırma ve yaratıcılık kavramlarını bilimsel metodun itici gücü olarak kabul eder.	KÜLTÜREL, İŞBİRLİĞİ
K 10	Üçüncü Nesil Üniversiteler çeşitli personel ve öğrencinin bulunduğu uluslararası bir ortamda faaliyet gösteren çok kültürlü üniversitelerdir.	YÖNETİM, İŞBİRLİĞİ, KÜLTÜREL
K 11	Üçüncü Nesil Üniversiteler bilginin değerini topluma aktarmayı geleneksel amaçlarının yanı sıra üçüncü amaç olarak benimserler.	AMAÇ

Wissem (2009)'nın tanımlamaları ve yukarıdaki çalışmalar doğrultusunda Üçüncü Nesil Üniversite modeli için yapılması gerekenler ve çözüm önerileri yönetim, finans, kültürel, işbirliği ve amaç boyutları altında sınıflandırılmaktadır. Üçüncü Nesil Üniversite kriterleri ve bu kriterlerin hangi boyutlar altında yer aldığı Tablo 11'de gösterilmiştir. Aşağıdaki başlıklarda Üçüncü Nesil Üniversite Modeli boyutları ve alt boyutları tartışılmaktadır.

2.6.1. Yönetim Boyutu

Yielder ve Codling (2004) üniversitelerde tarihsel süreç içerisinde yer edinen meslektaş yönetimi anlayışının özellikle son dönemlerdeki gelişmelerle profesyonel anlayışa dönüştüğünü ifade etmektedir. Üniversitelerde profesyonel yönetim

anlayışıyla birlikte algılanan ve beklenen yönetim özellikleri de değişiklik göstermektedir (Küçükcan ve Gür, 2009: 59). Wissema (2009) Üçüncü Nesil Üniversitelerin bilgi çağıının gereksinimlerine uygun olacak şekilde profesyonel yönetimler tarafından yönetilmesi gerektiğini söylemektedir. Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinin yönetim boyutunu ilgilendiren maddeleri Tablo 12’de gösterilmiştir. Bu maddelerin başarılması için yapılması gerekenlere ilişkin öneriler aşağıda tartışılmaktadır.

Tablo 12: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli Yönetim Boyutu

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	Üçüncü Nesil Üniversite Modeli
K 1	Bilgi tekerlekleri (know-how carousel) veya bilgi göbeği (knowledge hub) aracılığıyla işbirlikleri oluşturan ağ üniversiteleridir.	YÖNETİM
K 3	Üçüncü Nesil Üniversiteler uluslararası ortamda etkinlik göstererek rekabet ederler.	YÖNETİM
K 5	Üçüncü Nesil Üniversiteler girişimcilik etkinliklerinin teşvik edilmesi ve artırılması için araştırma ve eğitim süreçleri sonucunda üretilen bilgiyi kullanırlar.	YÖNETİM
K 6	Üçüncü Nesil Üniversiteler devlet kontrolü altında büyüyüp gelişemezler. Bu nedenle doğrudan kamu finansmanı yerine araçlarla finansman gerçekleştirilmelidir.	YÖNETİM
K 10	Üçüncü Nesil Üniversiteler çeşitli personel ve öğrencinin bulunduğu uluslararası bir ortamda faaliyet gösteren çok kültürlü üniversitelerdir.	YÖNETİM

Günümüz üniversiteleri; çok değişkenli, karmaşık ve yoğun bir dönüşüm baskısı altında küresel bilgi çağına uyum sağlamaya çalışan araştırmadan tesis yönetimine kadar farklı faaliyetler içeren hibrit yapılardır (Lepori, 2016: 252). Hızla değişen koşulların yarattığı baskılar üniversiteleri stratejik planlamalarında ve yönetim modellerinde değişikliğe zorlamaktadır (Odabaşı, 2006: 88). Bilgi toplumu ve ekonomisi yapılanmasında üniversiteler toplum ve bireyler için odak noktası haline geldikçe profesyonel yönetime ve liderliğe olan ihtiyaç artmaktadır. Yükseköğretim kurumları bu ihtiyaçları merkeze almadan yönetilemeyecek kadar büyük ve karmaşık merkezlere dönüşmüştür (Altbach ve diğerleri, 2010: 170).

Barlas ve Diker (2000) interaktif dinamik simülasyon modeli oluşturarak üniversite yönetim sistemi problemlerinin analiz edilmesi ve bu problemleri çözecek politikaların test edilmesini amaçladıkları çalışmalarında, üniversite yönetimlerinin temel fonksiyonları olan eğitim, araştırma, akademik ve profesyonel hizmet kalitesini

korumaya çalışırken sınırlı kaynaklar altında öğrencilere hizmet sunmaya çabaladıklarını ifade etmektedirler. Eğitim kalitesinin yükseltilmesi, araştırma sonuçlarının niteliklerinin artırılması ve üniversitelerin tüm alanlarda karşılaştıkları sorunlara etkili çözümler bulunmasının stratejik yönetim planlamasıyla mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda üniversitelerde yönetim ve liderlik oldukça kritik bir öneme sahiptir. Üniversite yöneticileri, kurumsal yönetim, insan yönetimi, mali işlerin yönetimi, tanıtım ve iletişim gibi işlevlerin yönetimi yanında, bulunduğu düzeyin gerektirdiği yöneticilik becerilerine de sahip olmalıdır.

Yönetim boyutu altında, Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüşüm için yapılması gerekenler analiz edildiğinde; üniversite yönetim yapılarının bilgi çağı gereksinimlerine göre yeniden yapılandırılması, girişimcilik değişimlerinin uyumlandırılması, stratejik planların geliştirilmesi ve misyon, vizyon, amaçlar doğrultusunda girişimci odaklı olarak düzenlenmesi, dış ve iç paydaşlar arasında karar verme dengesinin oluşturulması, ulusal yenilik sistemi ve araştırma politikalarının oluşturulması, yeni gelir kaynaklarının aranması ve bunlar için rekabet edilmesi, fon kaynaklarının tahsisi ve fon hesaplarının değerlendirilmesi anahtar kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır. Yönetim boyutu altında bu reformların yapılması Üçüncü Nesil Üniversite liderliğini kuvvetlendirecek ve dış çevreden gelecek baskıları azaltacaktır. Aksi halde hiyerarşik bir yapıya göre oluşturulmuş geleneksel üniversite yapılanması stratejik hedeflerin elde edilmesinde yetersiz kalarak dış çevreden gelen isteklere yeterince hızlı cevap veremeyecektir (Harty, 2014: 46).

Harty (2014) Üçüncü Nesil Üniversite yönetim boyutu altında olması gereken performans göstergelerini başarılı üniversite örneklerini esas alarak aşağıdaki maddelerde belirtmiştir.

- Üniversite yönetiminin yeniden yapılandırılarak girişimcilik süreçleri tüm seviyelere uyarlanmalı, yönetim yapısı ve süreçleri şeffaflştırılmalıdır.

- Vizyon ve misyonların oluşturulmasında Üçüncü Nesil Üniversite hedefleri doğrultusunda ifadeler belirlenmeli ve kararlar alınmalıdır.

- Üniversite karar alma süreçlerinde ve yapılarında üniversite dışı kurumlar, üniversite içi yapılar, akademik personel ve öğrenciler yer almalıdır.

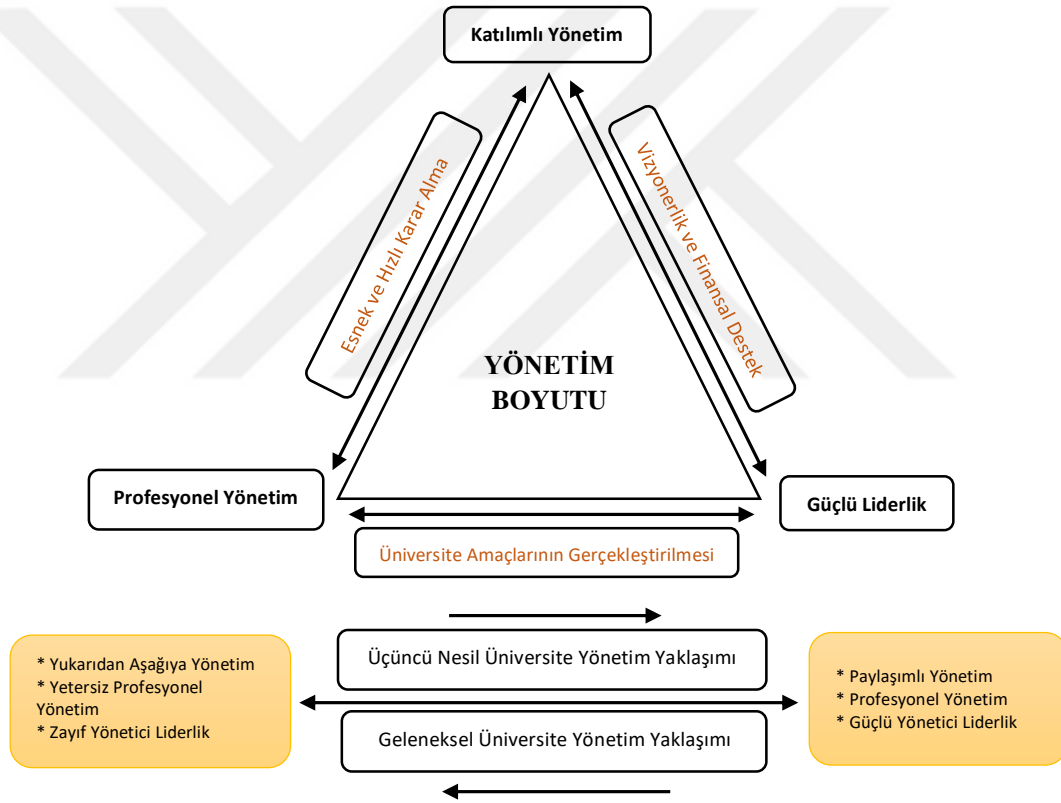
- Üniversite yönetim yapısında alınan kararların yenilikler ve araştırma politikaları oluşturma gücü ve etkisi olmalıdır.

- Üniversite yönetimi tarafından başarılı sonuçlar üreten çalışmalara teşvikler ve öncelikler sağlanmalıdır.

- Geleneksel üniversite yapısının dönüşümünde yönetim süreçlerinin vizyoner, dönüştürücü ve açık iletişim sağlayacak şekilde yönetilmesi gereklidir.

- Akademik konularda bilgi birikimi, deneyim ve uzmanlık isteyen akademik liderlik ve yönetsel liderlik arasındaki dengenin korunması, görevlerin tanımlanarak araştırma süreçlerinin yönetilmesinde ortak liderlik anlayışının oluşturulması gereklidir.

Şekil 9: Üçüncü Nesil Üniversite Yönetim Boyutu

Kaynak: Harty, 2014: 45'ten uyarlanmıştır.

Şekil 9'da Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamaları doğrultusunda Harty (2014)'nin girişimci üniversite modeline ilişkin oluşturduğu yönetim modeli esas alınarak tasarlanan ve geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasına dönüşümü açıklayan model gösterilmektedir. Bu modelde katılımlı

yönetim, profesyonel yönetim ve güçlü liderlik Üçüncü Nesil Üniversite yönetim boyutunun alt boyutları olarak tanımlanmaktadır.

Üçüncü Nesil Üniversite yönetim boyutunun başarısının artırılması için katılımlı yönetim, profesyonel yönetim ve güçlü liderlik uygulamalarına önem verilmelidir. Bu alt boyutların kendi aralarında başarılı ve uyumlu çalışmaları Üçüncü Nesil Üniversite hedefinin başarılmasını kolaylaştıracak ve etkin sonuçların elde edilmesini sağlayacaktır (Harty, 2014: 45).

Üçüncü Nesil Üniversite yönetim alt boyutlarından olan katılımlı yönetimle dış ve iç paydaşların üniversite yönetiminde yer alması ifade edilmektedir. Katılımlı yönetim Üçüncü Nesil Üniversite hedefleri doğrultusunda dengeli, dinamik ve girişimci yapıya uygun kararlar alınmasını sağlar. Güçlü liderlik ile üniversite yönetiminin ulusal eğitim üzerinde etkiler oluşturması, yenilik ve araştırma projeleri yürütmesi ve daha fazla finansal kaynak arayışında olması kastedilmektedir. Profesyonel yönetim (mütevelli heyetleri) ile güçlendirilmiş akademik seslerin yanı sıra iş dünyasının ihtiyaçlarının ve beklentilerinin alınacak kararlara yansıtılması, temel görevlerin ve değerlerin üniversitedeki girişimci planlar doğrultusunda önceliklendirilmesi ve dengelenmesi, görev alacak personel ve akademik kadroların oluşturulması ve atamalarının onaylanması ifade edilmektedir. Profesyonel yönetimi oluşturan mütevelli heyetleri çoğunlukla yürütme ve akademik süreçlerle doğrudan ilgilenmemekte ama ihtiyaç olması durumunda destek olmaktadır (Bleklie ve Kogan, 2007; Harty, 2014; Hannover Research, 2013: 4; Kurt, 2015).

Ancak Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi güden birçok üniversitede yönetim alt boyutları dış ve iç çevrede yaşanan belirsizlikler, girdi ve beklentilerin çeşitlilik göstermesiyle birbirleriyle uyumsuzluk gösterebilir. Bu belirsizliklerin giderilmesi ve dengenin oluşturulması ise geleneksel üniversite yapılarının dönüşüme inandırılması, girişimci kültürün yerleştirilmesi ve girişimciliğin bir değer olarak kabul edilmesi, stratejik planların geliştirilmesi, dış ve iç paydaşların beklentilerinin anlaşılması, ulusal yenilik politikalarının oluşturulması, yeni ve sürdürülebilir finansal kaynakların bulunması ve rekabetçi gücün artırılması (Harty, 2014; Wissema, 2009), akademik personelin yapısal ve psikolojik olarak güçlendirilmesi ile sağlanır (Tolay ve diğerleri, 2012).

Yukarıda belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla Üçüncü Nesil Üniversite yapısında profesyonel yönetim ve katılımlı yönetimin birbirleriyle uyumlu çalışması hızlı ve gerektiğinde güncellenebilecek esnek ve dinamik karar alma mekanizmaları oluşturulmasını sağlar. Profesyonel Yönetim ve Güçlü liderlik Üçüncü Nesil Üniversite amaçları olan eğitim, araştırma ve toplum yararına bilginin kullanımı amaçlarının gerçekleştirilmesini sağlar. Katılımlı Yönetim ve güçlü liderlik arasındaki uyumlu çalışma ise Üçüncü Nesil Üniversite konusunda vizyonerlik ve ihtiyaç duyulan finansal kaynakların çeşitlenmesini sağlar. Üçüncü Nesil Üniversite yönetiminde bu modelin benimsenmesi ve üniversite yönetimine dış paydaşların dâhil edilmesiyle; Üçüncü Nesil Üniversiteler üzerindeki politik baskıların azalacağı, yönetime katılan profesyonel uzmanlar nedeniyle verimliliğin yükseleceği, Üçüncü Nesil Üniversite performansının ve hesapverebilirliğinin artacağı, güçlü işbirlikleri geliştirilerek finansal sorunlara çözümler bulunacağı değerlendirilmektedir (Harty, 2014).

Üçüncü Nesil Üniversite Yönetim boyutunda yer alan üç etmen olan Katılımlı Yönetim, Profesyonel Yönetim ve Güçlü Liderliğin birbiriyle uyumlu şekilde çalışması için aşağıda koordineli yönetim, hibrit yönetim ve başarı için gücü etkileme olmak üzere üç yönetim modeli seçeneği tanımlanmaktadır. Buna göre (Harty, 2014);

- Koordineli Yönetimde; akademisyen, öğrenci ve akademik liderlik unsurları ile profesyonel yönetimde yer alan dış ve iç paydaşlar eşit söz hakkına sahip olmalıdır. Bu yönetim tarzı için her bir birey ve yönetim organı için açık görev tanımları oluşturulmalıdır.

- Hibrit Yönetimde ise; yönetimin alt boyutu olarak tanımlanan üç unsur birbiriyle koordineli çalışmalı ve alınacak kararın niteliğine göre bir taraf öne çıkmalıdır. Bu yönetim modeli dış paydaşların alınan kararlarda önemli oranda söz hakkına sahip olmasını sağlar.

- Başarı için Güçlü Etkileme: Bu model yönetim alt boyutunun üç unsurunun belli bir seviyeye kadar eşgüdümlü çalışmasını, bununla beraber, yönetim gücünün ağırlıklı olarak profesyonel yönetim ve güçlü liderliğe verilmesini söyler.

Clark (2004) girişimci üniversite yapısına dönüşüm için hızlı karar alma, yönetim yapısının esnek olması ve değişen çevre şartlarına dayanıklılığı içeren güçlendirilmiş yönlendirici merkez ilkesi ve Harty (2014) tarafından önerilen ve

yukarıda tanımlanan geleneksel üniversite dönüştürülmesi süreci, Wissema (2009) tarafından tanımlanan Üçüncü Nesil Üniversite yönetim boyutu özellikleriyle uyumluluk göstermektedir.

2.6.2 Finans Boyutu

Finansal sistem üniversitelerin görevlerini yerine getirmede ki en büyük dayanaklarından biri (Kwiek, 2008: 10) olmanın yanı sıra küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin oluşturduğu karmaşadan başarıyla çıkmalarını sağlayacak temel unsurdur (Sağlamer, 2015: 44). Bu anlamda üniversitelerin artan finansman ihtiyacını karşılamaya yönelik sürdürülebilir bir yapıyı nasıl ortaya koyacağı ve ekonomik büyümeye daha iyi nasıl katkı sağlayacağı günümüzün belirsiz ve sürekli değişen çevresinde karşı karşıya kalınan en önemli sorunlardan biridir (Harty, 2014; Kurt ve Gümüş, 2015: 14). Wissema (2009) Üçüncü Nesil Üniversitelerin bilgi çağının gereksinimlerini karşılaması ve temel görevlerini sürdürmesi için sağlam bir finans sistemine sahip olması gerektiğini söylemektedir. Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinden finansal boyutu ilgilendiren Tablo 13’de gösterilmiştir. Bu maddelerin başarılması için yapılması gerekenlere ilişkin öneriler aşağıda tartışılmaktadır.

Tablo 13: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli Finans Boyutu

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	Üçüncü Nesil Üniversite Modeli
K 3	Üçüncü Nesil Üniversiteler uluslararası ortamda etkinlik göstererek rekabet ederler.	FİNANS
K 6	Üçüncü Nesil Üniversiteler devlet kontrolü altında büyüyüp gelişemezler. Bu nedenle doğrudan kamu finansmanı yerine araçlarla finansman gerçekleştirilmelidir.	FİNANS

Üniversiteler toplumsal ve ekonomik gelişime destek verirken çoğunlukla kamu kaynaklarını kullanmaktadır. Bu durum, çoğunlukla kamunun öncelikleri ile üniversite hedefleri arasında çatışmaların yaşanmasına sebep olmaktadır (Erdoğan, 2019: 46). Üniversiteler devlet yönetimlerinden kendi planları doğrultusunda kullanmak üzere uzun dönemli programlar halinde finansal fonları talep ederken, devlet yönetimleri ise kısa vadeli ve önceden belirlenmiş hedeflere odaklı fon dağıtımını tercih etmektedir (OECD, 2007: 12). Başarılı Üçüncü Nesil Üniversite

uygulamaları gelecek üretim yetenekleri ve stratejik planlamaları doğrultusunda finansal sürdürülebilirliklerini koruyabilen, dış baskılara cevap verebilen, ilave gelir kaynakları oluşturan, maliyet azaltma stratejilerini uygulayabilen, rekabet alanlarını tanımlayabilen, nitelikli araştırma sonuçlarını finanse edebilen ve fiziksel altyapılarını geliştirebilen üniversitelerdir (OECD, 2007: 27-29; Özkan, 2014: 191; Eckel, 2002'den aktaran Sakınç ve Bursalıoğlu, 2012: 93).

Üçüncü Nesil Üniversite modelinde finansal boyutun ana teması ikinci ve üçüncü tür kaynaklardan gelen gelirleri arttırmaktır. Üçüncü Nesil Üniversitelerde gelir elde etme süreci akademik değerlerin yönlendirmesinden öte kâr elde etme amaçlı olarak yapılır (Harty, 2014: 52). Üçüncü Nesil Üniversite finans boyutunun ana performans göstergeleri yukarıda yapılan açıklamalar ve başarılı üniversite uygulamalarından elde edilerek aşağıdaki gibi gösterilebilir (Harty, 2014). Bu göstergeler;

- Üniversitenin finansal olarak bağımsız ve özerk olma oranı,
- Üniversite toplam fonları içerisindeki devlet fonlarının oranı,
- Üniversite toplam fonlarının içerisinde yürütülen projelerden elde edilen fonlarının oranı,
- Üniversite toplam fonlarının içerisindeki özel araştırma fonlarının oranı,
- Üniversitenin çalışmaları sonucunda elde ettiği patentlerin sayısı,
- Üniversiteye kaydolun ve mezun olan uluslararası öğrencilerin sayısı,
- Üniversite tarafından kurulan spin-off/spin-out ve start-up firmalarının sayısı,
- Üniversitenin akademik aktivitelerden elde ettiği gelir miktarıdır.

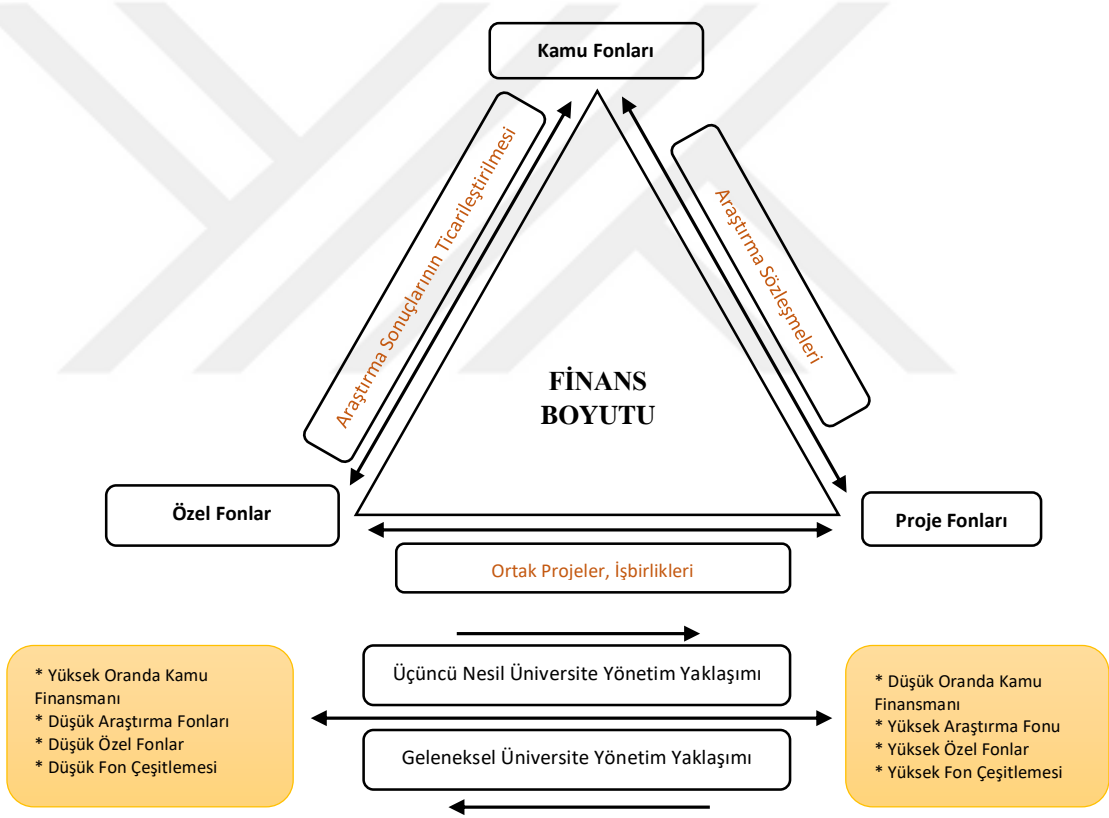
Şekil 10'da Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamaları doğrultusunda Harty (2014)'nin girişimci üniversite modeline ilişkin oluşturduğu finans modeli esas alınarak tasarlanan ve geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasına dönüşümü açıklayan model gösterilmektedir. Bu modelde kamu fonları, özel fonlar ve proje fonları Üçüncü Nesil Üniversite finans boyutunun alt boyutları olarak tanımlanmaktadır.

Finansal sistemin sağlamlılığı ve sürekliliği Üçüncü Nesil Üniversite hedefi için en önemli motivasyon ve güçlendirme kaynağıdır. Üçüncü Nesil Üniversiteler sahip olduğu fonların çeşitlendirilmesine odaklanarak devlet fonlarına olan yüksek bağımlılığı ortadan kaldırmaya çalışmalıdır. Aksi takdirde, devletlerin ekonomik

küçülmeye gittiği veya ekonomik sorunlar yaşadığı dönemlerde faaliyetlerini finanse etmekte zorlanacaklardır. Bu açıdan fon kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve ana kaynak olarak görülen özel ve proje fonları için rekabet edilmesi gereklidir. Bu modelde gösterilen kamu fonları devlet tarafından belirlenmiş esaslar doğrultusunda Üçüncü Nesil Üniversitelere dağıtılan fonlardır. Bu fon türleri Clark (1998) tarafından birinci tür gelir kaynakları olarak tanımlanmıştır. Proje fonları, araştırma ve proje anlaşmaları karşılığında diğer devlet kuruluşlarından sağlanan gelirlerdir. Özel fonlar ise, yürütülen ortak projelerle özel şirket, sanayi ve uluslararasılaşmadan elde edilen fonlardır (Harty, 2014; Wissema, 2009).

Şekil 10: Üçüncü Nesil Üniversite Finans Boyutu

Kaynak: Harty, 2014: 51'den uyarlanmıştır.

Üniversitelerin gelirlerini arttırması ve bunları devam ettirmeleri günümüz belirsizlik ve sürekli değişen ortamında en büyük zorluklardan biridir (Slaughter ve Leslie, 1997; Shattock, 2005). Bu yüzden başarılı Üçüncü Nesil Üniversiteler bu üç

kaynaktan da gelen gelirlerini maksimize etmeye çalışırlar. Üçüncü Nesil Üniversite finansal durumu ile ilgili bu açıklamalar doğrultusunda üç seçenek sunulabilir. Bunlar;

- Maksimum Gelir Elde Etme: Üçüncü Nesil Üniversiteler üç ana kaynaktan mümkün olduğunca sürdürülebilir gelir elde etmeye çalışmalıdır. Bu seçenek üniversitelerin kamu fonlarından gelen kaynakları planlı faaliyetlerini yürütmek için etkili bir şekilde kullanması, yürüttüğü araştırma ve eğitim programlarıyla özel ve proje fonlarını çekmesine bağlıdır.

- Proje Odaklı Fonlar Oluşturma: Üçüncü Nesil Üniversitelerin gelirlerini sadece sözleşmeler üzerine oluşturulmuş proje tabanlı fonlardan karşılamayı seçmelerine dayanır. Bu tür fonlar, Clark (1998) tarafından girişimci üniversite yapısında ikinci tür gelir kaynakları olarak tanımlanmıştır.

- Özel Fonlar Oluşturma: Bu seçenekte Üçüncü Nesil Üniversiteler belirli alanlara yönelerek özel alanlarda faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası şirketlerin ve sanayicilerin dikkatini çekerek araştırma kapasitesi ve tesisleriyle mali kaynak oluşturur. Bu fon türünde girişimci faaliyetler ön plandadır. Aynı zamanda proje tabanlı kaynaklardan da bir miktar gelir sağlanır ve fırsatlar değerlendirilir. Üniversitelerin finansal yönetiminde üçüncü tür gelir kaynakları olarak ifade edilen uluslararası öğrenci pazarından elde edilen gelirler, üniversite bina ve gereçlerinin özel şirketlerin kullanımına kiralanması, fikri mülkiyet hakları, öğrencilerin ödediği öğrenim ücretleri, yardım ve bağışlar da bu fon biçimi içerisinde gösterilmektedir. Clark'a (1998) göre üçüncü tür gelir kaynakları kaliteli finansal farklılaştırma sağlar.

Üçüncü Nesil Üniversitelerin finansmanı doğrudan onun stratejik yönetim ve uygulamalarla yönetilmesiyle ilişkilidir. İyi uygulanan bir finansal sistem Üçüncü Nesil Üniversite kültürünün yerleşmesini ve eğitim kalitesinin artmasını sağlayacaktır.

2.6.3. Kültürel Boyutu

Kültürel boyut ortak hedeflerin, değerlerin ve beklentilerin etkileşimi, girişimcilik faaliyetlerinin yönetilmesi, yeni yönetim yaklaşımlarının kullanılması, bunların inanç ve değerlere yansıtılması ve uluslararası görünürlük elde edilmesi için güçlü bir kurumsal kimlik oluşturma sürecidir (Harty, 2014: 65). Kültürel boyut; kurumun ilkeleri, felsefesi, uzun dönemli hedeflerini ve standartlarını yansıtır. Kültür

kurumun dışa yansıyan görüntüsü, etik değerleri, kimliğin temel yapıtaşı ve itibar algısının doğrudan yansıtıcısıdır (Budak ve Budak, 2014: 171). Bir örgütün kurumsal kültürünü değiştirmeden veya dönüştürmeden onunla ilgili değişimleri yapmak olanaksızdır. Bu açıdan Cameron ve Freeman (1991) üniversitelerin dönüşüm için öncelikle onların kurumsal kültürünün değiştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Harty, 2014).

Erdoğmuş (2019) kültürel boyutun üniversitelerin girişimcilik konusundaki işleyişlerini yönlendiren görünmez bir etki oluşturduğunu ifade etmektedir. Üçüncü Nesil Üniversite hedefinin başarılması ve sonuçlarının geliştirilmesi için öncelikle iç ve dış paydaşların tutum, inanç ve beklentilerinin bu yönde etkilenmesi gereklidir. Kültürel boyut geleneksel yapıdaki üniversiteleri Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüştürme sürecinde diğer boyutların ve alt boyutların bu amaca hazırlanmasını sağlar. Kültürel boyut üniversitede görevli olan karar vericilerin, stratejik planlayıcıların ve tüm üniversite paydaşlarının faaliyetlerini verimli olarak yürütmesini destekler (Harty, 2014: 66).

Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinin kültürel boyutunu ilgilendiren maddeleri Tablo 14’de gösterilmiştir. Bu maddelerin başarılması için yapılması gerekenlere ilişkin öneriler aşağıda tartışılmaktadır.

Tablo 14: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli Kültürel Boyutu

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	Üçüncü Nesil Üniversite Modeli
K 3	Üçüncü Nesil Üniversiteler uluslararası ortamda etkinlik göstererek rekabet ederler.	KÜLTÜREL
K 4	Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki tüm dersler ve seminerlerin dilleri İngilizce olmalıdır.	KÜLTÜREL
K 7	Üçüncü Nesil Üniversiteler disiplinlerarası uzlaşma ve yaratıcılığı itici bir güç olarak görür.	KÜLTÜREL
K 9	Üçüncü Nesil Üniversiteler uzlaştırma ve yaratıcılık kavramlarını bilimsel metodun itici gücü olarak kabul eder.	KÜLTÜREL
K 10	Üçüncü Nesil Üniversiteler çeşitli personel ve öğrencinin bulunduğu uluslararası bir ortamda faaliyet gösteren çok kültürlü üniversitelerdir.	KÜLTÜREL

Fralinger ve Olson (2007), Beytekin (2010) ve Lacatus (2013) kültürel boyutun üniversitelerde etkili bir koordinasyon, işbirlikleri oluşturma, paydaş algısı, yönetim ve verimlilik için önemli olduğunu ifade etmektedir. Cameron ve Freeman (1991)

üniversite değerlerinin ve inançlarının karar verme sürecinde en çok etkiye sahip unsurlar olduğunu söylemektedir (aktaran İplikçi ve Topsakal, 2014: 50). Kuh ve Whitt (1988) kültürel boyutun üniversitelerdeki bireylerin ve grupların değerleri ile davranışlarını ve duygusal bağlantılarını ve adanmışlıklarını biçimlendirdiğini ifade etmektedir. Cole (2011) tarafından geleneksel üniversitelerin Üçüncü Nesil Üniversitelere dönüşümüyle ilişkili olarak tanımlanan rekabetçi dinamikler, akademik teşvikler, uluslararası başarı sıralamaları, yenilikçi ve girişimci üniversite endeksi gibi uygulamalar kültürel boyutla etkileşim içerisinde (aktaran Köse ve Korkmaz, 2019: 967).

Çetinsaya (2014) günümüz üniversitelerinin öncelikleri arasında tanımladığı büyüme, nitelik artışı ve uluslararasılaşma çabalarının kültürel boyutla yakından ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Clark'ın (1998) girişimci üniversitelere dönüşüm prensipleri olarak tanımladığı maddelerin arasında bütünleştirici girişimci kültür yer almaktadır. Clark (1998)'a göre kültürel boyutta yaşanan dönüşüm üniversitenin bilgi üretme rolleri üzerinde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Shattock (2005) kültürel boyutun üniversite paydaşları tarafından benimsenen ve paylaşılan değerler bütünü olduğunu ifade etmektedir. Kültürel boyut, Üçüncü Nesil Üniversite amaçlarının gerçekleştirilme şeklini ve başarısını yoğun olarak etkilemektedir.

Üniversite stratejik planlarının oluşturulmasında kültürel boyuta ilişkin değerlerin geçmişe dönük olarak iyi bir şekilde analiz edilmesi daha uygulanabilir ve gerçekçi planların ortaya çıkmasını ve gerekli düzeltici tedbirlerin alınmasını sağlar. Fakat zaman içerisinde yer edinen geleneksel üniversite yapısındaki kültürel değerlerin bir anda dönüşmesini beklemekte gerçekçi değildir. Bu nedenle kültürel boyut yönetim boyutunun yönlendirmesinde sürekli iyileştirme ve geliştirme süreçlerine tabii tutulmalıdır. Üçüncü Nesil Üniversite olma yolunda amaç belirleyen üniversitelerin öncelikli görevleri kültürel boyutu tanımlamak ve sorunların ortaya koyulması yönünde analizler yapmak olmalıdır. Bu analizlerle; paydaşların karar alma süreçlerine katılımı, yönetim boyutunun karar alma aşamasında paydaşların katılımını destekleme düzeyi, paydaşlarla bilgi paylaşımı ve iletişim düzeyi, yenilikçiliğin desteklenmesi, dış çevre analizinden elde edilen verilerin diğer boyutlara yansıtılması, ödül ve teşvik sisteminin uygulanma kriterleri değerlendirilmelidir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 22).

Üçüncü Nesil Üniversitelerin kültürel boyuttaki durumunu belirlemek için aşağıda belirtilen hususlar anahtar performans ölçüm kriterleri olarak kullanılabilir. Bunlar;

- Üniversite stratejik planlarında belirtilen vizyon, misyon ve hedeflerin tanımlanmasında Üçüncü Nesil Üniversite kavramı özelliklerine ilişkin hususlara yer verilmesi,

- Güçlü bir liderlik ve karar vericilerin olması,

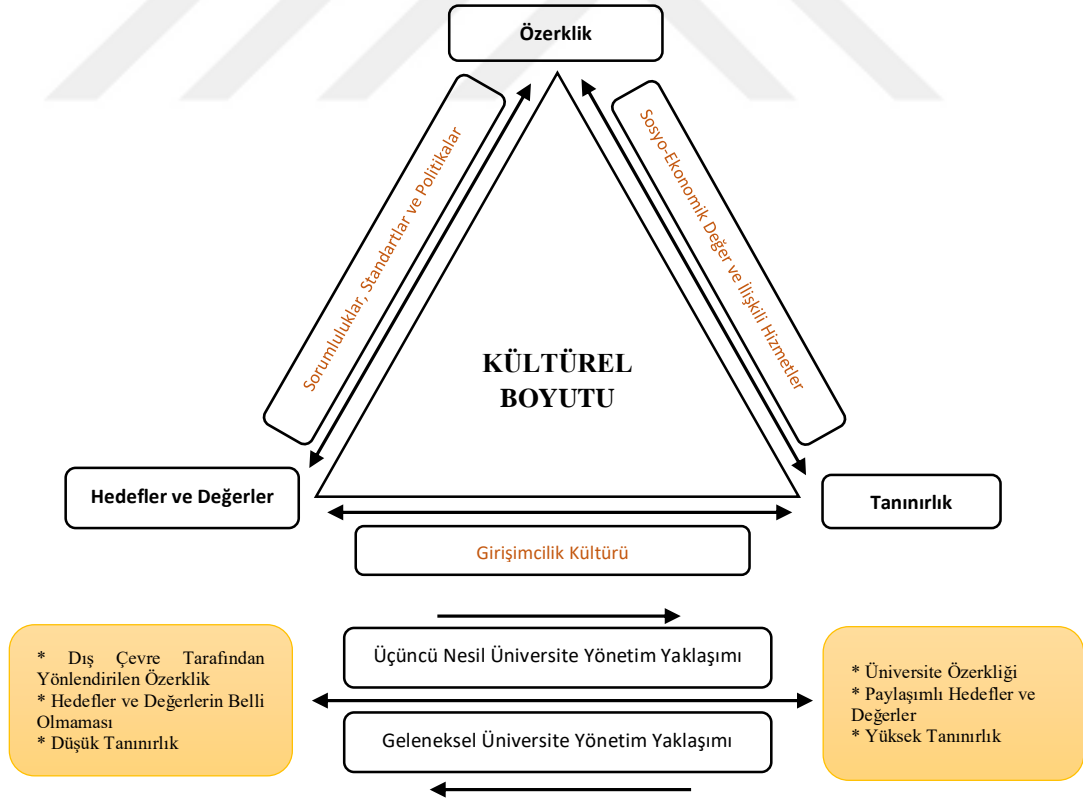
- Öğrenci ve akademisyenlerin girişimcilik davranışlarına eğilimleri,

- Dış çevreyle kurulan kültür ağının olması,

- Üniversitenin örgütsel yapısının kültürel değişimleri gerçekleştirebilecek şekilde oluşturulması,

- Girişimcilik faaliyetlerinin üniversite geneline yayılması, uyumlandırılması ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapılarının yeniden oluşturulmasıdır.

Şekil 11: Üçüncü Nesil Üniversite Kültürel Boyutu

Kaynak: Harty, 2014: 67'den uyarlanmıştır.

Şekil 11’de Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamaları doğrultusunda Harty (2014)’nin girişimci üniversite modeline ilişkin oluşturduğu kültür modeli esas alınarak tasarlanan ve geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasına dönüşümü açıklayan model gösterilmektedir. Bu modelde özerklik, hedefler ve değerler, tanınırlık Üçüncü Nesil Üniversite kültür boyutunun alt boyutları olarak tanımlanmaktadır.

Kültürel boyut çoğunlukla değerler, inanışlar, davranışlar, düşünce yaklaşımlarına dayandığı için diğer boyutlara göre doğrulukla ölçülmesi ve değerlendirilmesi en zor olan boyuttur. Diğer yandan tüm boyutları etkileyerek üniversitelerin değişim ve dönüşümdeki arzu ve isteklerini yansıtmaktadır. Bu nedenle Üçüncü Nesil Üniversite modelinin kültürel boyutunun üç alt boyutu ölçülebilirlik esasına göre düzenlenmiştir. Bu alt boyutlar kültürel boyutun tanımında da görüleceği üzere özerklik, üniversite sıralamalarına dayandırılan tanınırlık ve üniversitelerin stratejik planlarında açıkça belirtilen hedefler ve değerlerdir. Kültürel boyut; Üçüncü Nesil Üniversite dönüşümünü ve uygulamasını başlatmak ve ilk niyet hazırlıklarının tamamlanması açısından diğer boyutları etkilemektedir. Bu yüzden diğerlerini teşvik eden ve yönlendiren boyut olarak da tanımlanabilir. Kültürel boyutun etkinliği dış çevre ve ülke genelinde yaşanan değişimlerden etkilenebilir. Bu yüzden üniversiteler ulusal ve küresel isteklere farklı şekilde cevap verebilirler (Harty, 2014: 68).

Kültürel boyutun başarılı olabilmesi için uygulanacak seçenekler iki başlık altında toplanabilir. Birinci durumda girişimci kültürün teşvik edilmesi yer almaktadır. Girişimci kültürün varlığı üniversitelerdeki özyönetim uygulamalarını artırır, yukarıdan aşağıya yönetimle aşağıdan yukarıya doğru yürütülen faaliyetleri dengeler, dış çevrenin isteklerine esnek ve hızlı bir şekilde cevap verilmesini sağlar. İkinci durumda sürdürülebilir kültür yer almaktadır. Üçüncü Nesil Üniversitelerde sürdürülebilir kültürün varlığı iç ve dış çevredeki isteklerin dengelenmesine ve güçlü stratejik işbirliklerinin oluşturulmasına katkı sağlar. Sürdürülebilir kültür girişimcilğe dönüşümde karşılaşılabilecek istikrarsız yönetim uygulamalarının önlenmesi, dış çevreye uyumsuzluğun giderilmesi ve üniversite tanınırlığının ani gelişmelerden olumsuz etkilenmesini engeller (Harty, 2014: 68).

2.6.4. İş Birliği Boyutu

Üniversiteler bilgi çağının sosyo-ekonomik taleplerine cevap verebilmek için her gün daha fazla zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden üniversiteler çevrenin artan karmaşıklığı ve belirsizliği ile baş edebilmek için işbirlikleri oluşturmalı ve değişim dinamiklerini takip etmelidir. Clark (1998), Lee ve diğerleri (2010) ve Scott (2003) genişletilmiş işbirliklerinin üniversitelerde farklı şekil ve formlarda yapılabileceğini belirtmektedir. Bunlar; araştırma merkezlerinin üniversitenin bir parçası olarak yer alması, teknoloji transfer ofisleri, sanayi ile işbirliklerini teşvik eden irtibat ofisleri, proje odaklı işbirliği ağları, ortak girişimler ve stratejik işbirliği kurumlarıdır. Clark (1998), Lee ve diğerleri (2010) ve Scott (2003) bu işbirliklerinin üniversitede görevli akademik personel ile sanayi uzmanlarının karşılıklı hareketliliğini, ortak projelerle bilgi paylaşımını ve fikri mülkiyet haklarının gelişimini temin edeceğini belirtmektedir. İşbirlikleri dış ve iç çevre arasında kazan-kazan prensibine göre oluşturulmalıdır (Harty, 2014: 61).

Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinin işbirliği boyutunu ilgilendiren maddeleri Tablo 15’de gösterilmiştir. Bu maddelerin başarılması için yapılması gerekenlere ilişkin öneriler aşağıda tartışılmaktadır.

Tablo 15: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli İşbirliği Boyutu

	Üçüncü Nesil Üniversite Kriterleri	Üçüncü Nesil Üniversite Modeli
K 1	Bilgi tekerlekleri (know-how carousel) veya bilgi göbeği (knowledge hub) aracılığıyla işbirlikleri oluşturan ağ üniversiteleridir.	İŞBİRLİĞİ
K 5	Üçüncü Nesil Üniversiteler girişimcilik etkinliklerinin teşvik edilmesi ve artırılması için araştırma ve eğitim süreçleri sonucunda üretilen bilgiyi kullanırlar.	İŞBİRLİĞİ
K 7	Üçüncü Nesil Üniversiteler disiplinlerarası uzlaşma ve yaratıcılığı itici bir güç olarak görür.	İŞBİRLİĞİ
K 9	Üçüncü Nesil Üniversiteler uzlaştırma ve yaratıcılık kavramlarını bilimsel metodun itici gücü olarak kabul eder.	İŞBİRLİĞİ
K 10	Üçüncü Nesil Üniversiteler çeşitli personel ve öğrencilerin bulunduğu uluslararası bir ortamda faaliyet gösteren çok kültürlü üniversitelerdir.	İŞBİRLİĞİ

Clark’a göre (1998) üniversitelerin girişim odaklı bir yapıya dönüşmesi için örgütsel aktivitelerini dış kurumlar ve varlıklarla ilişkilendirmelidir. Üçüncü Nesil

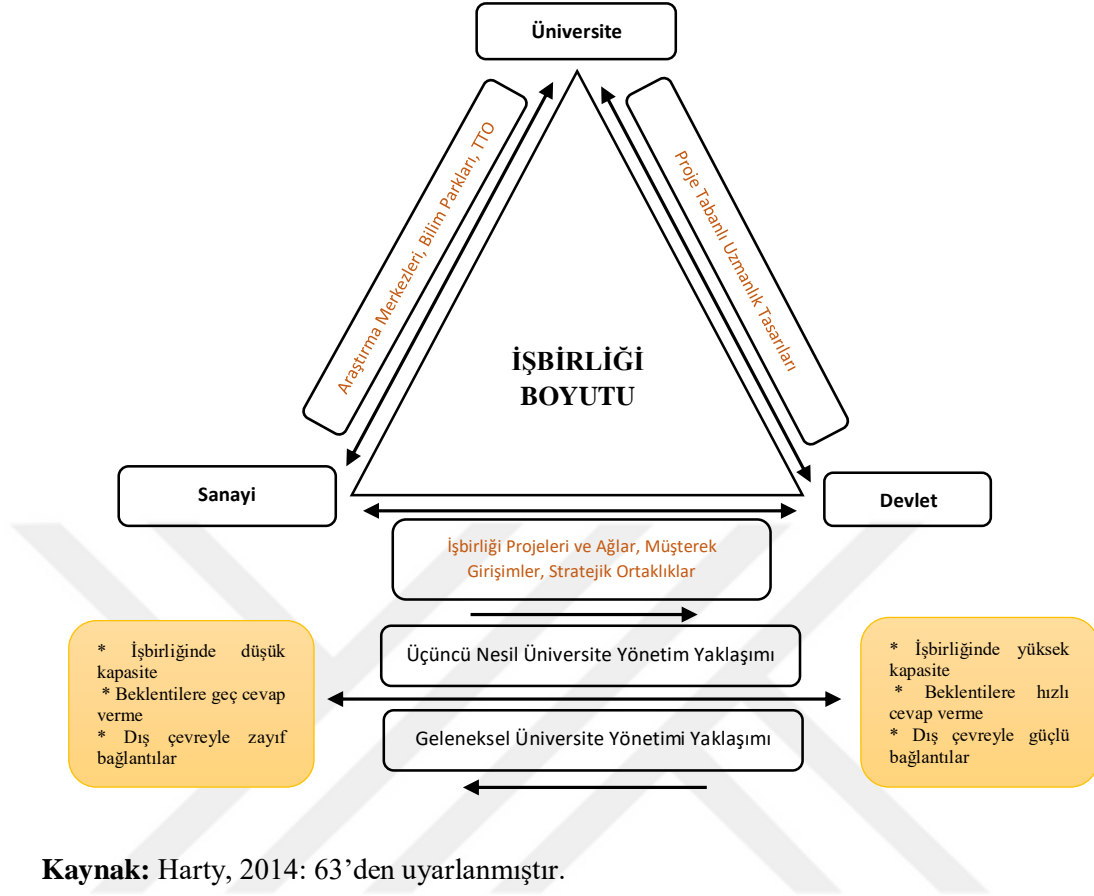
Üniversite modeli işbirliği boyutunun anahtar uygulamaları ve performans ölçme kriterlerinde aşağıda belirtilen maddeler kullanılabilir (Harty, 2014: 62).

- Teknoloji transfer ofisinin ve/veya yenilik ofislerinin kurulması.
- Üniversiteyle ilişki yürüten araştırma merkezi ve bilim parklarının sayısı.
- Üniversite sanayi işbirliğinde yürütülen projelerin sayısı.
- Sanayi ve üniversite dışı araştırma merkezlerinde çalışma yürüten akademisyen ve öğrenci sayısı.
- Üniversite araştırma merkezleri ve laboratuvarlarında araştırma yapan uzmanların sayısı.
- Ortak girişimlerin sayısı.
- Dış çevreyle işbirliği içerisinde yürütülen araştırmaların sayısı.

Şekil 12’de Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamaları doğrultusunda Harty (2014)’nin girişimci üniversite modeline ilişkin oluşturduğu işbirliği modeli esas alınarak tasarlanan ve geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasına dönüşümü açıklayan model gösterilmektedir. Bu modelde üniversite, sanayi ve devlet Üçüncü Nesil Üniversite işbirliği boyutunun alt boyutları olarak tanımlanmaktadır. Üniversitelerin dış çevresiyle oluşturdukları güçlü işbirlikleri onların beklentilere hızlı cevap vermesini ve yeteneklerinin artmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte, işbirliği boyutu üniversite ile dış çevre arasındaki hareketliliğin artmasına, eğitim programları ve müfredatların geliştirilmesine, spin-off/spin-out ve start-up firmalarının kurulmasına, akademisyenlerin eğitim ve araştırma görevlerinde daha fazla motive olmasına ve ortak araştırma projeleri, öğrenci eğitim programları, altyapının kiralanması, bilgiyi uygulamaya dönüştürmeye yönelik danışmanlık hizmetleri ve sanayi için çözümler üretmekle ekonomik getiri elde etmelerine katkı sağlayacaktır. Bu açılardan işbirliği boyutu görev ve finansman boyutlarıyla da ilişki halindedir (Harty, 2014: 65).

Şekil 12: Üçüncü Nesil Üniversite İşbirliği Boyutu

Kaynak: Harty, 2014: 63'den uyarlanmıştır.

Üçüncü Nesil Üniversitelerin etkili işbirlikleri yürütebilmesi için takip edebileceği iki farklı seçenek bulunmaktadır. Bu seçeneklerden birincisi üniversitenin diğer iki alt boyutla stratejik işbirlikleri yürütmesidir. Bununla beraber, üniversite özel bir fon örgütünün ve endüstri kuruluşunun dikkatini çekmek istiyorsa eğitim ve araştırma çalışmalarını bu kuruluşların ilgi alanlarına yönelterek proje tabanlı işbirlikleri yürütmesi ikinci seçenektir (Harty, 2014: 65).

2.6.5. Amaç Boyutu

Amaç boyutu dış çevreyle işbirliklerinin oluşturulması, eğitim ve araştırma programlarının düzenlenmesi için Üçüncü Nesil Üniversitelerin temel görevleri olan araştırma, eğitim ve toplum yararına faaliyet yürütülmesine odaklanır. Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerinden amaç boyutunu ilgilendiren Tablo 16'da gösterilmiştir. Bu

kriterlerin başarılması için yapılması gerekenlere ilişkin öneriler aşağıda tartışılmaktadır.

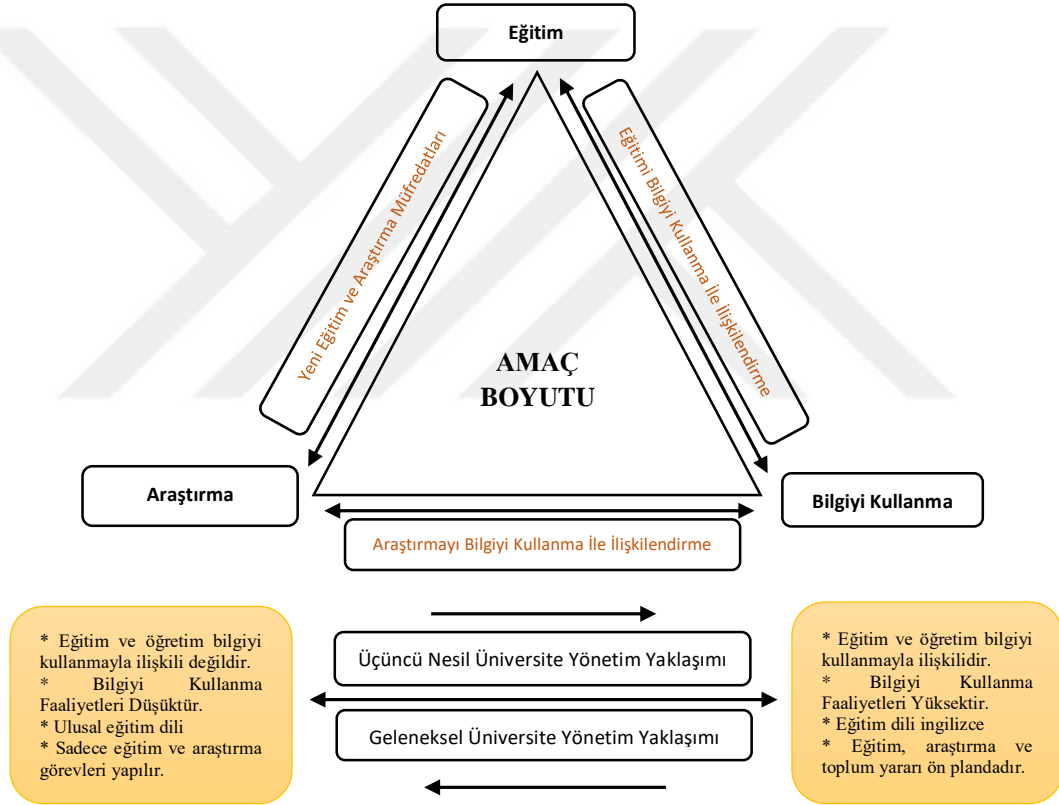
Tablo 16: Üçüncü Nesil Üniversite Modeli Amaç Boyutu

	Üçüncü Nesil Üniversite Özellikleri	Üçüncü Nesil Üniversite Modeli
K 2	Tasarım fakültelerine sahip olarak bilgi üretme ve kullanma rolü Üçüncü Nesil Üniversitelerin esas görevleridir.	AMAÇ
K 4	Üçüncü Nesil Üniversitelerdeki tüm dersler ve seminerlerin dilleri İngilizce olmalıdır.	AMAÇ
K 5	Üçüncü Nesil Üniversiteler girişimcilik etkinliklerinin teşvik edilmesi ve artırılması için araştırma ve eğitim süreçleri sonucunda üretilen bilgiyi kullanırlar.	AMAÇ
K 8	Üçüncü Nesil Üniversiteler eğitim ve araştırma faaliyetlerinin yanısıra çığır açıcı bilimsel çalışmaların yapıldığı çift kanallı üniversitelerdir.	AMAÇ
K 11	Üçüncü Nesil Üniversiteler bilginin değerini topluma aktarmayı geleneksel amaçlarının yanı sıra üçüncü amaç olarak benimserler.	AMAÇ

Wissema (2009) amaç boyutunun üniversitelerin temel görevleri olan araştırma ve eğitimi geliştirirken aynı zamanda üçüncü tür görevlerinin oluşmasına katkı sağlayacağını ifade etmektedir. Lee ve diğerleri (2010) üniversitelerin bilgi toplumunda etkili bir bilgi üreticisi haline dönüştüğünü, araştırma ve eğitim gibi temel görevlerinin yanı sıra araştırma görevlerinin üçüncü tür görev olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir (Harty, 2014: 55). Shattock (2005) devlet yönetimlerinin üniversiteleri üçüncü tür gelir kaynakları oluşturmaları için artan şekilde üçüncü tür görevler olan araştırmalara odaklanma konusunda teşvik ettiğini vurgulamaktadır. Clark (1998) üniversitelerin girişimci yapıya dönüşmesi için eğitim ve araştırma görevlerine önem vermesi ve üniversite yapılarının buna uygun olarak dönüştürülmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu gelişmelerin üniversitelerdeki ticari faaliyetleri arttıracığına ve üçüncü tür gelir kaynaklarını çoğaltacağına işaret etmektedir. Etzkowitz (2001) üniversitelerin eğitim ve araştırma görevlerinin yanı sıra üçüncü tür görevleri benimsemesinin ve uygulamasının devlet ve üniversite için karşılıklı faydaları olacağını ve ekonomik getiri sağlayacağını belirtmektedir. Üçüncü Nesil Üniversite modeli amaç boyutunun anahtar uygulamaları ve performans ölçme kriterlerinde aşağıda belirtilen maddeler kullanılabilir (Harty, 2014: 58).

- Dış çevrenin ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulmuş veya uyarlanmış araştırma ve eğitim programlarının sayısı,
- Sanayi ve özel sektörle yürütülen projelerin sayısı,
- Spin-off/spin-out ve start-up şirketlerin sayısı,
- Bilgiyi ticarileştirme faaliyetleri olan proje, patent ve lisansların sayısı,
- Disiplinlerarası programlardan mezun olanların sayısı,
- Bilim, teknoloji ve yenilik programlarından mezun olan doktora dereceli öğrenci sayısı.

Şekil 13: Üçüncü Nesil Üniversite Amaç Boyutu

Kaynak: Al Harty, 2014: 57'den uyarlanmıştır.

Şekil 13'te Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamaları doğrultusunda Harty (2014)'nin girişimci üniversite modeline ilişkin oluşturduğu amaç modeli esas alınarak tasarlanan ve geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversite yapısına dönüşümü açıklayan model gösterilmektedir.

Amaç boyutunda yer alan eğitim, araştırma ve bilgiyi kullanma görevlerinin birbirleriyle etkileşim halinde olması bilgi üretilmesi ve yayılması faaliyetleri ile işbirliklerinin oluşmasına yol açarak Üçüncü Nesil Üniversiteleri dinamik bir yapıya dönüştürecektir. Amaç boyutunda yer alan alt boyutların birbirleriyle uyumlu olması girişimci etkinliklerin teşvik edilmesi ve artırılmasına, nitelikli araştırmaların yapılmasına ve bilginin değerinin topluma aktarılmasını sağlar. Bu durum aynı zamanda Üçüncü Nesil Üniversitelerin çift kanallı bir yapıya dönüşmesine neden olur.

2.7. ÜÇÜNCÜ NESİL ÜNİVERSİTE PAYDAŞ ANALİZİ

Üçüncü Nesil Üniversite modelinin başarılı bir şekilde planlanması ve uygulanması öncelikle paydaşların bu düşünceye ve kavrama inanmasına, başarı için çalışmasına ve adanmışlıklarına bağlıdır. Bu bölümde Üçüncü Nesil Üniversite paydaşlarının kimler olduğunun belirlenmesi, geleneksel üniversite yapılanmasına göre farkları ve özellikleri tartışılacaktır. Ayrıca alanyazın ve daha önceki bölümlerde bahsedilenler doğrultusunda Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşümü engelleyen faktörler, kolaylaştıran faktörler ve Üçüncü Nesil Üniversiteye ulaşmada ki başarı ölçme unsurlarının paydaşların bakış açısından belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Paydaş analizine temel teşkil eden paydaş teorisi Freeman (1984) tarafından geliştirilmiş ve Mitchell ve diğerleri (1997), Rowley (1997), Clarkson (1994, 1995) ve Donaldson ve Preston (1995)'un çalışmalarıyla genişletilmiştir. Paydaş teorisi örgütlerin faaliyet gösterdikleri alandaki sosyolojik, ekonomik, politik, etik, yasal ve sosyal gelişmeleri dikkate almaktadır. Bu teori örgütlerin iç ve dış çevrelerinde yer alan paydaşların kendisi üzerinde etkiler oluşturacağını ve bu açıdan örgütlerin kendi kendine yeten varlıklardan ziyade dış çevresindeki gelişmelere oldukça bağımlı olduğunu açıklamaktadır. Bu nedenle paydaş teorisi örgütlerin paydaşlarını tanımlamasını, beklentilerini anlamasını, yorumlama süreçlerini geliştirmesini ve bunlar doğrultusunda ilişkiler kurulması gerektiğini belirtmektedir (Smith, 2015: 34).

Paydaş kavramı, Freeman (1984) tarafından örgütsel amaçların gerçekleştirilmesini etkileyen veya bu amaçların gerçekleştirilmesinden etkilenen kişiler veya gruplar olarak tanımlanmaktadır. Freeman (1984) örgütlerin stratejik kararlar alırken paydaşlarının kaygılarını ve beklentilerini dikkate almaları gerektiğini

ifade etmektedir. Allen (1988) paydaşları örgütlerin faaliyetlerinden fayda veya zarar gören diğer örgütler, gruplar veya bireyler olarak tanımlamaktadır. Hill ve Jones (1992) paydaşları örgütlerden yasal bir talepte bulunma hakkı olan kişiler veya kurumlar olarak tanımlamıştır (Ertuğrul, 2008: 207). Paydaşlar örgütün geleceğini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bireyler veya gruplardır (Chapleo ve Simms, 2010: 13). Ancak örgütlerin faaliyet alanı, ilgi dereceleri ve bulunulan zamana göre oluşturulan paydaş haritaları ve analizleri özel bir yapı içermektedir (Mainardes ve diğerleri, 2010: 85).

Paydaş analizi; etkili bir yönetim uygulanması, karar alma ve strateji planlama süreçlerinin oluşturulması, sorun alanlarının tanımlanması ve kimlerin örgüt üzerinde ne tür etkiler oluşturabileceğinin anlaşılmasını sağlar (Chapleo ve Simms, 2010: 13). Paydaş analizi temel paydaşları belirlemeyi, öncelik sırasına koymayı, ihtiyaçlarını değerlendirmeyi ve bu bilgileri stratejik yönetim süreçleriyle bütünleştirmeyi ifade etmektedir (Hoştut, 2018: 197). Bryson (2004) paydaş analizinin günümüz ihtiyaçları doğrultusunda her zamankinden daha önemli hale geldiğini belirtmektedir. Mitchell ve diğerleri (1997) paydaş analizi ve yönetiminin oldukça önemli ve dinamik bir süreç olduğunu söylemektedir. Bu tespit başarı oranları büyük ölçüde geniş bir paydaş kitlesine dayanan ve çoklu işbirlikleri yürüten üniversiteler için de geçerlidir (Chapleo ve Simms, 2010: 17). Küreselleşme, bilgi toplumu yapılanması, rekabet, yükseköğretim kurumlarının stratejik planlanması ve yönetimi, yükseköğretimdeki ticarileşme eğilimleri, üniversitelerin çeşitlenmesi, uluslararasılaşma çabaları geleneksel üniversite yapısından Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşümde etkilenecek kişi ve kurumların belirlenerek etki boyutlarının analiz edilmesini gerektirmektedir (Hoştut, 2018: 188; Mainardes ve diğerleri, 2010: 77).

Üniversitelerdeki değişim yapısından dolayı paydaşlar dinamik yapıda yer almakta ve yükseköğretimin türleri, amaçları ve uygulanış şekillerine göre gruplar arasında geçiş yapabilmektedir. Üniversiteler tarafından paydaşlara verilen önem derecesi ise öncelikler, amaçlar, zaman ve duruma göre değişiklik gösterebilir. Üçüncü Nesil Üniversite yönetimleri bu değişiklikleri sürekli bir şekilde analiz ederek paydaş-üniversite ilişkilerinde hâkim konuma gelmeli ve günümüz beklentileriyle baş edebilmelidir (Hoştut, 2018: 189). Schmeer (1999), Grunig ve Repper (2005) paydaş analizinin üniversitelerin gelişimi konularındaki engelleyici faktörlerin ortadan

kaldırılmasına imkân sağlayacağını belirtmektedir. Jongbloed ve diğerleri (2007) paydaş analizinin üniversitelerin dikkatlerini yoğunlaştıracakları alanların belirlenmesi, rekabet avantajı oluşturabilmesi, somut ihtiyaçlar tespit edebilmesi ve etrafını çevreleyenlerle etkileşim oluşturması açısından oldukça yararlı olacağını belirtmektedir (Mainardes ve diğerleri, 2010: 79-80).

Kalkınma Bakanlığı (2018) tarafından yayınlanan “Üniversiteler İçin Stratejik Planlama Rehberi”nde stratejik planlamanın öncelikle bulunulan konumun tespit edilmesi ve durum analizinin yapılması ile başlanması gerektiği ifade edilmektedir. Bu analiz ile üniversitenin kendi yeteneklerini ve çevresini analiz etmesi hedeflenir. Durum analizi süresince kurumsal tarihçe, yürürlükte olan stratejik planının başarı değerlendirmesi, mevzuat analizi, üst politika belgeleri, faaliyet alanlarının belirlenmesi, kurum içi analiz, akademik faaliyetlerin analizi, yükseköğretim sektörünün analizi, GZFT analizi ve paydaş analizi yapılır. “Üniversiteler İçin Stratejik Planlanma Rehberi” durum analizi altında belirtilen paydaş analizi alınacak kararlara bu kararlardan etkilenecek olanların görüşlerinin yansıtılmasında önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu durum oluşturulacak stratejik planların paydaşlar tarafından sahiplenilmesini ve başarı oranını arttırır.

“Üniversiteler İçin Stratejik Planlanma Rehberi” durum analizi altında belirtilen paydaş analiziyle;

- Paydaşların görüş, öneri ve beklentilerinin stratejik planlama sürecine dâhil edilmesi,

- Üçüncü Nesil Üniversite hedefinde engel oluşturabilecek unsurların saptanması ve bunlara ilişkin tedbirlerin alınması,

- Paydaşların birbirlerini anlaması ve çatışmaların ortadan kaldırılması,

- GZFT ile ilgili fikir edinilmesi,

- Yapılabilecek yasal düzenlemelerin belirlenmesi,

- Finansal fon ve finansal destek mekanizmaları oluşturulması,

- Paydaşların üniversiteye ilişkin algı ve iletişim kanallarının oluşturulması,

- Üniversitelerde üretilen bilginin ticarileştirme faaliyetlerinin sağlanması ve planlanması,

- Üçüncü Nesil Üniversite paydaşlarının tespit edilmesi ve değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Üçüncü Nesil Üniversite paydaş analizinin ilk aşamasında paydaşların tespiti yapılır. Bu amaç için, Üçüncü Nesil Üniversitenin çıktığı ve hizmetleriyle ilişkisi olanlar, etkilenenler ve etkileyenlerin kim olduğu sorularak Üçüncü Nesil Üniversite paydaşları dış ve iç olarak sınıflandırılır, etkili bir iletişim için önem derecesi göz önüne alınarak önceliklendirme yapılır. Bu farklı paydaşlarla ilişkilerin doğru kurulması ve üniversitenin faaliyet gösterdiği dış çevrenin tanımlanmasına katkı sağlar. Üçüncü aşamada paydaşların değerlendirilmesi yapılarak, paydaşların Üçüncü Nesil Üniversitenin hangi çıktığı ve hizmetleriyle ilişkisi olduğu, beklentileri, ne şekilde etkilendikleri ve ilişkileri tespit edilmeye çalışılır. Dördüncü aşamada, Üçüncü Nesil Üniversite ile ilgili paydaşların görüşleri mülakat, anket, toplantı, odak grup toplantıları, konferanslar yapılarak alınır ve bunlar raporlarla değerlendirme sonuçlarına yansıtılır.

Hoştut (2018) tarafından yapılan çalışma ile dünya üniversiteleri sıralamasında ilk 1000'e giren Türk üniversitelerinin paydaş tablolarının analizi yapılmıştır. Bu tablolarda 118 farklı paydaş tanımlanmasına rağmen ağırlıklı olarak akademik personel, mezunlar, özel sektör, öğrenciler, idari personel ve TÜBİTAK üzerine yoğunlaşıldığı belirtilmektedir. Yine aynı çalışmada Hoştut (2018) Türk üniversiteleri tarafından hazırlanan stratejik raporların paydaş analizleri bölümünde paydaşların genel olarak iç ve dış paydaş, temel ortak - stratejik ortak - müşteri, çalışan ve hizmet alan, zorunlu ya da gönüllü, kural koyucu olarak sınıflandırıldığından bahsetmektedir.

Yukarıdaki sınıflandırmaya alternatif olacak şekilde yükseköğretim kurumlarının paydaşlarının dört grup altında tanımlanabilir. İlk grupta üniversitelerden aldığı eğitimle, diploma ve derecelerle fayda sağlamayı amaçlayan öğrenciler yer almaktadır. İkinci grupta iyi eğitim almış, nitelikli ve uyumlu üniversite mezunlarını istihdam ederek kârlı yatırımlar gerçekleştirmeyi hedefleyen sektör temsilcileri ve iş insanları yer almaktadır. Üçüncü grupta üniversitelerin ihtiyaç duyduğu finansal fonları sağlayan yerel yönetimler, devlet yönetimleri ve devlet yönetimleri tarafından oluşturulan araştırma ve eğitim kurumları yer almaktadır. Son grupta ise, üniversitelerin verdikleri eğitim ve ürettikleri bilgiden yararlanmayı amaçlayan kamuoyunun tamamı bulunmaktadır (Kennedy, 2000: 34).

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda Üçüncü Nesil Üniversitelerin paydaşları öncelikle iç ve dış olmak üzere ikiye ayrılabilir. İç paydaşlar arasında

Üçüncü Nesil Üniversitenin temel unsurlarını oluşturan öğrenci, akademisyen, idari personel ve üniversite bünyesinde faaliyet gösteren bilimsel araştırma merkezleri, tasarım merkezleri ve start-up, spin-off/spin-out şirketleri yer alır. Üçüncü Nesil Üniversitenin dış paydaşları ise üniversitenin ürettiği hizmet ve bilgiden faydalananlar, temel görevlerinin yürütülmesinde ortaklık sağlayanlar ve ileriye dönük hedefler için stratejik ortaklık kurulacak kurumlardır. Buna göre aşağıda belirtilenler Üçüncü Nesil Üniversite paydaşları arasında yer alabilir (DEÜ, 2015: 27; OECD, 2018: 13; <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/oecdhighereducationstakeholderforum.htm>).

- Yükseköğretimin düzenlenmesi, yönetimi, akreditasyon ve kalitesinden sorumlu yurtiçi üst kuruluşlar
- Devlet yönetimi üst kuruluşları ve bakanlıklar
- Fikri Mülkiyet Haklarının düzenlenmesi ve uygulanması konusunda görev alan yargı organları
- Ülke genelinde faaliyet gösteren devlet ve özel sektör tarafından oluşturulmuş bilimsel araştırma ve uygulama merkezleri
- Geleceğe dönük meslek ihtiyaçları ve unvanların tartışılarak müfredatlar ve eğitim programlarına yansıtılmasında danışmanlık sağlayacak meslek odaları kuruluşları
- Yerel yönetimler
- Sivil Toplum Örgütleri
- Yurtiçi Üniversiteler
- Yurtdışı Anlaşmalı Üniversiteler
- Uluslararası yükseköğretim politikalarını belirleyen veya işbirliği yapılan kuruluşlar
- Ulusal ve Uluslararası üniversite sıralamaları ve değerlendirmeleri yapan kuruluşlar
- Sanayi ve özel sektör kuruluşları
- Basın-yayın ve medya organları
- Mezunlar.

2.7.1. Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler

Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşümdeki engelleyici faktörler arasında üniversite paydaşlarının kontrolü dışında ortaya çıkan bilgi toplumunun gerektirdiği politik, ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik etkenler yer alabileceği gibi iç ve dış paydaşların etki alanları doğrultusunda bilerek ortaya çıkardığı olumsuz hususlar da yer almaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 30). Gjerding ve diğerleri (2006) üniversitelerde girişimciliği ve dolayısıyla Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşümü engelleyecek faktörleri iç ve dış paydaşların görüşleri doğrultusunda beş ana grupta toplanabileceğini ifade etmiştir. Bunlar (Gjerding ve diğerleri, 2006: 15-16);

- Yönetim Sistemleri ve Kuralların Belirsizliği: Üniversite yönetimindeki kuralların ve idari kararların açık olmaması, planlama ve uygulamalarda aşırı merkezileşmiş karar alma sistemleri, yükseköğretim projeleri, eğitimleri ve işbirliklerini yürütecek kişilerin belirlenmesinde yapılan insan kaynakları hataları, girişimcilik konusundaki idari desteklerin yetersiz olması.

- Riskten Kaçınma Kültürü: Üniversitelerde yeni girişimler, değerler, bilgi çeşitliliği, işbirlikleri oluşturacak ve bilgiyi kullanıma dönüştürecek faaliyetlere kaynakların tahsis edilmesinde isteksiz davranılması.

- Kaynakların Tahsis Edilmesi ve Dış Çevreden Gelenlere Karşı Bakış Açısı: Üniversitelerde girişimci kültürün geliştirilmesinde akademik personel ve yönetim değişime karşı direnç göstermektedir. Dış çevreden gelenler de üniversite kaynaklarını kullanarak işbirlikleri oluşturmada çoğunlukla çekimser davranışlar göstermektedir. Üniversitenin sahip olduğu araştırma kaynakları, araştırma altyapıları ve binalarının fiziki durumunun kötü olması dış çevreden gelenler üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır.

- İşbirliği ve Uygulamalı Araştırmaya Uzun Dönemli Bağlılık Olmaması: Finansal kaynaklar kısa dönemli sonuçlar içeren projelere uzun dönemli beklentilere kıyasla daha kolay tahsis edilmektedir. Bu durum üniversiteler açısından sürdürülebilir girişimciliği kısıtlamaktadır. Uygulamalı araştırmaların oluşturulması her açıdan kaynakların tahsisini gerektirmektedir.

- Spin-off'ları Desteklemedeki Eksiklikler: Üniversiteler bünyesinde oluşturulacak spin-off/spin-out firmaları için düzenlemeler genelde eksiktir.

Üniversiteler öğrencilerini, akademisyenlerini ve araştırmacılarını start-up oluşturmaları konusunda yeterince desteklemeye odaklanmamaktadır. Üniversitelerde yeni fikirlerin oluşması aşamasında mali olarak desteklenmemesi faydalı iş fikirlerinin ortaya çıkmasını engellemektedir.

Özer (2018) yaptığı çalışma ile üniversitelerin geleneksel yapıdan dönüşümünü engelleyen faktörleri üniversitelerin eğitim müfredatlarını değiştirmek istememeleri, akademisyenlerin kendilerini girişimci olarak tanımlamamaları, girişimci yapılanmanın akademik kaliteyi ve yayınları olumsuz etkileyeceği düşüncesi, üniversitelerde katı bir hiyerarşik yönetimin olması, işbirliği kültürünün yeterince özümsememesi ve akademisyenlerin yoğun idari görevleri olarak sıralamaktadır (Özer, 2018: 20-22).

YÖK (2007) ülkemiz genelinde üniversitelerin dönüşümdeki engelleyici faktörleri Üçüncü Nesil Üniversitenin özelliklerinden biri olan uluslararasılaşma açısından ele almıştır. YÖK (2007)'e göre olumsuz faktörler üniversite eğitimine ulaşmakta güçlükler yaşanması, yabancı dil ile eğitim yapılan program sayısının eksikliği, barınma imkânlarının yetersizliği, uluslararası öğrencilerin bütünleşmesine yönelik altyapı yetersizlikleri, akademisyenlerin yabancı dil becerilerindeki yetersizlikler, yabancı dilde tanıtım ve markalaşma çalışmalarının yetersizliği olarak sıralamaktadır.

Kirby ve diğerleri (2011) geleneksel üniversite yapısından dönüşümde karşılaşılabilecek engelleyici faktörleri örgütsel kültür ve üniversite yönetiminin yetersiz olması, girişimciliğin üniversitenin ilk fonksiyonu olarak görülmemesi, sanayi ile ilişkilerin yeterince kurulamaması, araştırma amaçlarıyla girişimcilik anlayışının uyumlu olmaması, girişimcilik konusunda tecrübe eksikliği, girişimcilik konusundaki kültürel değerlerin yetersiz olması, geleneksel eğitim yöntemlerinin devam ettirilmesi, ödüllendirme sisteminin uygun olmaması, eğitim amaçlarıyla girişimcilik anlayışının uyumlu olmaması, finansal fonların yetersiz olması, fiziksel kaynakların yetersiz olması ve devlet fonlarına aşırı bağımlılık olarak sıralamaktadır (Kirby ve diğerleri, 2011: 12).

Kirby (2006) üniversitelerde dönüşümü engelleyen faktörleri Üçüncü Nesil Üniversite anlayışının itici gücünü oluşturan girişimcilik etkinlikleri açısından ele alarak sınıflandırmıştır. Kirby (2006) engelleyici faktörleri dış ve iç paydaşlarla

kurulan ilişkilerin iyi olmaması, katı hiyerarşik sistem, yeni bir fikri uygulamaya dönüştürmek için birçok seviyeden onay alınması gerekliliği, sonuçların oluşmasında gösterilen tahammülsüzlükler, girişimci yeteneğin eksikliği, uygun olmayan teşvik yöntemleri, akademisyenlerin entellektüel sermaye, eleştirel sorgulama, anlama ve öğrenmeye adanmış olma gibi temel akademik yeteneklerini kaybedecekleri düşüncesi, akademisyenlerin kendilerini girişimci olarak görmemesi, üniversite yönetimlerinin girişimcilik faaliyetlerinin muhtemel olumsuz yanlarına odaklanması, girişimcilik faaliyetlerinin eğitim kalitesini düşüreceği konusundaki inanış ve akademisyenlerin girişimcilik konusunda cesaretlendirilmemesi olarak tanımlamaktadır (Kirby, 2006: 599).

Ülkemizde geleneksel üniversite yapısından dönüşümü engelleyen faktörler; işbirlikleri için ihtiyaç duyulan kurumsal ve sürdürülebilir bir yapının olmaması, kurumlar arası iletişim ve etkileşimin istenilen seviyede olmaması, üniversite yetkinliklerinin sanayi temsilcileri tarafından bilinmemesi, üniversitelerden sorunların çözümüne yönelik anlık öneriler sunması beklentileri, taraflar arasındaki beklentilerin farklı olması, disiplinlerarası çalışma kültürünün yerleşmemesi, sanayi temsilcilerinin üniversitelerle iletişime geçmede tereddütler yaşaması, sanayi ile yapılan çalışmaların akademik kariyere etkisinin olmaması, tüm üniversitelerin aynı yetenekte ve gelişmişlikte görülmesi eğilimi, ortak yürütülen projelerde bürokratik işlemlerin çokluğu, mali destek sağlanacak projelerin değerlendirme süreçlerinin uzaması, destek programlarının her yıl yeniden ele alınmasının yarattığı karışıklıklar, sanayi temsilcilerinin destek programlarını bilmemesi, yeterli sayıda ve nitelikte araştırmacının istihdam edilememesi, üniversite eğitimlerinin uygulamaya dönük olmaması, akademisyenlerin sanayinin beklentilerine cevap verecek tecrübelerinin olmaması, üniversitelerin öğrenci kaynaklarını oluşturan orta öğretim kurumlarındaki eğitimlerin yetersiz olması gösterilmektedir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2014: 10).

Üniversitelerin stratejik planlarının oluşturulması aşamasında yapılan GZFT analizi zayıflıklar ve tehditler başlıkları altında yapılan değerlendirmeler Üçüncü Nesil Üniversite hedefine yönelmede engelleyici faktörler olarak gösterilebilir.

2.7.2. Üçüncü Nesil Üniversite Kolaylaştırıcı Faktörler

Gjerding ve diğerleri (2006) üniversitelerde girişimciliği ve dolayısıyla Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşümü kolaylaştıracak faktörleri iç ve dış paydaşların görüşleri doğrultusunda dört ana grupta toplamışlardır. Bunlar örgütsel kültür, örgütsel yapıların desteklenmesi (finans, işbirlikleri), uygulama stratejileri (yönetim, liderlik) ve dış çevreyle işbirliğidir (Gjerding ve diğerleri, 2006: 15).

- Örgütsel Kültür: Girişimcilik kültürünün üniversite paydaşlarının faaliyetlerini yönlendiren temel unsur olması durumunda üniversiteler girişimci faaliyetleri yoğun olarak tecrübe etmeye başlayacaklardır. Bu durum üniversitenin finansal sisteminden altyapıların geliştirilmesine kadar çok geniş bir alanda olumlu sonuçlar doğuracaktır. Özellikle akademik değerlerin dış paydaşlarla girişimci işbirlikleri oluşturmada çatışma yaşamaması serbest düşünme kültürünün ve disiplinlerarası çalışmaların gelişmesine katkı sağlayarak girişimci faaliyetleri arttıracaktır.

- Örgütsel Yapıların Desteklenmesi: Girişimcilik ruhu taşıyan kilit paydaşların katılımı olmaksızın üniversitelerin girişimci yapılara dönüşmesi mümkün değildir. Bu nedenle girişimcilik faaliyetlerinin teşvik edilmesi için örgütsel destek mekanizmaları oluşturulmalıdır. Örgütsel destekleyici mekanizmalar, girişimci faaliyetlere ayrılmış bütçe ve dinamik yönetim düşüncesi üniversitelerin geleneksel yapıdan dönüşümü için gereklidir.

- Uygulama Stratejileri: Üniversite yönetiminin uygulamalarda takip ettiği stratejinin türü girişimcilik için önemlidir. Güçlü bir liderlikle birleşen araştırma konularının seçimindeki serbestlik tercih edilmelidir. Bireysel ve gruplar halindeki araştırmacılar, mesleklerini ve akademik unvanlarını riske etmeden böyle bir birlikteliği başarıyla yürütebilir.

- Dış Çevreyle İşbirliği: Dış çevreyle işbirlikleri oluşturulması üniversitelerin girişimci olmasındaki esas unsurdur. Sosyal bilimlere kıyasla teknik bilimler alanında dış çevreyle yürütülecek çok daha fazla fırsat bulunmaktadır. Üniversitelerin sanayi ile işbirlikleri oluşturması ve spin-off/spin-out firmalarının yapılarını desteklemesi için ulusal ve küresel ölçekte paydaşlar bulması önemlidir.

Kirby ve diğerkleri (2011)'nin geleneksel üniversite yapılanmasından dönüşümü kolaylaştıran faktörleri üniversite paydaşlarının girişimciliğe karşı olumlu davranışlar göstermesi, sanayi ile kurulmuş güçlü işbirlikleri, esnek örgüt yapısı, öğrenciler için girişimcilik derslerinin müfredatlarda yer alması, teknoloji transfer ofislerine destek sağlanması, start-up'ların desteklenmesine yönelik oluşturulan tedbirler, girişimciliğe karşı öğrencilerin olumlu davranışlar göstermesi, girişimci rol modellerin üniversitelerde bulunması, uygun ödüllendirme sistemi oluşturulması, kuluçka merkezlerinin olması, fikri mülkiyet hakları konusunda tanımlanmış açık yasaların olması, yeni girişimlerin oluşturulmasında mümkün olduğu kadar az prosedürün olması, fikirlerin oluşması aşamasında maddi destek sağlanması, bilim parklarının olması olarak belirtmişlerdir (Kirby ve diğerkleri, 2011: 12).

Erdoğmuş (2019) üniversitelerin gelişmesi ve geleneksel yapıdan dönüşümünü kolaylaştıran bir dizi yönetim, finans, işbirliği, kültür ve amaç başlıkları altında faktörler olduğunu belirtmektedir. Bu faktörler, değişim konusunda çok güçlü bir toplumsal talebin olması, üniversite tercihlerinde paydaşların daha bilinçli davranması, sosyal ve ekonomik konulardaki beklenti artışı, yükseköğretim kurumlarına ayrılan bütçe miktarının artırılması, farklı üniversite yönetimi ve işleyişi tecrübelerinin ulaşılabilir olması, üniversitelerde farklılaşma ve ihtisaslaşma çalışmalarının yapılması, dijital öğrenme ortamlarının artması, sanayi temsilcileri ile sürdürülen ders içeriği ve tasarım çalışmaları, girişimcilik kültürünün yaygınlaşması ve farkındalığın artması, vizyoner liderlik uygulamalarının olması, teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi, üniversitelerin sanayi merkezlerine yakın olacak şekilde konumlandırılması ve üniversitelerin uluslararası alandaki tanınırlığının artmasıdır.

YÖK (2007) ülkemiz genelinde üniversitelerin geleneksel yapıdan dönüşümünü kolaylaştıracak faktörleri bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, üniversitelerin uluslararasılaşmaya artan ilgisi, kültürel ve coğrafi özellikleri dikkate alarak oluşturulabilecek bölgesel işbirlikleri olarak sıralamaktadır (YÖK, 2017: 52).

Ülkemizde üniversite-sanayi-devlet bütünleşmesini kolaylaştıran faktörler ise işbirliği oluşturmanın gerekliliği konusunda paydaşlar arasında güçlü bir inanın oluşmuş olması, paydaşlar arasında işbirliğini güçlendirici mekanizmaların olması, araştırma altyapısı güçlü olan üniversitelerin işbirliği yapma konusunda istekli olması

ve üniversitelerin niteliğinin artırılmasına yönelik güçlü bir politik kararlılık olmasıdır (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2014: 10).

Üniversitelerin stratejik planlarının oluşturulması aşamasında yaptıkları GZFT analizi güçlü yanlar ve fırsatlar başlıkları altında yapılan değerlendirmeler Üçüncü Nesil Üniversite hedefine yönelmede kolaylaştırıcı faktörler olarak gösterilebilir.

2.7.3. Üçüncü Nesil Üniversite Başarı Ölçme Unsurları

Kirby ve diğerleri (2011) başarı faktörlerini girişimcilik programlarında yer alan öğrencilerin sayısı, girişimcilikle ilgili kurs, program ve faaliyetlerin sayısı, girişimcilik konusunda öğrencilerin olumlu davranışlar göstermesi, müfredatlarda girişimcilik ve araştırma yöntemi konusunda derslerin olması, oluşturulan start-up'ların sayısı, oluşturulan istihdam sayısı, elde edilen gelir miktarı, özel sektör ve sanayi ile ilişkilerin kurulması ve buralardan elde edilen finansal fonların miktarı, teknoloji, yenilik ve bilgi transferinin sağlanmasındaki oranlar, üniversite yapısı ve yönetimin dönüşümü sürdüreceği şekilde yapılması, girişimcilik faaliyetlerinin üniversite genelinde yaygınlaşması, finans kaynağı oluşturulmasında tüm üniversite birimlerinin katkı göstermesi olarak sıralamaktadır (Kirby ve diğerleri, 2011: 12).

Ülkemizde TÜBİTAK tarafından yapılan ve üniversitelerin daha önceden belirlenen kriterler doğrultusunda girişimcilik ve yeniliklik performanslarını ölçmeyi amaçlayan “Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi Gösterge Seti”nde dört boyut altında 19 gösterge tanımlanmaktadır. Buna göre “Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksinin Boyutları” ve bunlar altında yer alan göstergeler aşağıda belirtilmiştir. Burada belirtilen Üçüncü Nesil Üniversite Başarı Ölçme Unsurları olarak da değerlendirmeye alınabilir.

- Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Yetkinliği (Bilimsel yayın sayısı, Atıf sayısı, Ar-Ge ve yenilik destek programlarından alınan proje sayısı, Ar-Ge ve yenilik destek programlarından alınan fon tutarı, Ulusal ve uluslararası bilim ödülü sayısı, Doktora mezun sayısı)

- Fikri Mülkiyet Havuzu (Patent başvuru sayısı, Patent belge sayısı, Faydalı model/tasarım belge sayısı, Uluslararası patent başvuru sayısı)

- İşbirliği ve Etkileşim (Üniversite-sanayi işbirliğinde yapılan Ar-Ge ve yenilik projeleri sayısı, Üniversite-sanayi işbirliğinde yapılan Ar-Ge ve yenilik projelerinden alınan fon tutarı, Uluslararası işbirliği ile yapılan Ar-Ge ve yenilik proje sayısı, Uluslararası Ar-Ge ve yenilik işbirliklerinden elde edilen fon tutarı, değişim programlarındaki öğretim elemanı/öğrenci sayısı)

- Ekonomik Katkı ve Ticarileşme (Akademisyenlerin teknoparklarda, kuluçka merkezlerinde, TEKMER'lerde ortak veya sahip olduğu faal firma sayısı, Üniversite öğrencilerinin ya da son beş yıl içinde mezun olanların teknoparklarda, kuluçka merkezlerinde, TEKMER'lerde ortak veya sahip olduğu faal firma sayısı, Akademisyenlerin teknoparklarda, kuluçka merkezlerinde, TEKMER'lerde ortak veya sahip olduğu firmalarda istihdam edilen kişi sayısı, Lisanslanan patent/faydalı model/tasarım sayısı).

Böylelikle, bu bölümde Üçüncü Nesil Üniversite kuramının kavramsal çerçevesinin incelenmesi, Üçüncü Nesil Üniversite kriterleri doğrultusunda oluşturulan bir modelin açıklanması ve Üçüncü Nesil Üniversite hedefindeki engelleyici faktörler, kolaylaştırıcı faktörler ve başarı ölçme unsurlarının belirlenmesi tamamlanmıştır. Bu bölümde yapılan tartışmalar ve ortaya konulan bakış açıları sonucunda elde edilen düşüncüler takip eden bölümdeki araştırmanın yapılmasına temel teşkil etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA

Bu bölümde; öncelikle araştırmanın kavramsal modeli, metodolojisi, önemi, kısıtları, geliştirilen hipotezler ve hipotezlerin test edilmesinde kullanılacak veri toplama ölçeğinin geliştirilmesi ve örneklemin belirlenmesi ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Daha sonra araştırma verilerinin analizi ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL MODELİ VE METODOLOJİSİ

Üçüncü Nesil Üniversiteler konuları, yapılanması ve ürettikleri çıktılar ile ülkelerin ekonomik seviyelerine önemli katkılar yapabilecek kurumlardır. Kavramsal bölümde belirtildiği üzere Üçüncü Nesil Üniversite olgusu tarihsel süreç ve bilgi toplumu değerleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Ülkemizde birçok üniversite stratejik planlarında, kurum tanıtım toplantılarında, basın-yayın ve medya organları aracılığıyla verilen reklamlarda Üçüncü Nesil Üniversite oluşumunu hedeflediklerini ve çabalarını bu yönde yönlendirdiklerini açık bir şekilde dile getirmektedir. Günümüz ekonomik, politik, sosyal, teknolojik ve kültürel yapısı ise bu hedefe dönüşüm yolunda birçok engel barındırmaktadır. Üçüncü Nesil Üniversite kavramı farklı bakış açıları ve algılar gerektirdiğinden dolayı tek boyuta indirgenebilecek bir kavram olmadığı gibi dönüşüm yolunda ortaya çıkan sorunlar karşısında her zaman geçerli olabilecek tek bir çözüm yolu da önermek mümkün değildir.

Çalışmanın bu bölümünde, Üçüncü Nesil Üniversite kavramına ilişkin paydaşların görüşlerini saptamak amacıyla engelleyici faktörler, kolaylaştırıcı faktörler ve başarı ölçme unsurları tespit edilerek aralarındaki ilişkilere ve anket uygulamasından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

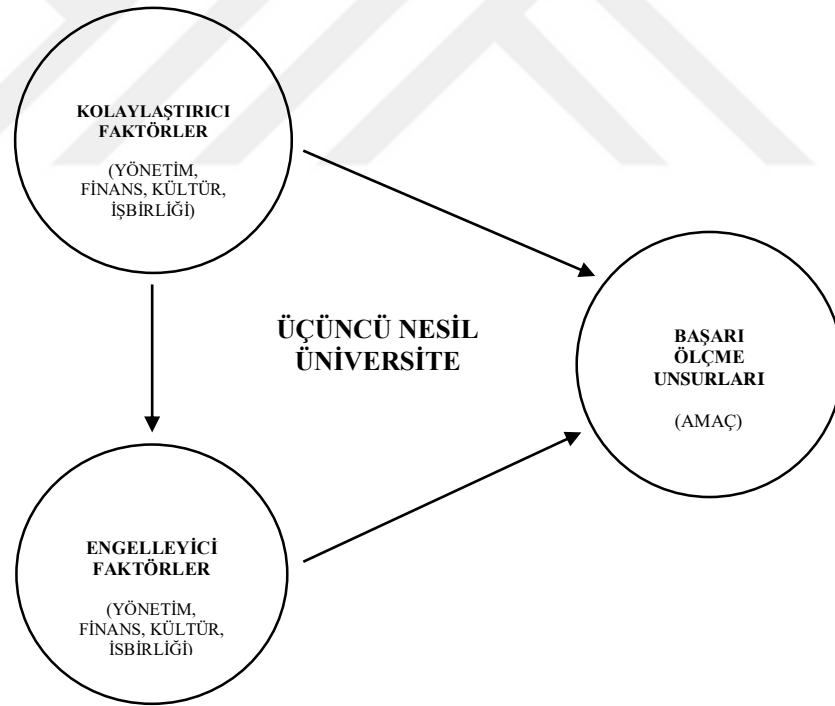
3.1.1. Araştırmanın Kavramsal Modeli

Engelleyici faktörler, kolaylaştırıcı faktörler ve başarı ölçme unsurlarının tanımlanması ve hangi ifadelerin bunlar içerisinde yer aldığının paydaşların bakış

açısından tespit edilmesi Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi güden üniversitelerin stratejik planlarının uyumlandırılması, güncellenmesi ve esnek hale getirilmesini sağlayacaktır. Engelleyici faktörler doğrultusunda tespit edilen ifadelerin giderilmesine yönelik geliştirilecek muhtemel çözüm önerileri ve kolaylaştırıcı faktörlerin yer etmesini güçlendirecek yaklaşımlar Üçüncü Nesil Üniversite hedefine yönelik yükseköğretim kurumlarının başarı sağlama oranlarını yükseltecektir. Engelleyici ve kolaylaştırıcı faktörler daha önceki bölümlerde tanımlanan Üçüncü Nesil Üniversite modelinin yönetim, finans, kültür ve işbirliği boyutları altında yer almaktadır. Başarı ölçme unsurları ise Üçüncü Nesil Üniversite modeli doğrultusunda oluşturulan amaç boyutu içerisinde yer almakta olup araştırma, eğitim ve bilgiyi kullanma alt boyutlarıyla ilişkilidir. Bu model doğrultusunda faktörler arasındaki ilişkiler Şekil 14’de gösterilmiştir.

Şekil 14: Araştırmanın Kavramsal Modeli

3.1.2. Araştırmanın Kısıtları

Araştırma, kısıtlı bir zaman aralığında yapılmış olması ve ankete katılanların algılarına dayalı olması nedeniyle sınırlılıklar içermektedir. Araştırma üniversite-

sanayi işbirliğinin geliştirilmesi konusunda Türkiye’de önemli çaba harcayan bir kuruluşun üyelerinin sağladığı veriler doğrultusunda yapılmıştır. Bu nedenle elde edilen bulgular, Üçüncü Nesil Üniversitelerin çoğunlukla belirli alanlarda uzmanlaşmış dış paydaşlarının görüşlerini yansıtmaktadır. Araştırmanın Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefini önemli oranda gerçekleştirmiş veya bu konuda doğrudan çaba harcayan üniversite iç paydaşları veya üçlü sarmal modeldeki tüm unsurların sağlayacağı geniş bir katılımıla tekrarlanması durumunda farklı sonuçlar elde edilebilir.

3.1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırma, üniversitelerin bilgi toplumu ve ekonomisi dinamikleriyle yaşanan değişime uyum sağlayarak yeni bir yapıya dönüşmesi ve paydaşların bu dönüşüm sürecindeki engelleyici faktörleri, kolaylaştırıcı faktörleri ve başarı ölçme unsurlarını nasıl algıladığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Alanyazında Üçüncü Nesil Üniversitelere ilişkin durumsal inceleme, stratejik planların içerik analizlerinin yapılması ve stratejik model geliştirme çalışmalarına sıklıkla rastlanmaktadır. Bu çalışmanın diğerlerinden en temel farkı ve alanyazına katkısı Üçüncü Nesil Üniversite kavramına ilişkin engelleyici faktörler, kolaylaştırıcı faktörler ve başarı ölçme unsurlarını paydaşların algı düzeyleri kapsamında ele almasıdır. Bu amaçla; araştırma çoğunlukla üniversite dış paydaşlarının bir araya geldiği, girişimcilik kültürünün teşvik edildiği, disiplinlerarası çalışmaların yürütüldüğü, işbirliği ağlarının oluşturulduğu, Üçüncü Nesil Üniversite kriterleri, faaliyetleri ve sağlayacağı katkılar hakkında bilgi sahibi olan bir platformda yapılmıştır.

Bilgi toplumu yapılanmasında ekonominin ve teknolojik ilerlemenin itici gücü olarak kabul edilen Üçüncü Nesil Üniversite kavramına ilişkin tartışmalar ve öneriler ile akademik çalışmalar iş dünyası ve kamusal alanda yoğun olarak devam etmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarının Üçüncü Nesil Üniversite kavramının tanımlanması ve dönüşüm sürecinde yapılması gerekenler konusundaki yaklaşımları zenginleştireceği ve farklı bakış açısı katacağı değerlendirilmektedir.

3.1.4. Araştırmanın Amaçları ve Hipotezleri

Araştırmanın amaçları ve hipotezleri aşağıda belirtilmiştir.

3.1.4.1. Araştırmanın Amaçları

Araştırmanın temel amacı, Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasındaki paydaşların değerlendirmeleri doğrultusunda engelleyici faktörler, kolaylaştırıcı faktörler ve başarı ölçme unsurlarına ilişkin ifadelerin istatistiksel olarak anlamlılığını tespit etmektir. Önceki bölümlerde tartışma temelinde yapılan çalışmanın sorgulanması için üç amaç geliştirilmiştir. Bu amaçlar;

- Üçüncü Nesil Üniversite kavramındaki engelleyici faktörler ile kolaylaştırıcı faktörler arasındaki ilişkinin paydaşların bakış açısından belirlenmesi,
- Üçüncü Nesil Üniversite kavramındaki engelleyici faktörler ile başarı ölçme unsurları arasındaki ilişkinin paydaşların bakış açısından belirlenmesi,
- Üçüncü Nesil Üniversite kavramındaki kolaylaştırıcı faktörler ile başarı ölçme unsurları arasındaki ilişkinin paydaşların bakış açısından belirlenmesidir.

3.1.4.2. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın konusu ve amacıyla ilişkili olarak Üçüncü Nesil Üniversite kavramında yer alan faktörlerin paydaşların değerlendirmeleri doğrultusunda belirlenmesi ve bunların birbirleri üzerindeki etkileşimlerinin bütünleştirilerek ortaya konulması hedeflenmektedir. Bu bağlamda oluşturulan teorik model ile üç temel hipotezin test edilmesi amaçlanmıştır. Bu hipotezler şunlardır:

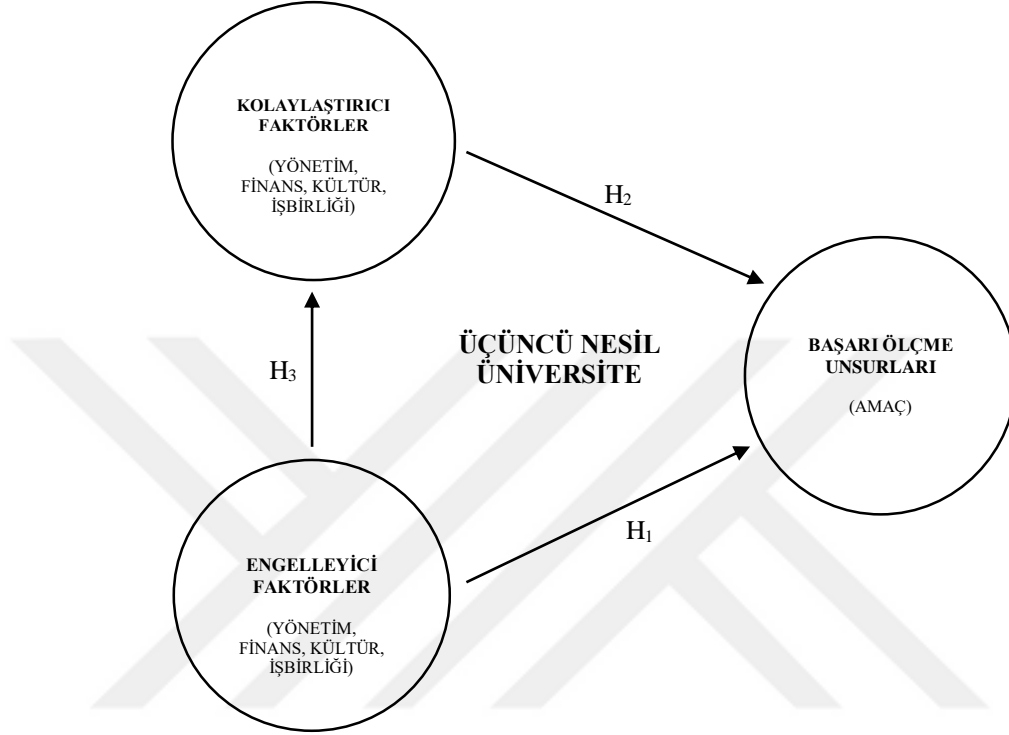
H₁: Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörleri ile Üçüncü Nesil Üniversite Başarı Ölçme Unsurları arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H₂: Üçüncü Nesil Üniversite Kolaylaştırıcı Faktörleri ile Üçüncü Nesil Üniversite Başarı Ölçme Unsurları arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H₃: Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler ile Üçüncü Nesil Üniversite Kolaylaştırıcı Faktörleri arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda geliştirilen kavramsal model ve hipotezler Şekil 15’de yer almaktadır:

Şekil 15: Araştırmanın Kavramsal Modeli ve Hipotezler

Araştırmanın kavramsal modeli doğrultusunda ileri sürülen hipotezlerin geliştirilmesinde Wissema (2009, 2014), Kirby ve diğerleri (2016), Clark (1998, 2004), Agrawal (2001), Shattock (2005), Altbach ve diğerleri (2010), Çetinsaya (2014), Erdoğan (2019), De Wit (2013), Etkowitz ve diğerleri (2000), Knight (2011), Kyrö ve Mattila (2012), Lazzeroni ve Piccaluga (2003), Marginson ve Wende (2007), Oyo ve diğerleri (2008), Scott (2006), Skribans ve diğerleri (2013), Harty (2014), T.C. Kalkınma Bakanlığı (2018), OECD (2008, 2018), Teichler (2007) tarafından yapılan kavramsal ve ampirik çalışmalar göz önünde bulundurulmuştur.

3.1.5. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın yöntemi, olaylar arasındaki ilişkilerin tanımlanmasında sayısal veriler kullanan, bir durumu olduğu şekliyle açıklamayı amaçlayan nicel araştırma modellerinden olan tarama modelidir. Bu modelde elde edilen verilerin doğruluğu

tercih edilen veri toplama metoduna dayanmaktadır. Aşağıda veri toplama metodunun belirlenmesi, veri toplama aracının hazırlanması, son haline dönüştürülmesi ve katılımcılara gönderilmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1.5.1. Veri Toplama Metodunun Belirlenmesi

Bu çalışmada paydaşların araştırmaya katılım oranlarının artırılması, araştırma konusuyla ilişkili çeşitli alanlarda görev alan uzman görüşlerinin araştırmaya yansıtılması, muhtemel katılımcıların zaman kısıtı olacağı düşüncesi ve katılımcıların farklı şehirlerde bulunması durumu göz önüne alınarak verilerin toplanması için anket tekniğinin kullanılması kararlaştırılmıştır.

Katılımcılara araştırma konusu ile ilgili hatırlatma veya bilgilendirme sağlamak için anket formunun giriş bölümüne Üçüncü Nesil Üniversitelerle ilgili açıklayıcı bilgi ve araştırmanın amacını belirten kısa bir not eklenmesi kararlaştırılmıştır. Hazırlanan anketlerin gönderme kolaylığı sağlaması ve geri dönüşlerin takibinin anlık olarak yapılması için elektronik posta yolu ile gönderilmesinin en uygun yöntem olacağı değerlendirilmiştir. Anket uygulamasının araştırma konusuyla ilgili uzman kişileri bünyesinde barındıran, araştırma konusu hakkındaki güncel gelişmeleri takip eden ve yöneten USİMP’te yapılması kararlaştırılmıştır. Katılımcıların resmi onay alındığından ve sonuçların gizli tutularak bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacağından emin olmaları için USİMP Yönetim Kurulu’ndan resmi yazılı izin alınması kararlaştırılmıştır. Anket uygulamasının katılımcılara USİMP hesapları üzerinden resmi onayı da görebilecekleri şekilde gönderilmesiyle elektronik posta hesapları gereksiz kutusuna düşmesinin engelleneceği ve geri dönüşlerin artacağı değerlendirilmiştir.

3.1.5.2. Veri Toplama Aracının Hazırlanması

Araştırma amaçlarını mümkün olan en iyi düzeyde gerçekleştirmek ve geliştirilen hipotezleri test etmek amacıyla ankette yer alan ifadeler Wissema (2009)’nın Üçüncü Nesil Üniversite tanımlamaları, Kirby ve diğerleri (2011) tarafından yapılan “Making Universities More Entrepreneurial: Development of A

Model” ampirik çalışması ile Yükseköğretimde Kalitenin Arttırılması, Yenilik Yönetimi, Yükseköğretimin Stratejik Yönetimi, Girişimcilik, Girişimci Üniversiteler ve Üçüncü Nesil Üniversiteler konularındaki ulusal ve uluslararası bilimsel araştırmalar ve raporlar esas alınarak hazırlanmıştır. Ankette yer alan ifadelerin bir kısmı daha önce yapılan çalışmalarda yer almış, bir kısmı ise birinci ve ikinci bölümde Üçüncü Nesil Üniversite kavramı ve buna ilişkin yapılan tartışmalar neticesinde oluşturulmuştur.

3.1.5.3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Alwin (1997) bilimsel araştırmalarda yapılan ölçümlerin başlıca amaçlarının araştırma sorularının cevaplanması ve hipotezlerin test edilmesi olduğunu belirtmektedir. Scandura ve Williams (2000) yönetim bilimleri açısından bu amaçlarla en çok kullanılan veri toplama aracının anket olduğunu ifade etmektedir. Anket maliyet, etkinlik, zaman tasarrufu sağlaması nedeniyle bilimsel çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Anketlerin oluşturulması ve geliştirilmesi aşamasında üzerinde en çok tartışılan konulardan biri de ifadelerin katılım düzeyi seçenek sayısının belirlenmesidir. Anketlerde ifadelerin katılım düzeyi seçenek sayısı alanyazında bilgi teorisi kapsamında ele alınmaktadır. Alwin (1997), Garner (1960), Garner ve Hake (1951), Shannon ve Weaver (1949) ve Dawes (2008)’nin ifade ettiği şekliyle bilgi teorisi kapsamında ifadelerin katılım düzeyi seçenek sayısının artması katılımcıların kendini daha rahat bir şekilde ifade etmesine yol açacaktır. Böylelikle araştırmacının konuya ilişkin elde edeceği bilgi düzeyi de artış gösterecektir. Alanyazında anket ifadeleri katılım düzeyi seçenek sayısı ile ölçeklerin güvenilirlikleri arasındaki ilişkiye yönelik yapılmış çalışmalarda bulunmaktadır. Alwin (1997), Murphy ve Likert (1983), Preston ve Colman (2000) yaptıkları çalışmalar ile anket ifadeleri katılım düzeyi seçenek sayısının artması ile ölçeklerin güvenilirliklerinin de arttığı sonucuna ulaşmışlardır (Doğan ve diğerleri, 2017: 466).

Yukarıda belirtilen açıklamalar doğrultusunda katılımcıların ifadeleri cevaplama daha rahat davranmaları ve görüşlerini araştırmaya daha iyi yansıtılabilmeleri için katılım düzeyi seçenek sayısı yedi olarak belirlenmiştir. Anket formu 7’li Likert ölçeğe göre 5 bölüm halinde oluşturulmuştur. Araştırmanın

kavramsal çerçevesinde Üçüncü Nesil Üniversitelerin özellikleri ve bilgi toplumu ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilen analizler ile anket formu hazırlama süreci başlatılmıştır. Anket formunda yer alan ifadelerin bir kısmı daha önce konuya ilişkin yapılmış ampirik çalışmalardan alınmıştır.

Giriş bölümünde katılımcılara araştırmanın amacı ve Üçüncü Nesil Üniversitelerle ilgili açıklayıcı bilgiler sunulmuştur.

Anket formunun birinci bölümünde demografik bilgiler ve katılımcıların Üçüncü Nesil Üniversite kavramı ile ilişki seviyelerinin tespitine yönelik sorular oluşturulmuştur.

Anket formunun ikinci bölümünde Üçüncü Nesil Üniversite kavramı doğrultusunda engelleyici faktörlere ilişkin 9 adet ifade bulunmaktadır. Paydaşların Üçüncü Nesil Üniversite kavramına yönelik engelleyici faktörleri tanımlamaları 7’li Likert ölçeği ile (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Biraz Katılmıyorum, 4: Kararsızım, 5: Biraz Katılıyorum, 6: Katılıyorum, 7: Kesinlikle Katılıyorum) ölçülmeye çalışılmıştır.

Anket formunun üçüncü bölümünde Üçüncü Nesil Üniversite kavramı doğrultusunda kolaylaştırıcı faktörlere ilişkin 13 adet ifade bulunmaktadır. Paydaşların Üçüncü Nesil Üniversite kavramına yönelik kolaylaştırıcı faktörleri tanımlamaları 7’li Likert ölçeği ile (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Biraz Katılmıyorum, 4: Kararsızım, 5: Biraz Katılıyorum, 6: Katılıyorum, 7: Kesinlikle Katılıyorum) ölçülmeye çalışılmıştır.

Anket formunun dördüncü bölümünde Üçüncü Nesil Üniversite kavramı doğrultusunda başarı ölçme unsurlarına ilişkin 12 adet ifade bulunmaktadır. Paydaşların Üçüncü Nesil Üniversite kavramına yönelik başarı unsurlarını tanımlamaları 7’li Likert ölçeği ile (1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Biraz Katılmıyorum, 4: Kararsızım, 5: Biraz Katılıyorum, 6: Katılıyorum, 7: Kesinlikle Katılıyorum) ölçülmeye çalışılmıştır.

Anket formunun beşinci bölümünde katılımcılara Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi konusunda yapılması gerekenler ile ilgili kişisel görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

3.1.5.4. Veri Toplama Aracının Ön Testi

Anket formuna uygulamaya geçmeden önceki son halini vermek ve ifadelerin anlaşılabilirliğini tespit etmek amacıyla ön test uygulanmıştır. Ön test aşamasında yükseköğretimde kalitenin geliştirilmesi, girişimcilik, eğitim yönetimi ve işletme bilimlerinde uzman kişilere sorular yöneltilerek anket formunun geçerliliği test edilmiştir. Ön test aşamasında soruların yöneltildiği kişilerin Üçüncü Nesil Üniversite konusunda bilgileri olmasına dikkat edilmiştir. Ön test değerlendirmesi sonucunda ifadeler tek bir kavramı ölçecek şekilde düzeltilmiş, ifadeler okunmayı kolaylaştıracak şekilde yeniden düzenlenmiş, veri toplama aracının dilinin anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Anket formunun doldurulması için 12-15 dakikalık bir sürenin yeterli olacağı değerlendirilmiştir.

Oluşturulan anket formu kolayda örneklem yöntemiyle tespit edilen Yükseköğretimde Kalitenin Arttırılması, Yenilik Yönetimi, Yükseköğretimin Stratejik Yönetimi ve Girişimcilik alanlarında çalışma yürüten 50 kişinin katılımıyla test edilmiştir. Ön test uygulamasındaki katılımcıların belirlenmesinde öncelikle yakın çevrede bulunan ve hemen iletişim kurulabilecek kişiler tercih edilmiştir. Bunun haricinde iş dünyasındaki kişilerin birbirleriyle iletişim kurması ve bilgi alışverişi yapmasını amaçlayan profesyonel sosyal paylaşım platformu olan LinkedIn üzerinden belirlenen TTO'larda görevli uzman personel, sanayi temsilcileri, eğitim yönetimi araştırmacıları, teknoloji transferi profesyonellerine anket formu gönderilerek katılımları talep edilmiştir. Böylelikle Üçüncü Nesil Üniversite paydaşı tanımlamasına dâhil olan ve konuya ilgi duyan tüm kesimlerin görüşleri çalışmanın geçerliliğinin tespit edilmesine yansıtılması amaçlanmıştır. Bu süreçler sonunda elde edilen verilerle anketin içsel ve yapı geçerliliği sağlanmıştır.

3.1.5.5. Anket Formunun Tasarımı

Çalışma sürecinin sonucunda anket formundaki ölçekler ve ifadelerin neler olacağı kararlaştırılmıştır. Anket formunun tasarımı yapılırken ifadeler konu bütünlüğünü sağlayacak şekilde gruplanmıştır. Katılımcıların zaman kısıtının olması, çalışma saatlerinin yoğun olması, ankete katılımdaki yer sınırlamasının ortadan

kaldırılması, geri dönüş sayılarının arttırılması ve geri dönüşlerin anlık olarak takip edilmesi için anket formu Google Documents üzerinden oluşturulmuştur. Bu sürecin sonunda anket formunu oluşturan genel başlıklar aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

- Giriş Bölümü (Açıklayıcı Bilgiler)
- Demografik Bilgiler
- Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörlere Yönelik İfadeler
- Üçüncü Nesil Üniversite Kolaylaştırıcı Faktörlere Yönelik İfadeler
- Üçüncü Nesil Üniversite Başarı Ölçme Unsurlarına Yönelik İfadeler
- Üçüncü Nesil Üniversite Kavramına İlişkin Kişisel Görüşler

Tüm bu süreç sonunda oluşturulan anket formu ek.1’de sunulmuştur.

3.1.5.6. Araştırma Örnekleminin Belirlenmesi

Örneklem seçimi ve büyüklüğünün belirlenmesi araştırma sonuçlarının güvenilirliği ve sonuçların yanıltıcı olmaması açısından önemlidir. Burada önemli olan seçilen örneklemin temsil yeteneğini sağlaması, konuyla ilgili bilgileri olması ve verilerin analizi sürecinde bir dengeye ulaşmaktır.

Bu bağlamda araştırma Üniversite-Sanayi İşbirliğinin daha etkin olarak kurumsal bir yapı altında sağlanması ve farkındalık oluşturulması maksadıyla oluşturulmuş USİMP bünyesinde yapılmıştır. USİMP, üniversite-sanayi işbirliği çalışmalarına aktif katılım gösteren ve bu işbirliğinin daha profesyonel bir seviyede sürdürülmesini ve kurumsallaşmasını amaçlayan Türkiye’nin farklı bölgelerinden bir araya gelmiş üniversite, iş dünyası, sivil toplum kuruluşlarını tek bir çatı altında toplayan ve gönüllülük esasına göre faaliyet gösteren bir kuruluştur. 2007 yılında 5 üye ile üçlü sarmal modele göre kurulan USİMP işbirlikleri oluşturulması, teknoloji transferi, Ar-Ge araştırmaları, fikri mülkiyet hakları, teknoloji transfer ofisleri gibi Üçüncü Nesil Üniversite kavramıyla doğrudan ilişkili alanlarda faaliyet gösteren 65 kuruluşun katılımı ve bu konularda oluşturdukları birçok işbirliği ile büyük bir ağa dönüşmüştür. USİMP üyeleri ülkemiz genelinde dağılım göstermektedir (www.usimp.org.tr).

Üçüncü Nesil Üniversite konusunda paydaşların güncel görüşlerinin araştırmaya en iyi şekilde yansıtacağı değerlendirilen USİMP’in seçilmesinin

nedenleri ve yürüttükleri faaliyetler aşağıda belirtilmiştir. Aşağıda belirtilen hususlar USİMP yöneticilerinin değerlendirmeleri, internet sitesinde yer alan ifadeler, sosyal medya hesapları, katıldıkları faaliyetler ve çalışma ilkelerinin yer aldığı yönerge maddelerinin incelenmesi doğrultusunda oluşturulmuştur.

- USİMP, Türkiye’de üretilen bilgi ve teknolojilerin oluşturduğu değer in toplum faydasına kullanılabilmesine, teknoloji transfer uygulamalarını etkin bir şekilde yürütülebilmesine yönelik politika ve stratejileri belirlemeyi ve bu konudaki eylem planlarının hazırlanmasına katkı sunmayı temel misyonu olarak belirlemiştir.

- Bilgi ve teknoloji oluşturma süreçlerinde üniversite, sanayi ve kurumlar için farkındalık oluşturmayı ve çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

- Türkiye’nin teknoloji ithalatı ve kullanımı sürecinden çıkarak teknoloji üreten, geliştiren ve ihraç eden bir yapıya dönüşmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

- Üniversitelerin araştırma ve eğitim-öğretim görevlerinin yanı sıra teknoloji üretimine katkı sağlayan ve bunları topluma aktaran yapılara dönüşmesine katkı sağlayacak mekanizmaların oluşturulmasını desteklemektedir.

- Ülkemiz sanayi sektörünün üniversitelerle işbirliği yapmasına ve rekabetçi yapılarını koruyabilmelerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

- Ulusal ve uluslararası ortamda devlet ve özel kuruluşlar arasında bilgi ve deneyimlerin paylaşılmasının yaygınlaştırmasını amaçlamaktadır.

- Üniversite sanayi işbirliğinin gelişmesine yönelik yasal ve politik süreçlerin ve stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

- Üniversite-sanayi işbirliği örgütlerinin kurumsallaşması, hizmetlerinin çeşitlenmesi ve kalitesinin artırılmasına danışmanlık sağlamaktadır.

- Üniversite-sanayi işbirliği alanında görülen sorunlar üzerinde görüş alışverişinde bulunmakta, eğitimler düzenlemekte, öneriler geliştirmekte ve düzeltici tedbirlerin alınması yönünde girişimlerde bulunmaktadır.

- Ulusal Ar-Ge politikalarının belirlenmesi ve geliştirilmesi konusunda çalışmalarda bulunarak öneriler geliştirmektedir.

- Üniversite-sanayi işbirliği, yenilik üretimi, girişimcilik ve teknolojik alanlarda çalışma yürüten üniversite öğrenci birliklerini desteklemekte, bilgi toplumu ve bilgi ekonomisinin beklentileri konularında farkındalık sağlamaktadır.

- Üniversite-sanayi işbirliklerinin oluşmasına önemli derecede katkı vermiş kişilere daha önceden belirlenen ilkeler doğrultusunda ödül vererek bu faaliyetlerin gelişmesini teşvik etmektedir.

- Ülkemizde uzun süredir tartışılmasına rağmen genellikle bireysel ve sınırlı kurumsal çalışmalarla yürütülen üniversite-sanayi işbirliği konusu, USİMP'in çalışmaları ile tüm paydaşların katılabileceği ulusal kongreye dönüştürülmüştür. 2008 yılından itibaren düzenlenmekte olan Üniversite-Sanayi İşbirliği Ulusal Kongreleri ile ilgili akademisyen ve sanayicileri bir araya getirerek konunun farklı yönleri ile ele alınmasını ve tartışılmasını sağlamaktadır.

- USİMP, düzenlediği kongre, çalıştay ve sempozyumların çıktıkları ile üniversite-sanayi işbirlikleri, teknoloji transferi, yenilikçilik, girişimcilik, Ar-Ge araştırmaları konularında yapılan akademik çalışmalara ışık tutmaktadır.

- Mevcut bilgi birikimi ve deneyimlerini genç nesillere aktararak bahsedilen konulardaki engelleyici faktörleri azaltmayı ve kolaylaştırıcı faktörleri arttırarak başarı unsurlarının yer etmesine yardımcı olmakta ve genç nesilleri teşvik etmektedir.

- Ar-Ge, inovasyon, fikri sanayi mülkiyet hakları ve üniversite-sanayi işbirliği konulardaki yetişmiş uzman eksikliğinin giderilmesine katkıda bulunmaktadır.

- Türkiye'de ilk defa uygulama alanı bulan teknoloji transfer uzmanlığı mesleğinin iş ve görev tanımı ile ulusal meslek standartlarının oluşturulmasına gönüllü katkılar sunmaktadır. Ayrıca bu konuda ortaya çıkan ihtiyacın giderilmesi amacıyla ulusal ve uluslararası paydaşlarla eğitim alanında işbirliği çalışmaları yürütmektedir.

- TÜBİTAK 1513 TTO Programından destek alan ilk 10 üniversitenin Teknoloji Transfer Ofislerini bir araya getirerek aralarında bilgi ve deneyim paylaşımını sağlamak amacı ile "Ulusal TTO Ağı" kurulmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu kapsamda TTO'ların ortak sorunları ve geleceğe yönelik faaliyetleri hakkında görüş alışverişi sağlanmasını temin etmektedir.

- Üniversitelerin Teknoloji Transfer Ofisleri çalışmalarından çıkan buluş ve patentlerin sanayi ile buluşturulmasını amaçlayan Ulusal Patent Fuarı'nı düzenlemektedir.

- Firmaların teknoloji ve yenilikçilik alanındaki becerilerini ölçerek değer zinciri içerisindeki geliştirilebilecek alanların tespit edilmesine yönelik ÜSİMP İnovasyon Karnesi programını geliştirmiştir.

3.1.5.7. Anket Formunun Katılımcılara Gönderilmesi

Anket formuna son şekli verildikten ve uygulamanın yapılacağı örneklem belirlendikten sonra anket formları katılımcılara gönderilmeye başlanmıştır. Anket formunun gönderilmesinde USİMP Yönetim Kurulu'nun izni alınmıştır. Geri dönüş sayısının artırılması ve hedeflenen katılımcı miktarına ulaşmak için USİMP elektronik posta ve sosyal medya hesaplarından faydalanılması talep edilmiştir. USİMP Yönetim Kurulu'nun bu süreç içerisinde önemli yardımları ve destekleri olmuştur. Anket formu 400 kişiye gönderilmiş olup Ekim 2019 itibariyle 232 geri dönüş alınarak sonlandırılmıştır. Elde edilen geri dönüş oranı % 58'dir. Geri dönüş oranı benzer çalışma ile kıyaslandığında ve temsil gücü sayısı % 50'yi geçtiği için evreni temsil yeteneği yeterli görülmektedir. Anket çalışmasının sonuçlarının değerlendirilmesinde uygun görülmeyen 12 anketin değerlendirmeden çıkarılmasına karar verilmiş ve 220 geri dönüş değerlendirmeye alınmıştır. Bu kapsamda araştırmanın değerlendirilmesi için yeterli sonuca ulaşılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZ VE BULGULARI

Araştırmada toplanan verilerin analizinde "SPSS 25.0" programından yararlanılmış ve elde edilen veriler kodlanarak programa girilmiştir. Veri girişi esnasında yapılan hataları tespit etmek ve gerekli düzeltmeleri yapmak için veri setlerine ait sıklık tabloları, en küçük ve en yüksek değerler incelenmiştir. Araştırma verilerinin analizleri aşağıda yer almaktadır.

3.2.1. Katılımcıların Genel Profili

Bu bölümde betimsel analizlere ilişkin anketin ikinci bölümünde yer alan demografik sorular doğrultusunda cinsiyet, yaş, unvan, hizmet süresi ve dâhil olunan faaliyetlere ait frekans analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 17: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	86	39,1
Erkek	134	60,9
Toplam	220	100

Tablo 17 incelendiğinde ankete katılan toplam 220 kişiden 86'sının kadın (% 39,1) 134'ünün erkek (% 60,9) olduğu görülmektedir.

Tablo 18: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde
20-29 Yaş Arası	37	16,8
30-39 Yaş Arası	34	15,4
40-49 Yaş Arası	91	41,4
50-59 Yaş ve üzeri	44	20,0
60 ve üzeri	14	6,4
Toplam	220	100

Tablo 18 incelendiğinde ankete katılan toplam 220 kişiden 37'sinin 20-29 yaş arası olduğu (% 16,8), 34'ünün 30-39 yaş arası olduğu (% 15,4), 91'inin 40-49 yaş arası olduğu (% 41,4), 44'ünün 50-59 yaş arası olduğu (% 20,0), 14'ünün 60 yaş ve üzeri (% 6,4) olduğu görülmektedir.

Tablo 19: Katılımcıların Unvana Göre Dağılımı

Tanımlama	Frekans	Yüzde
Profesör	34	15,5
Doçent	23	10,5
Dr. Öğ. El.	24	10,9
Araştırma Görevlisi	58	26,4
TTO Uzmanı/Yöneticisi	55	25,0
Doktora/ Y.Lisans Öğrencisi	26	11,8
Toplam	220	100

Tablo 19 incelendiğinde ankete katılan toplam 220 kişiden 34'ünün profesör (% 15,5), 23'ünün doçent (% 10,5), 24'ünün doktor öğretim elemanı (% 10,9), 58'inin

araştırma görevlisi (% 26,4), 55'inin TTO Uzmanı/Yöneticisi (% 25) ve 26'sının doktora/yüksek lisans öğrencisi (% 11,8) olduğu görülmektedir.

Tablo 20: Katılımcıların Alanlara Göre Dağılımı

Tanımlama	Frekans	Yüzde
Fen Bilimleri	87	39,5
Sosyal Bilimler	94	43,7
Eğitim Bilimleri	20	9,2
Finans/Mali Yönetim	19	8,6
Toplam	220	100

Tablo 20 incelendiğinde ankete katılan toplam 220 kişiden 87'sinin fen bilimleri (% 39,5), 94'ünün sosyal bilimler (% 43,7), 20'sinin eğitim bilimleri (% 9,2), 19'unun finans/mali yönetim (% 8,6) alanlarında faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Tablo 21: Katılımcıların Dâhil Oldukları Faaliyetlere Göre Dağılımı

Tanımlama	Frekans	Yüzde
Teknokent, Teknoloji Transfer Ofislerinde Kurduğum ve/veya Ortağı olduğum şirket(ler) var veya buralarda görev aldım.	92	41,8
Üniversite dışı danışmanlık faaliyetleri yürütmekteyim.	65	29,5
Patent ve/veya lisans başvurum var.	14	6,4
Girişimcilik, yükseköğretimde kalitenin geliştirilmesi, yenilik yönetimi, yükseköğretimde stratejik yönetim konularında bilimsel çalışmalarım var.	80	36,6
Girişimcilik, yükseköğretimde kalitenin geliştirilmesi, yenilik yönetimi, yükseköğretimde stratejik yönetim konularında düzenlenen faaliyetlerde görev (idari, konuşmacı, araştırma sorumlusu vb.) aldım.	112	50,9
Girişimcilik, yenilik yönetimi ve yükseköğretimde kalitenin geliştirilmesi konularına ilgi duymaktayım.	160	72,7

Katılımcıların Üçüncü Nesil Üniversite kavramı ile olan ilişkilerinin tespit edilmesine yönelik olarak katıldıkları faaliyetleri 6 seçenek dâhilinde tanımlamaları istenmiştir. Katılımcıların kendini daha iyi ifade edebilmesi ve konuya ilgi seviyelerinin tam olarak tespit edilebilmesi için birden fazla seçenek işaretleme hakkı tanınmıştır. Buna göre katılımcılardan Tablo 21'de belirtilen tanımlamalardan en az bir tanesini işaretleyenlerin anket sonuçları değerlendirmeye alınmıştır. Seçeneklerin

genel olarak yorumlanmasında ise; ankete katılan toplam 220 kişiden 92'si (% 41,8) Teknokent, Teknoloji Transfer Ofislerinde Kurduğu ve/veya Ortağı olduğu şirket(ler) bulunduğunu veya buralarda görev aldığını, 65'i (% 29,5) Üniversite Dışı Danışmanlık Faaliyetleri yürüttüğünü, 14'ü (% 6,4) Patent ve/veya Lisans Başvurusu olduğunu, 80'i (% 36,6) Girişimcilik, yükseköğretimde kalitenin geliştirilmesi, yenilik yönetimi, yükseköğretimde stratejik yönetim konularında bilimsel çalışmaları olduğunu, 112'si (% 50,9) Girişimcilik, yükseköğretimde kalitenin geliştirilmesi, yenilik yönetimi, yükseköğretimde stratejik yönetim konularında düzenlenen faaliyetlerde görev (idari, konuşmacı, araştırma sorumlusu vb.) aldığını ve 160'ı (% 72,7) Girişimcilik, yenilik yönetimi ve yükseköğretimde Kalitenin geliştirilmesi konularına ilgi duyduğunu ifade etmiştir.

Tablo 22: Katılımcıların Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

Tanımlama	Frekans	Yüzde
1-5 Yıl	41	18,6
6-10 Yıl	71	32,3
11-15 Yıl	48	21,8
16-20 Yıl	17	7,7
21 Yıl ve üzeri	43	19,5
Toplam	220	100

Tablo 22 incelendiğinde ankete katılan toplam 220 kişiden 41'i (% 18,6) hizmet süresinin 1-5 yıl arasında olduğunu, 71'i (% 32,3) hizmet süresinin 6-10 yıl arasında olduğunu, 48'i (% 21,8) hizmet süresinin 11-15 yıl arasında olduğunu, 17'si (% 7,7) hizmet süresinin 16-20 yıl arasında olduğunu ve 43'ü (% 19,5) hizmet süresinin 21 yıl ve üzeri olduğunu ifade etmektedir.

3.2.2. Veri Toplama Aracının Güvenirlik ve Geçerliği

Bu araştırmada anket formunda yer alan ölçeklerin güvenilirliğinin (içsel tutarlılığının) değerlendirilmesinde Cronbach alfa katsayısından yararlanılmıştır. Bu amaçla öncelikle veri girişleri yapılmıştır. Tablo 23'de ölçeklerin Cronbach alfa katsayıları sunulmuştur.

Veri toplama aracı güvenilirliğinde Cronbach alfa katsayısı engelleyici faktörler için hesaplandığında 0,658 çıkmıştır. Engelleyici faktörleri ölçen ifadelerin toplam istatistik tablosu incelendiğinde bir numaralı ifade olan “Araştırma sonuçlarının ticarileşmesini sağlayacak fikri mülkiyet hakları düzenlemeleri eksiktir.” ifadesinin çıkartılması durumunda Cronbach Alfa Katsayısının yükseleceği görülmüştür. Ayrıca, “Inter-item Correlation Matrix” tablosu incelendiğinde bu ifadenin diğer tüm ifadelerle daha düşük bir korelasyona sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle bir numaralı ifade analizden çıkartılarak tekrar güvenilirlik testi uygulanmıştır.

Tablo 23: Ölçeklerin Güvenirlik Katsayıları

Tanımlama	Ölçüm Aralığı	İfade Sayısı	Cronbach Alfa Katsayısı
Engelleyici Faktörleri Ölçmeye Yönelik İfadeler	7’li Likert Ölçeği	8	0,742
Kolaylaştırıcı Faktörleri Ölçmeye Yönelik İfadeler	7’li Likert Ölçeği	13	0,879
Başarı Ölçme Unsurlarına Yönelik İfadeler	7’li Likert Ölçeği	12	0,873

Tekrar edilen güvenilirlik testi sonuçlarına göre; Engelleyici Faktörler Ölçeğinin güvenilirlik katsayısı 0,742 (Cronbach Alfa Katsayısı), Kolaylaştırıcı Faktörler Ölçeğinin güvenilirlik katsayısı 0,879 (Cronbach Alfa Katsayısı), Başarı Ölçme Unsurları Ölçeğinin güvenilirlik katsayısı 0,873 olarak bulunmuştur. Tablo 23’e göre anket uygulaması içerisinde yer alan tüm ölçeklere ilişkin güvenilirlik katsayıları 0,7’den büyük olduğu için anket güvenilirliği sağlanmıştır.

3.2.2.1. Veri Toplama Aracının İçerik Geçerliliği

İçerik geçerliliği; ölçme aracının ölçülmek istenen ifade veya durumu hangi ölçüde başarılı olarak ölçtüğünü ve araştırma modelindeki boyutların ne dereceye kadar yer bulduğunu tespit etmeyi amaçlar. Ölçeğin içeriğinin yeterli olup olmaması çoğunlukla alandaki uzman kişilerin görüşlerine dayandırılır. Bu amaçla ön test ve pilot uygulama aşamasında anket ifadelerinden uygun olmayanlar ve açık olarak anlaşılmayanlar anket formundan çıkarılmıştır. Sonuç olarak, yürütülen bu çalışmalarla veri toplama aracının Üçüncü Nesil Üniversitelerle ilgili yeterli bilgiyi

içerdiği, tereddüte yol açmadan cevaplanabildiği görülmüş ve içerik geçerliliği sağlanmıştır.

3.2.2.2. Veri Toplama Aracının Yapısal Geçerliliği

Bu çalışmada ifadelerin yer aldığı ölçeklerin yapısal geçerliliklerini test etmek ve ölçeği oluşturan maddelerin faktör yapısını belirlemek için faktör analizinden yararlanılmıştır. Faktör analizi yapılmadan önce değişkenler arasındaki karşılıklı korelasyon düzeyi ve faktör analizine uygunluğu KMO-Barlett testiyle değerlendirilmiştir. KMO-Barlett testi analiz yapılacak değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü belirler. Elde edilen veri setine faktör analizinin uygulanabilmesi için KMO değerinin 0,5'den büyük olması gerekir. Barlett testi ise faktör analizi için değişkenler arasındaki korelasyonun yeterli olup olmadığının karşılaştırılmasında kullanılır. P değeri $< 0,05$ ise elde edilen veri seti faktör analizi için uygun olduğu sonucuna varılır.

Tablo 24: Ölçeklerin Kaiser Meyer Olkin (KMO) Değerleri

Tanımlama	KMO	P
Engelleyici Faktörleri Ölçmeye Yönelik İfadeler	0,674	.000
Kolaylaştırıcı Faktörleri Ölçmeye Yönelik İfadeler	0,858	.000
Başarı Ölçme Unsurlarına Yönelik İfadeler	0,827	.000

Tablo 24'de görülebileceği üzere çalışmada ölçeklerin KMO değerlerinin tamamı 0.65'in üzerinde çıkmıştır. Bu değerlerin yüksek düzeyde çıkması değişkenlerin faktör analizine tabi tutulabileceğini ortaya koymaktadır. Barlett testi de değişkenler arasındaki ilişkinin, analiz için elverişlilik derecesini ve sonuçların istatistiksel anlamlılık taşıdığına işaret etmektedir. Bu noktada KMO ve Barlett testi sonuçları araştırmada kullanılan ölçeklerin faktör analizi için uygun olduğunu ve bunun sonucunda anlamlı gruplar oluşabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda veri toplama aracının yapısal geçerliliği sağlanmıştır.

3.2.3. Faktör Analizi

Faktör analizi birbiriyle ilişkili çok sayıda ifadeyi bir araya getirerek daha az sayıda kavramsal olarak tanımlanabilecek boyutlar bulmayı amaçlar. Faktör ilişkileri küçük örneklemeler üzerinde uygulanırsa daha az güvenilir olma eğilimindedir. Bu yüzden faktör yüklenmelerinin güvenilir bir şekilde oluşması için yeterli örneklem büyüklüğü sağlanmalıdır. Alanyazında faktörlerin belirgin bir şekilde ortaya çıkması için yeterli olan örneklem büyüklüğü Tabachnick ve Fideli (2001) tarafından 100 ile 200 arasında gösterilmektedir. Buna karşılık Kline (1994) güvenilir faktör analizi sonuçları çıkarmak için 200 katılımcı sayısının yeterli olacağını söylemektedir (aktaran Büyüköztürk, 2002: 480). Bu çalışmanın katılımcı sayısı göz önüne alındığında faktör analizi için gerekli olan sayıya ulaşılmıştır. Bu kısımda faktör analizi yapılırken temel bileşenler ve varimax rotasyonu yöntemi kullanılmış ve güvenilirlik analizi yapılırken Cronbach Alpha katsayısından yararlanılmıştır.

Üçüncü Nesil Üniversiteler kolaylaştırıcı faktörler, engelleyici faktörler ve başarı ölçme unsurları ölçeklerinin geçerlilik ve güvenilirliğini tespit etmek, yapılacak diğer analizler için güvenilir sonuçlar elde etmek ve katılımcılar tarafından anket ifadelerinin kaç farklı boyutta algılandığını tespit etmek amacıyla keşfedici/açımlayıcı faktör analizi (Exploratory Factor Analysis) yapılmıştır. Engelleyici faktörler altında belirtilen birinci ifadenin ölçeğin güvenilirliğini düşürdüğü ve çıkarılması durumunda güvenilirlik katsayısını 0,084 seviyesinde yükselttiği tespit edilmiştir. Faktör analizinin ilk uygulamasında da benzer sonuçlar elde edildiği ve bu ifadenin ölçekteki hiçbir boyuta yüklenmemesi nedeniyle faktör analizinde dikkate alınmamıştır. Geriye kalan 33 soru üzerinden tekrar faktör analizi uygulanmıştır.

Veri setinin faktör analizine uygunluğunun test edilmesi için, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi ve Bartlett küresellik testi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda KMO değeri 0,769 olarak bulunmuş olup 0.60'dan büyük olduğu ve Bartlett anlamlılık değeri (0,000) ise 0.05 önem derecesinde anlamlı olması dolayısıyla veri setinin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin faktör analizine ilişkin sonuçları şöyle özetlenebilir.

Temel bileşenler yöntemi ve Varimax rotasyonu yöntemi kullanılarak sorular analiz edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için yapılan temel bileşenler

faktör analizinde öz değeri (eigenvalue) 1 veya üzerinde olan faktörler ölçüt alınmıştır. Faktör analizinde ifadelerin katsayıların büyüklüğüne göre sıralamasını gösteren tabloda 0,3'ten yüksek faktörlere yüklemesi olanların seçilmesi istenmiştir. Faktör analizi sonucunda toplam 33 sorudan oluşan ifadelerin ankete katılanlar tarafından 3 farklı boyutta algılandığı belirlenmiştir. Faktörler sırası ile engelleyici faktörler (8 ifade), kolaylaştırıcı faktörler (13 ifade) ve başarı unsurları (12 ifade) olarak adlandırılmıştır.

Engelleyici faktörler altında yer alan bir numaralı ifade “Araştırma sonuçlarının ticarileşmesini sağlayacak fikri mülkiyet hakları düzenlemeleri eksiktir.” hiçbir faktör altında dağılım göstermediği için analizden çıkarılmış ve tekrar değerlendirilme yapılmıştır.

Tablo 25: Faktör Analizi

Faktör	İfade	Faktör Yükleri			Cronbach Alpha
		1	2	3	
Engelleyici Faktörler	Engelleyici-3	0,812			0,742
	Engelleyici-7	0,668			
	Engelleyici-9	0,641			
	Engelleyici-8	0,635			
	Engelleyici-2	0,613			
	Engelleyici-4	0,452			
	Engelleyici-6	0,438			
	Engelleyici-5	0,435			
Kolaylaştırıcı Faktörler	Kolaylaştırıcı-10		0,823		0,879
	Kolaylaştırıcı-6		0,763		
	Kolaylaştırıcı-5		0,752		
	Kolaylaştırıcı-12		0,743		
	Kolaylaştırıcı-11		0,685		
	Kolaylaştırıcı-2		0,673		
	Kolaylaştırıcı-7		0,626		
	Kolaylaştırıcı-3		0,619		
	Kolaylaştırıcı-9		0,603		
	Kolaylaştırıcı-8		0,596		
	Kolaylaştırıcı-4		0,518		
	Kolaylaştırıcı-1		0,433		
	Kolaylaştırıcı-13		0,409		
Başarı Ölçme Unsurları	Başarı-6			0,727	0,873
	Başarı-3			0,725	
	Başarı-4			0,704	
	Başarı-5			0,674	
	Başarı-11			0,665	
	Başarı-7			0,663	
	Başarı-2			0,654	
	Başarı-9			0,647	
	Başarı-8			0,591	
	Başarı-10			0,590	
	Başarı-12			0,589	
	Başarı-1			0,472	
Özdeğer		6,008	4,681	3,004	
Açıklanan Varyans %		9,104	18,206	14,184	
Toplam Varyans %		41,494			
Notlar: (i) Varimax Rotasyonlu Analiz Metodu, (ii) KMO =0,769, p <.001					

Engelleyici faktörlere ilişkin yapılan güvenilirlik analizinde bu ifadenin dâhil edildiği ölçeğin güvenilirliğini gösteren Cronbach Alpha sayısı 0,658 olarak

bulunmuştur. İfadenin çıkarılmasıyla oluşan yeni Cronbach alpha sayısını gösteren tablo incelendiğinde güvenilirlik katsayısının 0,742'ye yükseldiği görülmüştür. Sonuç olarak, gerek faktör analizinde herhangi bir boyut altında dağılım göstermemesi gerekse de güvenilirlik analizinde çıkarılması durumunda güvenilirlik katsayısının önemli oranda yükselmesi nedeniyle engelleyici faktörler altında yer alan ve anket uygulamasında bir numaralı ifade olarak gösterilen “Araştırma sonuçlarının ticarileşmesini sağlayacak fikri mülkiyet hakları düzenlemeleri eksiktir.” ifadesi analizlerden çıkarılmıştır. Engelleyici faktörler bu işlemde sonra sekiz ifade ile değerlendirilmeye alınmıştır.

Gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda ölçeğin üç farklı boyuttan oluştuğu ve açıklanan toplam varyans miktarının % 41.494 olduğu belirlenmiştir. Tavşancıl (2002) ulaşılan varyans oranları ne kadar yüksek olursa, ölçeğin faktör yapısının da o kadar güçlü olmasına rağmen sosyal bilimlerde yüksek varyans oranına ulaşılmasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Scherer (1988) ise %40 ile %60 arasında değişen toplam varyans açıklama oranlarının ideal olarak kabul edildiğini belirtmektedir (Erdoğan ve diğerleri, 2007: 12).

Faktör analiziyle toplam açıklanan varyans % 41,494 olarak bulunmuştur. Bu kapsamda bu araştırmada elde edilen toplam varyans açıklama oranının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Bu varyansa “Engelleyici Faktörler”in katkısı % 9,104, “Kolaylaştırıcı Faktörler”in katkısı % 18,206 ve “Başarı Ölçme Unsurları”nın katkısı % 14,184 oranında olmuştur. Boyutların içsel tutarlılıklarının hesaplanmasında Cronbach Alpha katsayısı değerlerinden yararlanılmıştır. Bu katsayı sorular arası korelasyona bağlı uyum değeridir. Cronbach Alpha değeri boyutlar altındaki soruların toplamdaki güvenilirlik seviyelerini göstermektedir. Üçüncü Nesil Üniversiteler faktörlerine ilişkin Cronbach Alpha değerleri tabloda görüldüğü gibi % 70’in üstünde yer aldığı için faktörlerin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.2.4. Anket Sorularına Verilen Cevaplara İlişkin Veriler

Araştırma kapsamında uygulanan ankette yer alan Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler, Kolaylaştırıcı Faktörler ve Başarı Ölçme Unsurlarını tespit etmek için kullanılan ifadelerle verilen cevaplar aşağıda belirtilmiştir.

3.2.4.1. Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörlere İlişkin Veriler

Araştırmada kullanılan ankette engelleyici faktörlere yönelik olarak değerlendirilmede 8 adet ifade yer almıştır. Tüm soruların kabul edilip edilmeme derecelerini ve ortalama değerden uzaklaşma durumlarını belirlemek için SPSS programı üzerinden tek örneklem T testi (One Sample T test) uygulanmıştır. Engelleyici faktörler altında yer alan tüm sorular olumsuz ifadeler içerdiği için analiz esnasında ters kodlanmıştır. İfadelerin önem derecelerinin değerlendirilmesinde ortalama ve standart sapma değerleri göz önüne alınmıştır. Engelleyici faktörler ile ilgili elde edilen veriler Tablo 26’da görülmektedir. %95 güvenilirlik derecesinde elde edilen $p=0,000$ değerine göre oluşan veriler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 26: Engelleyici Faktörlere İlişkin Katılımcı Değerlendirmesi

Engelleyici Faktörler	Ortalama	Standart Sapma	p (Sig. (2-tailed))	Ortalamadan Farkı
Araştırma projelerinin sürdürülmesinde zorluklar yaşanmaktadır.	2,46	0,88	0,000	0,598
Üçüncü Nesil Üniversite amaçları geleneksel eğitim amaçları ile çatışmaktadır.	2,39	0,76	0,000	0,516
Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi taşıyan üniversitelerin fiziksel altyapıları yetersizdir.	2,00	0,70	0,000	0,477
Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi taşıyan üniversitelerin finansal kaynaklarının çeşitliliği düşük düzeydedir.	1,94	0,80	0,000	0,543
Üniversiteler ile sanayi, endüstri ve profesyonel hizmet sağlayıcıları arasındaki işbirliği etkin olarak kurulamamıştır.	1,88	0,81	0,000	0,550
Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşüm paydaşlar tarafından bir vizyon projesi olarak tanımlanmamaktadır.	1,80	0,74	0,000	0,499
Üniversitelerde bilgiyi ticarileştirme etkinlikleri yeterli değildir.	1,74	0,81	0,000	0,546
Üniversitelerde verilen eğitimler disiplinlerarası değildir.	1,70	0,71	0,000	0,482

Notlar: (i) n=220, (ii) ölçekte 1= Kesinlikle Katılmıyorum ve 7= Kesinlikle Katılıyorum anlamındadır.

Tablo 26 incelendiğinde anket katılımcılarının Üçüncü Nesil Üniversite engelleyici faktörler ifadelerinden en çok önemi “Araştırma projelerinin sürdürülmesinde zorluklar yaşanmaktadır.” ($2,46 \pm 0,88$) ifadesine verdikleri görülmektedir. En az önemi ise “Üniversitelerde verilen eğitimler disiplinlerarası değildir.” ($1,70 \pm 0,71$) ifadesine verdikleri görülmektedir.

3.2.4.2. Üçüncü Nesil Üniversite Kolaylaştırıcı Faktörlere İlişkin Veriler

Araştırmada kullanılan ankette kolaylaştırıcı faktörlere yönelik olarak değerlendirilmede 13 adet ifade yer almıştır. Bu soruların, tek örneklem T testi (One Sample T test) sonucunda elde edilen ortalama değerleri, kabul edilebilirlik düzeyi ve standart sapma değerleri Tablo 27’de görülmektedir. %95 güvenilirlik derecesinde elde edilen $p=0,000$ değerine göre oluşan veriler aşağıda belirtilmiştir. İfadelerin önem derecelerinin değerlendirilmesinde ortalama ve standart sapma değerleri göz önüne alınmıştır.

Tablo 27: Kolaylaştırıcı Faktörlere İlişkin Katılımcı Değerlendirmesi

Kolaylaştırıcı Faktörler	Ortalama	Standart Sapma	p (Sig. (2-tailed))	Ortalamadan Farkı
Üniversite yönetim yapısı çevresel değişimlere uyumlu olacak şekilde yapılandırılmalıdır.	6,40	0,69	0,000	0,466
Bilimsel etkinliklerde başarı sağlayan çalışmalar ödüllendirilmelidir.	6,25	0,75	0,000	0,507
Üniversite konularının işbirliği oluşturacak şekilde sanayi tesislerine yakın olmalıdır.	6,18	0,67	0,000	0,435
Üniversiteye yapılacak teknoloji transferi desteklenmelidir.	6,17	0,78	0,000	0,501
Akademisyenler üçüncü nesil üniversite kavramına karşı olumlu davranışlar göstermelidir.	6,16	0,86	0,000	0,543
Üniversitelerde girişimci rol modelleri bulunmalı ve personele tanıtılmalıdır.	6,14	0,81	0,000	0,460
Patent ve fikri mülkiyet hakları için açık olarak tanımlanmış yasalar oluşturulmalıdır.	6,08	0,78	0,000	0,529
Akademisyenler için girişimcilik eğitimleri sağlanmalıdır.	6,06	0,85	0,000	0,533
Eğitim programları çok disiplinli olarak oluşturulmalıdır.	6,05	0,82	0,000	0,520
Dış çevre (profesyonel iş alanları, eski mezunlar, endüstri, toplum, uluslararası ve bölgesel işbirlikleri) ile ortak ve etkin iş yapabilme kültürü oluşturulmalıdır.	6,02	1,01	0,000	0,597
Üniversitelerde teknoloji transfer ofisleri ve bilim parkları oluşturulmalıdır.	5,97	0,92	0,000	0,560
Paydaşların görüşlerini alacak şekilde katılımlı yönetim uygulamaları oluşturulmalıdır.	5,95	0,88	0,000	0,348
Üniversiteler çok kültürlü kozmopolit üniversitelere dönüşmelidir.	5,94	0,97	0,000	0,591

Notlar: (i) $n=220$, (ii) ölçekte 1= Kesinlikle Katılmıyorum ve 7= Kesinlikle Katılıyorum anlamındadır.

Elde edilen sonuçlar kolaylaştırıcı faktörler altında yer alan soruların kabul edilebilirlik değerlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Tablo 27 incelendiğinde katılımcıların Üçüncü Nesil Üniversiteler Kolaylaştırıcı Faktörler ifadelerinden en çok önemi “Üniversite yönetim yapısı çevresel değişimlere uyumlu olacak şekilde yapılandırılmalıdır.” ($6,40 \pm 0,69$) ifadesine verdikleri görülmektedir. En az önemi ise “Üniversiteler çok kültürlü kozmopolit üniversitelere dönüşmelidir.” ($5,94 \pm 0,97$) ifadesine verdikleri görülmektedir. Özetle kolaylaştırıcı faktörlere yönelik sorular katılımcılar tarafından kabul görmüştür.

3.2.4.3. Üçüncü Nesil Üniversite Başarı Ölçme Unsurlarına İlişkin Veriler

Araştırmada kullanılan ankette başarı ölçme unsurlarına yönelik olarak değerlendirilmede 12 adet ifade yer almıştır.

Tablo 28: Başarı Ölçme Unsurlarına İlişkin Katılımcı Değerlendirmesi

Başarı Ölçme Unsurları	Ortalama	Standart Sapma	p (Sig. (2-tailed))	Ortalamadan Farkı
En iyi öğrenci, akademisyen ve araştırma sözleşmeleri konusundaki rekabet gücü (üniversite çekiciliği) önemlidir.	6,21	0,83	0,000	0,560
Toplumsal ihtiyaçlara yönelik yürütülen proje/araştırma sayıları önemlidir.	6,14	0,86	0,000	0,585
Disiplinlerarası ve çok disiplinli araştırmaların yapılması önemlidir.	6,08	0,92	0,000	0,622
Üniversiteyle işbirliği yapan araştırma merkezlerinin sayısı önemlidir.	6,05	0,96	0,000	0,651
Uluslararası akademisyen/öğrenci sayısı önemlidir.	6,04	0,93	0,000	0,627
Üniversite bünyesinde kurulan teknoloji transfer ofislerinin/bilim merkezlerinin olması önemlidir.	6,04	0,95	0,000	0,645
Bilimsel yayınlarda alınan atıf sayısı önemlidir.	5,97	1,01	0,000	0,686
Girişimcilik faaliyetlerinin üniversite birimleri genelinde dağılım göstermesi önemlidir.	5,96	0,89	0,000	0,605
Sanayi ve iş profesyonelleri ile üniversite dışı ortamlarda çalışma yürüten araştırmacı sayısı önemlidir.	5,90	0,97	0,000	0,660
Üniversite bünyesinde yürütülen patent başvurularının sayısı önemlidir.	5,87	0,98	0,000	0,664
Sanayi ve iş profesyonelleri ile oluşturulan ortak girişimlerin sayısı önemlidir.	5,82	0,96	0,000	0,647
Üniversite araştırma merkezlerinde çalışma yürüten dış çevreden gelen uzman sayısı önemlidir.	5,80	0,97	0,000	0,659
<i>Notlar: (i) n=220, (ii) ölçekte 1= Kesinlikle Katılmıyorum ve 7= Kesinlikle Katılıyorum anlamındadır.</i>				

Bu soruların, tek örneklem T testi (One Sample T test) sonucunda elde edilen ortalama değerleri, kabul edilebilirlik düzeyi ve standart sapma değerleri Tablo 28’de görülmektedir. İfadelerin önem derecelerinin değerlendirilmesinde ortalama ve standart sapma değerleri göz önüne alınmıştır.

Elde edilen sonuçlar başarı ölçme unsurları altında yer alan ifadelerin kabul edilebilirlik değerlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Tablo 29 incelendiğinde anket katılımcılarının Üçüncü Nesil Üniversiteler Başarı Ölçme Unsurları ifadelerinden en çok önemi “En iyi öğrenci, akademisyen ve araştırma sözleşmeleri konusundaki rekabet gücü (üniversite çekiciliği) önemlidir.” ($6,21 \pm 0,83$) ifadesine verdikleri görülmektedir. En az önemi ise “Üniversite araştırma merkezlerinde çalışma yürüten dış çevreden gelen uzman sayısı önemlidir.” ($5,80 \pm 0,97$) ifadesine verdikleri görülmektedir. Özetle kolaylaştırıcı faktörlere yönelik sorular katılımcılar tarafından kabul görmüştür.

3.2.5. Normallik Testi

Araştırma süresince toplanan veri setine hangi testlerin yapılacağını belirlemek için normallik testi yapılarak verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmelidir. Verilerin normal dağılım göstermesi durumunda parametrik, normal dağılım görülmemesi durumunda ise parametrik olmayan testlerin uygulanması gerekmektedir.

Bu maksatla, ankette yer alan soru gruplarına yönelik olarak SPSS programı üzerinden normallik testi uygulanmıştır. Test sonucunda elde edilen sonuçlar Tablo 29’da görülmektedir.

Tablo 29: Normallik Testi

Boyutlar	Birimler	İstatistik Değer	Standart Hata
Engelleyici Faktörler	Ortalama	1,993	0,0315
	Skewness (Çarpıklık)	-,292	,164
	Kurtosis (Basıklık)	-,156	,327
Kolaylaştırıcı Faktörler	Ortalama	6,291	,03267
	Skewness (Çarpıklık)	-,276	,164
	Kurtosis (Basıklık)	-,441	,327
Başarı Ölçme Unsurları	Ortalama	5,995	,04105
	Skewness (Çarpıklık)	,028	,164
	Kurtosis (Basıklık)	-,662	,327

Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda dağılımın normal olup olmadığını ifade eden en güvenilir değerler skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerleridir. Bu değerlerin $+1,5 > x > -1,5$ aralığında olması verilerin normal olarak dağıldığını ifade etmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Normallik testi sonucunda Engelleyici Faktörler, Kolaylaştırıcı Faktörler ve Başarı Ölçme Unsurları için elde edilen skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerleri incelendiğinde tamamının bahsedilen değer aralığında olduğu görülmektedir. Bu durum araştırma verilerinin normal olarak dağıldığını göstermektedir. Bu durum bize analiz sürecimize parametrik testler ile devam edebileceğimizi göstermektedir.

3.2.6. Fark Testleri

Bu bölümde katılımcıların araştırma kapsamında incelenen Üçüncü Nesil Üniversiteler Engelleyici Faktörler, Kolaylaştırıcı Faktörler ve Başarı Ölçme Unsurlarına katılım düzeylerinin cinsiyet, yaş, unvan, hizmet yılı ve bilimsel alan gruplarına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmektedir. Bu bağlamda söz konusu farklılıkların incelendiği analizlere fark testleri adı verilmektedir. Bu analizde sınıflı değişkenlerin iki alt gruptan oluşması durumunda bağımsız örneklem t testi; sınıflı değişkenin ikiden fazla alt gruptan oluşması durumunda ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) kullanılmıştır. Bağımsız örneklem t-testinin ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) test istatistiği değeri gruplar arası varyansın eşit olup

olmamasına durumuna göre farklılık göstereceğinden t-testi yapılmadan önce grupların varyanslarının eşitliği test edilmelidir.

Bu araştırmada; iki gruplu cinsiyet değişkeni için bağımsız gruplar t-testi, ikiden fazla gruba sahip olan yaş, ünvan, hizmet yılı ve bilimsel alan değişkenlerinde farklılık olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir.

3.2.6.1. Cinsiyete Göre Üçüncü Nesil Üniversite Faktörlerine İlişkin Fark Testleri

H₀: Erkek ve kadınların Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerine ilişkin katılım düzeyleri anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.

H₁: Erkek ve kadınların Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerine ilişkin katılım düzeyleri anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

Tablo 30: Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Cinsiyete Göre Farklılaşan Değişken

Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri	Kadın (n=86)		Erkek (n=134)		Levene Varyansların Eşitliği Testi		t Testi	
	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	F	P	t	Sig (2-tailed)
Engelleyici Faktörler	2,0103	,44450	1,9795	,48356	,960	,328	,541	,589
Kolaylaştırıcı Faktörler	6,2862	,49144	6,2951	,48184	,025	,875	,132	,895
Başarı Ölçme Unsurları	5,9293	,57302	6,0373	,62932	2,311	,130	1,28	,200

$p > 0,05$ 'den büyük olduğu için varyanslar homojen olarak dağılmaktadır. Tablo 30 incelendiğinde kadın ve erkeklerin Üçüncü Nesil Üniversiteler Engelleyici Faktörler, Kolaylaştırıcı Faktörler ve Başarı Ölçme Unsurlarına ilişkin katılım düzeyleri % 0.95 güvenirlilik seviyesinde $p > 0,05$ olduğu için H₀ hipotezi kabul edilir. Kadın ve erkeklerin Üçüncü Nesil Üniversite Faktörlerine ilişkin ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermemektedir.

3.2.6.2. Yaşa Göre Üçüncü Nesil Üniversite Faktörlerine İlişkin Fark Testleri

H₀: Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerine katılım yaş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.

H₁: Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerine katılım yaş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

Tek yönlü varyans analizinin test istatistiği gruplar arası varyansın eşit olup olmamasına göre farklılık göstereceğinden Tek Yönlü Anova testi yapılmadan önce grupların varyanslarının eşitliği veya homojenliği test edilmelidir.

Tablo 31: Varyansların Eşitliği Testi (Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Yaşa Göre)

Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri	Levene İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
Engelleyici Faktörler	0,989	,414
Kolaylaştırıcı Faktörler	2,507	,083
Başarı Ölçme Unsurları	0,211	,932

Tablo 31'ye göre Levene testinin sonucunda grupların varyanslarının eşitliği test edilmiştir. Buna göre Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerinin tümü için grupların eşitliği söz konusudur ($p>0,05$) ve varyansların homojen olduğu kabul edilerek tek yönlü ANOVA testinin ön şartı sağlanmıştır.

Tablo 32: Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Yaşa Göre Farklılaşan Değişken

Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri	20-29 yaş (n=37)		30-39 yaş (n=34)		40-49 yaş (n=91)		50-59 yaş (n=44)		60 yaş ve üzeri (n=14)		Anova Testi	
	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	F	P
Engelleyici Faktörler	1,993	,517	1,933	,496	2,039	,455	1,965	,427	1,919	,467	,482	,749
Kolaylaştırıcı Faktörler	6,251	,428	6,337	,515	6,320	,507	6,239	,503	6,263	,352	,353	,842
Başarı Ölçme Unsurları	6,063	,613	5,941	,638	5,983	,593	5,931	,647	6,220	,507	,784	,536

Tablo 32'de gösterilen Anova tablosunda P (Sig.)>0.05'den büyük olduğu için H₀ hipotezi kabul edilir. Üçüncü Nesil Üniversite engelleyici faktörler, kolaylaştırıcı faktörler ve başarı ölçme unsurlarına katılım yaş seviyelerine göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.

3.2.6.3. Bilimsel Alan Göre Üçüncü Nesil Üniversite Faktörlerine İlişkin Fark Testleri

H_0 : Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerine katılım bilimsel alan değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.

H_1 : Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerine katılım bilimsel alan değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

Tek yönlü varyans analizinin test istatistiği gruplar arası varyansın eşit olup olmamasına göre farklılık göstereceğinden Tek Yönlü Anova testi yapılmadan önce grupların varyanslarının eşitliği veya homojenliği test edilmelidir.

Tablo 33: Varyansların Eşitliği Testi (Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Bilimsel Göre)

Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri	Levene İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
Engelleyici Faktörler	0,959	,413
Kolaylaştırıcı Faktörler	0,356	,785
Başarı Ölçme Unsurları	1,081	,358

Tablo 33'e göre Levene testinin sonucunda grupların varyanslarının eşitliği test edilmiştir. Buna göre Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerinin tümü için grupların eşitliği söz konusudur ($p>0,05$) ve varyansların homojen olduğu kabul edilerek tek yönlü ANOVA testinin ön şartı sağlanmıştır.

Tablo 34: Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Bilimsel Alana Göre Farklılaşan Değişken

Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri	Fen Bilimleri (n=87)		Sosyal Bilimler (n=94)		Eğitim Bilimleri (n=20)		Finans (n=19)		Anova Testi	
	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	F	P
Engelleyici Faktörler	1,9813	,485	1,960	,453	2,081	,550	2,118	,354	,863	,461
Kolaylaştırıcı Faktörler	6,307	,487	6,300	,494	6,257	,450	6,210	,483	,250	,862
Başarı Ölçme Unsurları	5,958	,594	5,992	,578	6,191	,676	5,969	,5748	,808	,491

Tablo 34'de gösterilen Anova tablosunda P (Sig.)>0.05'den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilir. Üçüncü Nesil Üniversite engelleyici faktörler, kolaylaştırıcı

faktörler ve başarı ölçme unsurlarına katılım bilimsel alanlara göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.

3.2.6.4. Hizmet Yılına Göre Üçüncü Nesil Üniversite Faktörlerine İlişkin Fark Testleri

H_0 : Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerine katılım hizmet yılı değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.

H_1 : Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerine katılım hizmet yılı değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

Tek yönlü varyans analizinin test istatistiği gruplar arası varyansın eşit olup olmamasına göre farklılık göstereceğinden Tek Yönlü Anova testi yapılmadan önce grupların varyanslarının eşitliği veya homojenliği test edilmelidir.

Tablo 35: Varyansların Eşitliği Testi (Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Hizmet Yılına Göre)

Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri	Levene İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
Engelleyici Faktörler	,716	,582
Kolaylaştırıcı Faktörler	,346	,847
Başarı Ölçme Unsurları	1,048	,383

Tablo 35'e göre Üçüncü Nesil Üniversite engelleyici faktörleri, kolaylaştırıcı faktörleri ve başarı ölçme unsurları için hizmet yılı gruplarının varyanslarının eşitliği söz konusudur ($p>0,05$). Bu sonuçlara göre alan gruplarına göre tek yönlü ANOVA testinin ön şartı sağlamış olur.

Tablo 36: Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri Hizmet Yılına Göre Farklılaşan Değişken

Üçüncü Nesil Üniversite Faktörleri	1-5 Yıl (n=41)		6-10 Yıl (n=71)		11-15 Yıl (n=48)		16-20 Yıl (n=17)		21 Yıl ve üzeri (n=43)		Anova Testi	
	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	Ort.	Std. Sap.	F	P
Engelleyici Faktörler	1,929	,542	1,996	,461	1,974	,437	2,110	,459	2,023	,448	,515	,725
Kolaylaştırıcı Faktörler	6,313	,5499	6,356	,434	6,270	,488	6,325	,519	6,173	,529	1,021	,398
Başarı Ölçme Unsurları	5,8991	,626	6,008	,642	5,979	,524	5,916	,622	6,025	,642	,112	,978

Anova tablosunda P (Sig.)>0.05'den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilir. Üçüncü Nesil Üniversite engelleyici faktörler, kolaylaştırıcı faktörler ve başarı ölçme unsurları hizmet yıllarına göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.

3.2.7. Korelasyon Analizi

Bu bölümde çalışmanın temelini oluşturan Üçüncü Nesil Üniversiteler Engelleyici Faktörler, Kolaylaştırıcı Faktörler ve Başarı Ölçme Unsurları arasındaki ilişkilerin boyutu incelenecektir. Değişkenlerin arasındaki ilişkileri saptamak için kurulan hipotezler korelasyon analizi ile test edilmiştir. Ayrıca analizdeki değişkenlerin birbiri ile uyumu, birbirlerini açıklama güçleri, değişkenlerin ve modelin istatistiksel anlamlılıklarını test etmek için de korelasyon analizi ve regresyon analizi çıktılarından faydalanılmıştır.

Korelasyon analizi iki veya daha fazla değişken arasında bir ilişkinin olup olmadığı şayet ilişki varsa bu ilişkinin şiddetini ortaya koyan bir istatistiksel analizdir. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 ($-1 \leq r \leq +1$) arasında değişen değerler almaktadır. Korelasyon katsayısının pozitif olması değişkenler arasında doğrusal bir ilişkinin olduğunu, negatif olması ise ters yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Daha önceki başlıklarda veriler üzerindeki dağılımı belirlemek için uygulanan normallik testi sonucunda verilerin normal dağıldığı görülmüştür. Bu yüzden korelasyon analizinde Pearson metodu kullanılmıştır. Ayrıca hipotezlerin yön olarak bağımsız bir değişkenin bağımlı bir değişken üzerindeki tek yönlü (pozitif/negatif) ve anlamlı bir etkisini içerdiği için “one-tailed” seçeneği kullanılmıştır.

Tablo 37: Korelasyon Analizi

Boyutlar	Birimler	Engelleyici Faktörler	Kolaylaştırıcı Faktörler	Başarı Ölçme Unsurları
Engelleyici Faktörler	Pearson Korelasyonu (r)	1	-,206	-,052
	Sig. (1-tailed)		,351	,468
	N	220	220	220
Kolaylaştırıcı Faktörler	Pearson Korelasyonu (r)	-,206	1	,354**
	Sig. (1-tailed)	,351		,000
	N	220	220	220
Başarı Ölçme Unsurları	Pearson Korelasyonu (r)	-,052	,354	1
	Sig. (1-tailed)	,468	,354**	
	N	220	220	220

** 0,01 seviyesinde anlamlı (one-tailed)

Tablo 37 yorumlandığında Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler ile Başarı Ölçme Unsurları arasında 0,01 anlamlılık seviyesinde negatif yönlü bir ilişki ($r = -,052$) vardır. Bu durumda H_1 hipotezi kabul edilir. Fakat r değeri 0,25’den küçük olduğu için ($r \leq 0,25$) aralarındaki ilişkinin zayıf olduğu söylenebilir.

Üçüncü Nesil Üniversite kolaylaştırıcı faktörleri ile başarı ölçme unsurları arasında 0,01 anlamlılık derecesinde pozitif yönlü ($r = ,354$) bir ilişki mevcuttur. Bu durumda H_2 hipotezi kabul edilir. Bu çalışmada, Üçüncü Nesil Üniversite korelasyon analizi en yüksek olarak gözlendiği ilişki kolaylaştırıcı faktörler ile başarı ölçme unsurları arasındadır.

Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler ile Kolaylaştırıcı Faktörler arasında 0,01 anlamlılık seviyesinde negatif yönlü bir ilişki ($r = -,206$) vardır. Bu durumda H_3 hipotezi kabul edilir. Fakat r değeri 0,25’den küçük olduğu için ($r \leq 0,25$) aralarındaki ilişkinin zayıf olduğu söylenebilir.

3.2.8. Regresyon Analizi

Regresyon analizi, iki ya da daha çok değişkenin birbirleri üzerindeki etkisini, sebep sonuç ilişkisini ölçmek için kullanılan analiz metodudur. Bu ilişkiyi kullanarak konu ile ilgili mevcut durum ve gelecek değerlendirmeleri yapılabilir.

Regresyon analizinde Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler ve Kolaylaştırıcı Faktörlerin, Başarı Ölçme Unsurları ve birbirleri üzerine etkilerinin

anamlılığı ve ne derece etkili olduğunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın mevcut u hipotezine göre regresyon modeli oluşturulmuştur. Engelleyici Faktörlerin Kolaylaştırıcı faktörler üzerindeki etkilerini belirlemek için Basit Doğrusal Regresyon ve bu iki faktörün Başarı lme Unsurları zerindeki etkilerin için oklu Değişken Regresyon Analizi kullanılmıştır.

Engelleyici Faktörlerin Kolaylaştırıcı faktörler üzerindeki etkilerini belirlemek için elde edilen Basit Doğrusal Regresyon Analizi sonucunda anlamlılık değeri ($p=.701$) 0.005 'den büyük olduğu için analiz sonuçları anlamlı olarak bulunmamıştır. Bu durumda ‘‘nc Nesil niversiteler Engelleyici Faktörlerin Kolaylaştırıcı Faktörler üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisi vardır.’’ hipotezi reddedilmiştir. Bu sonuç engelleyici faktörler ile kolaylaştırıcı faktörler arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ifade etmektedir.

Çoklu Değişken Regresyon Analizi sonucunda elde edilen Anova Testi sonuçları Tablo 38'de verilmiştir. Bu tablodaki anlamlılık (Sig.) $0,005$ 'den kk olduğu için açıklanmaya çalışılan regresyon modelinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durum regresyon analizinden çıkacak sonuçların da anlamlı olacağını ifade eder.

Tablo 38: Anova Testi

Model	Kareler Toplamı	df	Ortalama Değer	F	Sig.	
1	Regresyon	9,160	2	4,580	15,568	,000 ^b
	Kalan	63,840	217	,294		
	Toplam	73,000	219			
a. Bağımlı Değişken (Başarı lme Unsurları)						
b. Bağımsız Değişken: Engelleyici Faktörler, Kolaylaştırıcı Faktörler						

Tablo 38'deki anlamlılığın (Sig.) $0,000$ olması model içerisindeki bağımsız değişkenlerden en az bir tanesinin bağımlı değişken üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bağımsız değişkenlerden hangilerinin etkili olduğunun tespit edilmesi için regresyon analizi sonucu elde edilen ‘‘Coefficients’’ katsayı tablosuna bakılır.

Tablo 39: Regresyon Analizi

REGRESYON			Standartlaştırılmış Katsayı (β)	t Değeri	Anlamlılık Değeri	R^2	VIF Değeri	Sonuç
Bağımsız Değişken		Bağımlı Değişken						
Engelleyici Faktörler	➔	Başarı Ölçme Unsurları	,005	,060	,952	,354	1,001	RED
Kolaylaştırıcı Faktörler	➔	Başarı Ölçme Unsurları	,389	5,579	,000		1,001	KABUL

Çoklu değişken regresyon analizi sonucu Tablo 39’da gösterilmektedir. Analiz sonucunda elde edilen model özetinde yer alan R^2 değeri 0,354 olarak bulunmuştur. Buna göre bağımsız değişken konumunda faktörlerin bağımlı değişken olan Başarı Ölçme Unsurlarının %35,4’ünü açıklayabildiği tespit edilmiştir.

Engelleyici Faktörlerin Başarı Ölçme Unsurları üzerine olan etkileri regresyon analizi sonuçlarını gösteren Tablo 39 doğrultusunda değerlendirildiğinde anlamlılık değerinin (p) 0,05’den daha büyük olduğu (p=,952) görülmektedir. Bu sonuç “Engelleyici Faktörlerin Başarı Ölçme Unsurları unsurları üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisi vardır.” durumunun gerçekleşmediği görülmektedir. Bu durumda hipotezimiz reddedilir.

Kolaylaştırıcı Faktörlerin Başarı Ölçme Unsurları üzerine olan etkileri regresyon analizi sonuçlarını gösteren Tablo 39 doğrultusunda değerlendirildiğinde anlamlılık değerinin (p) 0,05’den daha küçük olduğu (p=0,000) görülmektedir. Bu sonuç “Kolaylaştırıcı Faktörlerin Başarı Ölçme Unsurları unsurları üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır.” durumunun gerçekleştiğini göstermektedir. Bu durumda hipotezimiz kabul edilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üçüncü Nesil Üniversiteler ulusların sosyal gelişimi, ekonomik seviyeleri, bilim ve teknolojiadaki ilerlemeleri üzerinde olumlu etkiler oluşturma yeteneğine sahip olmasıyla küresel rekabetin yoğun olarak yaşandığı alanlara dönüşmüştür. Bu durum Üçüncü Nesil Üniversite eğilimlerinin öneminin artmasına ve bu süreçte bazı soruların gündeme gelmesine sebep olmuştur. Bu soruların en temelinde dünya genelinde kabul gören bir Üçüncü Nesil Üniversite modeli olup olmadığı, Üçüncü Nesil Üniversite modelinde stratejik yönetim yaklaşımının nasıl olması gerektiği ve geleneksel yapıdan dönüşümü sağlayan faktörlerin neler olduğu yer almaktadır.

Bu çalışmada, değişen üniversite paradigmasına Üçüncü Nesil Üniversiteler kavramı açısından bakılarak, bu hedefe ulaşmadaki Engelleyici Faktörler, Kolaylaştırıcı Faktörler ve Başarı Ölçme Unsurlarının paydaşların bakış açısından belirlenmesi ve birbirleri üzerlerine olan etkilerinin kavramsal ve istatistiksel olarak açıklayıcılığı incelenmiştir. Sonuç ve öneriler başlığı altında, çalışmanın araştırma bölümünde elde edilen bulgular aynı sırayla değerlendirilmiş ve araştırmanın kısıtları göz önüne alınarak öneriler sunulmuştur.

- Katılımcıların demografik özelliklerinin değerlendirilmesinde Tablo 17 ile Tablo 22 arasındaki tüm tablolarda sunulan veriler dikkate alınmıştır.

Katılımcıların % 59,8'inin orta yaş düzeyinde (30-49 yaş arası), % 26,4'ünün 50 yaşının üzerinde ve % 16,8'nin de genç yaş düzeyinde (30 yaş altı) olduğu bulguları ile katılımcı profilinde orta yaş grubunun ağırlıkta olduğu ifade edilebilir. Katılımcıların % 39,1 kadın (86 kişi) ve % 60,9 (134 kişi) erkektir. Benzer çalışmada toplam katılımcı sayısı 180, katılımcıların yaş ortalaması 45 (orta yaş düzeyi) ve katılımcıların % 66'sı erkek olarak belirtilmiş olup bu çalışmanın örneklemiyle uyumluluk göstermektedir (Kirby ve diğerleri, 2011).

Araştırmanın üniversite-sanayi işbirliğini merkeze alan, ülkemizin farklı bölgelerinde bu konudaki çalışmalara aktif katılım sağlayan veya destek veren, bu işbirliğinin daha etkin sonuçlar alınması amacıyla profesyonel olarak sürdürülmesini hedefleyen üniversite, iş dünyası ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerini barındıran bir çatı kuruluş içerisinde yapılması nedeniyle katılımcıların kendilerini sunulan seçenekler doğrultusunda veya diğer başlığı altında açıklayıcı

bilgileri vererek tanımlaması istenmiştir. Elde edilen veriler sonucunda katılımcıların yaklaşık % 65'nin bir akademik unvanı olduğu, % 25'nin Üçüncü Nesil Üniversite yapılanmasında çok önemli bir yeri olan TTO'larda mevcut durumda görev aldığı, % 26'sının ise üniversitelerin en önemli paydaşlarından olan ve yurtiçi/yurtdışı üniversite sıralamaları yapılırken bir kriter olarak göz önüne alınan doktora/yüksek lisans öğrencisi olduğu görülmüştür. Bu durum katılımcıların ülkemiz üniversite faaliyetleri, yüzleştikleri problemler, maruz kaldıkları dış ve iç baskılar, yükseköğretim sistemimizin yakın tarihte yaşamış olduğu gelişmelerle ilgili farkındalık düzeyleri açısından olumlu olarak değerlendirilen bir noktadır.

Katılımcıların % 39,5 Fen Bilimleri, % 43,7'si Sosyal Bilimler, % 9,2'si Eğitim Bilimleri ve % 8,6'sı Finans/ Mali Yönetim alanlarında görev alması sebebiyle görüşlerin multidisipliner bir çerçeveyi yansıttığı söylenebilir.

Katılımcıların Üçüncü Nesil Üniversite kavramıyla ilişki seviyelerini belirlemek, Üçüncü Nesil Üniversite kriterleri doğrultusunda tanımlanan faaliyetlere katılma oranlarını tespit etmek amacıyla dâhil oldukları faaliyetleri belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların belirtilen faaliyetlerle ilgili ilişki ve bilgi seviyelerini belirlemek ve kendilerini tam olarak ifade edebilmeleri amacıyla birden fazla seçenek işaretleyebilmelerine olanak tanınmıştır. Buna göre; katılımcıların % 41,8'i "Teknokent, Teknoloji Transfer Ofislerinde Kurduğum ve/veya Ortağı olduğum şirket(ler) var veya buralarda görev aldım." seçeneğini işaretlemiştir. TTO'lerinin; Üçüncü Nesil Üniversitelerin girişimcilik faaliyetlerinin yönetildiği, üniversite bünyesinde üretilen yeni bilgilerin toplum faydasına kullanıldığı, fikri mülkiyet hakları danışmanlığının verildiği ve teknik alanlarda ihtiyaç duyulan bilgilerin sağlandığı yerler olması sebebiyle Üçüncü Nesil Üniversite kavramının kolaylaştırıcı faktörlerini ve başarı ölçme unsurlarını önemli oranda etkilemektedir. Bu katılım oranı ile TTO'ların düşüncesinin çalışmaya yansıtıldığı değerlendirilmektedir. Bunun haricinde girişimcilik faaliyetlerinin en önemli göstergesi olarak kabul edilebilecek şekilde katılımcıların % 29,5 "Üniversite Dışı Danışmanlık Faaliyetleri yürütmekteyim." seçeneğini ve % 6,4 "Patent ve/veya Lisans Başvurum var." seçeneğini işaretlemiştir. Üçüncü Nesil Üniversite kavramı ve onunla ilişkili olacak şekilde yükseköğretimin stratejik yönetimi, yükseköğretimde kalitenin artırılması konusunda ihtiyaç duyulan bilimsel akademik yayınların yapılması konu ile ilgili

farkındalık oluşturmak ve alanyazındaki çerçeveyi belirlemek adına oldukça önemlidir. Bu kapsamda katılımcıların % 36,6'sı Üçüncü Nesil Üniversite kavramıyla ilişkili konularda bilimsel yayınlar yapmış, % 50.9'u ise bu konularda düzenlenen sempozyum, konferans ve toplantılara katılım sağladığını belirtmiştir. Katılımcıların % 72,7'si ise Üçüncü Nesil Üniversite kavramıyla ilişkili olarak girişimcilik, yenilik yönetimi ve yükseköğretimin geliştirilmesi konularındaki çalışmaları ve faaliyetleri takip ettiklerini bildirmektedir. Sonuç olarak, katılımcıların hepsi dâhil olunan faaliyetlerle ilgili en az bir seçeneği işaretlemiştir. Bu kapsamda araştırma örnekleminin konu ve kavramlarla ilgili yeterli bilgi seviyesine sahip olduğu, katıldığı faaliyetler göz önüne alındığında Üçüncü Nesil Üniversitelerle ilgili farklı görüşleri geniş bakış açılarından araştırmaya yansıtıkları değerlendirilmektedir. Bu araştırmanın olumlu ve güçlü bir yanı olarak belirmektedir.

- Faktör analizi öncesi çalışmanın güvenilirlik ve geçerlilik sonuçları değerlendirilmiş, bu iki değer (Cronbach Alfa katsayıları ve KMO değerleri) her üç ölçek için sırasıyla 0.70 ve 0.65'in üzerinde bulunmuştur. Bu değerler Kirby ve diğerleri (2011) tarafından yapılan benzer çalışma ile karşılaştırıldığında yakın sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

Ölçeklerde faktör yük değerleri 0,30'un üzerinde olan ve sadece tek bir faktöre yüklenenler ifadeler yorumlanmıştır. Faktör analizi sonuçları ve ifadelerin faktörlere yüklenmesi Tablo 25'de gösterilmektedir.

Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler ölçeği altında araştırmaya 9 ifade dâhil edilmiştir. Faktör analizi sonuçlarına göre hiçbir faktöre yüklenme göstermeyen ve ölçeğin güvenilirliğini düşüren "Araştırma sonuçlarının ticarileşmesini sağlayacak fikri mülkiyet hakları düzenlemeleri eksiktir." ifadesi analizden çıkarılmıştır. Bu ifadenin katılımcılar tarafından yeterince anlaşılmadığı değerlendirilmiş ve katılımcıların fikri mülkiyet hakları düzenlemeleri konusundaki algılarının farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. USİMP bünyesinde yapılan faaliyetler incelendiğinde buluş değerlendirme, Fikri Mülkiyet Hakları ve ülkemizdeki konumu, patent haritaları oluşturulması konularında eğitimler/çalıştaylar düzenlendiği ve USİMP'in AB Fikri Mülkiyet Hakları Yardım Masası ile işbirliğine yönelik oluşturduğu bir protokol olduğu görülmüştür. Bununla beraber, anket katılımcıların dâhil oldukları faaliyetler incelendiğinde % 41,8'nin fikri mülkiyet hakları konusunda

danışmanlık hizmeti veren TTO'larda görev aldığı ve katılımcıların % 6,4'nün patent veya lisans başvuru sürecini daha önceden tecrübe ettikleri görülmüştür. Bu veriler anket katılımcılarının ülkemizdeki fikri mülkiyet hakları konularında farklı bilgi ve algı seviyelerine sahip olmasına neden olan unsurlar olduğu değerlendirilerek ifadenin yeterince anlaşılmasının sebepleri olarak yorumlanmıştır.

Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler altında araştırmaya 8 ifade dâhil edilmiş ve ifadelerin tamamı belirtilen faktör altında toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcılar engelleyici faktörler içerisinde en çok önemi, "Araştırma projelerinin sürdürülmesinde zorluklar yaşanmaktadır" ifadesine verildiği görülmektedir. Ayrıca "Üçüncü Nesil Üniversite amaçları ile geleneksel eğitim amaçları ile çakışmaktadır." ve "Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi taşıyan üniversitelerin fiziksel altyapıları yetersizdir" ifadelerinin de katılımcılar tarafından engelleyici faktörler içerisinde sırasıyla en çok önem verilen maddeler olduğu görülmektedir. Katılımcılar tarafından engelleyici faktörler altında en çok önem verilen ifadelerden iki tanesi doğrudan finansal konularla ilgilidir. Bu durum, engelleyici faktörler göz önüne alındığında Üçüncü Nesil Üniversite modelindeki en önemli boyutun katılımcılar tarafından finansal boyut olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Böylelikle, başarılı bir Üçüncü Nesil Üniversite'nin üçüncü tür gelir kaynaklarını arttırması ve sadece devlet fonlarına bağımlı kalmaması gerektiği katılımcıların bakış açısından da ortaya koyulmuştur.

Üçüncü Nesil Üniversite Kolaylaştırıcı Faktörler altında araştırmaya 13 ifade dâhil edilmiş ve ifadelerin tamamı belirtilen faktör altında toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcılar kolaylaştırıcı faktörler içerisinde en çok önemi, "Üniversite yönetim yapıları çevresel değişimlere uyumlu olacak şekilde yapılandırılmalıdır." ifadesine verdiği görülmektedir. Ayrıca "Bilimsel etkinliklerde başarı sağlayan çalışmalar ödüllenenmelidir" ve "Üniversite konumlarının işbirlikleri oluşturacak şekilde sanayi tesislerine yakın olmalıdır" ifadelerinin de katılımcılar tarafından kolaylaştırıcı faktörler içerisinde en çok önem verilen maddeler olduğu görülmektedir. Bu durum, kolaylaştırıcı faktörler göz önüne alındığında Üçüncü Nesil Üniversite modelindeki en önemli boyutun katılımcılar tarafından yönetim boyutu olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, Üçüncü Nesil Üniversitelerin başarısı birinci bölümde de ifade edildiği üzere kendilerini bilgi tekerleklerinin merkezlerine

konumlandırmalarıyla yakından ilişkilendirilmiştir. Sanayi tesislerinin bulunduğu bölgelerde kurulmuş olan üniversiteler işbirlikleri ve ürettikleri bilginin toplum faydasına kullanılmasında diğerlerine göre daha avantajlı bir konuma sahiptir. Bu yönüyle araştırma sonuçları Kirby ve diğerleri (2011) tarafından yapılan çalışmadan farklılaşmaktadır. Kirby ve diğerleri (2011)'nin bir üniversite bünyesinde yaptığı çalışma ile üniversiteleri girişimci yapılara dönüştürecek en önemli kolaylaştırıcı faktörün çalışanların girişimciliğe karşı olumlu davranışlar göstermesi olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada katılımcıların ağırlıklı olarak üniversitelerin dış paydaşlardan oluşması ve üniversite-sanayi işbirliklerini profesyonel bir çerçeveden yönetmek amacıyla bir araya gelmiş olmaları sonuçların böyle çıkmasının nedeni olarak yorumlanabilir.

Üçüncü Nesil Üniversiteler Başarı Ölçme Unsurları altında araştırmaya 12 ifade dâhil edilmiş ve ifadelerin tamamı belirtilen faktör altında toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcılar başarı ölçme unsurları içerisinde en çok önemi üniversitenin çekiciliği olarak da ifade edilebilecek rekabet gücüne verdiği görülmektedir. Rekabet gücü iyi olan üniversiteler Üçüncü Nesil Üniversite kriterleri arasında gösterilen daha fazla uluslararası öğrenciye, akademisyene ve araştırma işbirliklerine sahip olmaktadır. Ayrıca “Toplumsal ihtiyaçlara yönelik yürütülen proje/araştırma sayıları önemlidir” ve “Üniversite ile işbirliği yapan araştırma merkezlerinin sayısı önemlidir” ifadelerinin de katılımcılar tarafından başarı ölçme unsurları içerisinde en çok önem verilen maddeler olduğu görülmektedir. Bu durumun üniversitelerin fildişi kulelerden çıkarak toplum yararına faaliyet göstermesi ve etkin işbirlikleri oluşturması konusundaki beklentileri yansıttığı değerlendirilmektedir. Bu yönüyle araştırma sonuçları Kirby ve diğerleri (2011) tarafından yapılan çalışmadan farklılaşmaktadır. Kirby ve diğerleri (2011) tarafından yapılan çalışma daha önceden seçilen bir üniversitedeki akademisyenler üzerine yapılmış ve başarı ölçme unsurları olarak uygulamaya dönüştürülebilecek bilimsel yayınların sayısı ve girişimci kültürün teşvik edilmesi en çok önem verilen başarı ölçme unsurları olarak gösterilmiştir. Bu çalışmanın üniversite-sanayi işbirliğini profesyonel bir çerçevede yürütmek amacıyla bir araya gelmiş çoğunluğu dış paydaşlardan olan katılımcılar üzerinde yapılması nedeniyle onların üniversitelerden beklentilerinin daha farklı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

- Katılımcıların bireysel özelliklerinin Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler, Kolaylaştırıcı Faktörler ve Başarı Ölçme Unsurlarına ilişkin oluşan farklılıklar ele alındığında, cinsiyet, yaş, unvan, bilimsel alan ve hizmet yılı bazında anlamlı farklılıklar olmadığı görülmüştür. Bu durum tüm katılımcıların Üçüncü Nesil Üniversitelerle ilgili beklentilerinin benzer olduğu ve faktörler altında yer alan ifadelerin uygun şekilde belirlendiği olarak yorumlanabilir.

- Araştırmanın üçüncü bölümünde Şekil 14 ve Şekil 15’de yer alan faktörler arası ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum, araştırmanın temel amacını oluşturmakla birlikte örneklem seçimine de temel teşkil etmektedir.

Araştırmanın birinci hipotezi “Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörleri ile Üçüncü Nesil Üniversite Başarı Ölçme Unsurları arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.” şeklinde kurulmuştur. Elde edilen verilerin analizi sonucunda iki faktörün birbirini üzerine ilişkisini açıklayan korelasyon değeri beklendiği gibi negatif yönlü çıkmış ve birinci hipotez kabul edilmiştir. Buna rağmen analiz sonucu elde edilen korelasyon değeri 0,25’den küçük olduğu için aralarındaki ilişkinin zayıf olduğu söylenebilir. Anket uygulaması yapılan platformun faaliyetleri ve katılımcıların dâhil oldukları çalışmalar değerlendirildiğinde yürütülen faaliyetlerin çoğunlukla olumlu gelişmelerin yer etmesine yönelik olduğu görülmüş ve engelleyici faktörleri zayıf olarak algıladıkları değerlendirilmiştir.

Araştırmanın ikinci hipotezi “Üçüncü Nesil Üniversite Kolaylaştırıcı Faktörleri ile Üçüncü Nesil Üniversite Başarı Ölçme Unsurları arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.” şeklinde kurulmuştur. Elde edilen verilerin analizi sonucunda iki faktörün birbirini üzerine ilişkisini açıklayan korelasyon değeri pozitif yönlü çıkmış ve ikinci hipotez kabul edilmiştir. Bu çalışmada faktörler arası korelasyonun en yüksek gözleendiği ilişki bu hipotez sonucu elde edilmiştir. Anket uygulaması yapılan platformun faaliyetleri ve katılımcıların dâhil oldukları çalışmalar değerlendirildiğinde yürütülen faaliyetlerin çoğunlukla işbirlikleri, etkinlikler ve farkındalık oluşturulmasına yönelik olduğu görülmüş ve kolaylaştırıcı faktörleri güçlü olarak algıladıkları değerlendirilmiştir.

Araştırmanın üçüncü hipotezi “Üçüncü Nesil Üniversite Engelleyici Faktörler ile Üçüncü Nesil Üniversite Kolaylaştırıcı Faktörleri arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.” şeklinde kurulmuştur. Elde edilen verilerin analizi sonucunda iki faktörün

birbiri üzerine ilişkisini açıklayan korelasyon değeri negatif yönlü çıkmış ve üçüncü hipotez kabul edilmiştir. Buna rağmen analiz sonucu elde edilen korelasyon değeri 0,25'den küçük olduğu için aralarındaki ilişkinin zayıf olduğu söylenebilir.

Yukarıda özet olarak belirtilmiş bulgular ülkemiz genelinde Üçüncü Nesil Üniversite hedefine yönelmiş üniversitelerin güçlü ve zayıf yönleriyle ilgili genellemeler yapılmasına imkân vermemekle birlikte genel bir durum değerlendirmesi yapılmasına ve ileriye dönük öneriler geliştirilmesine olanak sağlamaktadır.

Buna göre Üçüncü Nesil Üniversite faktörlerine ilişkin paydaşların beklentileri mesleki donanımları, unvanları ve tecrübelerine göre önemli farklılıklar göstermemektedir. Üçüncü Nesil Üniversite hedefi ve çıktıları kulağa ne kadar hoş gelirse gelsin, bu fikir üniversite paydaşlarını ne kadar heyecanlandırırorsa heyecanlandırır deneyimlerle, karşılıklı yönlendirmelerle ve maddi-manevi desteklerle takviye edilmezse başarıya ulaşamayacağı ve önemini zaman içerisinde kaybedeceği açıktır.

Üçüncü Nesil Üniversite modeli altında yer alan boyutların ve altboyutların tamamı başarıya ulaşma noktasında önemli etkiler barındırmakla birlikte finans boyutu diğerlerine göre bir adım daha ön plana çıkmaktadır. Üniversitelerin finans boyutunun güçlendirilmesi ve sürdürülebilir bir hale getirilmesi için kamu, özel ve proje fonları olmak üzere gelir çeşitlendirmesine gitmesi ve üniversite birimleri geneline yayması gereklidir.

Üçüncü Nesil Üniversite hedefine ulaşmakta kolaylaştırıcı faktörlerin yer etmesini temin etmek ve her seviyede sağlanacak imkânları arttırmak başarıya ulaşmayı daha mümkün hale getirecek, bu çabaların daha olumlu bir atmosferde yürütülmesini sağlayacak, işbirliklerini geliştirecek, motivasyon ve adanmışlığı arttıracaktır.

Anket uygulamasında yer alan ölçek ifadelerinin dışında katılımcıların anket uygulamasının son bölümünde yöneltilen bir adet açık uçlu soru ile Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi konusunda yapılması gerekenlerle ilgili kişisel görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Bu görüşler sınıflandırılarak değerlendirildiğinde Üçüncü Nesil Üniversite hedefi konusunda yapılması gerekenlerle ilgili önemli bilgiler barındırdığı görülmektedir. Aşağıda sunulan bu görüşler ikinci bölümde belirtilen

Üçüncü Nesil Üniversite modeli boyutlarını desteklemekle beraber çoğunlukla Üçüncü Nesil Üniversite kolaylaştırıcı faktörleri ile ilişkilidir.

- Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefleri devlet mekanizmaları tarafından teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

- Üçüncü Nesil Üniversite kavramının daha fazla tartışılması, farkındalığın artırılması, ülkemiz özelinde uygulanacak bir modelin oluşturulabilmesi için tüm paydaşların katılımı ile çalışma grupları ve mükemmeliyet merkezleri oluşturulmalıdır.

- Üniversite stratejik planlarında Üçüncü Nesil Üniversite kriterlerine ilişkin ölçülebilir hedefler oluşturulmalı ve bunların gerçekleşme oranları bağımsız kuruluşlarca takip edilmelidir.

- Üçüncü Nesil Üniversitelerin dış paydaşlarıyla oluşturdukları işbirlikleri daha iyi tanımlanabilen ve sonuç odaklı hale getirilmelidir.

- Üniversite paydaşlarının Üçüncü Nesil Üniversite hedefine dönüşümde görüşleri alınmalı ve çalışmalara aktif katılımları sağlanmalıdır.

- Üçüncü Nesil Üniversite hedefinin bir gecede elde edilecek bir kazanım olamayacağı gerçeğinden hareketle yapılacak hatalar ve başarısız girişimlerde paydaşların daha tahammüllü olmaları ve sürekli iyileştirme düşüncesinin yer etmesi gereklidir.

- Üniversite öğretim elemanları girişimcilik faaliyetlerine daha fazla ağırlık vermeli ve bu konuda öğrencileri teşvik etmelidir.

- Üçüncü Nesil Üniversite hedefi ülke milli eğitim politikaları dışında düşünülemez ve ayrı bir kategori olarak değerlendirilemez. Bu nedenle bir ve ikinci basamakta verilen eğitimlerin Üçüncü Nesil Üniversite kültürü ve kriterleriyle uyumlu olması sağlanmalıdır.

- Üniversite müfredatları ve kontenjanları gelecek öngörülerini ve iş dünyasının beklentileri doğrultusunda oluşturulmalıdır.

- Üniversite kurumları, müfredatları ve faaliyetleri oluşturulacak etkin ve bağımsız bir kalite güvence sistemiyle denetlenmeli ve desteklenmelidir.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu bulguların gelecekte yapılacak benzer çalışmalara ve alanyazına katkı sağlaması için varsayımların ve kısıtlıkların ortaya konulması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu maksatla araştırmanın varsayımları;

katılımcıların Üçüncü Nesil Üniversite kavramına ilişkin temel görüşleri bildikleri, ifadelerle içtenlikle cevap verdikleri ve örneklemin evreni temsil ettiği. Araştırmanın kısıtları ise; çoğunlukla bir platformun üyesi olan ve üniversite-sanayi işbirliklerine profesyonel açıdan bakan üniversite dış paydaşlarının görüşlerini yansıtmadır.

Çalışmanın üniversite iç paydaşlarını kapsayacak şekilde farklı şehirlerdeki üniversitelerde, farklı bilimsel alanlarda ve farklı unvanlardaki kişiler üzerinde uygulanması durumunda bu araştırmanın sonuçlarından farklı sonuçlar elde edilebilir. Bu nedenle çalışma sonuçlarının genelleme sınırlarının ortadan kaldırılması için tüm Üçüncü Nesil Üniversite paydaşlarını kapsayacak şekilde araştırma örnekleminin genişletilmesi farklı görüş ve bakış açılarını yakalayıp konu ile ilgili alanyazın zenginleştirilebilir. Üçüncü Nesil Üniversite engelleyici faktörleri, kolaylaştırıcı faktörleri ve başarı ölçme unsurları arasında yer alan ifadeler ileride yapılacak çalışmalar kapsamında genişletilebilir ve bu çalışmada tanımlanan Üçüncü Nesil Üniversite boyutları altında toplanarak daha kapsamlı analizler geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Abbasi, E., Arasteh, F., Najarian M. ve Maramayee, M. (2016). A Study Of The Characteristics of University of Entrepreneur Using Structural Equation Modeling. *International Journal Of Humanities And Cultural Studies*. May (2016): 1353-1366.

Adeyinka, T. (2015). Information Literacy and Lifelong Learning: A Review of Literature. In Promoting Active Learning Through The Integration of Mobile and Ubiquitous Technologies. *IGI Global*: 223-234.

Agrawal, A. (2001). University-to-Industry Knowledge Transfer: Literature Review And Unanswered Questions. *International Journal of Management Reviews*. 3(4): 285–302.

Akgemci, T. (2015). *Stratejik Yönetim*. 4.Baskı. Ankara: Gazi Kitapevi.

Aktan, Ç. C. (2009). Yükseköğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. Cilt 1. Sayı 2: 39 - 97.

Aktan, Ç. C. ve Vural İ. (2005). *Bilgi Çağında Bilgi Yönetimi*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Alabay, M. N., Çalikoğlu M. R. ve Aslıhan A. (2013). Üçüncü Nesil Üniversitelerin Yeniden Konumlandırılması: Bağımsız Bir Fonksiyon Olarak Sosyal Etkinin Doğuşu. *In Proc. ICQH 2013-International Conference On Quality In Higher Education*: 978-982.

Alaşehir, O., Çakır, M., Acartürk, C. ve Baykal, N. (2014). URAP-TR: A National Ranking For Turkish Universities Based On Academic Performance. *Scientometrics* (2014) 101:159–178.

Altbach, P. G. ve Knight, J. (2007). The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. *Journal of Studies in International Education*. 11(4): 290-305.

Altbach, P. G., Reisberg, L., ve Rumbley, L. E. (2010). *Trends In Global Higher Education: Tracking An Academic Revolution*. World Conference on Higher Education. UNESCO Publishing.

Amaral, A. ve Magalhaes, A. (2003). The Triple Crisis of the University and Its Reinvention. *Higher Education Policy*. 16: 239–253.

Amaral, A., Neave, G., Musselin, C. ve Maassen, P. (2009). *European Integration and the Governance of Higher Education and Research*. Springer Dordrecht Heidelberg London New York.

Antalyalı, Ö. L. (2007). Tarihsel Süreç İçinde Üniversite Misyonlarının Oluşumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 2. Sayı 6: 25-40.

Arap, S. K. (2010). Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye’de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gerekçeleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 65(1): 1-29.

Armstrong, K. A. (2012). EU Social Policy And The Governance Architecture of Europe 2020. *European Review of Labour and Research*. 18(3): 285–300.

Arslan, M. (2005). Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformları Bağlamında Üniversitelerimizde Demokratiklik Tartışmaları, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı 18(1): 23-49.

Asunakutlu, T. (2017). Üniversite Sıralamaları (Rankings) Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Yükseköğretim Alanı İçin Çıkarımlar. *Yüksek Öğretim Dergisi*. 2017/06: 16-20.

Balay, R. (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt 37. Sayı: 2: 61-82.

Balyer, A. ve Gündüz, Y. (2011). Türk Yükseköğretim Yönetim Sisteminde YÖK İle Yaşanan Paradigmatik Dönüşüm: Vakıf Üniversiteleri Çelişkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 31(2): 69-84.

Barlas, Y. ve Diker, V. G. (2000). Decision Support for Strategic University Management: A Dynamic Interactive Game, *Simulation And Gaming*, 31(3): 331-358.

Barnett, R. (2000). University of Knowledge In An Age Of Supercomplexity. *Higher Education*. 40: 409-422.

Barrioluengo, M. S. ve Flisi, S. (2017). Student Mobility In Tertiary Education: Institutional Factors and Regional Attractiveness. *JRC Science For Policy Report*.

Bashir, S. (2007). *Trends in International Trade in Higher Education: Implications and Options for Developing Countries Education*. Working Paper Series No:6.

Baş, M. (2015). *Türkiye’de Girişimci Üniversitenin Oluşturulmasına İlişkin Bir Model Önerisi ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bennett, P. (1997). The Dearing Report: Paving The Way For A Learning Society. *Australian Universities’ Review*. 40(2): 27-30.

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2014). *Kamu Üniversite Sanayi İşbirliği (KÜSİ) Değerlendirme Raporu ve Strateji Belgesi (2015-2019)*. Ankara.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2015). *Türkiye Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği (KÜSİ) Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018)*.

Blekkie, I. ve Kogan, M. (2007). Organization and Governance of Universities. *Higher Education Policy*. 20 :477–493.

Bolay, S. H. (2011). Çağdaş Üniversitede Neler Önem Kazanmaktadır? *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. Cilt 1. Sayı 3: 105-112.

Bonwell, J. Y. (2014). *Leadership Strategies to Establish, Sustain, and Enhance the Entrepreneurial University*, Grand Canyon University, Phoenix, Arizona.

Bromham, L., Dinnage, R., ve Hua, X. (2016). Interdisciplinary Research Has Consistently Lower Funding Success. *Nature*. 534(7609): 684-693.

Bronstein, J. ve Reihlen, M. (2014). Entrepreneurial University Archetypes. *Industry and Higher Education*. 28(4): 245-262.

Budak, G. ve Budak, G. (2014). *İmaj Mühendisliği Vizyonundan Halkla İlişkiler*. 6. Basım. Ankara: Nobel Kitapevi.

Bulut, Ç. ve Aslan, G. (2014). Üniversitelerde Gerçekleşen Girişimcilik Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 10(22): 119-129.

Büyükgöze, H. (2016). Bir Etki Aracı Olarak Türk Yükseköğretiminin Yumuşak Güç Bağlamında İncelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. Cilt 6. Sayı 1: 41-49.

Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Yönetimi*. Sayı 32: 470-484.

Chapleo, C. ve Simms, C. (2010). Stakeholder Analysis In Higher Education. *Perspectives*. Cilt 14. Sayı 1: 12-20.

Choi, B. ve Lee, H. (2002). Knowledge Management Strategy And Its Link To Knowledge Creation Process. *Expert Systems with Applications*. 23: 173–187.

Clark, B. R. (1998). The Entrepreneurial University: Demand and Response. *Tertiary Education and Management*. 4(1): 5-16.

Clark, B. R. (2004). Delineating The Character Of The Entrepreneurial University. *Higher Education Policy*. 17(4): 355-370.

Crespo M., ve Dridi, H. (2007). Intensification of University–Industry Relationships and Its Impact on Academic Research. *Higher Education*. 54: 61-84.

Cunningham, J. A., ve Link, A. N. (2015). Fostering University-Industry R&D Collaborations In European Union Countries. *International Entrepreneurship and Management Journal*. 11(4): 849-860.

Curaj, A., Scott, P., Vlasceanu, L. Ve Wilson, L. (2012). *European Higher Education At The Crossroads Between the Bologna Process and National Reforms*. Springer Dordrecht Heidelberg New York London.

Çalık, T. ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Cilt 13. No 1: 55-66.

Çetin, A. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Üniversiteler ve Geleceğin Üniversitesi Üzerine Kavramsal Bir Çalışma*. www.ayk.gov.tr. (15.04.2019).

Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayın No: 2014/2.

Çiftçi, M. (2010). Girişimci Üniversite ve Üçüncü Kuşak Üniversiteler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 27: 341-348.

Dalyan, F. (2001). *Yükseköğretim Kurumlarında Büyüme Stratejileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Daniels, V. (2009). *The Knowledge-Based Economy and Higher Education: Cases From The State of Florida*. Glasgow University.

Davey, T. (2017). Converting University Knowledge Into Value: How Conceptual Frameworks Contribute to the Understanding of the Third Mission Role of European Universities. *International Journal of Technology Transfer and Commercialisation*. 15(1): 65.

Davis, B. ve Sumara, D. J. (2000). *Curriculum, Knowledge and Power in the Global Economy*. Ed. David A. Gabbards, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

De Wit, H. (2013). *Internationalisation Of Higher Education, An Introduction On The Why, How And What*. Ed. Hans De Wit. An Introduction to Higher Education Internationalisation. Centre for Higher Education Internationalisation. 13-46.

Değerli, M. (2017). *Teknoloji Transfer Ofisleri İçin Kritik Başarı Faktörleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü.

Delanty, G. (2001). The University In The Knowledge Society. *Organization Overviews*. 8(2): 149-153.

Denman, B. D. (2005). What Is A University in The 21st Century? *Higher Education Management And Policy*. 17 (2): 9-32.

DEÜ. (2015). *Dokuz Eylül Üniversitesi 2016-2020 Stratejik Plan*. İzmir.

Doğan, V., Özkara, B. Y., Yılmaz, C. ve Torlak, Ö. (2017). Katılım Düzeyi Seçenek Sayısının İncelenmesi: Optimal Katılım Düzeyi Seçenek Sayısına İlişkin Bir Çıkarım. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 9(1): 464-484.

Enders, J. (2007). *The Academic Profession. International Handbook of Higher Education*. (pp.5-23). Editors James J.F. Forest and Philip G. Altbach. Springer: The Netherlands.

Erdem, A. R. (2006). Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi. Konya: *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 15: 299-314.

Erdem, A. R. (2013). Bilgi Toplumunda Üniversitenin Değişen Roller ve Görevleri. *Yükseköğretim Dergisi*. (2): 109-120.

Erdoğmuş, N. (2019). *Geleceğın Türkiye'sinde Yükseköğretim: Sorunlar, Eğilimler ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: İlim Kültür Eğitim Derneği.

Ertuğrul, F. (2008). Paydaş Teorisi ve İşletmelerin Paydaşları İle İlişkilerinin Yönetimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi*. Sayı 31: 199-223.

Ertüzün, A. (2017). Toplumun İtici Gücü: Araştırma Üniversiteleri. *Yüksek Öğretim Dergisi*. 2017/06: 16-20.

Etzkowitz, H. (2003). Research Groups As “Quasi-Firms”: The Invention Of The Entrepreneurial University. *Research Policy*. 32: 109–121.

Etzkowitz, H. ve Leydesdorff, L. (2000). The Dynamics Of Innovation: From National Systems And ‘Mode 2’ To A Triple Helix Of University-Industry-Government Relations. *Research Policy*. 29(2): 109–123.

Etzkowitz, H. ve Stevens, A. J. (1995). Inching Toward Industrial Policy: The University's Role in Government Initiatives to Assist Small, Innovative Companies in the US. *Science & Technology Studies*. 13-31.

Etzkowitz, H., Webster, A., Gebhardt, C. ve Terra, B. R. C. (2000). The Future Of The University And The University Of The Future: Evolution of Ivory Tower To Entrepreneurial Paradigm. *Research Policy*. 29(2): 313-330.

De Coster, I., Bernadette, F., Stephanie, O., Teodora, P., Anna, G. (2008). *Higher Education Governance In Europe. Policies, Structures, Funding And Academic Staff*. Brussels: Eurydice, European Commission, Education and Culture.

Forest, J. F. ve Altbach, P. G. (2007). *International Handbook of Higher Education*. The Netherlands: Springer.

Freeman, C. ve Perez, C. (1998). *Structural Crisis of Adjustment, Bussiness Cycles and Investment Behaviour*. Londra: Pinter Publisher: 38-66.

Gibb, A. ve Hannon, P. (2006). Towards The Entrepreneurial University. *International Journal of Entrepreneurship Education*. 4(1): 73-110.

Gibb, A., Haskins, G. ve Robertson, I. (2009). *Entrepreneurial University. Meeting the Entrepreneurial Development Needs of Higher Education Institutions*. University of Oxford.

Gibbons, M. (2000). Mode 2 Society And The Emergence Of Context-Sensitive Science. *Science and Public Policy*. 27(3): 159-163.

Gjerding, A.N., Wilderom, C. P. M., Cameron P. B. ve Taylor, A. (2006). Twenty Practices of an Entrepreneurial University. *Journal of Higher Education Policy and Managemet*. 18(3): 19-19. 10.1787/hemp-v18-art19-en.

Goh, S. C. (2002). Managing Effective Knowledge Transfer: An Integrative Framework And Some Practice Implications. *Journal of Knowledge Management*. 6(1): 23-30.

Golde, C. M. ve Gallagher, H. A. (1999). The Challenges Of Conducting Interdisciplinary Research In Traditional Doctoral Programs. *Ecosystems*. 2(4): 281-285.

Greenwood, D. ve Levin, M. (2001). Re-Organizing Universities and Knowing How: University Restructuring and Knowledge Creation For The 21st Century. *Organization The Future*. 8(2): 433-440.

Griffith, L. (2016). *International Trends in Higher Education*. University of Oxford.

Guerrero, M. ve Urbano, D. (2010). The Development Of An Entrepreneurial University. *The Journal of Technology Transfer*. 37(1): 43-74.

Guimon, J. (2008). National Policies to Attract R&D-Intensive FDI in Developing Countries. *Journal Technology Transfer*. 34(4): 364–379.

Guttman, C. (2003). *Education In And For The Information Society*. Paris: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization.

Günay, D. (2007). *Yirmibirinci Yüzyılda Üniversite*. Değişim Çağında Yükseköğretim. (ss: 77-88). Ed. Çoşkun Can Aktan. İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayını.

Günay, D. (2011). Türk Yükseköğretiminin Yeniden Yapılandırılması Bağlamında Sorunlar, Eğilimler, İlkeler ve Öneriler – I. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 1(3):113-121.

Günay, D. (2012). *Yükseköğretimde Öğrenme Kazanımlarına Dayanan Kalite Güvence Sistemi*. Ed. Bekir S. Gür ve Mahmut Özer. Türkiye’de Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılması ve Kalite Güvence Sistemi. Zonguldak: SETA Çalıştay.

Günay, D. ve Günay, A. (2011). 1933'ten Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Değişmeler. *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*. Cilt 1. Sayı 1: 1-22.

Güner, O. (2018). *Bilgi Toplumunda Avrupa Birliği Yükseköğretim Politikalarının Yenilik Faaliyetleri Üzerindeki Etkinliği: Danimarka Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gür, B. S. ve Çelik, Z. (2011). *YÖK’ün 30 Yılı*, Ankara: SETA Raporu.

Gürüz, K. (2003). *Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim: Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri*. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Gürüz, K., Şuhubi, E., Şengör, A. M. C., Türker, K., Yurtsever, E. (1994). *Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim Bilim ve Teknoloji*. İstanbul: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği. Yayın No. TÜSİAD –T/94. 6-167.

Hannon, P. D. (2013). Why Is The Entrepreneurial University Important? *Journal of Innovation Management*. 1(2): 10-17.

Hermans, J. ve Castiaux, A. (2007). Knowledge Creation Through University-Industry Collaborative Research Projects. *Electronic Journal of Knowledge Management*. 5(1): 43-54.

Harty, S. H. (2014). *The Entrepreneurial University And The Entrepreneurial Environment: Organizational Analysis And Policy Considerations*. Manchester Business School/ Manchester Institute of Innovation Research.

Hannover Research. (2013). Higher Education Market Leadership. www.Hanoverresearch.com (28.08.2018).

Hoştut, S. (2018). Türk Üniversitelerin Paydaş Analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*. Cilt 5. Sayı 3: 187-200.

<http://panorama.khas.edu.tr/turkiyede-egitim-teknolojileri-uzerine-dusunceler-152> (14.04.2019)

<http://www.edugineer.com/buharli-makinelerden-4-endustri-devrimine-tarihsel-bir-bakis-acisiyla-4-endustri-donemini-anlamak> (15.06.2019)

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171207-5.htm> (13.04.2019)

http://www.spac.com.tr/_en/_publications/triz.html, (21.03.2019).

<http://www.ua.gov.tr/kurumsal/kurumsal-ilgili-link-ve-dok%C3%BCmanlar/eski-programlar>. (05.06.2019).

<http://www.ufuk2020.com/haberler/dunyanin-en-iyi-universiteleri-siralamasi-the-2019.html>, (18.04.2019).

<http://www.urapcenter.org/2018/world.php?q=MS0yNTAw>, (08.06.2019).

<https://kusip.gov.tr/kusip/views/kayitGenel?syslng=tr> (08.06.2019).

<https://ticaret.gov.tr/hizmet-ticareti/uluslararası-iliskiler/hizmet-ticareti-genel-anlasmasi-gats>, (01.04.2019).

<https://www.ab.gov.tr/45169.html>, Avrupa 2020 Stratejisi'ne ilişkin Duyuru (26.05.2019)

https://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/Egitim%20ve%20Kultur/web_egitim_ve_ogretim_2020__3_.pdf, (17.03.2019).

https://www.ab.gov.tr/-ufuk-2020_49614.html, (17.03.2019).

<http://www.invest.gov.tr> (17.05.2019).

<https://www.open.edu/openlearn/money-management/management/technology-innovation-and-management/content-section-5> (04.03.2019).

<http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/oecdhighereducationstakeholderforum.htm> (04.03.2019).

<https://www.quora.com/What-are-the-political-issues-that-affect-education>, (28.04.2019).

<https://www.sanayi.gov.tr/?lang=tr> (02.05.2019).

<https://www.theguardian.com/higher-education-network/2013/feb/13/english-language-international-higher-education>. (28.03.2019).

https://www.yok.gov.tr/Dergi/YOK_Dergi_09/HTML/index.html#52 (14.06.2019).

<https://istatistik.yok.gov.tr/> (14.06.2019).

<https://www2.deloitte.com/us/en/pages/public-sector/articles/higher-education-industry-outlook.html>, (16.04.2019).

Hunter, F. (2013). Internationalisation and Institutional Responsiveness: Harnessing The Power Of Imagination. *An Introduction to Higher Education Internationalisation*. 60-73.

İçli, G. (2011). Eğitim, İstihdam ve Teknoloji. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı 9: 65-71.

İmamoğlu, S. Z. ve Açıköz, A. (2012). Milli Yenilik Sistemleri ve Türkiye İçin Öneriler. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*. 1: 69-96.

İplikçi, F. N. ve Topsakal, Y. (2014). Üniversitelerde Örgüt Kültürünü Belirleyen Ve Etkileyen Boyutlar: Ampirik Bir Çalışma. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 23. Sayı 2: 47-60.

Jacobsson, S. (2002). Universities and Industrial Transformation: An Interpretative And Selective Literature Study With Special Emphasis On Sweden. *Science and Public Policy*. 29.

Jiang, X. (2005). *Globalisation, Internationalisation And The Knowledge Economy In Higher Education: A Case Study Of China And New Zealand*. Philosophy (Education) The University of Auckland.

Kara, K. (2018). Ulusal Yenilik, Ulusal Rekabet Ve Ulusal Yükseköğretim Başarı İlişkisi: Panel Veri Analizi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaboğa, K. (2018). Yükseköğretimde Kalite Çalışmalarına Sistemsel Arayışlar. İstanbul: Seta Yayınları. Sayı: 258.

Kasap, B. (2014). Batı'da İlk Üniversiteler. *Hece Dergisi Batı Medeniyeti*. https://www.academia.edu/7741443/Bat%C4%B1da_%C4%B0lk_%C3%9Cniversiteler (16.08.2019).

Kavak, Y. (2011). Türkiye'de Yükseköğretimde Büyüme: Yakın Geçmişe Bakış ve Uzun Vadeli (2010-2050) Büyüme Projeksiyonları. *Yükseköğretim Dergisi*. 1(2): 95-102.

Kennedy, M. (2000). Towards A Taxonomy Of System Dynamics Models Of Higher Education. In Proc. 18th System Dynamics Conference: 30-40.

Kirby, D. (2006). Creating Entrepreneurial Universities in the UK: Applying Entrepreneurship Theory to Practice. *Journal of Technology Transfer*. 31: 599–603.

Kirby, D. A., Urbano D. ve Guerrero, M. (2011). Making Universities More Entrepreneurial: Development of A Model. *Canadian Journal of Administrative Sciences*. 28(3): 302-316.

Knight, J. (2004). Internationalization Remodeled: Definition, Approaches and Rationales. *Journal of Studies in International Education*. 8(1): 5-31.

Knight, J. (2006). *Higher Education Crossing Borders: A Guide to the Implications of the General Agreement on Trade in Services (GATS) for Cross-border Education*. A Report Prepared for the Commonwealth of Learning and UNESCO.

Knight, J. (2008). *Higher Education in Turmoil The Changing World of Internationalization*. Rotterdam: Sense Publishers.

Knight, J. (2011). Five Myths About Internationalization. *International Higher Education*. Sayı 62: 14-15.

Knoll, P. W. (2012). *Nationes and Other Bonding Groups at Late Medieval Central European Universities*. Brill In Mobs: 95-115.

Kodama, M. (2006). Strategic Community: Foundation of Knowledge Creation. *Research-Technology Management*. 49(5): 49-58.

Kurt, T ve Gümüş, S. (2015). Dünyada Yükseköğretim Finansımanına İlişkin Eğilimler ve Türkiye için Öneriler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. Cilt 5, Sayı 1: 14-26.

Kuzu, Ö. H. (2013). *Yükseköğretimde Değişen Değerler Bağlamında Avrupa Yükseköğretim Alanı Yeterlilik Düzeyi Algısı: Öğretim Elemanları Üzerine Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçükcan T. ve Gür B. S. (2009). *Türkiye’de Yükseköğretim Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Seta Vakfı. Ankara: Pelin Ofset.

Kwiek, M. (2002). Yükseköğretilmi Yeniden Düşünürken Yeni Bir Paradigma Olarak Küreselleşme: Gelecek İçin Göstergeler. Çev. Emrah Akbaş, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2(1): 133-154.

Kyrö, P. ve Mattila, J. (2012). *Towards Future University by Integrating Entrepreneurial and the 3rd Generation University Concepts*. <http://pyk2.aalto.fi/ncsb2012/Kyro.pdf>, (11.10.2018).

Lammi, J. (2017). Success Factors in Technology-Push Innovation Process. University of Vaasa. The School of Technology and Innovations

Lazzeroni, M. ve Piccaluga, A. (2003). Towards the Entrepreneurial University. *Local Economy*. 18(1): 38-48.

Lee, Y. ve Graff, G. D. (2017). The Production And Dissemination Of Agricultural Knowledge At US Research Universities: The Role And Mission Of Land-Grant Universities. *Journal of Rural Development 40(Special Issue)*: 63-103.

Leja, K. ve Nagucka, E. (2013). Creative Destruction Of The University. GUT Faculty of Management and Economics. Working Paper Series A (Economics, Management, Statistics) No.14/2013 (14).

Lepori, B. (2016). Universities as Hybrids: Applications of Institutional Logics Theory to Higher Education. *In Theory and Method in Higher Education Research*. 2: 245-264.

Leydesdorff, L. (2001). The Transformation of University-Industry-Government Relations. *Electronic Journal of Sociology*. 5(4): 1-17.

Livingstone, D. L. ve Guile, D. (2012). *The Knowledge Economy*. The Knowledge Economy and Lifelong Learning, Rotterdam: Sense Publishers.

Lukovics, M. ve Zuti, B. (2015). New Functions of Universities in the XXI. Century: "Fourth Generation" Universities? <http://real.mtak.hu/43461/> (16.03.2019).

Mainardes, E. W., Alves, H. ve Raposo, M. (2010). An Exploratory Research on the Stakeholders of a University. *Journal of Management and Strategy*. 1(1): 76-88.

Marginson, S. ve Wende M. V. D. (2007). *Globalisation and Higher Education*. OECD Education Working Papers. Paris: OECD Publishing.

Maximova, O., Belyaeva, V., Laukart-Gorbachevaa, O., Nagmatullinaa, L. ve Hamzinaa, G. (2016). Russian Education in the Context of the Third Generation Universities' Discourse: Employers' Evaluation. *International Journal Of Environmental & Science Education*. 11(16): 9101-9112.

Merhacı, S. Ö. (2015). Amerika Birleşik Devletleri Bayh-Dole Yasası Ve Türk Hukukunda Öğretim Elemanlarının Buluşlarına İlişkin Bir Değerlendirme, *AÜHFED*, 64 (2): 405-434.

Momcilovic, S., Germano, J., Ilic, A. ve Sousa, L. (2013). *A Case Study Of Technology Push And Market Pull Strategies: Magnomics Start-Up And Live Drive Spin-Off*.

Moodysson, J., Coenen, L. ve Asheim, B. (2008). Explaining Spatial Patterns of Innovation: Analytical and Synthetic Modes of Knowledge Creation In The Medicon Valley Life-Science Cluster. *Environment and Planning*. 40: 1040-1056.

Mould, O., Vorley, T. ve Roodhouse, S. (2009). Realizing Capabilities-Academic Creativity and The Creative Industries, *Creative Industries Journal*. 1(2): 137-150.

Mouven, K. (2000). Strategy, Structure And Culture Of The Hybrid University: Towards the University of the 21st Century. *Tertiary Education and Management*. 6: 47-56.

Namal, Y. ve Karakök, T. (2011). Atatürk ve Üniversite Reformu (1933), *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1: 27-35.

Neubauer, D. (2011). Education Within the Knowledge Industry. *Policy Debates in Comparative, International and Development Education*. New York: Palgrave Macmillan. 47-69.

Nordin, M.Z.F. (2017). *History and Epistemology of Universities*. Technical Report. Policy IDEAS.

Odabaşı, H. F., Fırat, M., İzmirli, S., Çankaya, S. ve Mısırlı, Z. A. (2010). Küreselleşen Dünyada Akademisyen Olmak. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (10):127-142.

Odabaşı, Y. (2006). Değişimin ve Dönüşümün Aracı Olarak Girişimci Üniversite, *Girişimcilik ve Kalkınma*, 1(1): 87-104.

OECD. (1996). *The Knowledge –Based Economy*. Paris: OECD Press.

OECD. (1997). *National Innovation System*. Paris: OECD Publications.

OECD. (2007). *Understanding the Regional Contribution of Higher Education Institutions: A Literature Review*, OECD Education Working Paper Series, Number 9, Paris: OECD Press.

OECD (2008). Conference Speakers Biographies and Forward-looking Perspectives on Higher Education. OECD/France International Conference Higher Education to 2030: What Futures for Quality Access in the Era of Globalisation? <http://www.oecd.org/site/eduhe30/41801234.pdf> (06.08.2019).

OECD. (2018). *Education at a Glance 2018*. Paris: OECD Press.

OECD/IMHE. (2007). *On The Edge: Securing A Sustainable Future For Higher Education*. Education Working Paper No. 7.

Olearnik, J. ve Pluta-Olearnik M. (2015). Entrepreneurial University-From Ideas To Reality. *Optimum Studia Ekonomiczne*. 5(77): 110-120.

Oosterlinck, A. (2013). *Accountability, the Magna Charta Universitatum and the Bologna Declaration*, Portland Press Limited.

Oyo, B., Williams, D. ve Barendsen, E. (2008). *A System Dynamics Tool For Higher Education Funding And Quality Policy Analysis*. In Proceedings of the 24th International Conference of the System Dynamics Society.

Önder, R. K. (2011). *Erasmus Öğrenci Ve Öğretim Elemanı Hareketliliğinin 2004-2009 Yılları Arasında Türk Yükseköğretim Sisteminde Yayılımı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özcan, K. (2007). *Bilgi Ekonomisi Perspektifinden Türkiye'deki İşletmelerin Durumunu*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Afyon: Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, P. (2016). Üçüncü Kuşak Üniversiteler. Maltepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. *Ekonomik Toplumsal ve Siyasal Analiz Dergisi*. 2016/II: 15-33.

Özer, Y. E. (2011). Girişimci Üniversite Modeli ve Türkiye, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt 5. Sayı 2: 85-100.

Özer, Y.E. (2018). Girişimci Üniversite ve Türkiye. *TSE Standard Ekonomik ve Teknik Dergi*. Sayı 666: 20-25.

Özkan, M. (2014). Türk Yükseköğretim Sistemi İçin Sürdürülebilir Bir Finansman Model Önerisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özkul, O. (2006). J.Ortega y Gasset'e Göre Üniversite, Bilim ve Kültür. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 1(1): 76-82.

Perkin, H. (2007). *The Academic Profession. International Handbook of Higher Education*. (pp.195-207). Editors James J.F. Forest and Philip G. Altbach. Springer: The Netherlands.

Peters, M.A. ve Besley, T. (2013). *The Creative University*. Rotterdam: Sense Publishers.

Rajasingham, L. (2011). New Challenges Facing Universities in the Internet-Driven Global Environment. *European Journal of Open, Distance and E-learning*.

Raluca, O. P. (2011). New Tendencies In European Higher Education. *Economics, Management and Financial Markets*. 6(1): 1112–1118.

Remuzzi, G. ve Schieppati, A. (1997). Dearing—A Report To Be Embraced. The Lancet Commentary. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(05\)63385-5/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(05)63385-5/fulltext), (05.06.2019).

Rest, E. V. ve Choudaha, R. (2018). *Envisioning Pathways to 2030: Megatrends Shaping the Future of Global Higher Education and International Student Mobility*. <https://www.studyportals.com/2018-megatrends-higher-education-webinar/> (18.04.2019).

Rothaermel, F. T., Agung, S. D. ve Jiang, L., (2007). University Entrepreneurship: A Taxonomy of The Literature. *Industrial and Corporate Change*. 16(4): 691-791.

Rothblatt, S. ve Wittrock B. (2002). *The European and American University Since 1800*. Cambridge University Press.

Roy, R. (2001). *Understanding Virtual Universities*, Intellect Books Ltd. ProQuest Ebook Central. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/deulibrary-ebooks/detail.action?docID=283049>, (11.04.2019).

Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2004). Ortaçağda İlk Üniversiteler: Studium Generale. *Felsefe Dünyası*. Sayı 39: 170-186.

Sağlamer, G. (2012). Belirsizlik Ortamında Yükseköğretim Nasıl Yapılandırılmalıdır? *Yükseköğretimde Kalite*. Ed. Bekir S. Gür ve Mahmut Özer. Türkiye’de Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılması ve Kalite Güvence Sistemi. Zonguldak: SETA Çalıştayı.

Sakınç, S. ve Bursalıoğlu S. A. (2012). Yükseköğretimde Küresel Bir Değişim: Girişimci Üniversite Modeli. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. Cilt 2. Sayı 2: 92-99.

Sam, C. ve Van der Sijde, P. (2014). Understanding the Concept of the Entrepreneurial University From the Perspective of Higher Education Models. *Higher Education*. 68: 891–908.

Scherngell, T. ve Lata, R. (2013). Towards An Integrated European Research Area? Findings From Eigenvector Spatially Filtered Spatial Interaction Models Using European Framework Programme Data. *Papers in Regional Science*. 92(3): 555-577.

Scott, J. C. (2006). The Mission of the University: Medieval to Postmodern Transformations. *The Journal of Higher Education*. 77(1): 1–39.

Scott, P. (2002). Küreselleşme ve Üniversite: 21. Yüzyılın Önündeki Meydan Okumalar. Çev. Seda Çiftçi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2(1): 191–208.

Scott, P. (2018). The Implications of Brexit for Higher Education – in the UK and the Rest of Europe, *Journal of the European Higher Education Area*. 1: 1-14.

Seggi, F. N. ve Ergin, H. (2018). *Yükseköğretimin Uluslararasılaşmasına Güncel Bir Bakış Türkiye’de Uluslararası Akademisyenler*. Ankara: SETA Rapor.

Seki, İ. (2011). *Bilgi Yönetişimi Bağlamında Üniversitelerin Ekonomideki Rolü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Selvitopu, A. (2016). *Türk Yükseköğretiminde Uluslararasılaşma Stratejileri: Süreç Yaklaşımı Çerçevesinde Nitel Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Shattock, M. (2005). European Universities For Entrepreneurship: Their Role In The Europe Of Knowledge The Theoretical Context. *Higher Education Management and Policy*. 17(3): 13–25.

Shin, C.S., Toutkoushian, R.K. ve Teichler, U. (2011). *University Rankings Theoretical Basis, Methodology and Impacts on Global Higher Education*. New York: Springer Dordrecht Heidelberg.

Skribans, V., Lektuers A. ve Merkuryev Y. (2013). *Third Generation University Strategic Planning Model Development*. Riga Technical University. <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/49168/>, (18.01.2019).

Soriano, F. H. ve Mulatero F. (2010). Knowledge Policy in the EU: From the Lisbon Strategy to Europe 2020. *Journal Knowledge Economy*. 1: 289–302.

Sosna, M., Rodriguez, R. N. T. ve Velamuri, S. R. (2010). Business Model Innovation Through Trial-and-Error Learning. *Long Range Planning*. 43 (2010): 383 – 407.

Sümer, B. (2007). *Bilgi Toplumuna Dönüşüm Sürecinin Avrupa Birliği Ve Türkiye’de İstihdam Yaratmaya Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, M. ve Alkan R. M. (2016). Yükseköğretimde Değişim Dönüşüm Süreci ve Üniversitelerin Genişleyen Rollerini. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 5(2): 297-307.

Şimşek, H. ve Adıgüzel, T. (2012). Yükseköğretimde Yeni Bir Üniversite Paradigmasına Doğru. *Eğitim ve Bilim*. Cilt 37. Sayı 166: 250-261.

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Üniversiteler İçin Stratejik Planlama Rehberi*. Ankara.

Tauceana, I.M., Strautia A.G. ve Tiona M. (2018). Roadmap to Entrepreneurial University – Case Study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 238: 582 – 589.

TAÜG. (2016). Araştırma Üniversiteleri ve Yükseköğretim, Araştırma ve İnovasyonda Uluslararası Rekabet. https://pdo.metu.edu.tr/system/files/duyuru/TAUG_Arastirma_Universiteleri_ve_Yuksekogretim_Arastirma_ve_Inovasyonda_Uluslararası_Rekabet_Raporu_2016.pdf (21.05.2019)

Teichler, U. (2007). *Higher Education Systems: Conceptual Frameworks, Comparative Perspectives, Empirical Findings*. Brill Sense: Global Perspectives on Higher Education.

Tekeli, İ. (2003). Dünya’da ve Türkiye’de Üniversite Üzerinde Konuşmanın Değişik Yolları. <http://www.academia.edu/28690093> (11.03.2019).

TEPAV. (2015). *The State Of English In Higher Education In Turkey*. Ankara: Yorum Basın Yayın.

Timurcanday, Ö. N., Özer, P. S. ve Eriş, E. D. (2010). *Seçme Yazılarla Örgütler ve Yenilik*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Todorovic, Z. W., McNaughton, R. B. ve Guild, P. (2011). ENTRE-U: An Entrepreneurial Orientation Scale For Universities. *Technovation*. 31(2-3): 128-137.

Toffler, A. (2008). *Üçüncü Dalga*. İstanbul: Koridor Yayıncılık.

Tokcan, H. (2015). *Bilginin Üretimi Ve Kullanımı Açısından Bilgi Yönetimi: Üniversite’de Akademik Yöneticilerin Bilgi Yönetimi Alguları Üzerine Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tolay, E., Sürgevil, O., Topoyan, M. (2012). Akademik Çalışma Ortamında Yapısal ve Psikolojik Güçlendirmenin Duygusal Bağlılık ve İş Doyumu Üzerindeki Etkileri. *Ege Akademik Bakış*. Cilt 12. Sayı 4: 449-465.

Tonta, Y. ve Küçük, M. E. (2005). *Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Temel Dinamikler*. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-kucuk-bilgi-toplumu-tkicin.pdf>, (05.05.2019).

Trow, M. (1998). The Dearing Report: A Transatlantic View. *Higher Education Quarterly*. 52(1): 93–117.

Ucini, A. (2018). (19 Mayıs 2018). How Global University Rankings Are Changing Higher Education. <https://www.economist.com/international/2018/05/19/how-global-university-rankings-are-changing-higher-education>, (11.01.2019).

Uçkun, S., Uçkun, G. ve Latif, H. (2005). *Bilgi Toplumu ve Bilgi Yönetimi, Bilgi Çağında Bilgi Yönetimi*. Ed. Coşkun Can Aktan ve İstiklal Vural, Konya: Çizgi Kitabevi: 53-64.

Uzkurt, C. (2008). *Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Vahdatzad, M. A. ve Mojtahedzadeh, M. T. (2000). Some Issues In The Strategic Management In A Fast Growing Academic Institution: The Case Of University Of Yazd. In 18th International Conference of the System Dynamics Society: 6-10.

Valimaa, J. ve Hoffman, D. (2008). Knowledge Society Discourse And Higher Education, *Higher Education*. 56: 265–285.

Varghese, N. V. (2013). Globalization and Higher Education: Changing Trends in Cross Border Education. *Analytical Reports in International Education*. 5(1): 7-20.

Veugelers, R., Cincera, M., Frietsch, R., Rammer, C., Schubert, T., Pelle, A. ve Leijten, J. (2015). The Impact Of Horizon 2020 On Innovation In Europe. *Intereconomics*. 50(1): 4-30.

Vinay V. M. ve Bhatnagar, H. (2009). *Liberalisation of Higher Education Services Under The GATS Regime: Implications For A Developing Country*. 42 Comp. & Int'l L.J. S. Afr. 387.:387-421.

Vlk, A. (2006). Higher Education and GATS: Regulatory consequences and stakeholders' responses. https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/6087267/thesis_Vlk.pdf (19.07.2019).

West, Charlotte. (2008). Quality Assurance in European Higher Education. *International Educator*. 17(4): 52-56.

Wissema, J.G. (2009). *Üçüncü Kuşak Üniversitelere Doğru Geçiş Döneminde Üniversiteleri Yönetmek*. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.

Wissema, J.G. (2014). *Threat or Opportunity? From the Humboldt University to a Third Generation University Model*. University Prospects.

Wong, P. K., Ho, Y. P. ve Singh, A. (2007). Towards An “Entrepreneurial University” Model To Support Knowledge-Based Economic Development: The Case Of The National University Of Singapore. *World Development*, 35(6): 941-958.

Yağcı, Y. (2010). A Different View of the Bologna Process: The Case Of Turkey, *European Journal of Education*. Cilt 45. Sayı 4: 588-600.

Yamaç, K. (2009). *Bilgi Toplumu ve Üniversiteler*. Ankara: Eflatun Yayınevi.

Yang, R. ve Vidovich, L. (2002). Üniversiteleri Küreselleşme Bağlamında Konumlandırmak. Çev. Murtaza Bedir. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1): 209–222.

Yaşar, B. (2007). Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Özel Yükseköğretime Genel Bir Bakış. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1): 581-590.

Yıldız, O. (2019). Girişimci Üniversitenin Kavramsal Çerçevesi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*. Cilt 2. Sayı 1: 25-34.

Yılmaz, K. ve Horzum, M. B. (2005). Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 6. Sayı 10: 103- 121.

YÖK. (2007). *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi*. Ankara: YÖK Yayınları.

YÖK. (2017). *Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2018-2022*. Ankara: T.C. Yükseköğretim Kurulu

Yusuf, S. (2008). Intermediating Knowledge Exchange Between Universities And Businesses. *Research Policy*. Cilt 37. Sayı 8: 1167–1174.

Yüksel, U. (2003). Üniversite Sanayi İşbirliğinde Bir Araç Olarak Teknoparklar. *Elektrik, Elektronik, Bilgisayar Mühendislikleri Eğitimi*. 1: 1-12.

Zaharia, S. E. ve Gibert, E. (2005). The Entrepreneurial University in Knowledge Society. *Higher Education in Europe*. 30 (1): 31-41.

Ziyae, B. ve Tajpour, M. (2016). Designing A Comprehensive Model Of Entrepreneurial University In The Science And Technology Parks. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*. 12(3): 267-280.

Züngün, D. (2016). Türkiye’de 3.Nesil Üniversite Yaklaşımına İlişkin Makro Ekonomik Çözümler, *Journal of Human Sciences*. 13(3): 5842-5852.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Sayın Katılımcı,

Bu anket çalışması Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefine yönelmiş üniversitelerin karşılaştıkları engelleyici faktörleri, kolaylaştırıcı faktörleri ve başarı ölçme unsurları arasındaki ilişkiyi siz değerli Üçüncü Nesil Üniversite paydaşlarının bakış açısından tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır.

Üçüncü Nesil Üniversiteler; eğitim ve araştırma görevlerinin yanı sıra ürettikleri bilimsel verilerin toplum faydasına kullanılmasını, iş dünyasıyla işbirliğini ve bilginin ticari etkinlik haline getirilmesini amaçlayan üniversitelerdir.

Anket çalışmasından elde edilecek veriler sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Ankette yer alan ifadelere kendi bakış açınızı tam olarak yansıtabilecek şekilde cevap vermeniz ve son bölümde konuyla ilgili değerli görüşlerinizi paylaşmanız çalışmanın güvenilirliği ve sonuçları üzerinde büyük öneme sahip olacaktır. Kıymetli vaktinizi ayırarak katılım sağladığınız için teşekkür ederim.

Ferhat AĞÇAY

Dokuz Eylül Üniversitesi

İşletme Doktora Programı Öğrencisi

Cinsiyetiniz : ☐ Erkek ☐ Kadın	Hizmet Yılı: ☐ 1-5 Yıl ☐ 6-10 Yıl ☐ 11-15 Yıl ☐ 16-20 Yıl ☐ 21 Yıl ve üzeri
Yaşınız: ☐ 20-29 arası ☐ 30-39 arası ☐ 40-49 arası ☐ 50-59 arası ☐ 60 ve üzeri	Ünvan: ☐ Profesör ☐ Doçent ☐ Araştırma Görevlisi ☐ Doktor Öğretim Elemanı ☐ TTO Uzmanı/Yönetici ☐ Doktora/Y.Lisans Öğrencisi ☐ Diğer.....
Alan: ☐ Fen Bilimleri ☐ Sosyal Bilimler ☐ Eğitim Bilimleri ☐ Finans	
Dahil Olduklarımız: ☐ Teknokent ve Teknoloji Transfer Ofislerinde Kurduğum ve/veya Ortağı olduğum şirket(ler) var veya buralarda görev aldım. ☐ Üniversite Dışı Danışmanlık Faaliyetleri yürütmekteyim. ☐ Patent ve/veya Lisans Başvurum var ☐ Girişimcilik, Yükseköğretimde Kalitenin Geliştirilmesi, Yenilik Yönetimi, Yükseköğretimde Stratejik Yönetim Konularında Bilimsel Çalışmalarım Var.	

( ) Girişimcilik, Yüksek Öğretimde Kalitenin Geliştirilmesi, Yenilik Yönetimi, Yüksek Öğretimde Stratejik Yönetim Konularında Düzenlenen Faaliyetlerde Görev (idari, konuşmacı, araştırma sorumlusu vb.) Aldım.
 ( ) Girişimcilik, Yenilik Yönetimi ve Yükseköğretimde Kalitenin Geliştirilmesi Konularına İlgi Duymaktayım.
 ( ) Diğer.....

SIRA	SORU	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Kararsızım	Biraz Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
		7	6	5	4	3	2	1
1	Araştırma sonuçlarının ticarileşmesini sağlayacak fikri mülkiyet hakları düzenlemeleri eksiktir.	7	6	5	4	3	2	1
2	Üçüncü Nesil Üniversite amaçları geleneksel eğitim amaçları ile çatışmaktadır.	7	6	5	4	3	2	1
3	Üçüncü Nesil Üniversiteye dönüşüm paydaşlar tarafından bir vizyon projesi olarak tanımlanmamaktadır.	7	6	5	4	3	2	1
4	Üçüncü Nesil olma hedefi taşıyan üniversitelerin fiziksel altyapıları yetersizdir.	7	6	5	4	3	2	1
5	Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi taşıyan üniversitelerin finansal kaynaklarının çeşitliliği düşük düzeydedir.	7	6	5	4	3	2	1
6	Araştırma projelerinin sürdürülmesindeki destekler yetersizdir.	7	6	5	4	3	2	1
7	Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi taşıyan üniversitelerde bilgiyi ticarileştirme etkinlikleri yeterli değildir.	7	6	5	4	3	2	1
8	Üniversiteler ile sanayi, endüstri ve profesyonel hizmet sağlayıcılar arasındaki işbirliği etkin olarak kurulamamıştır.	7	6	5	4	3	2	1
9	Üniversitelerde verilen eğitimler disiplinlerarası değildir.	7	6	5	4	3	2	1
1	Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi taşıyan üniversitelerdeki yönetim yapıları çevresel değişimlere uyumlu olacak şekilde yapılandırılmalıdır.	7	6	5	4	3	2	1
2	Bilimsel etkinliklerde başarı sağlayan çalışmalar ödüllendirilmelidir.	7	6	5	4	3	2	1
3	Patent ve fikri mülkiyet hakları için açık olarak tanımlanmış yasalar oluşturulmalıdır.	7	6	5	4	3	2	1
4	Akademisyenler Üçüncü Nesil Üniversite kavramına karşı olumlu davranışlar göstermelidir.	7	6	5	4	3	2	1
5	Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi taşıyan üniversiteler çok kültürlü kozmopolit üniversitelere dönüşmelidir.	7	6	5	4	3	2	1
6	Üniversitede girişimci rol modelleri bulunmalı ve personele tanıtılmalıdır.	7	6	5	4	3	2	1

7	Eğitim programları çok disiplinli olarak oluşturulmalıdır.	7	6	5	4	3	2	1
8	Dış evre (profesyonel iş alanları, eski mezunlar, endüstri, toplum, uluslararası ve bölgesel işbirlikleri) ile ortak iş yapabilme kùltürü oluşturulmalıdır.	7	6	5	4	3	2	1
9	Üniversitelerde teknoloji transfer ofisleri ve bilim parkları oluşturulmalıdır.	7	6	5	4	3	2	1
10	Üniversiteye yapılacak teknoloji transferi desteklenmelidir.	7	6	5	4	3	2	1
11	Üniversite konumları işbirliği oluşturacak şekilde sanayi tesislerine yakın olmalıdır.	7	6	5	4	3	2	1
12	Akademisyenler için girişimcilik eğitimleri sağlanmalıdır.	7	6	5	4	3	2	1
13	Paydaşların görüşlerini alacak şekilde katılımlı yönetim uygulamaları oluşturulmalıdır.	7	6	5	4	3	2	1
1	En iyi öğrenci, akademisyen ve araştırma sözleşmeleri konusundaki rekabet gücü (üniversite çekiciliği) önemlidir.	7	6	5	4	3	2	1
2	Uluslararası akademisyen/öğrenci sayısı önemlidir	7	6	5	4	3	2	1
3	Üniversite bünyesinde kurulan teknoloji transfer ofisleri/bilim parklarının sayısı önemlidir.	7	6	5	4	3	2	1
4	Üniversiteyle işbirliği yapan araştırma merkezlerinin sayısı önemlidir.	7	6	5	4	3	2	1
5	Üniversite bünyesinde patent başvurularının sayısı önemlidir.	7	6	5	4	3	2	1
6	Disiplinlerarası ve çok disiplinli araştırmaların yapılması önemlidir.	7	6	5	4	3	2	1
7	Bilimsel yayınlarda alınan atıf sayısı önemlidir	7	6	5	4	3	2	1
8	Girişimcilik faaliyetlerinin üniversite birimleri genelinde dağılım göstermesi önemlidir.	7	6	5	4	3	2	1
9	Sanayi ve iş profesyonelleri ile oluşturulan ortak girişimlerin sayısı önemlidir.	7	6	5	4	3	2	1
10	Sanayi ve iş profesyonelleri ile üniversite dış ortamlarda çalışma yürüten araştırmacı sayısı önemlidir.	7	6	5	4	3	2	1
11	Üniversite araştırma merkezlerinde çalışma yürüten dış çevreden gelen uzman sayısı önemlidir.	7	6	5	4	3	2	1
12	Toplumsal ihtiyaçlara yönelik yürütölen proje/araştırma sayıları önemlidir.	7	6	5	4	3	2	1

Üçüncü Nesil Üniversite olma hedefi konusunda yapılması gerekenler ile ilgili kişisel görüşlerinizi belirtiniz.....